

B
72

Laube E.

Ritvaldis Jankus

92-30.212

B
72

1203

B

0724

Dr. arch. h. c. E. R. Laube

RAKSTI
PAR
ARCHITEKTŪRU

Ritvaldis Jankus

Vaidava

1 9 6 0

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA
92- 30.212 w

Dr. arch. h. c. E. R. Laube

PRIEKŠVĀRDS

Šai izdevumā savākti raksti, kas radušies pa lielākai daļai Latvijā, laikā no 1922. g. - 1941. g. un bija izkaisīti pa dažādiem žurnāliem un laikrakstiem. Tiem pievienoti arī raksti, kas izstrādāti ārpus Latvijas, laikā no 1947. g. - 1958. g. un pa daļai vēl līdz šim nav publicēti. Rakstu krājums satur arī dažus priekšlasījumus, kas arī nekur nav iespiesti.

Raksti salikti *chronoloģiskā kārtībā*, revidēti un par jaunu pārrevidēti, grozot pa daļai virsrakstus, lai tie precizāki atbilstu saturam.

Vietām rakstos atkārtojas tās pašas domas, bet arvien gan citādās saistībās, kas, šķiet, nav par ļaunu, jo var lasītājam labāk palīdzēt iedziļināties arhitektūras lietā un to paliekošāki izprast, kā arī satvert garu, kas nosaka arhitektūras realizēšanos.

Portlandē, Oregonā, A. S. V.

1960. g. janvārī.

E. A. Laube

S A T U R S

Priekšvārds		I
Neatkarīgās Latvijas celtniecības arhitektūras realizācija	1922.g. 28. septembrī	11
Skaistuma elements mūsu jaunajā lauku celtniecībā	1925.g. 9. jūlijā	17
Formālā celtnieciskā arhitektūra	1926.g. septembrī	21
Mūsu tagadējā celtniecība	1928.g. 7. decembrī	23
Nākamā monumentālā Rīga	1928.g. 15. decembrī	25
Arhitektūras izpratne	1930.g. maijā	29
Arhitekta sadarbība ar skulptoru un gleznotāju	1934.g. 23. aprīlī	37
Tagadnes civilizācijas arhitektūra	1934.g. jūlijā	45
Vēsturiskā mākslas arhitektūra	1934.g. 9. septembrī	49
Nacionālā arhitektūra	1934.g. decembrī	55
Kā iespējams arhitektūru uztvert un saprast.	1935.g. februārī	63
Latviskais arhitektūras stils lauksaimniecības celtniecībā	1936.g. 5. jūnijā	65
Nacionālā elementa apzināta realizācija celtnieciskā arhitektūrā	1936.g. augustā	71
Latviski-nacionālā gara apzināta nostiprināšana mūsu celtnieciskā arhitektūrā	1936.g. septembrī	73
Latvijas arhitektūra pēc 15. maija 1934.g.	1937.g. 31. augustā	75
Latvija pēc piecdesmit gadiem no arhitektūras viedokļa	1938.g. 3. februārī	79
Kādā ceļā iegūstama latviski īpatnēja arhitektūra	1938.g. 9. martā	81
Ievads žurnālam "Latvijas Arhitektūra" 1938.g.	1938.g. 5. maijā	85
Latviskās arhitektūras pamatprincipi	1938.g. 25. jūlijā	87

Latvijas arhitektūras ceļš 20 gados	1938.g.25.novembrī	89
Rīgas pils Trijuzvaigžņu Torņa izteiksme	1939.g.18.aprīlī	91
Laikmeta gara iedarbība uz arhitektūru	1939.g.13.maijā	93
Arhitektūras gars atjaunotā Latvijā	1939.g.14.maijā	95
Latviskā arhitektūras stila lietā	1939.g. jūnijā	99
Latviskais skaistums	1939.g. jūnijā	101
Latviskās arhitektūras pamatjēdzieni	1939.g.14.jūnijā	105
Domas par stilu	1940.g.3.februārī	105
Latviskā arhitektūra	1940.g. februārī	115
Stila problēma	1940.g. maijā	119
Klasiskais celtnieciskās arhitektūras orders	1941.g.7.februārī	131
Arhitektūra un celtniecība	1947.g.20.augustā	139
Domas par klasisko celtnieciskās arhitektūras ordera nozīmi tagadnē	1949.g.26.martā	145
Būtiskā celtni arhitektūra	1952.g.10.jūnijā	149
Mākslas arhitektūra	1952.g. jūnijā	157
Arhitektūras pamatelementi	1956.g.22.maijā	163
Kristīgās baznīcas arhitektūra	1956.g. jūnijā	173
Arhitektūra un māksla	1956.g.29.septembrī	181
Celtnieciskā arhitektūra	1957.g. septembrī	189
Skaistā celtnieciskā arhitektūra	1957.g.28.septembrī	191
Jēdziens arhitektūra	1958.g. martā	199
Objekts realitāte, realitātes un realizēšana	1958.g.28.jūlijā	201

RAKSTI PAR ARCHITEKTŪRU

NEATKARĪGĀS LATVIJAS CELTniecības

ARCHITEKTŪRAS REALIZĀCIJA

Vajadzība pēc Neatkarīgai Latvijai īpatnēji piemērotas celtnieciskās architektūras gleznas dibinas uz dažādiem faktoriem. Neatkarīgās Latvijas celtnieciskās architektūras gleznā jāatbilsto Latvijas būtībai, tai jāraksturojas ar iederību Neatkarīgās Latvijas īpatnējā fiziskā un garīgā apkārtnē; šai gleznai jābūt apzīmogotai ar Neatkarīgās Latvijas zīmogu. Sis viedoklis nepieļauj Latvijā celt tādas celtnes, kas raksturo citu valstu īpatnības. Mūsu līdzšinējās celtniecības raksturs visā visumā nav piemērots kā izteiksmes līdzeklis Neatkarīgai Latvijai, tas ir īpatnējs mūsu zemes priekšlatvijas laikmeta garam: pa daļai tas izteic piederību pie Krievijas, pa daļai tas satur Vācijas ietekmētus elementus, pa daļai individuālas latviešu tieksmes savu garu piepildīt. Tādēļ jārod Neatkarīgās Latvijas būtībai raksturīgi piemērota celtnieciska architektūra un pie tam pilnīgi apzinātā kārtā, pilnīgi mērķtiecīgi.

Bet paceļas jautājums, vai nav pārgalvīgi ar mērķtiecīgi iestādītu prātu un gribu censties radīt Neatkarīgai Latvijai piemērotu celtnieciskās architektūras veidu, jo mēs zinām, ka labas architektūras noteicošais satura elements ir māksla, bet māksla lielā mērā jau ir sajūtas lieta, pie kuŗas būtības jau ar intelektu grūti piekļūt. Var domāt, ka attīstoties un izveidojoties Neatkarīgai Latvijai, gan jau ar laiku attīstīsies un atradīs sev izteiksmi attiecīgā sajūta priekš celtnieciskās architektūras, kas piemērota Neatkarīgai Latvijai, un tāda tad radīsies tīri dabiskā kārtā. Atzīstot, ka māksla pirmā vietā ir sajūtas lieta, tomēr jāpiemetina, ka prāts spēj ietekmēt sajūtu un viņa līdzdarbība celtnieciskā architektūrā ir pilnīgi normāla un nepieciešama. Lai dotais celtnieciskais uzdevums atrastu pilnīgāku un caur to vērtīgāku realizāciju, jānodod iespēja mūsu dvēseles aparātam vispusīgāki darboties.

Māksla ir varena un dievišķa lieta, kuŗas piepildīšana prasā visus mākslinieciskos un garīgos spēkus.

Leon Battista Alberti (it.)

Visā mākslas vēsture taču rāda, ka neskaitāmi mākslas darbi radušies, zināmas mākslinieciskas problēmas apzināti risinot.

A. Meimann (vāc.)

Māksla bez saprāta tikpat maz derīga, kā zinātne bez fantāzijas.

Wilhelm M. Wundt (vāc.)

Ja Neatkarīgās Latvijas architektūrai ļausim veidoties bez vadošā, resp. kritizējošā prāta līdzdarbības, tad radīsies rezultāts, kas nebūs pilnīgs, jo trūks svarīgas dvēseles funkcijas atbalsts. Un tāda architektūra, kuŗa atspoguļo viņas veidotāju nepilnīgu dvēseles darbību, nevar būt modernās kulturālās Neatkarīgās Latvijas cienīga. Šinī brīdī, kur mums vēl attiecīgu architektūras tradīciju nav, bet gan tādas vēl jārada, sajūta vien bez prāta, resp. saprāta, arī pārējo dvēseles spēju līdzdarbības, var jauno Neatkarīgās Latvijas architektūru viegli novirzīt uz nepareiziem ceļiem, un tā parādīt pasaulei viņas seju nepareizi izkoptu.

Slavenais franču gleznotājs Paul Cezanne ar atzīpu "Realisér-tout est là" īsos vārdos reti zīmīgi raksturo radošā procesa būtību. Iedziļinoties šai atzīpā, mums noskaidrojas, ka radošais process pastāv tieksmes atrast dotam realizējamam objektam tādas izteiksmes līdzekļus, kādi spēj to nepārprotami noteikt. Bet īsti piemērotu izteiksmes līdzekļu atrašana pastāv dziļā dotā objekta izpratnē. Tādēļ arī, lai Neatkarīgās Latvijas celtni saturā iekomponētu viņai īpatnēji raksturīgus elementus, pēc iespējas dziļi un vispusīgi jāiepazīstas ar Neatkarīgās Latvijas būtību. Nākamais solis tad ir meklēt pēc visraksturīgākās izteiksmes ar celtnieciskās architektūras līdzekļiem.

Jāpēti Neatkarīgās Latvijas fiziskā un garīgā apkārtnē. Jāstudē Latvijas zeme un viņas bagātības, dabas īpatnības dažādos Latvijas apgabalos; jāiepazīstas ar vietējām tautībām, visvairāk vērības piegriežot latviešiem, kā galvenai tautai. Jāpēti Neatkarīgās Latvijas valsts politiskā, saimnieciskā un garīgā dzīve, jācenšas vērot šīs dzīves īpatnējo ritumu, kāds ir iedzīvotāju vairākuma, t. i. latvju tautas raksturs un kultūras ideāls, kādi ir jaunās valsts mērķi. Jāpēti, kāda bija senā vesturiskā Latvija un kāda ir jaunās Neatkarīgās Latvijas vēsture, jāizzin, kāda ir vēsture mūsu zemei vispārīgi. Jāpievēršas arī vietējās architektūras, mākslas un literatūras studijām. Jāstudē vietējie tradicionālie celtnieciskie papēmieni, vietējais celtniecībā noderīgais un pielietotais materiāls. Jāiepazīstas ar mūsu pilsētu, miestu un lauku celtniecības īpatnībām salīdzinājumā ar to, ko redzam citās zemēs un valstīs.

Tādejādi turpinot tālāk Latvijas īpatnības pētīšanu, mēs varētu iegūt par Latviju garu rindu dažādu atzīpu, kuŗu kopība izsauks mūsos jēdzienu par Latvijas garu un pie tam toties skaidrāku, jo ilgstošāk un dziļāk mēs pētīsim Latvijas būtību. Protams, ka atsevišķas pazīmes viņu lielās dažādības dēļ mēs nevaram visas katru brīdī satvert mūsu apzīpā, bet gan tikai tādas Latvijas gara elementus, kas mums dotā brīdī vajadzīgas zināma objekta realizēšanai.

Smadzeņu mechanisms taisni tā ierīkots, ka viss iepriekšējais aizbīdas neapziņā, tikai tam paceloties apziņā, kam uzdevums noskaidrot acumirkli-go mūsu stāvokli, veicināt mūsu to-pošo darbu.

Henri Bergson (fr.)

Latvijas gara kultūras klātbūtne mums dod iespēju katrā gadījumā, kur mums rodas jautājums par zināma objekta iederību vai neiederību Latvijā, dot ātru un noteiktu spriedumu. Bet pie tam mums jātūr vē-

rā, ka, pateicoties tam, ka viss mūsu dzīvē kustas, t. i. raksturojas kā panta rhei, var būt runa par to, ka mums nav iespējams vienu reizi par visām noteikt kāda objekta saturu un būtību. Arī Latvijas garu mums jātver arvienu no jauna: Latvijas gars ir dzīvs, mainīgs objekts, jo Latvija nemītīgi pārveidojas, sekodama pašam dzīves saturam grozoties, un līdz ar to arī viņas būtībā viņas gars dabū dažādākas nianšes. Tādēļ pastāvīgi, kamēr Latvija pastāvēs un realizēsies, arvien par jaunu jātver viņas saturs un jāatrod tam izteiksme. Mūžīgi nemainīga pastāv tikai Latvija pati, t. i. Latvija kā lieta-sevī, kā noumens, bet viņas izteiksme padota nemitīgai maiņai.

Aplūkosim, kas darāms, lai atspoguļotu Latviju celtnieciskā arhitektūrā. Celtnieciskās arhitektūras izteiksmes līdzekļi eksistē un izkopjas uz celtnieciskiem veidojumiem. Katrā celtnieciskās arhitektūras darbā iemiesojas liels daudzums dažādāku domu, kuŗu starpā kā svarīgākais arvien skaitas - protams, visdažādākā interpretacijā - : dotās celtnes tēmat, konstruktīvais moments, praktiskā celtnes samērķība, pielietojamā celtnieciskā materiāla būtība, dažādi kompozīcijas elementi: kontrasts, analogija, proporcionalitāte, simetrija, līdzsvars, ritms, harmonija, vienība; stereotomiskais princips, tektoniskais princips, formas un krāsas, attiecības pret garīgo un fizisko apkārtni, laika gars, celtnes veidotāja - arhitekta personība u. t. t. Protams, ka nedrīkst iztrūkt Latvijas elements attiecīgā interpretacijā, attiecīgā individuāla piemērotība dotam uzdevumam - lai respektētu klasisko principium individuationis. Individuālo elementu raksturu, kvalitāti un kvantitāti noteic katra uzdevumu būtība pa sevi.

Individuāli realizējot katra uzdevuma pamatdomu, mēs redzēsīm, kā vienā otrā gadījumā Latvijas pazīme varēs ieiet celtnieciskā objektā kā idejisks satura elements, citā kā formas satura elements, vienā gadījumā kā Latvijai īpatnējs celtnieciskais tēmat, citā gadījumā kā latviski īpatnējs konstruktīvs papēmiens un latviskā celtnieciskā materiāla īpatnējā forma. Dažkārt Latvijas gars var atspoguļoties proporcijās, dažkārt kādā pielietotā latviskā vēsturiskā celtnieciskā formā, vai kāds senlatvisks ornaments varēs reprezentēt latvisko garu. Varbūt, ka vienā gadījumā uzdevuma tēmat atrod par pietiekošu pielaut parādīties tikai latvieša - arhitekta individualitātei. Citā kādā gadījumā latviskais gars prasa pēc kādas vietējās īpatnības pazīmes, piemēram, Vidzemes, Zemgales, Kurzemes, Latgales, vai kādas Latvijas pilsētas raksturošanai.

Jāatzīst par neattaisnojamu pieieņ pie jaundibinātai Neatkarīgai Latvijai piemērotās arhitektūras veidošanas ārišķīgi, piemēram, cenšoties attīstīt to, izejot no kādas senlatviskas formas. Nepareizi būtu arī izkopt tālāk mūsu seno lauku māju vai mazpilsētu stilus no tīri formālās puses, jo tā būtu kalpošana šiem stiliem, bet ne seno motīvu pielietošana kā līdzekļus modernā Neatkarīgās Latvijas celtniecībā. Vēsturiskais celtnieciskās arhitektūras mantojums lai palīdz, kur piemērots, veidot modernās Neatkarīgās Latvijas arhitektūru, bet ne ar moderniem līdzekļiem kopt tālāk kāda sena laikmeta arhitektūru, resp. reproducēt vēsturisko arhitektūru modernās dzīves praktiskām vajadzībām. Tā būtu romantika, bet, protams, var jau arī rasties gadījumi, kur senā romantika it labi piemērojama. Kur modernais uzdevums to pieļauj, mēs varam pat pilnīgi kopēt senās celtnes, bet šādi gadījumi skaitas kā izņēmumi modernā celtniecībā.

Vācijā īsi pirms pirmā pasaules kara ar arhitektu - mākslas vēsturnieku Schultze - Naumburg priekšgalā iesāka un pa daļai vēl tagad turpina kultivēt tā saucamo "Heimatkunst", kas pamatojas galvenā kā-

tā uz Biedermeier stilu un uz lauku māju celtnieciskām tradīcijām un formām. Šis tipiski vāciski-romantiskais celtniecības veids iedarbojās arī uz mūsu pirmskaņa arhitektūru, kā to redzam, piemēram, tā saucamā Vorburgas celtnē un Keizarmeža vasarnīcās. Bet kaņa laikā jau pašā Vācijā pacēlās balsis pret šādu formu pielietošanu visādām modernām celtniecības vajadzībām, un proti, tiklab lauku mājām, kā lielpilsētu un monumentālām celtnēm.

Ierosinājumi, kādus dod mums "Heimatkunst", pēc savas iekšējās būtības nemaz nav piemērojami svarīgākai jaunlaiku attīstības parādībai - lielpilsētu izveidošanai, tādēļ, ka tā viscaur sastāv no lauku un mazpilsētu atrisinājumiem.

Fr. Schumacher (vāc.)

Tāda parādība ir stila kults, resp. dotā celtnieciskā uzdevuma tendencioza izpratne, bet ne kalpošana akūtai celtnieciskai arhitektūrai. Ja mūsu Neatkarīgās Latvijas celtnieciskās arhitektūras izkopšana būs dibināta uz augstāk aprādītiem pamatiem, tā nekad nevar nonākt nupat attēlotā Vācijas arhitektūras stāvoklī. Latvijas celtnieciskās arhitektūras senatne jāpēti, pamatīgi jāpēti, bet praktiskā dzīvē atrastās vērtības jāizlieto tikai kā palīglīdzekļi, ne kā pašmērķi.

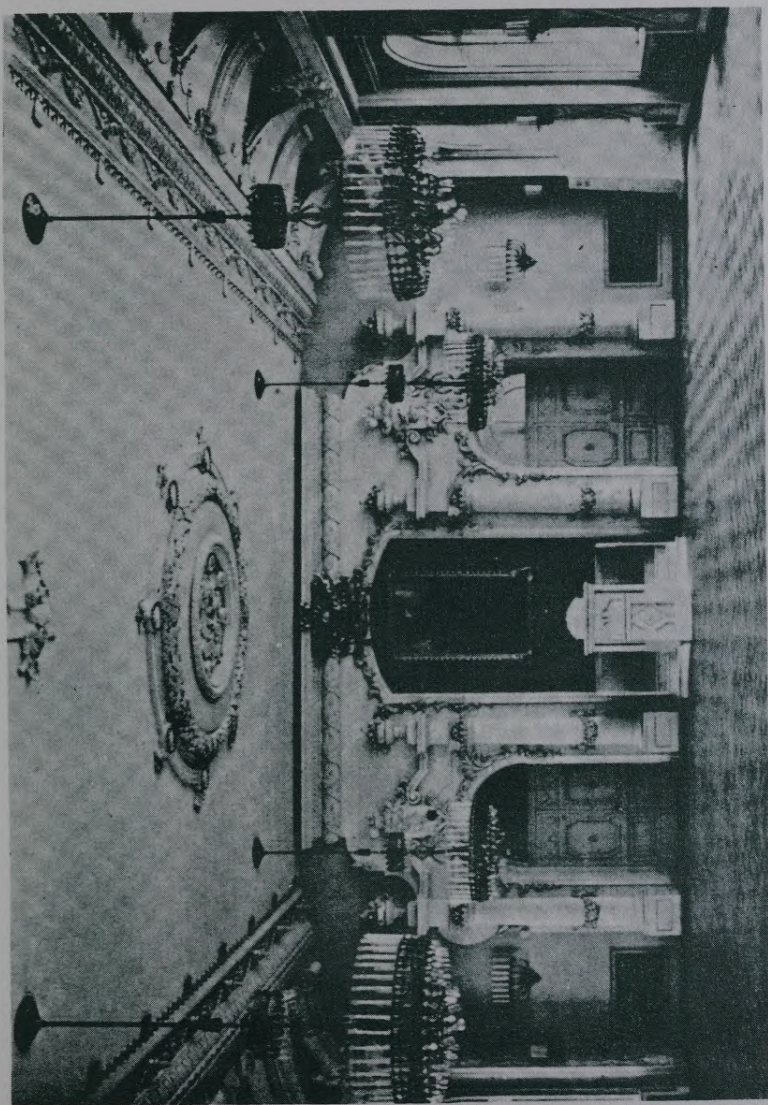
Bet runājot par celtnēm jaunajai Neatkarīgai Latvijai, šo celtnu konsekventa iemiestošana prasa, lai apkārtne to pēc iespējas maz traucētu, resp. noēnotu Neatkarīgās Latvijas celtniecisko izpausmi. Arhitekturāli-mākslinieciskais viedoklis prasa, lai tādi elementi pēc iespējas drīz taptu padarīti netraucējoši un nenomācoši jaunās Neatkarīgās Latvijas celtnieciskās arhitektūras gleznu. Bet šī viedokļa realizācijā mums jābūt ļoti apdomīgiem un uzmanīgiem attiecīgo līdzekļu izvēlē. Vēlamais rezultāts dažkārt panākams ar traucējošo vai ēnojošo celtniecisko elementu maskēšanu, piemēram, apstādot nevēlamo celtni ar kokiem. Dažkārt iespējams kādu celtniecisku objektu padarīt arhitekturālā ziņā netraucējošu, ja tam, pēc viņa īpašībām, piešķirams muzeals raksturs. Ja kāda celtnē par daudz uzbāzīgi traucē, un nav iespējams atrast kādu kompromisa līdzekli, tad tā jāizslēdz no arhitekturālās kopgleznas, vienkārši nojaucot. Bet šis sāpīgi nepatīkamais jautājums arvienu būs viegli un objektīvi pareizi atrisināts, ja mēs būsīm nostādīti īsta celtnieciskās arhitektūras mākslas darba priekšā.

Neviens darbs nav līdzīgā kārtā drošs un neaizkarams pret cilvēku varmācībām, kā caur savas formas cēlumu un daļumu.

Leon Battista Alberti (it.)

Tādēļ gudras tās valstis un tautas, kas gribēdamas atstāt sev pastāvošus pieminekļus, pūlas tos izveidot kā pēc iespējas augstvērtīgus mākslas objektus.

Savelkot īsumā visu augšā iztirzāto, mēs redzam, kā jautājums

Viestura Piemiņas Pils Jelgavā. Galvenā zāle - Lauksaimniecības Akadēmijas Aula.

par piemērotu celtniecisku architektūru Neatkarīgai Latvijai ir atrisināms, pieejot pie tā pilnīgi apzināti, un kā, lai to panāktu, jāiepazīstas ar Latvijas būtību, pastāvīgi no jauna pētot, un proti, ar nolūku iegūt sajēgu par Latvijas garu. Ja mēs kļūsim svaidīti ar Latvijas garu, tad mēs ar to spēsim svaidīt arī savas celtnes. Mums jācenšas katram uzdevumam atrast speciāli piemērotu Neatkarīgās Latvijas pazīmi. Harmoniskas un viengabalainas Neatkarīgās Latvijas celtnieciskās architektūras gleznas labā jācenšas pēc iespējas veikli novērst kompozīcijas traucējumus caur esošiem celtnieciskiem veidojumiem.

Protams, ka tāda milzu uzdevuma veikšana, kā architektūras veida realizēšana, kas piemērots jaunajai Neatkarīgai Latvijai, nav pa spēkam arhitektiem vien, bet gan līdzdarbojoties pašai Latvijas valstij un pašvaldībām, arī katram pilsonim no sava viedokļa un pēc saviem spēkiem, katram darbojoties savā vietā un lietā. Lielu palīdzību arhitekti var saņemt un saņemt no visādiem tehniskiem arodiem, no krāsu un formu māksliniekiem, no filosofiem, vēsturniekiem, estētiem u. t. t.

Ja Neatkarīgās Latvijas gars taps izteikts celtnēs, tad mums būs Neatkarīgās Latvijas celtnieciskais architektūras stils, un kādā veidā, vai kvalitātē Neatkarīgās Latvijas gars taps izteikts, tāds būs Neatkarīgās Latvijas celtnieciskās architektūras stils.

Rīgā, 1922. g. 28. septembrī.

SKAISTUMA ELEMENTS MŪSU JAUNAJĀ LAUKU

CELTNIECĪBĀ

Jaunceltām lauku ēkām no daudz pusēm pārmet skaistuma trūkumu: tās ceļot, tikai retos gadījumos par to esot domāts. Šo parādību mēs varam saprast, ja piedomājam, ka mēs dzīvojam praktiski-lietišķā prāta laikmetā un pašlaik atrodamies lielās saimnieciskās grūtībās, kas spiež ēku cēlājus domāt vienīgi par to, kā lētāki tikt pie ēkas. Pie mums valda ieskaits, ka skaistums maksā naudu, bet patiesībā ne katru reizi tas tā ir. Zināmos apstākļos skaistumu var panākt ar samērā niecīgiem izdevumiem, vai pat nemaz nesadārdzinot celtni.

Skaistums var izteikties ļoti dažādi, un proti, atkarībā no objektiem, ar kādiem tas saistas. Mēs izšķiram krāšņuma skaistumu, vienkāršības skaistumu, izšķērdīgu skaistumu un pieticīgu skaistumu, materiāla skaistumu, konstrukcijas skaistumu, idejisku skaistumu un formu skaistumu u. t. t. Dzilāk lūkojoties skaistuma būtībā, mēs nonākam pie atziņas, ka attiecīgā veida skaistums saistas ar ikkatru lietu, tā kā ikkatra lieta ir savā ziņā skaista, un ka nav absolūti neskaistu lietu - no objektīvā viedokļa.

Skaistums, kas saistīts ar kādu lietu, iedarbojas uz šīs lietas uztvērējas-personas dvēseli un izsauc prieku un piekrišanu, vai nepatiku un noraidījumu, kas atkarājas no dotās personas dzīves un gara satūra. Ja aplūkotājs atrod, ka no kāda zināma priekšmeta vēlams panākt lielāku skaistumu, šis priekšmets jāpārstrādā, vai pamatīgāki jāizveido. Vispārīgi jāatzīst, ka ja mēs kāda priekšmeta skaistumu gribam pastiprināt, vai noskapot mums piepamamā veidā, mēs to arvien panāksim, protams, attiecīgi piestrādājot. Ja mēs par skaistumu domāsim un gribēsim to panākt, mēs to panāksim.

Iekārtojot kādu lauku saimniecības novietni, ceļot kādu ēku, vai izveidojot kādu ēkas daļu, katru reizi jāstāda līdzās jautājumam, vai būs ērti, praktiski, arī jautājums, vai būs skaisti, pēc latviešu sajūtas, un kas pie minētiem objektiem būtu jāgroza, vai ar ko tie būtu papildināmi, lai izsauktu mūsos noteiktāku un spēcīgāku skaistuma sajūtu. Ar prātu vien te nav iespējams atbildēt, jāmēģina arī nojaust, vai tieši sajūst.

Katram cilvēkam ir zināma sajūtas spēja skaistuma uztveršanai, tāpat kā tam piemīt īpatnēja sajūta labā un patiesā atzišanai. Dažam sajūta priekš skaistuma ir no dabas spēcīga un asa, dažam tā jāizkopj, jāvingrina. Skaistuma sajūtas rašanos ļoti atvieglina piedomāšana pie dotā objekta. Protams, ka arī te kaimiņš daudz var palīdzēt kaimiņam un tā kalpot kopējas lietas labā.

Lai panāktu skaistas attiecības starp ēkām vienā saimniecībā, jāstāda sev jautājums, vai tas, ko esam iedomājušies, būs arī patiešām skaists; mums jāpārliedz, vai mums patīk labāk, kad ēkas saslēdzas gredzenā ap kādu pagalmu, vai varbūt brīvāks ēku sakārtojums mums liekas praktiskāks un skaistāks. Jāapsver jautājums, vai mums patīk labāk, vai ir skaistāki, kad dzīvojamā ēka izceļas ar savu veidojumu pret pārējām lauku sētas ēkām, vai ja tā maz atšķiras no tām. Uz

šiem jautājumiem jāatbild sajūtai prāta atbalstā. Līdzīgā kārtā jārīkojas attiecībā pret katru citu ēku lauku sētā. Arvienu jāprasa, vai veids, kādā esam nodomājuši ēku celt, patiešām iederētu dotā apkārtņē, sakustu ar citām ēkām kā tuvākā, tā arī tālākā apkārtņē vienā harmoniskā vienībā, vai ēkas veidojums nebūs šai vienībai par svešu, vai ir kāds sakars ar latviskām tradīcijām un mūsu senvēsturi. Piemēroti iestādīta sajūta mums atbildēs, vai būs skaisti, jeb būs kaut kas jāgroza ēkā. Kad paceļas problēma par ēku vispārīgo izskatu, jājautā sev, vai dzīvojamā ēka arī patiešām izskatas pēc dzīvojamās ēkas, vai kūts savā ārienē arī patiešām raksturojas kā īsta kūts u. t. t.

Palaikam ap pamatēkām grupējas pieceltnes - paliepeņu, lieveņu, verandu vai priekšnamu veidā. Arvienu jājautā, vai caur pieceltnēm pati ēka dotā gadījumā netiek par daudz aizsegta, resp. vai pieceltnes netop par daudz patstāvīgas un zaudē caur to savu pieceltņu raksturu; vai arī visa celtnes masa neizskatas par daudz saraibināta. Tādas lietas jāizšķir galvenā kārtā skaistuma sajūtai. Aprādītā ceļā viegli rodas nemierīgas masas dzīvojamām ēkām un pašas ēkas caur to top nevēlamā kārtā aizsegta, kas padara celtnes neskaidras un reizē arī nepmierinošas skaistuma ziņā.

Lai noskaidrotu ēkas skaistumu, jājautā, vai nav par daudz, vai arī par maz logu paredzēts, vai sienu laukumi nepaliek par daudz tukši un vienmuļīgi, vai arī sienas nebūs par daudz sadalītas vai sarausītas. Skaistuma sajūtai jāizšķir, vai skaistāki būtu viens vai divi logi jumtgala bēniņu sienā. Sajūtai jāatbild arī uz jautājumu par jumta logu lielumu un daudzumu, jānoskaidro arī, cik varētu būt jumta logu, lai jumts neizskatītos par daudz sadalīts. Tāpat jāapsver, vai vairāki dūmeņi nepadara jumta laukumu par daudz nemierīgu, arī vai jumtgalu noslaupumi par daudz neaplauž jumta čaulu. Tāpat jāizjūt arī spāru galu garums, kāds visskaistāki piemērojas dotai celtnēi. Tamlīdzīgi jautājumi jānoskaidro arī attiecībā uz ēku daļu atšķirību vienas no otras. Jājautā sajūtai, vai lievenis pietiekoši atšķiras no pamatēkas, vai tas prasa vai neprasa pēc pārveidojuma. Daudzās vecsaimniecībās mēs redzam šī jautājuma skaistu atrisinājumu. Tāpat jādabū sajūtas atbilde uz jautājumu, vai logi un slēgi, arī bēniņu sienu dēļojums, pietiekoši atšķiras pēc savām formām no citām ēkas daļām. Arvienu skaisti atšķiras no citām ēkas formām skujeniski izstrādātas klēts durvis. Zināms latviski-tradicionāls skaistums parādas, ja lieveņus, logus, slēģus un ēku stūru apšuvumus nokrāso baltā krāsā.

Liels vienkāršības skaistums panākams, ja ļoti ekonomiskām celtnēm lūko, lai nepieciešamās konstrukcijas būtu saprātīgi un korekti izpildītas, kā arī, lai būtu skaidri noprotams, kur norobežojas siena, kur sākas jumta telpas apšuvums, jāuzmana, lai vispārīgi daļas nesaplūstu viena ar otru neskaidrā masā. Ja atbildes uz šādiem jautājumiem ir negatīvas, tad attiecīgās vietas jāpārstrādā.

Skaistuma sajūtas rašanos lielā mērā veicina korekts darba izpildījums. Līmeniski un svērtēniski labi nostrādātas ēkas, ēku daļas, sienas, logi u. u. u., padara ēku ievērojami skaistāku, nekā kad tā rādītu nekārtīgu darbu. Lai nokārtotu samērības jautājumu, jājautā sev, vai logi nav par lieliem, vai par maziem attiecībā pret visu ēku un pret dotā sienas laukuma lielumu, vai bēniņu, resp. jumtgalu logi nebūtu samazināmi, vai pats jumts netaptu skaistāks, ja to padarītu drusku stāvāku, vai dūmeņi nav par īsiem. Skaistuma sajūtai jādod atbilde.

Kā dažkārt cilvēkam patīk brīvība, tā arī ēkas atsevišķām daļām. Jājautā, vai logi nav par daudz iespiesti starp citām ēkas daļām, durv-

ju starpā, par daudz tuvu lieveņa logiem, vai jumts nav par smagu, vai tas par daudz nenospiež ēkas pamatstāvu, vai jumtgalu logi nav par daudz iespiesti mazā laukumā.

Lai savienotu ēkas ar apkārtni, dažās vecsaimniecībās, sekojot pašas dabas paraugam un tieksmei, lieveņi vai verandas apaudzētas viņu zaļumiem. Arī kāds kupls koks ēkas tuvumā to saista ar apkārtējiem zaļumiem skaistā skatā. Tāpat, skaistuma vairošanas dēļ, jājautā vai nederētu verandas, vai lieveņa priekšā ierīkot kādas puķu dobes.

Līdzīgā kārtā jāapsver arī iekštelpas un jāmeklē, vai arī te kaut kādā veidā nav uzlabojams skaistums. Arvienu jātur prātā, ka tikai skaistuma sajūta var noteikt, kas dotā gadījumā var palīdzēt vairojot skaistumu.

Tā kā daba pati ir liels meistars skaistuma radīšanā un tā mīl visur, kur vien iespējams, parādīt savus skaistuma elementus, savus skaistuma līdzekļus, arī jaunsaimniecības celtnes, kas tagad vēl pilnīgi neapmierina mūsu skaistuma sajūtu, ar laiku, nonākot apkārtējās dabas spēku ietekmē, vietām gūs savām sienām dabas pelēkumu, un apbūvējumu, saviem jumtiem sūnu šlakstis, jaunstādītiem kokiem lielāku ēnojošu kuplumu. Bet, no otras puses, ja dabai ļauj par daudz vaļas, tad drīz vien tā ņem virsroku cilvēka darbā un drīz vien cilvēks nevarēs vairs lepoties ar savām celtnēm, kā ar savu darbu, bet tas būs jāatzīst par cilvēka kultūras centieniem nenozīmīgu. Mūsu uzdevums ir pašiem strādāt savu darbu un lietot dabas palīdzību visur, kur vien tā mums noder, bet ne dodot kādu jauku dienu savu darbu dabas neie robežotā rīcībā.

Rīgā, 1925. g. 9. jūlijā.

FORMĀLĀ CELTNIECISKĀ ARCHITEKTŪRA

Tāpat kā acumirklīgā dzīvē vispārīgi, arī formālās celtnieciskās arhitektūras parādībā patlaban notiek nemieru radoša vērtību demonstrēšanās un nervoza meklēšana pēc īstās atpestošās izteiksmes. Mums pazīstama vēsturisko laikmetu un dažādu tautu formālās celtnieciskās arhitektūras izpaudumu bagātā mozaika. Mūsu acu priekšā darbojas dažādi celtnieciskās arhitektūras virzieni pretrunīgā raibumā. Pastāv virziens, kurš savā izteiksmē piesienas apskaidrotai klasisko formu valodai un tam pretim redzam kaislu piekrišanu pārējošām, pirmā acumirkli apžilbinošām, modes formām. Dažs mīl formas, kas pauž skaistuma prieku, dažam pilnīgi pietiek, ja formas izteic tikai praktiskā prāta prasības. Ir arhitekti, kas apmierinājumu jūt tradīcijās un evolūcijā. Pastāv virziens, kas brīvi var plūst tikai noliedzot un noārdot visu līdzšinējo, tiecoties pēc pavisam jaunas, patstāvīgas formālas arhitektūras. Parādas celtnieciskas formas, kurās ietvertas reizē vairākas domas organiskā saistībā, kurpretim redzami arī celtnieciskās arhitektūras formu kompleksi, kurus diktatoriski atspoguļojas tikai viena un tā pati pamatideja un citas netiek pie vārda. Celtnieciskās arhitektūras formās atrod iemiesojumu tiklab siltā nacionāli-romantiskā izjūta, kā arī sausā vēsinošā lietišķi-konstruktīvā doma. Dažs arhitekts atrod apmierinājumu savām tieksmēm abstraktos ķermeņos, telpās, plaknēs, līnijās, dažs turpretim intuitīvā meklēšanā pēc formām, kas izteic dvēseliskās vērtības, u. t. t.

Teorētiskos apcerējumos par formālas celtnieciskās arhitektūras būtību atrodami visdažādāki uzskati, apsvērumi un definīcijas. Veidojas iespaids, itkā celtnieciskā formālā arhitektūrā ir darīšana ar bezgala daudz patiesībām: katrai idejai ir savi karsti aizstāvji, kas rīkojas pēc savas tīrākās un dziļākās pārliedības.

Katram, kas grib atrast sev personīgi piemērotu formālās celtnieciskās arhitektūras valodu nu uzmācas jautājumi: kāds ir priekšmanis vispieņemamākais šīs lietas izpratnes viedoklis? Kādās celtnieciskās arhitektūras formās man izteikt to, kas man jāizteic?

Rīgā, 1926. g. septembrī.

MŪSU TAGADĒJĀ CELTniecĪBA

Zināmā laikmetā arhitektūrā arvienu izpaužas šī laikmeta gars. Tādēļ arī laikmets pieder pie visraksturīgākām arhitektūras pazīmēm. Analizējot mūsu laika gara izteiksmi dzīvē vispārīgi, varam konstatēt, ka tagadējā laikmeta iespaidu uz celtniecisko arhitektūru raksturo plašā daudzveidība, dažādu uzskatu un virzienu līdztiesība, līdzeksistences brīvība. Arī mūsu Latvijas pašreizējā celtniecībā skaidri saskatāma minētā laikmeta pazīme: celtniecība uzrāda virzienu, uzskatu un stilu daudzveidību un vienlīdzīgas eksistences tiesības. Jaunu arhitektūras ceļu meklēšana, "tīrās lietišķības ideja", konstruktīvisms, tehnika atspoguļojas pie mums Rīgā izdevniecības "Riti" spiestuves nama arhitektūrā, kioskā pie pasta un dažās vasarnīcās pie Māras ezera un Buļoļos. Vērojami īpatnēji meklējumi dzīvokļu kompleksu veidojumiem daudzstāvu namos, kas dibināti uz daudzstāvu namu būtību un viņu iekšējo loģiku. Jaunlaiku prasības attiecībā uz dzīvokļu iekārtu, sastopam Rīgā, blokēkā pie Viesturdārza. Senlatvisko formālo motīvu pielietojumu mēs redzējām pagājušo dziesmu svētku celtnēs Rīgā. Eiropiskās arhitektūras klasiskās tradīcijas dominē kinematografā "Splendid Palace" ēkā un sajūsma par agrāko gadusimteņu vietējo Rīgas celtniecību raksturīgā izteiksmē atspoguļojas jaunizbūvētos Zviedru Vārtos Rīgā. Šāda daudzveidība, kā jau aizrādīju, ir īpatnēja mūsu laikmetam un tam pretīm strādāt ar nolūku proklamēt viscaur kādu vienu stilu nozīmētu citiem noliegt eksistences tiesības, kā arī pretoties pašlaik valdošam laika garam. Ja tikai celtniecību visādos viņas virzienos un stilos vada īsta dziļa pārliecība, nopietnība, apdomība, vispusīga rēķināšanās ar dotiem apstākļiem pie ēku celšanas un arhitekturālās izteiksmes meklēšanas, tad mūsu laikmeta raksturīgā pazīme - daudzveidība atradīs patiesīgu realizāciju mūsu celtniecībā un mūsu zeme gūs zīmīgus šī laikmeta celtnieciskās arhitektūras objektus. Tikā tādā ceļā dažādās celtnieciskās parādības šai laikmetā mūsu Latvijā var tapt zināmā mērā tīri dabiskā kārtā radniecīgas viena otrai. Tādā ceļā arī parādīsies Latvijas īpatnējā celtnieciskās arhitektūras seja tagadējā laikmetā.

Rīgā, 1928. g. 7. decembrī.

NĀKAMĀ MONUMENTĀLĀ RĪGA

No tā laika, kopš Rīga tapusi galvas pilsēta, viņas celtnieciskam ķermenim top uzstādītas savādākas prasības, nekā agrāk, pirms Latvijas valsts nodibināšanas. Rīgai kā galvas pilsētai jādod pajumts valsts orgāniem, jārada tiem iespēja ērti strādāt un cienīgi reprezentēt. Pēc kara arī Rīgas pilsētas pašvaldība iegājusi citādās, plašākās sliedēs un arī tā prasa pēc labāk piemērotām plašākām ēkām un telpām. Kultūras dzīve tagad plūst jo plašā plūsmā, kādēļ arvienu pieaugošas prasības pēc ēkām un telpām uzstāda daždažādākas mācības iestādes, bibliotēkas, muzeji, teātri, izstādes; arī reliģiskās dzīves nolūkiem sāk mosties prasības pēc zemes gabaliem un ēkām; jo plašas telpas vajadzīgas modernai fiziskai audzināšanai. Veselības kopšanai nepieciešamas pirtis un publiskās peldētavas. Arī sabiedriskā dzīve tagad pilnos ziedos un iet plašumā; sakarā ar to arī spēcīgi aug prasības pēc piemērotiem tautas namiem, dažādu biedrību un organizāciju mitekļiem, dažādu arodu iestādēm u. t. t.

Jāatzīst, ka lielākā daļa valsts, pašvaldības, un sabiedrisko iestāžu neatrodas tādās vietās, ēkās un telpās, kādās tām jāatrodas pēc savas būtības un sava uzdevuma. Tās mitinājas ēkās un telpās, kas novecojušas, vai celtas citiem nolūkiem un pēc novietnes nav īsti labi piemērotas tagadējam uzdevumam. Kamēr mums vēl valsts jauna, kamēr materiālie apstākļi vēl grūti, pilnīgi saprotams, ka valsts prezidentam jāpietiek ar novecojušos Rīgas pili, Saeimai ar agrāko brunniecības namu, ministrijām jāpaliek īres namos un tāpat arī pilsētas valdei dažu labu gadu būs jāiztiek savā ārkārtīgi pieblīvētā vecajā namā; arī Universitāte nevarēs sasniegt vajadzīgās modernās telpiskās ērtības, tāpat kā dažādas skolas un citas kultūras un sabiedriskas iestādes. Bet šādu stāvokli mēs nedrīkstam uzskatīt par apmierinošu un paliekošu arī tad, kad nāks saimnieciski labāki laiki. Līdzšinējo stāvokli neatļauj padarīt ilgstošu arī prasības, kādas uzstāda pareizi ritoša valsts, pašvaldības un sabiedriskā dzīve. Nepiemērotās ēkās un telpās nekāds dzīves veids nevar kā pienākas zelt un ziedēt.

Tādēļ ar laiku valdības iestādēm, pašvaldībai, kultūras un sabiedriskai dzīvei vajadzēs jaunas īpatnējas, pareizi piemērotas celtnes pareizā vietā un apkārtnē. Bet jau tagad balsis sāk pacelties par nepieciešamību celt jaunas ēkas valdībai, kultūras vajadzībām un sabiedriskiem nolūkiem. Tā, piemēram, briest doma celt valdības namu, kopīgu visām ministrijām, izņemot finansu ministriju, kurai paredzama atsevišķa ēka; taisas celt valsts bibliotēku, studentu namu, iekustināts jautājums par universitātes bibliotēkas un centrālās universitātes ēkas steidzīgu vajadzību. Un kad šādi jautājumi rodas, rodas arī jautājumi par celtnēm piemērotām vietām. Patlaban pa lielākai daļai tādos gadījumos parasti apstājas pie mūsu zaļumjoslām, un katrai jaunceltnei min kādu vietu Esplanādes apstādījumos, vecās gāzes iestādes situāciju vai Daugavmalas vecā tirgus rajonu. Ja vēl paceļas jautājums par monu-

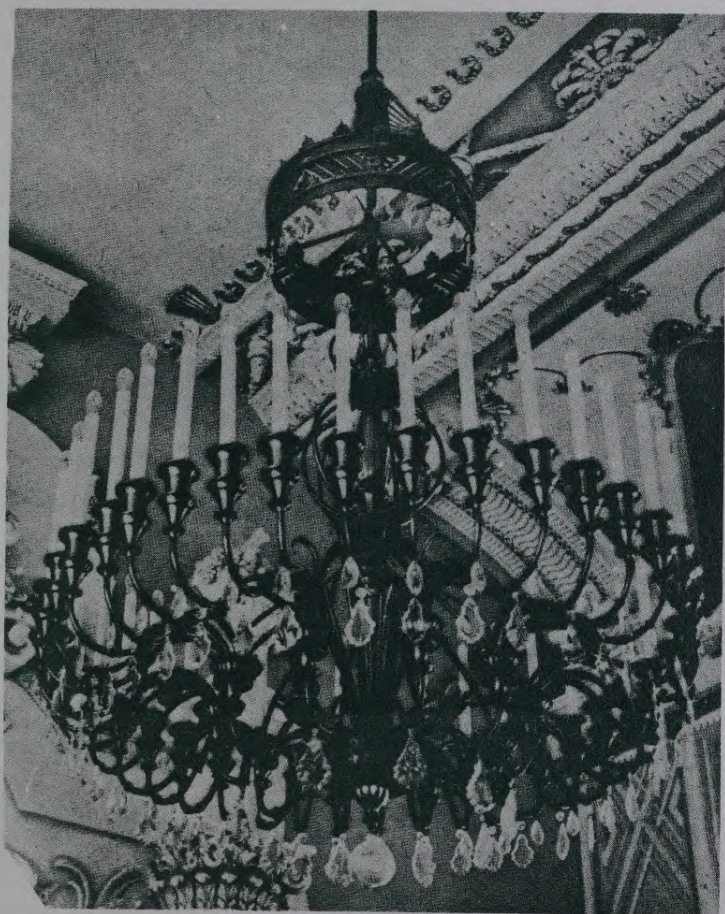
mentālo ēku novietošanu citadeles robežās, tad ar to arī visas piemērotās brīvās zemes rezerves minētām ēkām šķiet apsvērtas. Bet ja nu arī tiešām bez plašākām pārdomām sāktu pamazītēm celt ēkas aprādītās vietās, tad samērā īsā laikā tās taptu piepildītas celtnieciskiem ķermeņiem un vēlākā laikā ceļamām monumentālām ēkām būtu jāmeklē zemes gabali pa ārpuslīnēm, kur nu kāds laukums svabads. Saprotams, ka tā tas nevar iet. Pie tādiem apstākļiem pilsēta ātri vien zaudētu savas zaļumjoslas, savas plaušas, un ne visas monumentālās celtnes būs iespējams novietot tur, kur vajadzīgs un pie tam pienācīgi brīvi un reprezentējoši; nevarēs arī pie visām monumentālām ēkām piekļūt pa piemērota platuma ielām u. t. t.

Šāda rīcība vispārīgam pilsētas izveidojumam nevar nākt par labu. Bet par monumentālu ēku celšanu apstādījumos un citās minētās vietās domā tādēļ, ka vēl līdz šim mums nav galīgi izstrādāta un no attiecīgām iestādēm apstiprinātā plašāka vēriena plāns. Lai pareizi nostādītu Rīgas celtniecisko izveidošanos, Rīgas pilsētas valde jau gadiem ilgi strādā pie tā saucamās Liel-Rīgas plānošanas un sakarā ar to pilsētas jaunizbūves birojs kustina un apsver arī jautājumu par monumentālo celtnu novietni nākamā Rīgā no plašāka viedokļa.

Kā viens no atrisināšanas veidiem nākamai monumentālai Rīgai top minēta ideja - visgalvenākais valsts, pašvaldības un sabiedriskās ēkas novietot Ķīpsalā, rodot še plašu administrācijas un reprezentatīvu centru. Jaunizbūves biroja vadītājs docents Lamze daudz darbojas ap šo domu. Es arī pagaidām nezinu labākas idejas, kas dotu iespēju plaši nostādīt nākamo monumentālo Rīgu un lietderīgi noorganizēt visas celtniecisko ķermeņu galvas pilsētas uzdevumiem nākotnē. Ķīpsalā atrodas pavisam tuvu tagadējam pilsētas centram, un ja to ar uzbērumu noregulētu un paplašinātu dambja augstumā un pienācīgā kārtā saistītu ar tiltiem ar Vec-Rīgu un Pārdaugavu, šī pilsētas daļa it dabiski var kļūt par centru nākamai monumentālai Rīgai. Rīgai, kā zināms, pastāv tendence attīstīties Jūrmalas virzienā. Ķīpsalas paceltais zemes līmenis, brīvā novietne, plašā pārredzamība jo labi sader ar prasībām, kādas uzstāda galvas pilsētas kodols. Nākamībā te celtās valsts reprezentācijas ēkas, piemīnās celtnes, valdības administratīvās ēkas ar savām celtnieciskām masām, ar saviem jumoliem un siluetu skaisti norādītu uz nākamās Rīgas centru un kā jaunā laikmeta liecinieki sveicinātu veco Rīgu ar visas pili un baznīcu torņiem. Še novietotās ēkas būtu labi saskatāmas iebraucējiem no ārzemēm ar vilcieniem, arī kuģiem. Ar ērtu tiltu palīdzību iespējams attīstīt labu piekļūšanu pie šī monumentālo ēku kompleksa svinīgos gājienos.

Sakarā ar Ķīpsalā nodibināmo pilsētas centrālo celtniecisko ansambli, viegli saprotams, ka pilsētas attīstība Pārdaugavas virzienā progresēs ar lielāku sparību. Vecpilsēta šai ziņā gan cietīs, bet toties visas raksturīgā vēsturiskā īpatnība būs vairāk pasargāta pret jaunā laikmeta iespaidiem. Kļūs vieglāk vecpilsētā uzturēt agrāko gadu simteņu pieminekļus, tie netaps sajusti kā šķēršļi modernai dzīvei un nebūs apdraudēti ar iznīcību pilnīgi vai daļai. Vecpilsētas celtnēs, starp citu, rastos vietas daždažādākiem vēsturiskiem muzejiem, daždažādākām iestādēm, veikaliem u. c., kam kāds sakars ar senatni.

Citadele, kuras tuvumā atrodas universitātes ķīmijas un fizikas ēkas, lauksaimniecības fakultāte, medicīnas fakultāte, tehnikums, vidusskolas un Nacionālais teātris, - tā tad pārsvarā ēkas ar izglītības nozīmi, - it labi varētu paredzēt izglītības centru, ēkas skolu muzejiem, valsts centrālai bibliotēkai u. c. Universitātes ēku kompleksam būtu izraugāma novietne kādā mazpilsētā Rīgas tuvumā. Bet ievietot Ci-

*Viestura Piemiņas Pils Jelgavā.
Griestu lukturis Akadēmijas Aulā.*

tadeles rajonā kādu ministrijas vai pat valdības iestāžu kopēju ēku nebūtu īsti labi pārdomāts atrisinājums. Šai samērā klusā stūrī, pa samērā šaurām ielām grūti ievadīt plašu tramvaja un automobiļu kustību, kas arvienu saistīta ar valdības mitekli. Pie tam arī šādā situācijā grūti panākams tāds izcils reprezentatīvs raksturs, kāds Ķīpsalā.

Ierosināto Ķīpsalas ideju uzskatu tikai kā vienu no atrisinājuma veidiem nākamai monumentālajai Rīgai, lai gan, kā jau teicu, šī ideja man liekas ļoti samērķīga un realizējama bez ārkārtīgām grūtībām. Nebūt neizslēdzu iespēju arī citādi atrisināt monumentālās Rīgas problēmu, bet nupat gan pavisam tuvu pienācis brīdis, kad pilsētas valdei galīgi jāizšķiras par kādu noteiktu principielu atrisinājumu, jo pēdējā laikā arvienu vairāk sāk runāt par valdībai un sabiedrībai nepieciešamām monumentālām jaunceltnēm.

Nekādā ziņā nedrīkstētu pieļaut celt kādas svarīgas ēkas ar monumentālu nozīmi, iekams vēl nav tādai ēkai norādīta galīgā vieta pilsētas jaunajā celtnieciskā plānā. Un kamēr vēl nav iespējams plānā aprādītā vietā realizēt jauno celtni, attiecīgām iestādēm būtu jāpaciesās savās līdzšinējās telpās. Citādi mēs varam viegli sabojāt monumentālās Rīgas nākotni. Mūsu laikmets ir tāds, kam uzdots izstrādāt pamatlīnijas mūsu galvas pilsētai, lai tā būt skaista, tāpēc darīsim to uz vislabāko ar dziļu atbildības apziņu nākotnes priekšā. Mūsu paaudzei gan laikam nenāksies piedzīvot Rīgu kā galvas pilsētu viņas pilnā nākamības spožumā, bet mums būs arī pietiekošs gandarījums, ka esam līdzdarbojušies tik svarīgā lietā.

Rīgā, 1928. g. 15. decembrī.

ARCHITEKTŪRAS IZPRATNE

Lai gūtu kādu atrisinājumu arhitektūras izpratnes problēmai, aplūkosim kādas no arhitektūras literatūrā bagātīgā mērā sastopamām arhitektūras definīcijām un atzīpām.

Kāda formulējumu grupa apzīmē arhitektūru par atklāsmi, izteiksmi, manifestēšanos, iemiesošanos. Pēc Hegela (vāc.) arhitektūra kā mākslas nozare ir "augstākā atklāsme". Vantongerloo (hol.) apgalvo, ka arhitektūra ir "estētisko nolūku matēmatiska atklāsme". Schopenhaueram arhitektūra ir "gaismas atklājēja". Pēc Schelling'a (vāc.) tā ir "ideju izteiksme", pēc Howard'a Robertson'a (angl.) "idejas izteiksme konkrētā formā", bet Atkinson'am (am.) un Bagenal'am (am.) arhitektūra ir "ideju izteiksme par mūžīgām lietām". "Arhitektu darbiem jāizteic sava laikmeta gars", 1928. g. Šveicē nolēma jauno arhitektu kongress. Doesburg'am (hol.) arhitektūra ir "kopizteiksme visām mūsu fiziski-garīgām vajadzībām, kopizteiksme mūsu dzīvei". Hegel's (vāc.) saprot arhitektūru kā "universa, absolūtā izteiksmi". Pēc Le Corbusier arhitektūra ir "cilvēka pirmā manifestācija, savu universu radot". Borissavlievitsch's (serbs) uzlūko arhitektūru par "idejas materiālo iemiesojumu".

Bieži arhitektūru identificē ar veidošanu. Schmarsow's (vāc.) saka, ka arhitektūra savā būtībā ir telpu veidotāja. To pašu atrod arī Sörgel's, un Paul's Fechter's (vāc.) uzskata arhitektūru par "ārienes veidojumu".

Arhitektūru raksturo arī kā darbību, resp. darbu. "Pavisam vienkārša un patiesīga darbība cilvēka mērķu piepildīšanai", saka Bruno Taut's (vāc.). Pēc El Lisicka (kr.) tā ir "konstruktīvās prāta darbības pildījums" un "kristalinisks cilvēka darbs". "Mākslinieciska darbība", saka Leon's Adler's (vāc.).

Ļoti daudz sastopam dažādu definīciju, kas attiecas uz arhitektūru kā mākslu. "Arhitektūra ir excellenta māksla", saka Le Corbusier (fr.). Weisse's (vāc.) acīs arhitektūra ir "īsta māksla". Henri Labrouste (fr.) un Jules Guadet (fr.) lieto apzīmējumu "celtnieciskā māksla". K. O. Hartmann'im (vāc.) arhitektūra ir "skaistā celtnieciskā māksla". Krasowski's (kr.) saka, ka arhitektūra ir "dažādu celtniecības izvešanas māksla". Caffin's (am.) atrod, ka arhitektūra ir "strukturālās celtniecības māksla". Handbuch der Architektur ievadā teikts, ka arhitektūra ir "māksla radīt lielus, pēc arhitektonikas likumiem veidotus darbus". Pēc Borissavlievitsch'a (serbs), arhitektūra ir "excellentā radīšanas māksla". K. O. Hartmann's (vāc.) atrod, ka tā ir "rūpnieciska māksla", Fechner's (vāc.) to apzīmē par "mākslas rūpniecību", bet Theodor'am Lipps'am (vāc.) arhitektūra ir "mākslas amatniecība". Göller's (vāc.) norāda, ka arhitektūra ir "rotājošā māksla" un John's Ruskin's (angl.) skatas uz arhitektūru kā uz "mākslu aranžēt un dekorēt cilvēku celtās ēkas". Schmarsow'am (vāc.) arhitektūra ir "telpu veidošanas māksla". A. E. Brinckmann's (vāc.) atrod, ka arhitektūra ir "māksla veidot telpu caur ķermepu veidošanu" un "telpas ierobežošanas māksla", bet Fr. Schumacher's (vāc.) saka, ka arhitektūra ir "telpas divkāršas veidošanas māksla".

caur ķermepu veidošanu". H. von Wölfflin's (vāc.) identificē arhitektūru ar "ķermepu veidošanas mākslu". Borissavlievitch's (serbs) apzīmē arhitektūru par "sukcesīvu mākslu", kurpretim Schassler's (vāc.) un Trahdorf's (vāc.) atrod, ka arhitektūra ir "simultāna māksla". Fechner's (vāc.) to raksturo kā "plastisku miera mākslu". Kā "ekscentisku simbolisku mākslu" arhitektūru definē Borissavlievitch's (serbs), kā "simbolisku mākslu" F. Vischer's (vāc.). Par "patiesu formas mākslu" to apzīmē Goller's (vāc.). Pēc Krasovski'a (kr.) arhitektūra estētiķiem ir "abstrakto formu māksla". Plato (gr.), Goller's (vāc.) un Borissavlievitch's (serbs) vēro arhitektūru kā "redzamības mākslu". Fr. Schumacher's (vāc.) raksturo arhitektūru kā "taustes mākslu"; sastopami apzīmējumi, kas dēvē to par "taktīlo" vai "haptisko" mākslu. Borissavlievitch's (serbs) atrod, ka arhitektūra ir arī "dvēseles stāvokļu māksla". Boileau (fr.) atzīst, ka arhitektūra ir "māksla producēt estētiskus iespaidus". Jules Guadet (fr.) noteic, ka tā ir "vispirmā kārtā un par visām lietām patiesības māksla". Schelling'am (vāc.) arhitektūra ir "daiļā māksla", un viņš līdz ar Kirchmann'i (vāc.), Borissavlievitch'u (serbs) un citiem estētiķiem skatas uz arhitektūru kā uz "brīvu mākslu". Atkinson's (am.), Bagenal's (am.) un Dösborg's (hol.) redz arhitektūrā visaptverošāko mākslu. Angļu teorētiķi atrod, ka arhitektūra ir "pēc kārtas pirmā daiļo mākslu starpā". El Lisickis (kr.) raksturo arhitektūru kā "vadošo mākslu". F. Fischer'am (vāc.) arhitektūra ir "vecākā māksla", bet Hegel'am (vāc.) "mākslas sākums". Plaši pazīstamas arhitektūras definīcijas ir "artium mater" un "mākslu karaliene". Bet līdzās sastopami arī atzinumi, ka arhitektūra ir "kalpotāja māksla". Tas esot tādēļ, ka tā "utila", - paskaidro Krause (vāc.). Bet El Lisicki's (kr.) atzīmē, ka "atrisināt utili - samērķīgo, uzbūvēt mērķim pareizi atbilstošu tilpumu ir tikai viena arhitektūras problēmas daļa". "Arhitektūra atrodas ārpus utilām lietām", konstatē Le Corbusier (fr.).

Definīciju starpā ir arī tādas, kas raksturo arhitektūru kā amatu. Arhitektūru nosauc par "augstāko amatu". Krasovski's (kr.) šo apzīmējumu atvasina no vārda arhitektūra grieķu saknes.

Pastāv arhitektūras identificējumi ar celsmi, resp. būvēšanu un konstrukciju. Frank's Lloyd's Wright's (am.) pielīdzina arhitektūru celsmei. To pašu dara arī Howard's Robertson's (angl.) un Bruno Taut's (vāc.). "Agrākos laikos arhitektūra un konstrukcija bija viens un tas pats", - lasāms kādā amerikāņu rakstā par arhitektūru. Bet eksistē arī definīcijas, kas "noliedz arhitektūru saukt tikai par celsmi vai konstrukciju un inženierdarbu". John's Belcher's (angl.) atrod, ka "dotā mērķa realizēšanai nepieciešamo līdzekļu mākslinieciskā izlietošana atšķir arhitektūru no vienkāršas konstrukcijas". Leon's Adler's (vāc.) norāda, ka "architektūra ir mākslinieciska darbība, kas sniedzas pāri tīrai celsmei. Lisicki's (kr.) atzīmē: "formalisti apgalvo, ka arhitektūra nav sedzama ar jēdzienu inženierdarbs".

Sastopamas arhitektūras definīcijas, kas uzsver pretstatu: prakse un teorija. Šādā veidā uz arhitektūru skatās, piemēram, Plato (gr.).

Arhitektūru pielīdzina arī zinātnei. Sultanow's (kr.) apzīmē arhitektūru par "celtniecības, resp. būvniecības zinātne". Caffin's (am.) atrod, ka "architektūra ir struktūru celsmes zinātne". Krasovski's (kr.) konstatē, ka "no utilā viedokļa" arhitektūra pieder pie tehniskām zinātnēm". Pēc John'a Belcher'a (angl.) arhitektūra ir "zinātne, kas visās savās metodēs un pielietojumos ir īsta mākslas gara caurstrāvota".

Dažkārt arhitektūru nostāda paidagoga - skolas lomā. "Arhitek-

tūra ir stingra skola mēra ieturēšanai un principiem" - saka Stiehl's (vāc.).

Daudz acīs arhitektūra ir vēsture. Populārs izteiciens, ka "arhitektūra ir akmenī rakstīta tautu vēsture". John's Ruskin's (angl.) atrod, ka "architektūra ir dzīva tautu vēsture".

Sastopami uzskati, kas saista arhitektūru ar katrreizējo tagadni. "Architektūra arvien grib būt tagadnē", saka Conert's (vāc.).

Pastāv arhitektūras izpratne, kas izceļ tās realitātes raksturu. "Architektūra ir realitāte un ne šķietamība", saka E. von Hartmann's (vāc.), Schleiermacher's (vāc.) un Kōstlin's (vāc.).

Architektūru saprot arī kā spēku. John's Ruskin's (angl.) atrod, ka "viena no arhitektūras kategorijām ir spēks".

Architektūru uzlūko arī par cīņu un ciešanām. No slodzes un balsta konflikta un gravitācijas spēka pārvarēšanas viedokļiem "architektūra ir cīņa". "Architektūra ir drama, kas rodas no smago akmeņu ciešanām", izjūt Le Corbusier (fr.).

Architektūra saprotama arī kā kāda lieta. "Architektūra ir pakāpeniski augoša lieta", formulē Amerikā izplatītais arhitektūras uzskats. "Architektūra ir plastikas pārdzīvojuma lieta", saka Le Corbusier (fr.).

No formālā viedokļa skatoties saredz arhitektūru kā attiecības. "Architektūra ir attiecības", konstatē Le Corbusier (fr.). Pēc Hippolyte Taine (fr.) "architektūra identificējama ar matemātiskām attiecībām".

Architektūra nostājas cilvēku priekšā arī kā problēma, kas prasa savu atrisinājumu. Architektūru apzīmē par "zinātnisku problēmu". Le Corbusier (fr.) atrod, ka "tagad, pie pašreizējā tehnikas stāvokļa, architektūra ir varbūt lielās rūpniecības problēma".

Architektūru uzskata arī kā problēmu atrisinājumu. "Architektūra ir praktisku problēmu pakāpenisks atrisinājums", saka Caffin's (am.).

Architektūru raksturo kā dažādu prasību apmierinātāju. Jauno arhitektu kongresā Šveicē 1928. g. jūnijā nolemts, ka "architektūrai jābūt acumirklīgās dzīves garīgo, intelektuālo un materiālo prasību apmierinātājai".

Pastāv arhitektūras apzīmējumi, kas redz viņā cilvēka radīšanas spējas. Saskaņā ar Ģētes (vāc.) uzskatu, "architektūra ir otrā, pēc vispārīgiem mūžīgiem likumiem, veidotā daba". "Architektūra ir tīri garīga radīšana", saka Le Corbusier (fr.).

Visvairāk arhitektūru mēdz identificēt ar celtnēm. Visplašākās aprindas saprot ar vārdu arhitektūra dzīvojamās ēkas, fabrikas, monumentālas celtnes, pilsētas. Leon's Battista Alberti (it.) ieslēdza arhitektūrā "ne tikai daiļo celsmi un ēku celšanu, bet arī visu inženierbūvniecības lauku".

Pēdējā laikā bieži minēts Le Corbusier (fr.) uzskats, kas saka, ka "architektūra sākas tur, kur beidzas mašīna", t. i. architektūra nevar būt mašīna.

Architektūru raksturo arī kā "sabiedrisku notikumu", kā to dara Hannes Meyer's (vāc.).

Architektūru norobežo no sensācijās Bruno Taut's (vāc.) ar formulējumu: "Tur, kur beidzas sensācija, mēs atrodamies arhitektūras valstī".

Architektūras pamatos guļ domāšana. "Architektūra ir jūtekliska domāšana, domāšana materiālā", saka kāds jaunlaiku teorētiķis.

Bet arhitektūras būtībā saskatāma arī izjūta, pārdzīvojumi. "Architektūra ir tad, kad ir poētisks pārdzīvojums". "Architektūra nozīmē aizkustināt", atzīst Le Corbusier (fr.). "Lielais arhitektu vairums sa-

skata arhitektūras būtību estētiskos jautājumos", konstatē Platz's (vāc.).

Arhitektūrā izpaužas arī griba un intencija. Sastopams norādījums, ka "architektūra ir laikmeta griba". W. Hegemann's (vāc.) atzīmē, ka "veidošanas griba, ne būvviela, ir arhitektūrā noteicoša". "Arhitektūra ir intencija", saka Le Corbusier (fr.).

Arhitektūra saistas arī ar ētikas atzīpām. Tā Sesselberg's (vāc.) atrod, ka "visa veidošana galu galā ir ētiska atzīste".

Le Corbusier (fr.) definē architektūru kā jēgu, lietodams teikumu "architektūra ir attiecību jēga".

Arhitektūra izprotama arī kā gars. "Arhitektūra ir kārtības gars", liecina Le Corbusier (fr.).

O. Linton's (zv.) saprot architektūru kā "daudzpusīgu priekšmetu kārtošānu virs zemes, pāri zemei un apakš zemes virsmas par sevi un attiecībā pret apkārtni".

Göller's (vāc.) atrod, ka "architektūra ir ģeometrisko un abstrakto vilcienu sistēma".

Uz "architektūru kā vienību" norāda starp citiem Charles Levéque (fr.). "Arhitektūra ir intenciju vienība", atzīst Le Corbusier (fr.). Doesburg's (hol.) apzīmē architektūru par "visu mākslu apvienību".

Arhitektūru izprot arī kā harmoniju. "Arhitektūras būtība pastāv harmonijā starp dvēseliski-jūtīgo, jūtekliski-formālo un sapratīgīsamērķīgo", saka Sörgel's (vāc.).

Ļoti izplatīts uzskats, ka architektūra ir forma. Charles Levéque (fr.) "atšķir architektūru kā formu no arhitektūras kā satura". "Arhitektūra savā pamatā ir tīra mākslas forma", atrod Maļevičs. Pēc Hegel'a (vāc.) architektūra ir neorganiska mākslas forma". Schelling'am (vāc.) "architektūra ir telpiskās mūzikas neorganiskā mākslas forma".

Arhitektūru atzīst arī par rotaļu. "Arhitektūra ir gudra, korekta un lieliska zem apgaismes vienotu tilpņu rotaļa", saka Le Corbusier (fr.).

Dažkārt architektūru pielīdzina spogulim. Le Corbusier (fr.) atrod, ka "architektūra ir laikmeta spogulis".

Dažreiz architektūru nosauc par mūziku. Schelling's (vāc.) apzīmē architektūru par "mūziku telpā", "sasalušu mūziku" un "konkrētu mūziku". Hegel's (vāc.) tam pievieno definīciju, ka "architektūra ir mūzika plastikā".

Arhitektūru dēvē arī par "alegoriju". Pēc Schelling'a (vāc.) architektūra ir "mechaniskās celsmes mākslas alegorija". "Arhitektūra ir kāds pasaules dvēseles alegorijas veids, kas attiecas uz visu vielisko", saka Unglehart's (vāc.).

Arhitektūru izprot arī kā simbolu. Schelling'am (vāc.) un Hegel'im (vāc.) "architektūra ir universa un absolūtā simbols".

Deutinger's (vāc.) saprot "architektūru kā mūžību-bezgalību".

Savāktie definējumi un raksturojumi nav tukši apgalvojumi, bet intuitīvi vai loģiski nodibinātas atzīpas par arhitektūras būtību un uzdevumu. Katrs no tiem uzskatāms par zināmas arhitektūras teorijas lakonisku saukli. Par savu izteicienu patiesību pārliecinājušies viņu uzstādītāji. Bet arī katram no mums nav grūti dabūt pārliecību par viņu patieso iespēju.

Lūkojoties tīri ārīgi uz mūsu sakopojumu, mēs redzam architektūru pielīdzinātu dažādākām parādībām, piemēram, mākslai, zinātnei, formai. Tas gan liekas pretrunā ar lietu īpatnības principu. Arhitektūra, māksla, zinātne, forma - katrs no šiem objektiem, kā jau dažkārt objekti vispār, ir īpatni un nav identificējami savā starpā. Iden-

tificējoši formulējumi tādēļ nav gluži eksakti. Pamēģinot iejusties, vai koncentrēties formulējumos "architektūra ir māksla", "architektūra ir zinātne", "architektūra ir forma", mums nav grūti atzīt, ka architektūrai ir sakars ar mākslu, ar zinātnei, ar formu. Definīcijas norāda, ka architektūra parādas sakarā ar šiem objektiem, ka architektūra ar tiem cieši saistīta, ka minētie objekti palīdz noskaidrot architektūras būtību, citiem vārdiem, ka architektūra izprotama reizē ar šo objektu izpratni. Šo objektu saturi, īpašības un likumi ir arī architektūras saturs, īpašības un likumi, - lūkojoties uz architektūru sakarībā ar minētiem objektiem. Kādam no šiem objektiem realizējoties, reizē ar to realizējas arī zināms architektūras veids. Mums nav grūti saprast, ka atrodoties sakarā ar mākslu, t. i. padodoties mākslas likumiem, architektūra gūst kopīgus likumus ar mākslu un tādā ceļā nonāk mākslas ciešā tuvumā. Līdzīgā kārtā sakarā ar zinātnes viedokļiem architektūra dabū zinātnes īpašības un, saistībā ar formu, izteicas kā formāla parādība. Tādā pat kārtā mēs varam iedziļināties mūsu pārējās definīcijās un nonākt pie slēdziena, kā katra no tām mūs pārliecina par savu patiesību, resp. kā katra no tām izteic savu īpatnējo architektūras patiesību. Tādēļ minētās definīcijas un atziņu formulējumus mēs droši varam lietot kā pamatu mūsu tālākiem slēdzieniem.

Vispārīnrot mūsu domu gaitu attiecībā uz dažādākām architektūras definīcijām, kādas eksistē un kādas varētu rasties, teorētiski jāpieņem, ka zināmos apstākļos katra architektūras definīcija izteic architektūras patiesību. Jāpieņem, ka visādām architektūras definīcijām arvien būs atrodams kāds pārliecinošs attaisnojums. Bet jāuzsver, ka šis attaisnojums arvien jāatrod. Dažreiz tas sastāv no garām teorijām, pētnieciskiem pierādījumiem, attaisnojumiem. Bet kamēr zināms izpratnes viedoklis nav atrasts, kamēr mūsu uztverē nerealizējas architektūras sakars ar zināmu objektu vai objektiem, kamēr mūsos nav nodibinājusies patiesības pārliecība, mēs faktiski neskaitām zināmu architektūras būtības apgalvojumu par noteiktu patiesību, mēs to uzlūkojam par šaubīgu, nepatiesu, vai pat aplamu. Notiek, ka tiklīdz mēs atrodam attiecīgo viedokli, tiklīdz nodibināta attiecīgā teorija, kāds līdz šim nesaprotams architektūras formulējums uzreiz to par iespējamu, par saprotamu, par patiesu. Teorētiska pētīšana, meklēšana vispār pieder pie mūsu dzīves uzdevumiem, arī architektūras laukā tas tā ir. Pastāvīgi jāpētī, jāmeklē sakari, iespējas, pamatojumi, kamēr tiek līdz patiesības pārliecībai. Un tā pamazām krājas architektūras patiesību pūrs. No aprādītā mēs varam secināt, ka kuņa katra architektūras definīcija no attiecīgā viedokļa, zināmā nozīmē, zināmos apstākļos, mums stādas priekšā kā architektūras patiesība. Citiem vārdiem, katra pārliecinošā architektūras definīcija ir architektūras patiesība.

Mūsu sakopojums rāda raibu ainu. Mums architektūra tēlojas kā atklāsme, kā izteiksme, kā māksla, kā amats, kā konstrukcija, kā samērķība, kā vēsture, kā zinātne, kā problēma, kā atrisinājums, kā sabiedriska notikums, kā celtnē, kā doma, kā saturs, kā forma, kā teorija, kā prakse, kā allegorija, kā simbols, kā personas uztvere, u. t. t. Turklāt katrs no šiem objektiem savukārt parādoties dažādos veidos un variācijās, palīdz tēlot architektūru. Tā, piemēram, sakarā ar izteiksmi, architektūra tēlojas kā sociālā stāvokļa izteiksme, kā universa izteiksme, kā absolūtā izteiksme. Sakarā ar mākslu architektūra parādas kā radīšanas māksla, kā telpu māksla. Le Corbusier saprot architektūru kā augstvērtīgu mākslu, kā plastikas pārdzīvojumu, kā attiecību, kā kārtības garu, kā lielrūpniecības problēmu, kā dramu. Šie architektūras izpratnes veidi uzskatāmi kā Le Corbusier (fr.) uztveres

varianti. Un tā kā katrā objektā ieiet dažādi satura elementi, ap katru objektu, tāpat kā ap katru personu, grupējas dažādas arhitektūras izpratnes.

Mūsu sakopojumā iesaistītās arhitektūras definīcijas un atziņas sastāda tikai niecīgu daļu no visdažādākām arhitektūras izpratnes iespējām. No mūsu viedokļa dzīve visumā ir liels arhitektūras izpratnes veidošanas process. Pastāvīga arhitektūras stilu, arhitektūras virzienu maiņa sakarā ar ēku celtniecību un iekārtu, kā arī telpas veidošanu, no seniem gadusimteņiem līdz mūsu dienām pierāda arhitektūras izpratņu iespēju neizsmeļamo dažādību. Jāatzīmē, ka arhitektūras izpratnes formulējumi radušies galvenā kārtā sakarā ar celtniecību un ēku iekārtas, kā arī telpas veidošanas problēmām. To zinām no definīciju avotiem. Bet kaut gan mūsu definīcijas radušās celtniecības atmosfērā, katrai no tām piemīt arī no celtniecības neatkarīga arhitektūras vērtība, kaut gan visreālāki, visspilgtāki un vislabāki uztveramā arhitektūra mums dodas sakarā ar celtniecību. Uz katras definīcijas pamata var izkopties no celtniecības neatkarīgs arhitektūras veids un pie tam dažādākās variācijās.

Jāatzīst, ka arhitektūras izpratņu daudzdažādīgā kopība nebūt nav chaoss, kā pirmā acumirkļī varētu izlikties, bet daudzveidīga aina arhitektūras realizācijas neierobežotai variācijai. Tā kā pastāv visdažādākās arhitektūras patiesības, visdažādāki arhitektūras likumi, nav un nevar būt vienas vienīgas arhitektūras izpratnes, viena vienīga arhitektūras gudrības akmens. Mums jāatzīst, ka nekad neviens mūs nespēs pārsteigt ar sensacionālu vienīgas arhitektūras atrašanu. Arhitektūra realizējas visdažādāki, arhitektūras būtība saprotama visvisādi.

Lūkojoties definīcijās, redzam, ka katra no tām dod ieskatu arhitektūrā savā ipatnējā veidā. Tiklab formulējums "arhitektūra ir atklāsme", atziņas "arhitektūra ir konstrukcija", "arhitektūra ir celtniecība", vispār katra definīcija pasaka mums, kas ir arhitektūra. Lai iepazītos ar arhitektūru, mums var noderēt kuŗa katra arhitektūras teorija. Bet, protams, zināms realizējamais objekts vai viedoklis prasīs pievērsties zināmai arhitektūras teorijai, zināmai arhitektūras izpratnei. Zināms objekts, zināms viedoklis izvērza zināmu saturu un līdz ar to zināmu arhitektūras izpratni, zināmu arhitektūru pirmā, t. i. sev piemērotā vietā. Tā jauno arhitektu kongresam Šveicē bija svarīgi uzskatīt arhitektūru par laikmeta gara paudēju. Guadet izcēla arhitektūru kā celtniecisku mākslu un kā patiesības mākslu. Borissavlievitch's (serbs) vienā gadījumā uzskata arhitektūru par succesīvu mākslu, otrā kā dvēseles stāvokļa mākslu. No utilā viedokļa arhitektūra izprotāma kā kalpotāja māksla un kā tehniskā zinātne, kā to paskaidro Krause un El Lisickis (kr.). Padomju Krievijas apstākļos, pēc El Lisicki (kr.), radusies izpratne, ka arhitektūra ir sociālā stāvokļa izteicēja. No mūsu acumirkļīgā tehnikas stāvokļa nāk atziņa, ka arhitektūra ir lielrūpniecības problēma, kā to atzīst Le Corbusier (fr.). Katram viedoklim attiecīga arhitektūras izpratne, vai izpratņu grupa šķiet svarīgākā un galvenākā. Tādēļ arī jautājums par svarīgākām, galvenākām arhitektūras pazīmēm jāved sakarā ar zināmiem viedokļiem.

Augšā atzīmētā patiesība, kā katra arhitektūras teorija, mums spēj paskaidrot, kas ir arhitektūra, var apmierināt tos, kas nervozē par nepārredzamām arhitektūras iespējām, par mulsinošo arhitektūras izpratņu dažādību, jo katrs pēc savas labākās pārliecības var izraudzīt arhitektūras izpratnes veidu, kas viņam subjektīvi vistuvāks,

viņu personīgi vispilnīgāki apmierina un var būt drošs, ka pareizi sa-prot architektūru. Katrā subjektīvā un objektīvā virzienā panākama zi-
nāma pilnība, ko pierāda tiklab vēsturiskie, kā modernās architektūras
sasniegumi. Un tas, kas nespēj apmierināties ar architektūras realizā-
ciju kādā pasāktā virzienā, lai to maina, bet, protams, saskapā ar sa-
vu dziļāko loģisko, vai intuitīvo pārliecību. Un tas var būt drošs, ka
viņš pareizi rīkojies. Tā kā katra pārliecinošā architektūras definīcija
vai teorija spēj atbildēt uz jautājumu, kas ir architektūra, visādas ar-
chitektūras izpratnes uzskatāmas par objektīvi līdzvērtīgām; tādēļ arī
neviens architektūras uzskats vai virziens nedrīkst iedomāties, ka tas
vienīgais spēj dot pareizo atbildi uz jautājumu, kas ir architektūra.
Mums jākonstatē, ka nav viena vien vēsturiska pamata dažādām archi-
tektūras izpratnēm un ka kādai vienai architektūras izpratnei vai teo-
rijai nav būtiski vienveidīgi raksturīgi visvisādi objekti, kas to var pa-
līdzēt noteikt. Arhitektūra demonstrējas dažādos objektos dažādā spē-
kā, veidā un individuālā piemērotībā.

Apsverot kādu izpratni sakarā ar viņas rašanās pamatu, mēs va-
ram konstatēt, ka minētos piemēros starp kādu definīciju un attiecīgo
iemeslu arvien pastāv loģiski nodibināma, motivējama attiecība, kauzā-
la likumība. Mēs redzam arī, ka dažādām izpratnēm kopīga ierose un
ka vienai izpratnei vairāki rašanās pamati.

Salīdzinot definīcijas savā starpā un vērojot, ka katra no tām sa-
prot architektūru īpatnēji, ka katra izpratne dod savādāku atbildi uz
jautājumu, kas ir architektūra, mums rodas atziņa, ka kuŗai katrai
architektūras definīcijai atbilst savs īpatnējs architektūras veids, vai
virziens. Mēs varam konstatēt, ka zināmam architektūras veidam vai
virzienam tieši atbilst zināma architektūras definīcija vai teorija. Bal-
stoties uz kuŗu katru teoriju, nevar izskaidrot doto architektūras parā-
dību pēc tās tiešās būtības. Katra jauna architektūras parādība prasa
zināmu jaunu architektūras atziņu, zināmu piemērotu izpratni. Tādēļ
arī ne kuŗa katra architektūras teorija noder katras architektūras pa-
rādības kritikai no tiešā viedokļa. Zināms teorētisks viedoklis svarīgs
tikai zināmu architektūras veidu vai virzienu kritiskai novērtēšanai.

Piemēram, lai izprastu mākslas architektūras būtību, tā jāaplūko,
izejot no teorijas, vai definīcijas "architektūra ir māksla", t. i. no
mākslas viedokļa. Atziņa "architektūra ir konstrukcija" nevar palīdzēt
noskaidrot architektūru kā mākslu, resp. mākslas architektūras veidu.
Izejot no formālā viedokļa, mākslas architektūra būs saprotama kā
formālā mākslas architektūra, ne kā citveidīga mākslas architektūra.
No formālā viedokļa mēs mākslas architektūru, konstruktīvo architek-
tūru - vispār kuŗu katru architektūras veidu nespējam saprast visā pil-
nībā, t. i. kā tādas, bet tikai kā formu; tādā ceļā mēs viscaur sastap-
simies tikai ar formālo architektūru dažādākās variācijās. Peter's Beh-
rens's (vāc.) atrod, ka "maldās konstruktīvistu, ja tie domā, ka katru
architektūras jautājumu iespējams atrisināt uz konstruktīvā pamata." Fr.
Krischen's (vāc.) saka, ka "telpas māksla nav vis katras archi-
tektūras kodolproblēma", un Leo Adler's (vāc.) konstatē, ka "kļūdaini
ir slēdziens, it kā samērķības prasības izpildīšana jau izsmēļ katra
architektūras darba saturu". Kādēļ viena virziena viedoklis nespēj lie-
tišķi izprast citu virzienu parādības, to raksturo Werner's March's
(vāc.), aizrādīdams, ka "Paul's Bonatz's (vāc.) reiz ļoti pareizi uz-
stādījis par ideālu, ka architektūras izpratnē radniecīgi žūrijas locekļi
apvienojami arvienu zināmam uzdevumam. Skaldīšanās aiz virzieniem
žūrijas vidū bezgalīgi apgrūtina atrisinājumu lietišķu novērtēšanu. Pa-
reiza architektūras saprašana vienā virzienā nenožīmē katra architek-

tūras uzdevuma pareizu saprašanu." Kas grib pareizi izprast kādu architektūras veidu, tam jācenšas dotu architektūras problēmu vai parādību izprast un vērtēt arvien no dotam objektam tieši piemērotas teorijas viedokļa. Tādēļ arī notiek kļūda tur, kur domā, ka uz vienas kādas teorijas pamata iespējams atrisināt visādas architektūras problēmas pēc viņu tiešās būtības. Jātur vērā, ka katram objektam atbilst sava īpatnēji piemērota architektūras teorija; nav jāaizmirst arī ka katra architektūras definīcija vai teorija reprezentē zināmu architektūras veidu un ka katrai architektūras parādībai atbilst zināma architektūras izpratne.

Dzīve rosina un izvirza arvien jaunus objektus un sakarā ar to arī jaunas architektūras izpratne. Katra jauna dzīves parādība glabā sevī attiecīgu jaunu architektūras izpratni. Katrs jauns laikmets, katra jauna personība, modernais dzīvokļu jautājums, katrs jaunveidojams skatlogs, katrs vēsturisks izrakums slēpj sevī jaunus attiecīgus architektūras izpratnes veidus. Šo jauno izpratņu izlobīšana, jaunu architektūras teoriju izveidošana mums var daudz palīdzēt, līdzās pastāvošām teorijām. Kāda uzdevuma vispusīgākai atrisināšanai mums var noderēt vairākas teorijas reizē. Tā arī top izprotama architektūra kā dotā uzdevuma architektūra - ar dažādu architektūras izpratnes veidu palīdzību.

Rīgā, 1930. g. maijā.

ARCHITEKTA SADARBĪBA AR SKULPTORU UN GLEZNOTĀJU

Lai pareizi izprastu sadarbību starp arhitektu no vienas puses un skulptoru un gleznotāju no otras, mums jābūt skaidrībā par arhitektu profesijas būtību, par arhitektu uzdevumiem un darbu, par arhitekta izglītību, pienākumiem un tiesībām.

Arhitektu profesijas uzdevums ir realizēt celtniecisko arhitektūru. Bet kas ir arhitektūra, nav vienkārši vienu par visām reizēm, visiem gadījumiem atbilstoši pasakāms. Arhitektūras izpratne var būt neierobežoti daudzveidīga, definīciju skaits netverams. Arhitektūras definēšanas, t. i. ierobežošanas nolūkiem arvienu vajadzīgs kāds cits objekts, viena pati tā nespēj atvērties mūsu izpratnei, t. i. arhitektūru vienu pašu, tīrā veidā, mēs nevaram nedz uztvert, nedz saprast. Arī redzēt arhitektūru mēs nevaram bez attiecīgā iemiesojuma. Tā kā definēšanas un iemiesošanas līdzekļu arhitektūrai ir neaptverami daudz, arhitektūras būtībai mēs varam pieiet no neskaitāmi daudz pusēm, arhitektūra iemiesojas šai pasaulē visdažādākos veidos. Bet arhitektūras būtība caur dažādāko vīpas iemiesojumu un izpratni netiek traucēta, arhitektūra savā būtībā paliek arvienu viena un tā pati, vīpas vienība netop saraustīta gabalos; tai pretim stāv vīpas atklāsmes veidu neaptveramā dažādība.

Atkarībā no objektiem, ar kādiem arhitektūra ieiet saistībā, mēs varam atšķirt tīro arhitektūru, arhitektūru kā lietu sevī, transcendentālu arhitektūru, idejisku arhitektūru, ideālu arhitektūru. Saistībā ar objektu realitāti, arhitektūra atveras mums kā reāla arhitektūra. Šim arhitektūras veidam tuvu stāv masu, ķermeni, tilpumu arhitektūra, te piesienas arī praktiskā arhitektūra, materiālā arhitektūra, tehniskā arhitektūra. Arhitektūra izteicas konstrukcijās kā konstruktīvā arhitektūra, saistībā ar mākslu kā mākslas arhitektūra. Arhitektūra, izpaužoties ēkā, parādas kā ēku vai celtni arhitektūra. Ja arhitektūra izteic dažādus mērķus, mums tā parādas kā mērķu vai samērķības arhitektūra. Ja arhitektūra izteicas ar dažādu darbību, resp. funkciju palīdzību, tā atklājas mums kā darbības vai funkciju jeb funkcionalisma arhitektūra. Tādā pat garā turpinot, mēs varam sastapt nacionālo arhitektūru, laikmetu arhitektūru, klasisko arhitektūru, internacionālo arhitektūru, stila arhitektūru, formālo arhitektūru, krāsaino arhitektūru, inženieru arhitektūru, skulptūras arhitektūru, glezniecības arhitektūru, u. t. t., u. t. t.

Tādā veidā parādas visplašākā, visobjektīvākā arhitektūras izpratne. Mums nav pa spēkam akumulēt sevī itin visus arhitektūras iemiesošanas veidus. Un tas jau nav arī vajadzīgs. Mums pietiek ar to arhitektūras veidu pārzināšanu, kam jāietilpst kā satura elementiem dotā uzdevumā, pie kam katram uzdevumam satura elementi jāatrod individuālā piemērotībā dotā uzdevuma būtībai. Ar laiku, daudz uzdevumus risinot, sakrājas zināšanas par daudz arhitektūras veidiem.

Arī arhitektūras augstskolas studijās nav vajadzīgs, un nav arī iespējams iedziļināties visos celtnieciskās arhitektūras parādības gadījumos. Jāapstājas tikai pie tādiem, kas nepieciešami un pietiekoši, lai

noskaidrotu garu, kādā jānorit arhitektūras praktiskam iemiestošanās darbam un jāiepazīstina studentus ar galvenākiem celtniecības satura elementiem, resp. svarīgākām celtnieciskās arhitektūras disciplīnām. Augstskolas studijas sniedz tikai lietpratīgu ievadu arhitektu profesijā, liek galvenā kārtā teorētiskus pamatus celtnieciskās arhitektūras realizācijai, atstājot teorētisko un praktisko amata tālākizkopšanu katram studijas beigušam un tiesības ieguvušam arhitektam pašam; tāpat arī celt savu individuālo profesijas celtni uz augstskolā iegūtiem pamatiem.

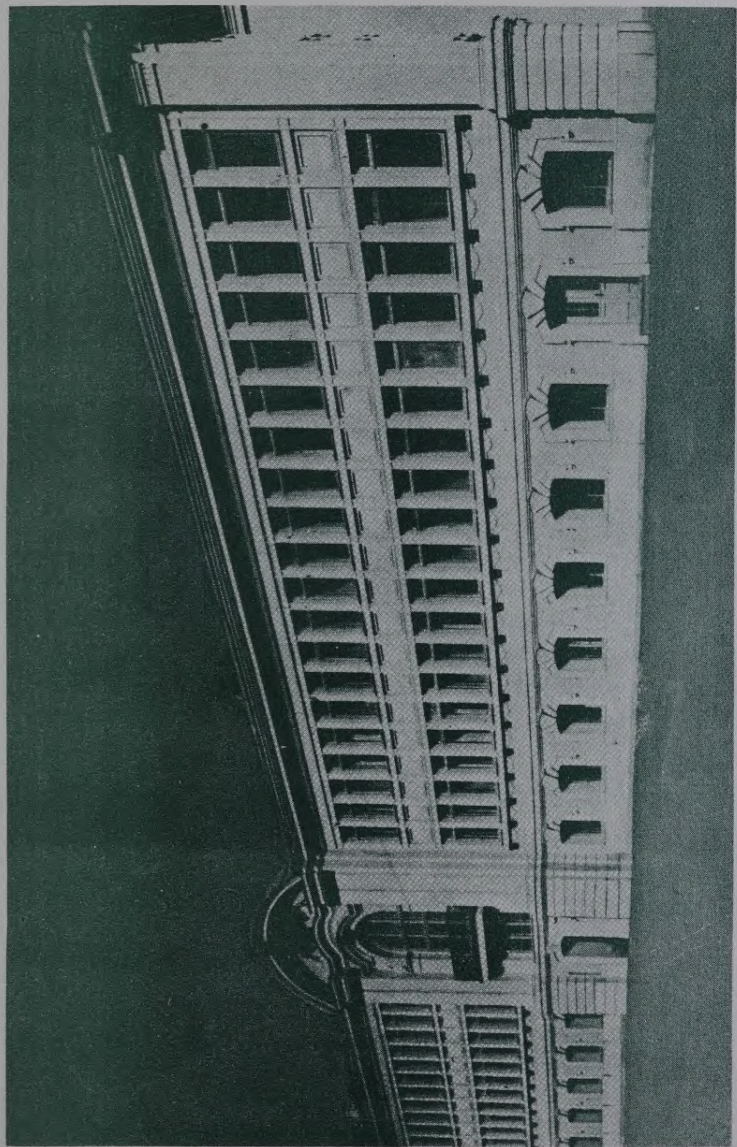
Latvijas Universitātes Arhitektūras fakultātes mācības plānā ietilpst sekošas disciplīnas: Celtnieciskie materiāli, Tehnoloģija, Celtnieciskās konstrukcijas, Augstākā matemātika, Tehniskā mehanika, Celtnieciskā statika, Apkure un vēdināšana, Elektriskā iekārta celtnēs, Sanitārā celtniecība, Celtnieciskā akustika, Ievads inženieru zinātnēs, Mērniecība, Ēku celtnieciskā organizācija un saimniecība, Pilsētu iekārta, Ēku iekārta, Tēlotāja ģeometrija, Piemērota perspektīva un ēnu teorija, Celtnieciskās arhitektūras vēsture, Ievads mākslas vēsturē, Dārzu arhitektūra, Telpu arhitektūra, Tēlotājas mākslas darbnīca, Arhitektūras formas, Arhitektūras kompozīcija, Latvijas arhitektūra un tēlotāja māksla, Pieminēkļu uzturēšana, Lauksaimnieciskā celtniecība, Latvijas celtnieciskā saimniecība. Atkarībā no studentu skaita, pastāv trīs arhitektūras darbnīcas, kas katra, atkarībā no darbnīcas vadītāja individualitātes īpatnēji pieiet pie celtnieciskās arhitektūras uzdevumu risināšanas. Tādēļ var sacīt, ka katra darbnīcai ir sava skola, bet visas arhitektūras darbnīcas kopā sastāda L. U. Arhitektūras fakultātes arhitektūras skolu.

Kad students beidzis savas studijas Arhitektūras fakultātē, viņš saņem gradu *architects*. Šis nosaukums garantē sabiedrībai pretī, ka persona, kurai iedots šāds titulis, prot patstāvīgi, autoritāti un atbildīgi rīkoties celtnieciskās arhitektūras laukā, ka viņš saprot arhitektūras būtību, ka viņš spēj arhitektūru iemiesot celtniecībā, ka viņš spēj arhitektūrāli iekārtot ēkas, pilsētas, telpas, arhitektūrāli konstruēt, ka viņš prot arhitektūru izteikt mākslas formās, ka viņš prot no arhitektūras viedokļa dot norādījumus saviem palīgiem inženieriem, kā arī skulptoriem un gleznotājiem, kas palīdz viņam veidot celtnieciskos uzdevumus.

Ar to, ka arhitektūras students ieguvis arhitekta gradu, viņa nodarbošanās ar arhitektūru pieņem profesijas raksturu. Bet lai nodrošinātos pret to, ka arhitektūru varētu realizēt nemākuļi, nesagatavoti ļaudis un lai nodrošinātu arhitektam, kas gadiem sagatavojies savam arodam, darbu un maizi, sabiedrībai, resp. valstij jādod arhitektam, un viņam arī pašam jāprasa sev, zināmas profesionālas privilēģijas - aroda tiesības.

L. U. Arhitektūras fakultāte patlaban izstrādā projektu aroda tiesībām, kādas piešķiramas beigušiem Arhitektūras fakultāti. Pēc šī projekta Arhitektūras fakultāte grib nodrošināt arhitektiem tiklab tiesības realizēt arhitektūru dažādās celtnēs, celtnieciskās kopībās, iekārtās un ierīcībās, kā arī tiesības mācīt arhitektūru, izpildīt amatus, kam noteikšana par arhitektūru un dot lietpratīgas atsauksmes par arhitektūras darbiem.

Praktiski svarīgākais no visiem aroda tiesību punktiem ir pirmais, t. i. punkts, kurā iet runa par arhitektūras realizāciju dažādās celtnēs, celtnieciskās kopībās, iekārtās un ierīcībās. Idejiski iemiesot arhitektūru, iztēlot arhitektūru vārdos, rakstos, arī sastādīt skices, projektus, darba zīmējumus. aprēķinus arhitekts spēj pats, ciktāl tas

Viestura Piemiņas Pils Jelgavā. Lauksaimniecības Akadēmijas jaunais spārnis.

skar arhitektūrālo pusi, bet praktiski realizēt ēkas mūros, betonā, dzelzsbetonā, kokā un citos materiālos, arhitektam nepieciešama sadarbība ar amatniekiem. Kad vīpa celtnes prasa pēc noteikti inženieru konstrukcijām, arhitektam jāgriežas pēc palīdzības pie celtnieciskā inženiera, pie inženiera mehaniķa, pie inženiera elektriķa u. t. t. Kur arhitekts savos zīmējumos paredzējis skulptūras un glezniecības piedalīšanos, tur praktiskai skulptūrālo un glezniecisko objektu izpildīšanai vīpam nepieciešama lietpratīga skulptora un gleznotāja palīdzība.

Loģiski, ka pie tik raiba izpildlīdzekļu un palīgspēku sastāva viengabalains, augstvērtīgs arhitektūras realizācijas rezultāts panākams tikai tad, kad arhitektam dod tiesības noteikt par visiem darbiem, kas nem dalību pie dotās celtnes izveidošanas par arhitektūras objektu. Arhitektam, kā lietpratējam arhitektūrā tādā gadījumā dodama tiesība noteikt par visiem darbiem un spēkiem, kas palīdz vīpam realizēt vīpam uzticētu arhitektūrālo celtni. Arhitektūrālās celtnēs arhitektam pieder virsvadība. Vadošā arhitekta uzdevums ir iepriekš visumā pārdomāt, kas katram palīglīdzeklim, katram palīgspēkam darāms. Nav grūti saprast, ka arhitektam nav iespējams iemiesot arhitektūru kādā objektā visā pilnībā, ja vīpam nav padoti visi darbi. Protams, ka gadījumos, kad kādā celtnē arhitektūras uzsvēršana nav nepieciešama, arhitekta līdzdalība pie šāda celtnieciska objekta veidošanas un izpildīšanas nav vajadzīga un tādu celtni var realizēt arī citi spēki. Bet tiklīdz prasāma arhitektūra, - celtnes projektēšana un izpildīšana uzticama arhitektam un vīpam, kā galvenam celtnes vadītājam, padodama noteikšana par visiem celtnieciskiem darbiem: citādā ceļā nav iespējams lietpratīgi iemiesot arhitektūru celtnēs, jo arhitektūrai kā raugam jāpārnem ikkatra celtnes daļa, - lai panāktu viengabalainu un pēc iespējas vērtīgu arhitektūrālu rezultātu. Arhitekts pielīdzināms simfoniskā orķestra diriģentam, vai režisoram skatuves darbā. Ja arhitekts nevar dabūt tādas tiesības, tad vīpš nespēs realizēt arhitektūru vajadzīgā pilnībā un nevarēs arī atbildēt par celtni izpildījumu no arhitektūras viedokļa.

Ja arhitekts atsakās no noteikšanas par skulptoriem, gleznotājiem, krāsotājiem, par mūrniekiem, namdariem, galdniekiem, instalātoriem, par savu palīgu-inženieri u. t. t., tad rodas neviengabalainība celtnes izpildījumā, caur ko cieš celtnes arhitektūra, arhitektūras realizācija caur arhitektu, arhitektu profesija, kā arī paša arhitekta labā slava un materiālā eksistence. Tādā gadījumā vīpš būtu pielīdzināms diriģentam, vai režisoram, kas ļauj orķestrim, resp. teātra gabala uzvedumam darboties bez vadības. Arhitektam, kā jau aizrādīts, pieder lielas tiesības, bet līdz ar to vīpam piekriņ arī lieli pienākumi un atbildība, kas vīpam arvienu jātur prātā.

Sakarā ar Doma baznīcas izveidošanās jautājumu man nācās dzirdēt no viena Doma Baznīcas Izveidošanas Komisijas locekļa, ka arhitektūrālo pusi varētu vadīt Izveidošanas komisija, kuras sastāvā taču ietilpst daži arhitekti. Acīmredzot, šī doma nāk no atziņas, it kā kolektīvā darba rezultāts ir vērtīgāks par personības sasniegumu. Bet kādēļ tad kolektīvs netiek pieaicināts pie kādas statujas izveidošanas, vai gleznas izstrādāšanas, vai arī piedalīties dzejoļa sacerēšanā vai simfonijas komponēšanā ar atzīstamu mākslas vērtību? Komisija, vai kolektīvs var izteikt tikai savas vajadzības, vēlēšanās, var piepemt vai noraidīt darba izpildījumu, bet nekad ne pašiem darbu realizēt. Labi arhitektūras darbi ir tāpat mākslas darbi kā statujas, skulptūra, glezna, dzejolis, simfonija. Koncentrējot arhitektūras realizāciju vienā personā, kā galvenā noteicējā celtnes izpildīšanā, darīts vis-

lietderīgākais, lai nolīdzinātu ceļu augstvērtīga arhitektūrālā rezultāta iegūšanai. Vairāku personu līdzdarbība kādā mākslas objektā, uz vienlīdzības pamatiem, vai izšķirot ar balsu vairākumu, nekad nedos augstvērtīgu darbu, bet labākā gadījumā gan tikai kaut ko viduvēju. Kolektīvi vai ar balsu vairākumu izstrādātā statuja vai glezna nav uzskatāma par augstvērtīgu mākslas darbu. Tāpat dzejolis, vai mūzikas gabals, kam atsevišķas daļas rakstījušas dažādas mākslinieku personības, uzskatāmi par kuriozumiem no mākslas viedokļa. Tāpat arī divi, trīs vai vairāki arhitekti, strādājot pie kāda kopīga darba, neiesaistoties kādas vienojošas arhitekta personības gribā, bet uz vienlīdzības pamatiem, vai pat ar balsu vairākumu, nekad nedos tādu vērtīgu arhitektūras darbu, kādu var sniegt katrs komisijas loceklis-arhitekts atsevišķi. Uz vienlīdzības pamatiem augstas pakāpes mākslas darbi nav radāmi, ar balsu vairākumu mākslas jautājumi nav izšķirami. Visvērtīgākos mākslas darbus arvienu veikušas atsevišķas mākslinieku personības sava gara darbības likumbā. Un ja jau arhitektu kollēģija nespēj dot augstvērtīgu mākslas darbu, vēl jo mazāk to spēs darīt jaukta komisija. Celtnieciskām komisijām arhitektūras jautājumos atstājamas vienīgi tiesības izraudzīt vadošo arhitektu, darīt viņam zināmu savu programmu, savas vēlēšanās, noteikt budžeta robežas, ar balsu vairākumu pieņemt, vai noraidīt vadošā arhitekta priekšlikumus un projektus, vai arī atstādināt viņu no amata, bet nekad celtnieciskai komisijai nepienākas lemt par jautājumiem, kas skar arhitektūras kompozīcijas viengabalainību.

Viss sacītais palīdz noskaidrot iemeslu, kādēļ celtnes arhitektūras realizēšana arvien uzticama kādai vienai arhitekta personai kā vadošai un kādēļ šāds nosacījums ievadams projektā par arhitekta aroda tiesībām un pienākumiem.

No visa augšā sacītā nav grūti izlobīt garu, kādā jānorit sadarbībai starp celtnes vadošo arhitektu no vienas un skulptoru un gleznotāju no otras puses arhitektūras veidošanā dotā celtnē. Ja skulptors un gleznotājs aicināti un grib palīdzēt arhitektam realizēt arhitektūru, tad nemaz savādāki nevar būt, ka viņiem jāpadodas arhitekta virsvadībai. Skulptūrai un glezniecībai tādā gadījumā jātop par arhitektūras izteiksmes līdzekļiem. Brīvi no arhitekta virskundzības šie mākslinieki var justies tika tad, kad viņi neņem dalību celtnieciskās arhitektūras veidošanā, kas padota arhitekta pārziņā. Tāpat kā arhitekts savukārt nevar brīvi veidot kaut kādu arhitektūru, ja viņam jārealizē arhitektūra, kas saistas ar doto celtni. Bet realizēt kādu celtni un pie tam justies pilnīgi brīvam arhitektūras veidošanā sakarā ar šo celtni ir nesavienojamas lietas. Ja skulptori un gleznotāji grib piedalīties celtni realizācijā, bet negrib padoties celtnes vadošā arhitekta norādījumiem, tie nedrīkst arī pretendēt, lai celtnieciskā arhitektūra un arhitekti viņu darbus pielieto celtnēs. Un varbūt šīs tieksmes pēc absolūtas patstāvības un brīvības ir viens no iemesliem tam, ka jaunlaiku celtnieciskā arhitektūrā samērā maz pēn dalību skulptūras un glezniecības darbi kā arhitektūras izteiksmes līdzekļi.

Pēdējā laikā skulptūras un glezniecības darbus pielieto, t. i. pērk mūzeji un kolekcionāri galvenā kārtā, mazāk privātie interesenti. Šai pirkšanai nodibināts pat organizēts veids, un proti, atkarībā no dažādām biedrībām, organizācijām un politiskām partijām. Ja kādam dzīvoklim pērk skulptūru vai gleznu, tad pa lielākai daļai to nedara, lai papildinātu telpas arhitektūrālo izteiksmi, bet gan vairāk mājas, mūzeja, vai privātu kolekciju, vai personīgas patikas nolūkiem. Un ja jau skulptori un gleznotāji strādā galvenā kārtā mūzejiem un kolekcionā-

riem, viņi taču nedrīkst pretendēt, lai viņus atzītu kā palīgus arhitektūras izteiksmes realizēšanā. Bieži nākas dzirdēt no skulptoru un gleznotāju puses, ka viņus tik maz saprot un atzīst, kā arī žēlošanos par viņu trūcīgo dzīvi. Bet ja skulptori un gleznotāji labprāt gribētu kalpot arhitektūrai, protams, pienācīgi iemācoties saprast šīs mākslas prasības, tie gūtu vairāk darba un, protams, arī naudas. Bet darbs arhitektūrā prasa padošanos, atsacīšanos no sevis, padošanos arhitektam-celtnes-darbu-vadītājam, kuŗu skulptori un gleznotāji nereti uzlūko par cilvēku, kas viņiem nekā nedrīkst teikt, un paklausīt šādam cilvēkam tie uzlūko zem viņu mākslinieku ciepas, kas nemaz nesaistas ar viņu mākslinieciskās brīvības izpratni.

Bet arhitekts, kam rūp labs arhitekturāls rezultāts, kas jūtas atbildīgs par savu darbu, pie labākās gribas nevar dot kārotās brīvības skulptoriem un gleznotājiem celtnu veidošanā, savas individuālās mākslas pārlicības vai dvēseles dinamikas izteiksmei, tāpat kā arhitekts nevar dot brīvu vaļu savam palīgam - inženierim celtnieciskās konstrukcijās, elektrotehnikim, centrālās apkures un vēdināšanas ierīces installatoriem, kanalizācijas montierim, mūrniekiem, namdariem, galdniekiem u. c. rīkoties katram uz savu roku, bez saskaņošanas ar celtnes darbu virsvadītāju-arhitektu. Tādēļ arī skulptūras un glezniecības darbi var noderēt par arhitektūras izteiksmes līdzekļiem tikai tad, ja arī tie saskaņojas ar celtnes virsvadītāja-arhitekta plānu un nodomiem. Tiem jārēķinājas ar virsvadītāja-arhitekta noteikto raksturu, mērogu, lielumu, redzības veidu, galveniem topiem un taml. Brūnniecības namu pārveidojot par Saeimas namu, galvenās fasādes nišā nācās Plettenberga statuju aizvietot ar Lāčplēša tēlu. Saeimas nama Pārbūves Komisija Lāčplēša tēlu izveidot uzdeva māksliniekam Rikardam Mauram, kas, labi saprasmams tēla kalpojošo nozīmi ēkas arhitektūras kompozīcijā, labi pieskaņoja Lāčplēša tēla formālo izveidojumu ēkas monumentālam raksturam. Arhitektūras objektā dalību ņemoši skulptūras vai glezniecības priekšmeti, kas nerēķinājas ar vispārīgo celtnes arhitektūras raksturu, var pārvērst celtni par neapvienotu, mazvērtīgu bezrakstura darbu.

Kad kādā celtnē skulptori un gleznotāji uzstāda savus darbus nerēķinoties ar celtnes arhitektūras raksturu, viegli var rasties grupa savā starpā neapvienotu priekšmetu, ja piedalās vairākas mākslinieku personības, kas katra īpatnēji izprot mākslu. Var rasties zināms mūzeāls iespaids. Bet mēs zinām, ka katrā mūzejā taču noteic mūzeja direktors, kas dažādās dabas mūzeālos priekšmetus kārtu no novietot arvienu no zināma viedokļa, vadoties no kādas noteiktas pamatdomas.

Kā izskatās telpas, kur gleznotājs-dekorators rīkojies, nepiegrīžot vērības telpu nozīmei un raksturam, nedz arī esošo logu, durvju un citām telpu formām, redzams Ārlietu Ministrijas namā. Tās ir Ministru Kabineta telpas, kuŗas savā laikā izveidotas zem mākslinieka M. vadības. Še saskatāms telpu izveidojums, kas nemaz neskaitās ar tik nopietnu iestādi, kāds ir Ministru Kabinets, kas taču prasa citādu apkārtni, nekā austrumnieciski raibu dekoratīvu krāsainību. Šīs telpas, kas pēc savas būtības prasītu arhitektūras papildinājumu ar skulptūras un glezniecības līdzekļiem, traktētas kā brīvas dekoratīvas glezniecības objekti, kam nav ne mazākā sakara ar Ministru Kabineta būtību.

Gribu vēl pievērst piemēru no manas prakses, kas palīdzēs apgaismot, kāds rodas gala rezultāts, ja arhitektam nav dotas tiesības pilnīgi un galīgi noteikt par visiem palīgspēkiem kādā arhitektūras objekta veidošanā, ja ne visi palīgspēki ir pietiekoši uztverīgi, kas ziņmējas uz arhitekturālo vienību. Tas bija 1929. gadā, kad pārveidoja

ēdamistabu Benjāmiņa dzīvoklī, Kr. Barona ielā 12. Iepriekš pārveidošanas šai ēdamistabai bija ozola koka griesti un tādi pat paneļi gar sienām, divi krāsainiem stikliem iestikloti logi, viss renesanses stila garā, bet parupjās formās. Pie pārveidošanas šo telpu vairāk izsmalcināja, atbrīvoja no liekā, divos stūros pielika sienās iebūvētas vitrīnas vērtīgiem porcelāna, kristalla, sudraba traukiem u. c.; sienas virs paneļa pārvilka ar drēbi, telpu apgādāja ar labām renesanses stila mēbelēm angļu garā, iestrādāja sienā tāda paša stila zemu bufeti, virs kuņas pie sienas piestiprināja lielu vērtīgu gobelēnu - vācu darbu no 17. gadusimteņa. Tādā ceļā visu telpu noskaņoja angļu interijēru stila garā, pielietojot harmoniski klusinātu zili-pelēku, tumši-brūnu toņu kārtu.

Pacēlās jautājums par esošo krāsaino logu aizvietošanu ar mākslinieciski vērtīgākiem vitrāžiem. Pieaicināja mākslinieku B., kas skaitās lietpratējs krāsainos stiklos un uzdeva viņam izstrādāt skices. Vienam logam noteica par tēmatu Gaismas pili, visiem vienojoties, arī man piedaloties apspriedē, bet tēmata izraudzīšanu otram logam atstāja pašam māksliniekam. Kad man parādīja pirmās skices, ieraudzīju pārāk modernu ekspressionistisku uzdevuma traktējumu, nemaz nesakanīgu ar esošo formu ansambli, un pārāk spilgtu krāsu pielietojumu lielos laukumos. Gaismas pils kompozīcija pati bija kaut cik akceptējama. Otram logam mākslinieks B. bija izvēlējis Lāčplēša motīvu, bet darba koncepcijā bija pieturējies pie plakātu stila. Es aizrādīju savus iebildumus būvkiem B. klātbūtnē, un proti, ka vajadzētu gan vairāk rēķināties ar esošo apkārtni, ko arī B. solījās nākamā skicē ievērot. Kā arhitekturālā izveidojuma virsvadītājam man tomēr šai lietā nebija dota izšķirošā noteikšana. Sajutu, ka B. man bija jāuzskata par patstāvīgu darbinieku ēdamistabas izveidošanā, par speciālistu savā arodā, kam īpašs uzdevums, un kas pilnīgi apzinās, kas viņam jādara. Otrās skices, kuņas iesniedza B., izrādījās maz grozītas. Es vēlreiz uzsvēru, ka jāpiegriež vairāk vērības saistībai ar apkārtni, un ka otrā loga kompozīcija par daudz atgādina plakātu, kādam motīvam privātā ēdamistabā taču nav vietas. Un ar to izbeidzās manas tiesības kā virsvadītājam arhitektam. Mākslinieks B. stājās pie darba. Vienā jaukā dienā man piezvanīja Benjāmiņa kundze un ļoti uztraukta pateica, ka jaunie krāsainie logi nupat esot ielikti, bet tie esot neiespējami, bojājot visu telpu, un lai es pavēlot stikliniekam tos izņemt un ielikt atpakaļ vecos. Kad es jaunus logus ieraudzīju, manī pamodās ārkārtīgi griezīga sajūta. Logi izrādījās ļoti kliezāši, visu pārējo telpas izveidojumu, kā arī telpas kopnoskaņojumu pilnīgi satriecoši: klusā, mierīgā, cēlā telpas noskaņa bija iznīcināta. Logā, kas tēloja Gaismas pili, ietilpstošas figūras bija veidotas 17. gadusimteņa stilā, pašas par sevi diezgan labi, bet pa daļai japāniski, pa daļai nenoteikti stilizētā apkārtne. Lāčplēša loga kompozīcija sastāv no liela apļa vidū, kuņā iesēdies sakumapis tēls ar paša mākslinieka sejas pantiem - domāts Lāčplēsis. Apkārt aplim stari, ornamenta, egles ģeometrisku trīsstūru veidā. Pats Lāčplēsis veidots tādā pat garā, kā figūras Gaismas pils logā. Lāčplēša logs atgādina plakātu, kas piemērots kādai rūpniecības iestādei, bet ne dotā ēdamistabā. Pateicu Benjāmiņa kundzei, ka pilnīgi piekrītu viņai, ka logi šai apkārtne neiespējami un ka tiešām atliek vienīgi tos aizvērt prom. Bet pats Benjāmiņš pie lietas piegāja citādi: viņš no māksliniekiem, kas tuvi "Jaunākām Zīpām" nodibināja komisiju, kuņai kopā ar mani bija jādod galīgā atsauksme par logiem. Šai komisijā iegāja profesori-mākslinieki D., K., L., kā arī mākslinieks M. un redaktors K. Visi šie kungi, man vienīgam pretīm runājot, atrada logus par

pilnīgi pieņemamiem. Tādu lēmumu arī pazīpoja Benjāmipa kungam un kundzei, un Benjāmipa kungs, balstoties uz šādu komisijas atsauksmi, oficiāli apmierinājās un nolēma, lai logi paliek vietā, kur tie, jādama, arī vēl tagad atrodas. Pēc kāda laika man Benjāmipa kundze teica, ka nu arī viņa jau faktiski esot apradusi ar logiem. Bet L. esot teicis K. un K. krāsotāja meistaram R., ka taisnība gan esot Laubes norādījumiem un logi apkārtņē patiesībā neiederot.

Sakarā ar augstāk teikto, gribu vēl drusku pakavēties pie Doma baznīcas izveidošanas jautājuma. Doma baznīcas celtnē ir augstvērtīgs arhitektūras piemineklis, viens no retajiem mūsu zemē. Protams, ka no šī viedokļa Doma baznīcas celtnē pie pārveidošanas, vai izdaiļošanas prasa rūpīgu saudzēšanu un lielu uzmanību. Doma baznīca ir viduslaiku katedrāle, kas nopietni piemams vērā, pie tam mūsu laikā Doma baznīca tapusi par Latvijas Valsts Dievnamu, par Latvijas archibīskapa katedrāli, kas arī prasa ievēriību pie pārveidošanas un izdaiļošanas. Un reizē ar to Doma baznīca jāpiemēro draudžu vajadzībām, kas mīt viņas pajumtē, jāgādā par iespēju, lai ērti varētu risināties attiecīgie reliģiskie akti, valsts un sabiedriska rakstura svinīgi notikumi. Pareizdzamas vietas archibīskapa sēdeklim, kā arī valsts pārstāvjiem. Reizē ar to jāiekārto arī laba dzirdamība no altāra un kanceles, jāpārkaroto elektriskā apgaismošana, centrālā apkure, jāierīko moderna telpu vēdināšana. Jāpārbauda arī ēkas konstruktīvā puse, galvenā kārtā ērģeļu korim, velvēm, nepieciešama arī mitruma novēršana sienām un pilāriem. Baznīcas telpa dekoratīvi jāizkrāso piemēroti viņas raksturam, kā arī jābagāto ar skulptūras un glezniecības darbiem attiecīgā pieskaņojumā, lai nodrošinātu baznīcas telpai nepieciešamo arhitektūrālo vienību.

Tā tad Doma baznīcas ēkas izveidošana prasa pēc arhitektūras izteiksmes visplašākā vērienā. Bet arhitektūras realizēšana celtnēs ir arhitekta speciālitāte. Tādēļ arī Arhitektūras fakultātes pārstāvis Doma Baznīcas Izveidošanas Komisijā jau pašā sākumā norādīja Komisijai, ka iepriekš darbu uzsākšanas jāizrauga attiecīgi kvalificēts arhitekts, kam jāvada visi darbi, jo visu darbu vadības koncentrēšana vienā arhitekta personā nepieciešama, lai panāktu viengabalainu arhitektūrālo rezultātu. Bet Doma Baznīcas Izveidošanas Komisija tam nepiekrīta. Sākumā Komisijas prezidijs gribēja visu izveidošanas, resp. izdaiļošanas darbu nodot pilnīgā gleznotāju pārzīpā, bet arhitektūras jautājumu uzskatīt par atrisināmu ar to, ka Komisijas locekļu starpā ir daži arhitekti. Pēc kāda laika Komisija ar balsu vairākumu nolēma par Doma baznīcas izveidošanas arhitektu uzaicināt profesoru Dr. arch. P. Kundziņu, bet prezidijs ar savu gribu neieturēja šo Komisijas lēmumu un sekas bija, ka profesors Kundziņš jutās spiests atteikties no līdzdarības Doma baznīcas lietā. Vēlāk gan pieaicināja arhitektu profesoru Feddersu un uzdeva viņam izstrādāt Doma baznīcas izdaiļošanas projektu paralēli ar gleznotājiem, vai tiem subordinēti, bet nekādā ziņā neizraudzīja viņu par Doma baznīcas izveidošanas darbu virsvadītāju. Kad es, kā Arhitektūras fakultātes pārstāvis, redzēju, ka Doma Baznīcas Izveidošanas Komisijā nepastāv griba izraudzīt virsvadītāju - arhitektu, es pazīpoju, ka atsakos no tālākas līdzdarības Komisijā. Šo manu soli sankcionēja Arhitektūras fakultāte un vēlāk tam piekrita Universitātes Padome, kad Doma Baznīcas Izveidošanas Komisija gribēja dabūt pārstāvi no viņas. No dalības Doma Baznīcas Izveidošanas Komisijā atsacījās arī Pieminekļu Valde; to darīja arī profesors Raiters, kas iegāja Komisijā kā Doma Baznīcas Pārvaldes pārstāvis. Patlaban Doma Baznīcas Izveidošanas Komisijā nav neviena arhitekta.

Pievestie piemēri rāda, cik maz vēl mūsu sabiedrības aprindās ir izpratnes, ko nozīmē arhitektūra, un ko tā var dot celtnieciskai kultūrai un caur to kultūrai vispārīgi. Tādēļ šķiet, ka viens no svarīgākiem Latvijas Arhitektu Biedrības uzdevumiem ir censties paskaidrot mūsu sabiedrībai, ko nozīmē arhitektūra tautas un valsts kultūras veidošanā. Arhitektiem vairāk jārunā un jāraksta par arhitektūru un no savas puses jācenšas panākt, lai valsts, pašvaldības un sabiedrība sāktu prasīt pēc celtnieciskās arhitektūras un lai šī prasība tiktu pat fiksēta attiecīgā likumā.

Rīgā, 1934. g. 23. aprīlī.

TAGADNES CIVILIZĀCIJAS ARCHITEKTŪRA

Ja uz architektūru skatās kā uz civilizācijas izpausmes līdzekli un šķirsta tagadnes architektūras periodiku, ņem vērā celtnieciskās architektūras sacensību rezultātus, kā arī aplūko pašas šī laikmeta celtnes, tad rodas iespaids, it kā tagadnes civilizācija visā brīvā pasaulē piekopj tikai materiālu, tehnisku, rūpniecisku, "jaunas lietišķības", saimniecisku, funkcionālu, beztradīciju, bezpersonīgu, abstraktu, masasinīgu, sausu un taml. problēmu risināšanu ar celtnieciskiem līdzekļiem. Šādi elementi ieiet tā sauktā modernā architektūrā, kas patlaban valda visā brīvā pasaulē un noteic šī laikmeta civilizācijas architektūru.

Bet dziļāk iesniedzoties lietas būtībā, mēs atrodam, ka minētais modernās architektūras virziens neizteic mūsu laika civilizāciju plaši aptverošā veidā. Tas rāda tikai kādu zināmu spēcīgi propagandētu mūsu civilizācijas pazīmi, caur ko civilizācijas izpausme mūslaiku architektūrā nenoliedzami gūst mākslotas ierobežotības raksturu. Paralēli tam tagadnes civilizācija izpaužas arī citā architektūras raksturā, bet par to presē klusē, uzskatot šādu parādu par nelaikmetīgu.

Mūsu laika civilizācijai ir ļoti plašs un daudzpusīgs saturs. Ka katrai valstij un tautai pašlaik ir liela interese par pašas nācijas un tautas īpatnējo dzīvi, par savām tradīcijām, vēsturi, par vietējiem materiāliem, vietējo klimatu, vispārīgi par objektu atšķirīgām īpašībām, par vietējo gara dzīvi, mākslu, literatūru, zinātni, dvēseles dzīvi, reliģiju, par mākslinieku un zinātnieku personībām u. t. t., - tas pašlaik modernās architektūras sasniegumos nav saskatāms iespaidīgā nepārprotamībā. Kaut gan modernā - dažkārt par "mistiski uzspiestu" raksturotā - architektūras virzienā realizācijas akti notiek caur arhitektu personībām, tomēr nacionālais, tautiskais, dvēseliskais, vispārīgi individuālais elements vīpa zemapziņas darbībā var vīpa darbos izpausties gan tikai sekli un bāli, jo modernais virziens noliedz iesaistīt savā saturā minētos elementus, jo tie skaitāmi par subjektīviem, neobjektīviem, nelietišķiem, par personīgās gribas izpaudumiem.

Mūsu pasaulē gan visām lietām un notikumiem dziļākas saknes atrodas mūsu brīvai gribai tieši nepieciešamā mistiskā plaknē, bet vai mums tādēļ būtu jātop par bezgribas fatalistiem un jāatsakās no mums dotām skaistām spējām izšķirties un rīkoties, kur piemērots, mūsu brīvās gribas vadībā. Jāsaka, ka arī pat ar brīvās gribas palīdzību ir gandrīz neiespējami nodibinātā modernās architektūras formālās izteiksmes aparātā vai mašīnērijā iesaistīt subtilas izjūtas un pārdzīvojumus uzskatāmā veidā. Valsts, nācijas, tautas, personības, vispār individuālītātes izteiksmei modernās architektūras līdzekļi nav noderīgi kā galvenie, noteicošie. Zināmas sajūtas izpausmei gan radies termins "techniskā romantika". Bet ar šādu "romantiku" apgarotās techniskās dzīvojamās mājas, techniskie saloni, funkcionālās guļamās istabas nekā nespēj dot dvēselei, dziļai estētiskai sajūtai, bet tādi objekti spēj gan

stāstīt par lietišķību, praktiskumu, saimnieciskumu, abstrakciju, bezpersonību, vienmuļību, garlaicību u. t. t. Objektīvi jāatzīst, ka arī gan ar šādām lietām saistās zināms skaistuma iespaids, bet tas nekad nav tik spilgts, kā skaistuma sajūta, kas rodas, kad aplūkojam objektus, kuŗos izteikta individuālitate, personības laba gaume, vēsturiskās asociācijas, reliģiska ieskana, tautiskums, nacionālisms, valsts raksturs u. t. t.

Pretēji aprādītai uzspiestai mākslotībai, dabiski ir, ja katrai valstij, katrai nācijai, katrai tautai, katram māksliniekam, katram arhitektam, katram zinātniekam u. t. t. dota iespēja izteikties brīvi, nepiespiesti, pēc dziļākās pārliecības un ticības, brīvi disponējot par piemērotiem un nepieciešamiem izteiksmes līdzekļiem, un proti, kā visjaunākiem tehnikas ieguvumiem, tā arī objektiem, mantotiem no vissenākās vēstures.

Apstākļi, ka modernā arhitektūra visā pasaulē patlaban ir pilnos ziedos, izskaidrojams no dažādiem viedokļiem. Sava loma te piekrīt inercijas momentam; arī piemēroti nodibinājusies celtnieciskā rūpniecība nelabprāt gribētu atteikties no saimnieciski izdevīgi ievadītiem uzņēmumiem; nāk klāt arī fakts, ka celtnu projektētājiem samērā viegli strādāt modernās arhitektūras virzienā un bez sevišķām grūtībām panākams dažs labs apžilbinošs efekts un sensācija atrisinājumos. Nav nepieciešama arī pamatīga arhitektūras skola, daudzkārt pietiek ar dabiska caurmēr apdāvinātību arhitektūrā. Tādēļ modernā arhitektūrā ar attiecīgi labiem panākumiem daudzkārt strādā arī inženieri un te nu paceļas jau bieži diskutētais jautājums, vai dotos apstākļos arhitekti vispārīgi vajadzīgi un vai nākotnē nebūs inženieris tas, ko atzīs par īsto meistarū celtniecībā. Bet kas tad būs tas, kas iemiesos tās differencētās dvēseles vērtības, tās smalkās estētiskās sajūtas, tās daiļās mākslas kvalitātes, kādas nes sev līdz augsti izkoptā celtniecības arhitektūra, - ievērojamais kultūras faktors.

Ja gribam iegūt pēc iespējas patiesu un pilnīgu mūsu tagadnes civilizācijas atspoguļojumu arhitektūrā, mums jāatzīst, ka tas nav panākams vienīgi ar mūslaiku modernās arhitektūras līdzekļiem, bet ka nepieciešams izteikt arī valsts, nācijas un tautas, kā arī personīgās īpatnības, individuālas kvalitātes, dvēseles izstarojumus, ar vārdu sakot, ne tikai to, kas civilizācijas objektus kā ar sarkanu pavedienu savā starpā vieno, bet arī to, kas lietas savā starpā atšķir. Tagadnē dominējošam modernās arhitektūras virzienam jāierāda īstā vieta, kur tas var būt patiesi īsti derīgs, t. i. tur, kur realizējamās tehniski-mechaniskas, rūpnieciskas, tīri konstruktīvas, lietišķas, sausu mērķu un taml. problēmas. Bet kur jāparādas individuāli piemērotai, valstiski, tautiski un personīgi īpatnējai arhitektūrai, tur jāmeklē pēc citiem izteiksmes līdzekļiem. Tam nolūkam starp citu cītīgi jāpētī tradīcijas, senatne, lielo meistarū celtnes, ar zinātnes palīdzību jāpieiet arhitektūras jautājumiem, jācenšas izprast, kādas īpatnējas formas un krāsas prasa dzīvojamās mājas, viesnīcas, baznīcu ēkas, skolas, tirdzniecības nami, rūpniecības celtnes, izstādes kompleksi, pilsētu kopainas, kādas jūtas un pārdzīvojumi saistās ar zināmām formām un krāsām u. t. t. Uzmanīgi jāuzklausa, ko valsts, tauta, atsevišķs pilsonis no celtniecības sagaida, vēlas un cerē savas dvēseles dziļā klusībā un ko viņš atrod par patiesi skaistu. Katrā ziņā jāņem palīgā reliģiskas prasības kā cilvēka dzīvi un darbību normējošus faktorū. Šis raksturojums īsumā rāda, kāds domāšanas un rīcības veids būtu katra arhitekta, - mūsu civilizācijas representanta, - īsti cienīgs uzdevums un pienākums; ar to noskaidrojas arī tas, ka arhitektu nedrīkstētu apiet tur, kur inženieris

ar savu mentalitāti nav spējīgs palīdzēt aprādītā nozīmē.

Ja valstis, tautas un atsevišķas personas turpinās piekopt tagadnes arhitektūru augšā aprādītā modernā, vienpusīgā virzienā, tad rezultātā rastos plaša arhitektūras aina, ko varētu raksturot par rotaļāšanos ar sausām, nedzīvām, nabadzīgām, daudzkārt neveiklām, dažkārt mākslotām formām un krāsu kombinācijām. Tādas arhitektūras objekti bieži saistās ar vienmuļības un nereti pat ar baiguma sajūtu. Turpretim, realizējot valsts, tautas, sabiedrības un personīgus celtnieciskus uzdevumus individuālā, dziļi izjustā piemērotībā dotām vajadzībām un uzdevumu būtībai un pie tam brīvi pārvaldot visdažādākus izteiksmes līdzekļus, arhitekts ar ievērojamiem panākumiem var palīdzēt veidot celtnieciskās arhitektūras ainu īstā atbilstībā tagadnes civilizācijai, kurai ārkārtīgi bagāti izteiksmes līdzekļi pie rokas.

Vēsturē mēs redzam, ka, ja arhitektūra realizējas ciešā daudzpusīgā saistībā ar kāda laikmeta īsto objektīvo saturu, tā pati top par izcilu civilizācijas parādību vai veidu. Uz tādu situāciju norāda arī atzinumi:

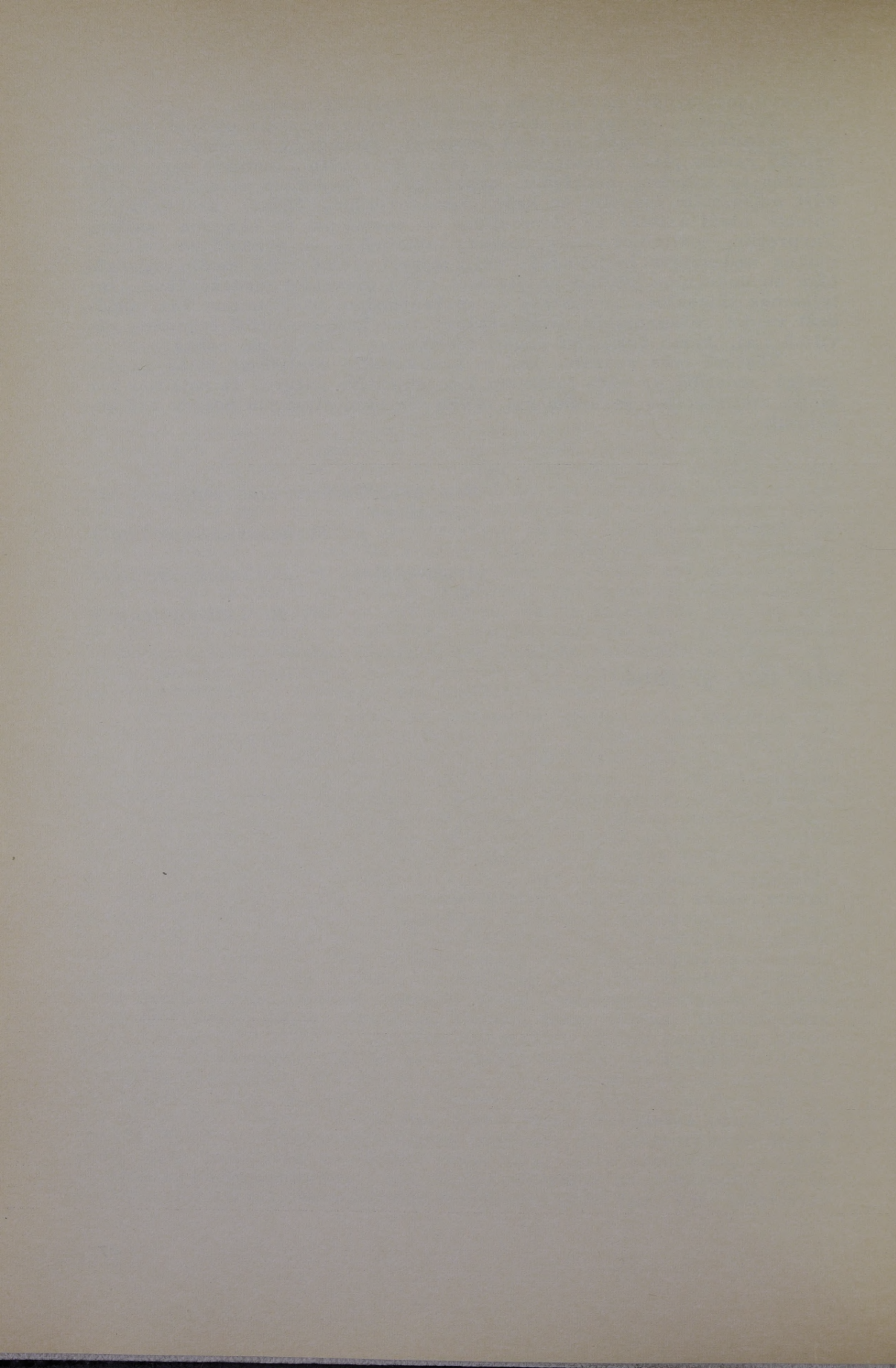
Bez arhitektūras nav iespējams būt civilizētam.

R. Furneaux-Jordan (am.)

Arhitektūra ir civilizācija ar lielo "C".

W. R. Lethaby (angl.)

Rīgā, 1934. g. jūlijā.

VĒSTURISKĀ MĀKSLAS ARCHITEKTŪRA

Kas ir arhitektūra? Uz šo jautājumu arhitektūras teorijā un literatūrā sastopamas visdažādākās atbildes. Mēs tur atrodam definīcijas: Arhitektūra ir celtnē, arhitektūra ir telpa, arhitektūra ir materiāls, arhitektūra ir konstrukcija, arhitektūra ir tehnika, arhitektūra ir iekārta, arhitektūra ir funkcija, arhitektūra ir forma, arhitektūra ir krāsa, arhitektūra ir izteiksme, arhitektūra ir māksla, arhitektūra ir vēsture, u. t. t.

No definīciju piemēriem redzam, ka arhitektūras jēdziens dodas mums tverams nekad ne viens pats pa sevi, bet arvienu ar kāda cita objekta palīdzību. Un tā kā objektu vispārīgi ir un var būt bezgalīgi daudz, jāatzīst, ka arhitektūras būtība nav vienveidīgi saprotama, bet ka tā pieietama mūsu uztverei no neskaitāmi daudz pusēm. Mēs varam vērot, ka objekti, kas palīdz izteikt arhitektūras būtību, ir tie paši, kas palīdz arhitektūrai realizēties, iemiesoties un ļauj mums to pielietot mūsu darbos. Cik daudzveidīga var būt arhitektūras būtības izpratne, tikpat dažādi var būt arhitektūras veidi. Tādēļ mēs arī izšķiram celtni arhitektūru, telpas arhitektūru, materiāla arhitektūru, konstruktīvo arhitektūru, tehnisko arhitektūru, iekārtas arhitektūru, funkciju arhitektūru, formu jeb formālo arhitektūru, krāsu arhitektūru, izteiksmes arhitektūru, mākslas arhitektūru, vēsturisko arhitektūru u. t. t.

Tā kā mūsu tēмата saturā ietilpst māksla, apstāsimies pie viņas, lai gūtu kādu ieskatu viņas būtībā. Māksla, tāpat kā arhitektūra, izprotama visai dažādi. Mākslas būtībā mums palīdz ieskatīties visvisādi viedokļi. Mākslas literatūrā mēs sastopamies ar visdažādākiem mākslas definīcijas veidiem. Eksistē definīcijas: māksla ir celtnē, māksla ir telpa, māksla ir materiāls, māksla ir konstrukcija, māksla ir tehnika, māksla ir iekārta, māksla ir funkcija, māksla ir forma, māksla ir krāsa, māksla ir izteiksme, māksla ir arhitektūra, māksla ir vēsture, u. t. t. Šīm definīcijām atbilstošie mākslas veidi ir: celtnes māksla, telpas māksla, materiāla māksla, konstruktīvā māksla, tehniskā māksla, iekārta māksla, funkciju māksla, formas māksla, krāsu māksla, izteiksmes māksla, arhitektūras māksla, vēsturiskā māksla, u. t. t.

Vistuvāki mākslas būtību raksturo jēdzieni: mācēšana, veiklība, izsmalcinātība, izdoma, inteliģence, asprātība un taml. Šiem jēdzieniem atbilst definīcijas: māksla ir mācēšana, māksla ir veiklība, māksla ir izsmalcinātība, māksla ir izdoma, māksla ir inteliģence, māksla ir asprātība un taml. Bet mākslas veidi, kas atbilst augšējiem mākslas satura elementiem, ir: mācēšanas māksla, veiklības māksla, izsmalcinātības māksla, izdomas māksla, inteliģences māksla, asprātības māksla un taml.

Ja pemsim vērā dažādus arhitektūras un mākslas izpausmes veidus un aplūkosim arhitektūras izpausmi no vēsturiskā viedokļa, mēs sastapsimies ar vēsturiskās mākslas arhitektūras veidiem, un proti.

ar vēsturisko celtnu mākslas architektūru, vēsturisko telpu mākslas architektūru, vēsturisko materiāla mākslas architektūru, vēsturisko konstrukciju mākslas architektūru, vēsturisko tehnikas mākslas architektūru, vēsturisko iekārtas mākslas architektūru, vēsturisko funkciju mākslas architektūru, vēsturisko formu mākslas architektūru, vēsturisko krāsu mākslas architektūru, vēsturisko izteiksmes mākslas architektūru, u. t. t.

Augšā konstatētais liecina un apstiprina, ka vēsturisko mākslas architektūru mēs varam pētīt no visdažādākiem viedokļiem un ka nav un nevar būt kāda viena vienīga faktora, kas spētu vienveidīgi un uz visiem laikiem noteikti raksturot vēsturiskās mākslas architektūras būtību un parādības.

Paceļas jautājums, kādēļ mums jācenšas iepazīties ar vēsturiskās mākslas architektūras dažādiem veidiem, un kādēļ mums jāpūlas izdibināt viņas būtību, ar vārdu sakot, kādēļ mums vajadzīga mākslas architektūras vēsture? Uz to jāatbild, ja vēsturiskās mākslas architektūras pūrs ir ļoti dažāds un ka tas mums var sniegt daudz mūsu tagadējai dzīvei noderīga un vērtīga, ja tikai mēs iepemsim piemērotu stāvokli pret pagātnes sasniegumiem.

Vēsture arvienu gatava ar visu, kas tai ir, mums labprāt pakalpot, ja tikai griežamies pie tās pēc padoma.

*Vaicā agrākām pacaudzēm, liec vērā,
ko viņu tēvi piedzīvojuši; viņi tev to
mācīs un pastāstīs un runās no savas
sirds.*

Dr. Kārlis Ulmanis

Mums tikai no savas puses jāzin, ko mums meklēt pagātnē, un ko tur varam atrast. Lai to ar sekmēm iespētu, mums jācenšas vēsturiskos materiālus labi pārzināt, jācenšas tos daudzpusīgi un cieši sev ievienot, daudz un pastāvīgi nodoties vēstures studijām.

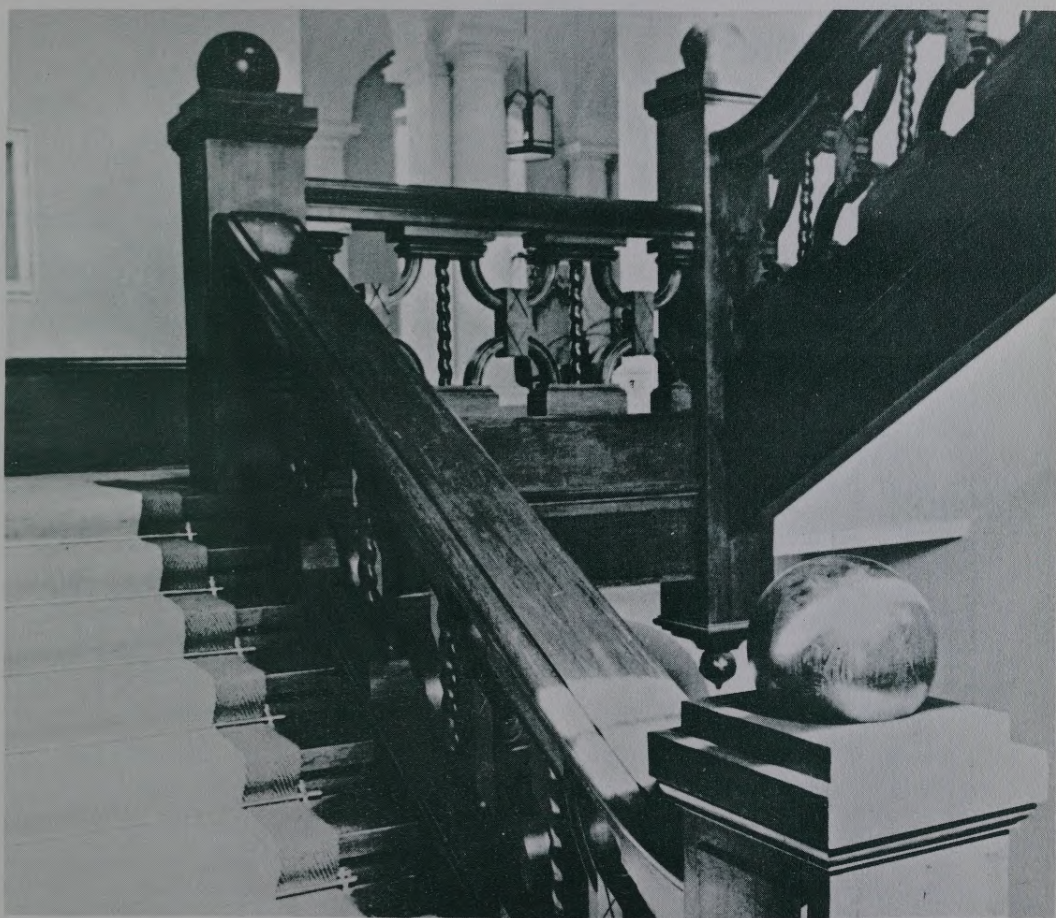
*Ko tavi tēvi atstājuši tev,
to centies iegūt sev par savu.*
W. von Goethe (vāc.)

Bet pagātnes mantojumu pētot, mēs ne uz brīdi nedrīkstam aizmirst, ka esam tagadnes cilvēki, ka mums jādzīvo un jādarbojas tagadnē, ka mūsu pētījumu rezultātus mums jāvērtē no viņu noderīguma tagadējā laikā. Mākslas architektūras laukā mūsu uzdevums lai ir meklēt pēc principiem un izteiksmes veidiem, kas varētu būt noderīgi arī vēl tagadnē. Pret vēsturi mums jāieņem stāvoklis, kas mums atļauj par to valdīt, bet nedot tai iespēju par mums noteikt. Vēsturei nav jādod mums priekšraksti, bet tikai ierosinājumu materiāls mūsu brīvai dispozīcijai.

*Par cik vēsture kalpo dzīvei, par tik
mēs tai kalposim.*

Fr. Nietzsche (vāc.)

Mūsu laikā plaši izplatīts uzskats, ka it kā nodarbošanās ar mākslas architektūras pagātni varētu novest pie jauno svaigo tagadnes domu aplāpēšanas senos veidos, ka senatnes sniegumi būtu bendes tagadnes garam, jauns slogs, kas paralizē tagadnes radošos spēkus. Senatnes architektūras formas uzskata par kavēkli architektūras formu radīšanai

Viestura Piemiņas Pils Jelgavā - Ozola kāpņu telpa.

piemērotībā tagadējās dzīves izteiksmei, kādēļ vajagot novērsties no pagātnes un baidīties viņas nāvējošā iespaida. Šādas domas ir dibinātas un pilnīgi pareizas, bet gan tikai tādā gadījumā, kad vēsturei atļauts valdīt un noteikt. Tādā stāvoklī varētu nonākt, piemēram, tagadējā mākslas konstruktīvā arhitektūra, ja tā ļautos vadīties no kāda sengrieķu mākslas konstrukcijas arhitektūras principa. Bet tāds stāvoklis nevar rasties, ja tagadnei piešķir izvēli un noteikšanu.

Nav vietas bailēm no pagātnes formām, ja mēs tām nepadodamies, bet par tām valdām.

Cornelius Gurlitt (vāc.)

Ja mēs apzināti valdīsim par pagātņi un izlietosim to kā līdzekli tagadnes uzdevumu veikšanai, mēs uzdrošināmies nešaubīgi pemt un pielietot to, kas no pagātnes mantojuma mums var labi noderēt tagadnes vajadzībām, to, kam pēc mūsu labākās apzīpas un pārliecības var būt dzīva nozīme arī vēl tagadnē. Laikmetu attālumi, kas šķir tagadni no pagātnes, šādā gadījumā top beznozīmīgi. Mākslas arhitektūras uzdevumiem mēs bez mazākām šaubām varam izlietot kā materiālus sniegtumus no vissirmākās senatnes. Aplami būtu apzīmēt no senatnes pārņemamus elementus kā par daudz attāliem no mūsu gara, no mūsu izjūtas un dzīves, ja vien tas, ko no sirmās tāles pārņemam, spēj iekļauties kā dzīvs līdzdalībnieks mūsu tagadnes izteiksmē.

Ja kāda Plato doma top par manu paša domu ka kāda patiesība, kas lika uzliesmot Pindara dvēselei, aizdedzina arī manu dvēseli, tad vairs nav laika. Ja es jūtu, ka mēs abi sastopamies vienā apziņā, ka mūsu dvēselēm ir viens pamats, ka tās sakūst vienā vienībā, kā gan man tādā gadījumā mērot ar ģeografiskiem platumu grādiem un pēc eģiptiešu gudrības grāmatām.

Ralph Waldo Emerson (am.)

Ieskatoties dziļāki pašā mākslas arhitektūras pētīšanas procesā, mēs atrodam, ka tas, ko mums var dot vēsture, ir patiesībā mūsu pašu tagadnes cilvēka, gara produkts un kā tāds tas ir tagadnes sasniegums un tādēļ ar pilnām tiesībām stādams līdzas mūsu modernā gara ieguvumiem vispārīgi un izlietojams kopā ar pēdējiem kā līdzeklis, kā materiāls, mūsu tagadnes dzīves uzdevumu un problēmu risināšanai tagadnes garā.

Aplūkosim tuvāki, kādas vērtības mēs varam iegūt, studējot vēsturiskos mākslas arhitektūras materiālus.

Mākslas arhitektūras vēsture var atvērties mūsu priekšā kā ārkārtīgi bagāts piedzīvojumu un mākslas arhitektūras veidu krājums, kas sniedzas pāri katram atsevišķam personīgam, tautas vai laikmeta aplokam. Pagātnei var būt nozīme tagadnē kā mākslas arhitektūras izteiksmes līdzekļu paletes ievērojamai kuplinātājai.

Mākslas arhitektūras vēsture mums var norādīt uz dažādākiem principiem, likumības sistēmām, noteikumiem, pēc kādiem veidojušies pagātnes darbi un kristalizējušās pagātnes formas un kā pēdējās atbilst savam saturam.

No pagātnes mākslas arhitektūras mēs varam mācīties metodes, pēc kādām viņas meistari veidojuši savus darbus.

Vēsture mūs var mācīt ka mākslas arhitektūras izteiksmē pielietotiem principiem, veidiem un formām ir bijis sakars ar attiecīgo apkārtni, laikmetu, tautu, ar arhitekta individuālītāti, ar izpildīšanas tehniku un materiālu un ka mainoties šiem faktoriem, katru reizi grozījās arī mākslas arhitektūras izteiksme. Bet līdz ar maipas parādībām vēsturē iespējams saskatīt arī elementu atkārtošanos.

Mākslas arhitektūras vēsture mūs spēj mācīt, ka sekojošais atbalsta uz iepriekšējā un ka šī parādība ir galvenais faktors, kas izsauc kontinuitāti starp pagātni, tagadni un nākotni.

Mākslas arhitektūras pagātnē mēs varam saskatīt zināmas tradīcijas uzdevumu veikšanā un veidošanā.

Vēsturiskais mantojums mums rāda, ka mākslas arhitektūra arvienu izpaužas kāda laikmeta, tautas vai valsts garīgā kultūrā un ka tādēļ mākslas arhitektūras stāvoklis kādā laikmetā, pie kādas tautas, vai kādā valstī top apzīmēts par gara kultūras mērogu.

Agrāko laikmetu darbi dod paraugus objektiem, kas veidoti ar pilnības pazīmi, kā arī norāda uz līdzekļiem, ar kādiem pilnība panākta.

Pagātnē mēs varam sastapt mākslas arhitektūras formas reliģiskām, sabiedriskām, dzīvojamām, rūpniecību u. c. ēkām, visdažādākos atrisinājumos, visdažādākā kvalitātē.

Mākslas arhitektūras vēsture mūs var mācīt izjust un izprast mākslas arhitektūras būtību un garu, tā spēj veicināt mūsu gara brīvību, plašumu un vingrību.

Vēsturiskā mantojuma brīva pārvaldīšana var palīdzēt mums nodibināt personīgus, patstāvīgus uzskatus mākslas arhitektūras jautājumos.

Pie mākslas arhitektūras vēstures mēs varam audzināt gaumi, spodrināt savus talantus un asināt darba spējas.

Mākslas arhitektūras vēsture mums var norādīt uz personīgas drosmes paraugiem meklējumos pēc izteiksmes un stiprināt mūsos patstāvību.

Iepazīšanās ar mākslas arhitektūras pagātnes sniegtām vērtībām var pamācīt mūs izbēgt no liekiem meklējumiem un izvairīties no kļūdām.

Mākslas arhitektūras vēstures studijās mēs mācāmies objektīvi vērtēt mūsu pašu darbus.

Ja mēs atrodam, ka kāds pagātnes ierosinājums vai motīvs var palīdzēt mums kā izteiksmes līdzeklis, un ja mēs varam konstatēt, ka zināmos gadījumos ar pagātnes līdzekļu palīdzību sasniedzami pat pilnīgāki rezultāti, nekā ar tagadējiem principiem un papēmieniem, mēs ar pilnu pārliecību varam uzdrošināties pielietot senos piedzīvojumus un senās formas mūsu tagadējā darbā. Ja mums labi noder, mēs varam apzināti izlietot vēstures bagātos piedzīvojumus, ierosinājumus un metodes, apzināti radīt sakaru starp seno un tagadējo mākslas arhitektūras demonstrēšanos, un, kad grozas laikmets, apzināti grozīt arī mākslas arhitektūras izteiksmes veidus. Pie seniem piemēriem mēs varam mācīties izjust un izprast mākslas arhitektūras būtību, u. t. t.

Bet, kā jau minēts, pagātnes mākslas arhitektūras sniegumiem ir nozīme tagadnē tikai tad, kad tos pārņem ar jēgu, ar pamatotību, aiz dibinātiem iemesliem, vai noteiktas nepieciešamības. Ja pagātnes mantojums dotu iespēju automātiski, bez kādas dziļākas jēgas pārnākt tagadnes lietošanā, mēs darītu neauglīgu darbu, kāds daudzkārtīgi ti-

ka darīts pagājušā gadusimtepa otrajā pusē. Sapemt priekšrakstus no vēstures un ļauties vadīties no tiem, nozīmētu atteikties no tagadnes dzīvē gara prasībām. Bet pie labākās gribas mēs jau arī nemaz nevaram būt kāda senā laikmeta cilvēki, cik simpātisks mums kāds pagājis laikmets arī nebūtu. Tādēļ turēties tagadnē stingri kāda senā laikmeta garā tagadnes cilvēkam būt aplami un neiespējami.

Atgriesties pie pagājušo laiku mākslas būtu diletantiski; jaunās dzīves formas prasa pēc jaunas mākslas.

Alexandre Benois (kr.)

Mākslas arhitektūras vēsturiskais mantojums, kas tiek uzlūkots kā dažādāku vērtību akumulātors, ja to izlietojam tīri mehaniski, bez tagadnes radošās līdzdarbības, uzskatāms par tagadnes gara bendētāju. Katra no vēstures mantotā forma vai attiecība var tapt par kavēkli tagadnes mākslas arhitektūras radīšanai, ja noderīgumu modernās dzīves prasības arvien no jauna nepārbauda piemērotībā dotam gadījumam. Dzīves uzdevumi nāk tekoši, tie arvien prasa pēc individuāla atrisinājuma, kādēļ mākslas arhitektūras darbiem nevienā veidā nav mūžīgas vērtības dzīves tecējumā.

Pie augšējā domu gājiena varētu rasties piezīme, ka, izraugot no pagātnes noderīgāko un cenšoties to piemērot tagadnes mērķiem, izrādītos pielietots eklekticisms, kas tagadnē vispārīgi ir atmests virziens. Jāatzīst, ka mūsu apsvērumos ir tiešām norādījumi uz eklekticisma vērtību, bet gan tikai savādākā apgaismojumā. Kā kuŗa katra lieta, arī eklekticisms no vienas puses var būt kaitīgs, bet no otras puses labi noderīgs. Eklekticisms tad var būt kaitīgs, ja mēs ļaujam tam par mums valdīt, kurpretim viņš var būt mums labi pakalpīgs, ja viņu zināmos apstākļos atrodam par piemērotu izteiksmes līdzekli. Ja mākslas arhitektūrā tagadnē ļautu eklekticismam valdīt, tad notiktu tā pati kļūda, kas pagājušā gadusimtenī. Bet ja mēs atzīstam, ka mums jaunradīšanai jāierāda vadošā vieta, tad jau eklekticismam jāpadodas radāmā darba noteikšanai, kādos apstākļos eklekticisma elementi piemērojami, kādos nē. Ja mēs par eklekticismu mācēsime valdīt, tas nevarēs tagadnes izteiksmei kaitēt, bet gan ievērojami kuplināt mākslas arhitektūras izteiksmes līdzekļu apjomu tagadnē.

Izejot no visa augšā sacītā, mums jāatzīst, ka mākslas arhitektūra var izteikties ar dažādāku principu palīdzību un dažādākos veidos un ka šie principi un veidi sastāda mums ļoti kuplu un krāšņu vēsturisku mantojumu. Mākslas arhitektūras pagātne var mūsu tagadējam darbam sniegt daudz vērtīga materiāla un ierosinājumu, ja vien mēs iemācīsimies samērīgi pielietot vēsturiskā mantojuma elementus, brīvi par tiem disponējot.

Studēt mākslas arhitektūras vēsturi vajadzīgs nevien tiem, kuŗu dzīve un darbs saistīts ar arhitektūru, bet katram pilsonim, kas vēlas iepazīties ar cilvēces sasniegumiem un piedzīvojumiem pagātnē. Mākslas arhitektūras jautājumu pārzināšana noderīga netiek vien pilsētu un celtnu veidošanai, bet var sekmīgi ietekmēt vispārīgo dzīves, kā arī valsts veidu un uzbūvi.

Modernais cilvēks nekādā ziņā nedrīkst noraidīt kā beznozīmīgu tagadnei pagātnes mākslas arhitektūras piedzīvojumus un sasniegumus. Lielu kļūdu un ievērojamus zaudējumus tagadnei nodara tie, kas ved kuŗu ar vēsturi, kas nicina pagātni, kultivē neiecietību pret to, atzīstot vienīgi doto acumirkli un viņa ieguvumus. Tie patiešām nezina,

ko tie dara, un nezina tādēļ, ka tie nepietiekoši izprot vēsturi, vai nemaz nevēlas to izprast un ļaut sevi iespaidoties no pagātnes vērtīgā pūra, lai to iegūtu par savu. Vēsture nekaitē tagadnei, ja tagadne māk par to valdīt un prot gūt sev noderīgas vērtības no pagātnes.

Rīgā, 1934. g. 9. septembrī.

NACIONĀLĀ ARCHITEKTŪRA

Objekti nācija, nacionāls, nacionālisms atrodas tuvā saistībā ar cilvēku, cilvēku kopību, cilvēku sabiedrību, tautību, valsti, cilvēci, bet sīkākā skatījumā minēto objektu saturā ietilpst elementi: cilvēku izcelšanās, rase, cilvēka reaģēšanas veids uz apkārtnes iedarbību, cilvēka paradumi, tradīcijas, īpatnējās intereses, audzināšana, izglītība, garīgā un saimnieciskā kultūra, dzimtene, tautas un valsts vēsture, zinātne, literatūra, mūzika, glezniecība, skulptūra, arhitektūra u. t. t.

Tā kā katrs cilvēks pieder pie kādas nācijas, viņa saturā obligātoriski ietilpst šai nācijai raksturīgi elementi. Būdam saistīts ar savu nāciju caur kopīgām psihiskām īpašībām, kopīgu vēsturi vai tradīcijām, dzīvodams šīs nācijas vidū, tas katrā savā darbā obligātoriski, iekšējā imperatīva spiests, iemieso savas nācijas īpašības savā uztverē, piemērotā veidā un pakāpē. Tādā kārtā caur atsevišķu cilvēku arī tauta, sabiedrība, valsts dokumentē savas nacionālās īpašības savos darbos.

Šīs domas secībā attiecībā uz arhitektūru jātaisa slēdziens, ka nemaz nav nenacionālas arhitektūras. To, starp citu, liecina viens no jaunās arhitektūras ideologiem, sacīdams

Arhitektūra arvien ir nacionāla.

Walter Gropius (vāc.)

To pašu atzīst arī latviešu mākslinieks-gleznotājs, izteikdamies, ka

Ja mākslinieks audzis savas tautas vidū, viņš negribot radīs gleznas ar nacionālu kolorītu. Tas, ko sauc par nacionālu, nāk pats no sevis.

Jēkabs Kazaks

Tas pārlicina, ka katrs no mums individuāli ietver savos darbos tās nācijas raksturu, pie kuŗas tas pieder, kā arī kuŗas vidū viņš dzīvo.

Sirmā senatnē, kad cilvēku un tautas satiksme bija ārkārtīgi apgrūtināta, dažos apstākļos pat neiespējama, katras tautas kopība varēja attīstīt sev piemērotu tautiski-nacionālu arhitektūru, izkopt savai arhitektūrai īpatnēju raksturu, svešu, resp. ārienes, iespaidu netraucēti, vai maz traucēti. Katrā tautā, katrā valstī dominēja nacionālais dzīves veids; katra tauta, katra valsts rūpējās par to, kas nāk par labu viņas dzīves izkopšanai. Attiecīgais nacionālās arhitektūras veids toreiz spilgti iezīmējās tautu lauku celtniecībā. Kā zināms, senie latvieši izveidoja ļoti īpatnēju koka arhitektūru, kuŗā ietverts viņu gars, griba un izjūta. Tāpat savdabīgi, kā zināms, izveidojusies Norvēģijas,

Krievijas, kā arī citu ziemeļu tautu celtniecības architektūra. Arī dienvidos, Indijā un Ķīnā, tā parādījās īpatnējā attiecīgo nāciju uztverē un izpratnē. Tautiski-nacionālas architektūras parādības nosauktas pēc tautām, kas tās veidojušas. Izšķir sen-ēģiptiešu, sen-grieķu, senromiešu tautiski-nacionālo architektūru, kā arī vācu, angļu, itāliešu, franču, poļu, igauņu, lietuviešu, latviešu u. c. tautu nacionālu celtniecisko architektūru.

Vēlākos laikos, kad satiksme tautu un valstu starpā arvien vairāk atvieglojās, tautiski-nacionālais architektūras veids arvien vairāk tapa ietekmēts no ārienes, tīri dabīgā kārtā. Caur to nācijām bija dota iespēja papildināt dzīves saturu ar iespaidiem no ārienes. Bet kaut gan tad tautas, veidojot savu tautiski-nacionālo architektūru, pielietoja arī svešus motīvus, vīpu darbi tomēr nezaudēja īpatnēji-nacionālo kvalitāti. Tautas izturējās pret jaunām idejām ne kā kalpones, vai vērdenes, bet kā valdnieces, kas rūpīgi pārbaudot jaunus ierosinājumus, prata tās meistariski iemiesot savos darbos. Tautiski-nacionālais gars nosprauda robežas starptautiskiem iespaidiem. Ēģiptieši pēma no saviem priekštečiem un kaimiņiem, ar kuriem tie satikās, to, kas tiem derēja, un pārstrādāja to pēc savām pašreizējām vajadzībām savā īpatnējā uztverē un gaumē. Pie tam tie mācēja savos darbos izteikt savas tieksmes pēc cēlā, paliekošā, mūžīgā. Tāpat izdevās arī seniem grieķiem ārējos iespaidus meistariski ieliedēt savās celtnēs, nebūt neļaujot ciest saviem augstiem nacionāliem ideāliem: skaistuma izpratnei un harmonijas izjūtai, atrodot tiem piemērotu formālu ietērpu. Senie romieši iespaidīgi iemiesoja savos darbos savas nācijas lepnumu, karēviskumu, varas apziņu, gara skaidrību, kārtību, utīlo domāšanu, veikli izlietojot kā palīglīdzekļus ietekmes no citām tautām. Līdzīgā kārtā rīkojās arī gotikas, renesanses, baroka, rokoko un ampīra laiku ļaudis u. c. nācijas, raksturīgi iemiesojot pie tam savos darbos savu nacionālo īpatnību. Mums jāatzīst, ka visa architektūras klasika pastāv no augstvērtīgas tautiski-nacionālas architektūras dokumentiem sintētiskā saistībā ar elementiem, uzņemtiem no ārienes. Rīcība, kas ļāva vāļu tautu īpatnam reaģēšanas veidam uz apkārtnes iespaidiem, saviem tradicionālajiem tikumiem un prasībām dominēt savos nacionālos architektūras darbos, ilga apmēram līdz XIX gadsimta vidum un rezultēja, kā zināms, jo raksturīgos, mākslinieciski augstvērtīgos nacionālās architektūras objektos.

Bet, sākot ar XIX gadu simteni, atsevišķo tautu un valstu dzīvē arvienu lielāku nozīmi sāka gūt citu tautu ietekmējumi, savā pārsvarā aizvirzot arvienu tālākā aizmugurē īpatnējās tautiski-nacionālās tieksmes. Tādā sakarībā no vienas puses cilvēki centās veidot savu dzīvi, grupējoties pēc tautībām, organizēt tautiskas-nacionālas valstis zināmu tradīciju un individuālu tieksmju robežās, bet no otras puses, paralēli šim virzienam pastāv arī tieksmes piekopt un uzturēt dzīvu satiksmi un sadarbību ar citām tautām, citām valstīm t. i. pastāv tieksme veidot starptautisku dzīvi vispasaules mērogā. Tā tautas, nācijas, valstis arvien vairāk tuvojās tādām stāvoklim, kur tās strādā viena otras labā, savstarpīgi apgādādamies arvienu ar jauniem ierosinājumiem. Visu, ko atrod, atklāj, pētī, raksta, māca, sludina, visu, ko ražo, to ieteic un cenšas darīt pieietamu visai cilvēcei.

Kad XIX gadsimta vidū sāka atrakt Herculanum'a un Pompei pilsētas, kad Stewart's un Revett's nāca klajā ar savu darbu par seno grieķu architektūru, kas satur celtnu zīmējumu pēc uzmērojumiem dabā, visa architektu un mākslinieku pasaulē pievērsās šiem materiāliem un sāka gūtās formas pielietot celtnēs, cenšoties to darīt, pēc

iespējas tuvu pieturoties pie oriģināliem, nereti pat tieši kopējot tos. Jaunatrastās arhitektūras formas sāka vadīt un pārvaldīt arhitektūras skolas visā pasaulē. Varēja sākt domāt un runāt par visām tautām un valstīm kopēju arhitektūru, t. i. par internacionālo arhitektūru. Minētās grieķu formas saistībā ar citām tautiski-īpatnējām formām guva gan citu tautu nacionālo kolorītu, bet pie tam kavēja citu tautu nacionālām īpatnībām izteikties, caur ko arhitektūras darbi zaudēja daudz no tā tautiski-nacionālā izteiksmes spēka, kāds tiem piemita agrāk. Šāda pieeja arhitektūras problēmu risināšanai skaitījās par dotam laikmetam piemērotu, t. i. par modernu. Grieķu izrakumu formas iecelt saulītē lielā mērā palīdzēja arī zināma propaganda no arhitektūras vēsturnieku puses.

Bet šis grieķu klasicisma virziens nenoturējās vadošā vietā. Arhitekti sāka pievērsties gotikas, renesanses, baroka, rokoko, ampira u. c. stilu arhitektūras formām, iecelot tās pēc kārtas, vietām arī vienlaicīgi, kopā ar attiecīgu orderu disciplīnām, par vadošām arhitektūras realizācijā. Eiropas tautiski-nacionālās formas tapa lietotas kā starptautiskās. Arī šis ceļš internacionāli vadošu arhitektūras formu meklēšanai modernās arhitektūras ietērpam nespēja ilgstoši apmierināt tautas, jo tas labi nenoderēja visādām celtniecības prasībām, tas nevarēja arī pretendēt uz atzīšanu no mākslas viedokļa, kā arī neizrādījās pietiekoši kopīgs visādām tautām. Bet meklēt pēc celtnieciskiem līdzekļiem, kas atbilstu atsevišķu tautu pašu nacionālai gaumei, dvēselei, dabiskām tautiskām tradīcijām pašlaik tautām nebija intereses. Tautiski-nacionālam elementam lika arvien vairāk atkāpties aizmugurē, bet, protams, pilnīgi iznīcināt to nebija iespējams.

Arvien intensīvāk sāka meklēt pēc arhitektūras līdzekļiem, kas būtu īsti piemēroti modernā laikmeta internacionālām tendencēm, vīpa īpatnības izteiksmei un spētu apmierināt visas tautas. Lai atkratītos no stingrā stilu formu aparāta diktatūras, kas nespēja brīvi un elastīgi apmierināt dažādākās celtnieciskās vajadzības, sāka pielietot celtnēs jauktus stilus. Sāka jaukt grieķu un romiešu formas ar renesanses, gotikas, ampira u. t. t. stiliem. Vēsturisko stilu motīvus arhitekti jauca arī ar pašu izdomātiem, kas likās it labi izteicam prasības pēc brīvības un elasticitātes arhitektūrā. Šo jauno virzienu Vīnē reprezentēja arhitekts Otto Wagner's, kas saistīja klasicistiskas formas ar īpatnējā dzelzs stila paškomponētām formām un ornamentāciju. Wagner'a pieeja kādu laiku tapa par paraugu visai arhitektūras pasaulei. Bet arī šis brīvi-formālais virziens ilgstoši nevarēja turēties starptautiski vadošā vietā, jo tas nespēja dziļāki iesaistīties dvēselēs. Tā kā Wagner's gadījums pievērsa tautu uzmanību atsevišķai personai, Wagner'u drīz aizvietoja citas personas, no kurām sagaidīja labākas vadošas idejas modernai, t. i. starptautiskai arhitektūrai. Jāatzīmē, ka individuāli-personīgi paraugi (Joseph Olbrich, Leopold Bauer) parādījās gan arī no citām pusēm stilu jaukšanas periodā, bet tie nebija tik spilgti kā Wagner'a ierosinātais virziens.

Kad nu beļģu mākslinieks Van de Velde kādā tapētes zīmējumā nāca klajā ar savu "beļģu līniju", visa pasaule gandrīz reizē pievērsās šai līnijai kā pie īstā glābīpa meklētā stila problēmas atrisināšanai. Minētā "beļģu līnija" tapa par pamatu stilam, ko nosauca par "Jugendstil'u". Šī toreizējā laikmeta paša stils nesa sev līdz it kā brīvības dvēsmu, atsvabināšanu no vēsturisko stilu jūga, kas kalpināja arhitektus visā pasaulē.

Bet blakus atsevišķu personu priekšlikumiem un paraugiem no vairākām pusēm tika izteiktas prasības uzstādīt principus, pēc kādiem lai

veidotos jaunā modernā starptautiskā arhitektūra. Parādījās iespaidīgi ierosinājumi presē, kas ieteica un propagandēja visām tautām turpmāk dibināt arhitektūras objektu realizāciju uz: zinātniskām disciplīnām, loģiku, racionālu domāšanu, intelektu, matemātiku, skaitļiem, formulām, normām, ģeometriju, abstrakciju, mehaniku, fiziku, empiriju, materiālu, speciāli uz jauniem sintētiskiem materiāliem, rūpnieciskumu, konstrukciju, jauniem būvveidiem, higiēnu, samērķību, skaidrību un asumu formās, lakonisku izteiksmi, vienkāršību, atteikšanos no visa liekā, lietišķību, utilismu, saimnieciskumu, taupību, produkciju sērijām un taml.

No dvēseles funkcijām atzina patiesību vispārīgi, bet it sevišķi materiālu izteiksmē un pielietošanā, patiesību koordinācijā starp ēku iekšu un ārieni, atzina arī drosmi un varonīgumu, bet noliedza katru izlikšanos, sentimentalitāti, jūtas, privāti-personīgas ambīcijas, kā arī tradīcijas un nacionālo īpatnību.

Visā pasaulē pašlaik arhitektūra tiek veidota pēc šiem principiem, kas jo sevišķi spilgtu izteiksmi gūst Holandē, Beļģijā, Francijā, Austrijā, Vācijā, Itālijā, Zviedrijā un citur. Šis virziens skāra arī Latviju un arī te guva ievērojamu atsaucību celtniecībā. Šim jaunās modernās starptautiskās arhitektūras virzienam Vācijā piešķīra nosaukumu "Die neue Sachlichkeit", Zviedrijā to nosauca par funkcionālismu.

Tagad pie labā topa sāka skaitīties nerunāt par stilu un stilu arhitektūru, bet par celtni māksliniecisko veidošanu uz augšminēto principu pamata. Vācijā parādījās profesora Strzygowski grāmata "Stilarchitektur und Baukunst".

Caur iespaidīgu ilgstošu propagandu jaunās modernās starptautiskās arhitektūras principi guva zināmu diktatūras kvalitāti, kurai arhitekti visā pasaulē padevās, lai tie netiktu apzīmēti par reakcionāriem un nezaudētu klientūru vai darbu arhitektūras ofīsēs.

Tā kā pastāv maldīgais uzskats, ka jaunākais ir arvien arī labākais, daudzi arī uzlūko jauno arhitektūru kā augstāko kalngalu, kādu cilvēce jebkad sasniegusi. Protams, tas ir maldīgs uzskats, jo augstas kvalitātes arhitektūra un nesalīdzināmi vērtīgāka nekā tagadējā, tapa arvien sasniegta pasaulē dažādos laikmetos ar dažādiem līdzekļiem. Pagātnē mēs varam atrast līdzekļus, kas vēl labāki var palīdzēt izteikt tagadnes saturu, nekā jaunās arhitektūras formas. Īpatnēji cēlais daiļums, kas piemīt klasiskai arhitektūrai, nemaz nav sasniedzams ar jaunās arhitektūras veidojumiem.

Protams, mēs nedrīkstam noliegt jaunās celtniecības īpatnējās vērtības, kā, piemēram, celtnu tehniskās un higieniskās labierīcības, lielo samērķību apkurē, vēdināšanā un apgaismošanā, nerunājot par milzīgām, gandrīz neierobežotām konstruktīvām iespējām un daudz citu, kas katrs saistās ar attiecīgu arhitektūras veidu, bet nespēj uzrādīt to arhitektūras veidu, kāds palīdz realizēt dziļākas un smalkākas dvēseles kvalitātes.

Protams, ka minēto moderno principu realizācijā katra tauta ieliek savas īpatnēji nacionālas pazīmes, bet tās šai sakarībā nespēj pietiekoši izteiksmīgi parādīties. Sakarā ar šo parādību paceļas jautājums par līdzekļiem, ar kādiem tomēr arī jaunā modernā starptautiskā arhitektūrā būt iespējams ietvērt apzinātā kārtā, t. i. pastiprinātā veidā tautu nacionālās īpatnības. Pastāv atsevišķas valstīs un atsevišķos arhitektos arī centieni praktiski darboties šai virzienā.

Mēs varam atzīt, ka pašlaik visā pasaulē viens otram līdzās darbojas visādi nacionālās arhitektūras izteiksmes veidi, bet to starpā kā visvājākie parādas sakarā ar jauno moderno starptautisko arhitektū-

ru.

Jākonstatē, ka tautiski-nacionālā elementa ietveršana arhitektūras darbos ar tautiski imanentiem individuāliem līdzekļiem nenoliedzami noved pie nesalīdzināmi raksturīgākiem un bagātākiem panākumiem, nekā jaunas modernas starptautiskās arhitektūras principu un doktrīnu ievērošana.

Paceļas jautājums, ar kādiem līdzekļiem tagadējā laikmetā vispārīgi iespējams tautām un valstīm apzināti raksturīgi realizēt savu nacionālo arhitektūru. Atbildot uz šo jautājumu, jāatzīst, ka tas panākams, pielietojot dažādus objektus. Svarīgākie no tiem ir augšā aplūkotie, un proti, pašas tautas rasto objektu realizācija: objektu realizācija, kas labprātīgi apceptēti no ārienes un jau minēto diktatorisko principu īstenošana, kādus uzstāda jaunās, modernās starptautiskās arhitektūras kustība.

Ja original-objekti kas iegāja pašu tautu un valstu saturā palīdzēja senatībai tam tikt pie savas īpatnējās spilgtās tautiski-nacionālās arhitektūras, nav iemesla šaubīties, ka šādi līdzekļi to spēj arī šodien. Arhitekts rada tautiski-nacionāli, ja viņš realizē objektus, ko viņa tauta vai valsts pati veidojusi un kas apmierina kā viņa tautas un valsts, tā arī viņa personīgo nacionālo sajūtu. Tādā gadījumā izceļas arhitektūras darbos savdabīgi elementi, kas dažkārt citām tautām grūti, vai pat nemaz nedodas saprotami. Protams, tāda rīcība noved pie zināmas arhitekturālas izteiksmes ierobežotības, kaut ļoti vērtīgas caur savu dabisko oriģinālītāti. Pie katras tautas vai valsts satura elementiem pieder arī objekti no viņu vēstures vai senvēstures, vai skaitās kā tradīcijas. Arhitektu gars, intelekts un intuīcija dziļā koncentrācijā uz doto uzdevumu var tautas vai valsts vēsturē, vai senvēsturē, vai tradīcijās atrast elementus, kas noder viņas tautas vai valsts tagadnes arhitektūras uzdevumiem un kas var palīdzēt izteikt tautiski-nacionālo kvalitāti šo uzdevumu realizācijās. Piemēri šādai rīcībai saskatāmi tautiski-latviskā stila meklējumos, kā arī "Heimatkunst" kustībā Vācijā šī gadu simtepa sākumā.

Otrais tautiskā nacionālisma realizācijas veids arhitektūrā atver plašākas variācijas iespējas, kaut arī ne tik dziļas, kā iepriekšējais. Tas pievieno tautas vai valsts nacionālos elementus objektiem, kas pēc brīva prāta pārņemti no citām tautām un valstīm un kas pārlicina, ka tās labi noderīgas un akceptējamās kā pašu tautai vai valstij tuvas, - kā savējas.

Mūsu priekšā plaši atvērta visas pasaules arhitektūras sasniegumu grāmata. Mēs tos tur sastopam kā oriģinālos, tā arī reprodukcijās, aprakstos, pētījumu dokumentos, ko sagatavojusi arhitektūras zinātne. Šis bagātais materiāls mūs aicināt aicina pemt to vērā un piesolas mums par augstvērtīgu palīgu mūsu šīs dienas arhitektūras problēmu risināšanā un līdz ar to arī dot iespēju daudzpusīgi variēt mūsu pašu tautiskā nacionālisma iemiesošanas veidus. Vēsturē skaidri redzams, ka, piemēram, saistot pašu tautiski-nacionālos oriģinālelementus ar klasiskās arhitektūras principiem un formām sintētiskā integrācijā, arvien bija iespējams izteikt tautas vai valsts arhitektūru piemēroti attiecīgam laikmetam un reizē ar to rast arhitektūras saistības ar citām tautām vai valstīm (angļu, franču, vācu, krievu) un klasisko.

Ja jau agrākās tautas un valstis nav kautrējušās pielietot savos pašreizējos darbos pagātnes ierosinājumus un sasniegumus un ja tie izrādījušies par patiešām noderīgiem līdzekļiem attiecīgās nacionālās izjūtas iemiesošanai, kādēļ tad mums atturēties no šī bagāta arhitek-

tūras snieguma. Un kādēļ tad architektūras vēsturnieki, pētnieki un zinātnieki strādā, ja ne ar nolūku padarīt šī pūra vērtības tagadnei pieietamas, lai tās spētu kalpot tagadnes architektūras izkopšanai kā teorijā, tā praksē. Vai tad pagātnes ceļš mums skaidri nerāda, ka tas bija ceļš, kas sagādāja arhitektiem labus līdzekļus, lai tie spētu rast savām tautām un valstīm labus architektūras darbus, un vai tad pagātnēs piemēri nerāda arī, kā izskatās darbi, kuŗu saturā ietilpst pavirši izraudzīti un gadījuma elementi.

Protams, ka pie tik plaša materiāla, kāds atrodas pašlaik mūsu rīcībā, orientēšanās un derīgā izvēle nesalīdzināmi grūtāka, nekā seniem eģiptiešiem. Meklējot vēsturē pēc objektiem, kas mums var būt noderīgi, mums jānostādās vēsturei pretim kā kungiem, kā neierobežotiem valdniekiem, neatkarīgiem disponētājiem. Mums jābūt jaunradītājiem, kas brīvi, bet arvienu gan pēc vajadzības, pielieto savos darbos tikai patiešām noderīgo materiālu. Tikai pie šādas iestādīšanas vēsture mums patiešām var labi palīdzēt; turpretim, ja mēs jutīsimies kā vērgi, arī mūsu pašu vēsturei pretim, vēsture mūs kalpinās un saistīs mums garu un rokas mūsu darbā.

Jāatzīst, ka šai gadījumā tautiski-nacionālais elements nespēj parādīties tādā spilgtumā, kā pašu tautas vai valsts agrākos originalobjektos, bet tas pastiprināms, ja no ārienes akceptētos elementus kompozīcijā saista ar piemērotiem izcili raksturīgiem tautiskiem objektiem un jas tas notiek pēc dziļas pārlicības.

Trešais veids, kādā ienāk materiāli tagadnes architekta darbam, ir diktatoriskais jaunās modernās starptautiskās architektūras iespaids. Ar jo sevišķi spēcīgi iedarbojušos ietekmi architekta darbu saturā ierodas principi un doktrīnas, kas propagandētas un ieteiktas jaunākā laikā par vadošām.

Cilvēkam, kas atzīst, ka viņam savā dzīvē, savos darbos jāizteic sava būtība, pie kuŗas pieder arī nacionālais elements, cilvēkam, kas atzīst, ka viņam jātop, kas viņš īstenībā ir, diktējošie internacionālie ietekmējumi šķiet par traucējumu, jo tie prasa atteikties no katras personības dziļākas izpausmes. Kaut gan katrā jaunās architektūras darbā nenoliedzami saskatāma, kā jau augšā aprādīts, nacionālā elementa ietvere caur architekta kaut kādā veidā, tomēr nacionālam elementam šie piekrīt maza loma, - tas nespēj raksturīgi ietekmēt jaunās internacionālas architektūras izteiksmi. Uzmanīgi vērojot, ir gan saredzamas atšķirīgas pazīmes starp moderno architekta darbiem Holandē, Vācijā, Francijā, Zviedrijā, Japānā u. c., bet vispārīgi nacionālais elements te nespēj parādīties raksturīgā ietverē, jo jaunās architektūras formas nav tam labi piemērotas. Tikai neapzinātie spēki ir tie, kas caur architekta ienes modernās celtnēs zināmu tautiski-nacionālu kolorītu. Un tādā veidā jaunā architektūrā arī nenoliedzami parādās tautiski-nacionālais elements.

Bet, pateicoties apstāklim, ka mums dota dāvana rīkoties nevien neapzināti, bet arī pilnīgi apzināti savos darbos, ir iespējams pilnīgi apzināti iestādīt jūtas un intuīciju, kas var palīdzēt domājošam prātam iemiesot, resp. pastiprināt architektūras darbos tautisko un valstisko nacionālismu. Darbā ierodošies satura elementi kritiski jāapsver no tautiski-nacionālā viedokļa. Jaunās architektūras ietekmējumus jālaiž caur nacionālo filtru, izlobot tautai vai valstij noderīgo. Spēcīgāka tautiski nacionālā elementa pasvīturošana darbos, kuŗos valda internacionālie elementi, panākama iesaistot atrisinājumu kompozīcijās noteikti tautiski-nacionāla rakstura objektus. Varētu teikt, ka zem moderno principu diktatūras veidotos architektūras darbus apzināti "jānacionalizē".

Caur apzinātu nacionālā elementa pasvīturošanu mūslaiku architektūras darbu izteiksmē būtu daudz līdzēts, lai architektūra visā pasaulē, visās tautās un valstīs gūtu tautiski-nacionālu noskaņu.

Ir nenoliedzams, ka jaunās architektūras veidojumiem piemīt zināma vienādība, vienmuļība un līdz ar to garlaicība un bezdzīvība, kurpretim caur tautiski-nacionālā elementa ietveri celtnēs, celtniecības architektūra visā pasaulē gūst bagātu, daudzkrāsainu, interesantu, dzīvības pilnu izteiksmi.

Rodas problēma, kā tuvāk pieiet pie architektūras objektu realizācijas, lai panāktu viņos pēc iespējas spilgtu un dziļu tautiski-nacionālā elementa iemiesojumu.

Lai ša ziņā gūtu tiešām objektīvi vērtīgus panākumus, vispirms jāizvairas no tīri ārīškīgas formu pielietošanas vispārīgi un it īpaši attiecībā uz zīmīgi tautiski-nacionāliem objektiem. Ikkatru reizi jāļauj "izteikties" paša uzdevuma būtībai, zīmējoties uz piemērotākiem izteiksmes līdzekļiem. Dotais uzdevums speciāli jāanalizē no dažādākiem viedokļiem, kam vien kāds tverams sakars ar viņa būtību. Sakralām celtnēm jāatrod citāds raksturojums, nekā fabrikām un laboratorijām. Valsts un pašvaldības celtnes jāveido savādāki nekā personīgas dzīvojamās mājas. Ja stādītais uzdevums prasa pēc augstām telpām, lielākiem logiem, ērtākām durvīm, centrālās apkures un elektriskās apgaismes, aplami ir pielietot seno tautas celtni romantiku, senās, omulīgās, mājīgās, zemās lauku istabas paraugu ar atklātām sijām, maziem logiem, zemiem griestiem, zemām durvīm ar augstu sliekšni, skalu uguns apgaismošanu, silto mūrīti, petrolejas lampu un taml. Tā būtu nepiemērota uzdevuma interpretācija, jo dotā gadījumā senā tautiskā romantika ir nevietā. Dotais uzdevums prasa meklēt pēc citiem izteiksmes līdzekļiem, kas palīdzētu arī noteikt piemēroto tautiski-nacionālo raksturu radamam celtnieciskam veidojumam. Kuŗu katru architektūras veidojumu un līdzekli ir iespējams apzinātā kārtā, kur vajadzīgs, apgādāt ar tautiski-nacionālo elementu pastiprinošiem elementiem, kas iziet no tautiski-nacionāla gara, gribas, izjūtas, gaumes, un pie tam nepieciešamā piemērotībā.

Tautiski-nacionālais elements piešķir dzīvības pilnu vienību tautas un valsts architektūrai, reizē radīdams saistību ar zemi, dabu un garīgo apkārtni. Nacionālā architektūra palīdz katrai nācijai izteikt uz ārieni viņas īsto būtību. Pēc architektūras objektiem, kas veidoti īpatnējā piemērotībā zināmas tautas vai valsts vajadzībām un īpatnībai, viegli vērtējams katras tautas vai valsts kultūras raksturs un stāvoklis.

Tautiski-nacionālā elementa ievērošana architektūras objektu izteiksmē dara redzamu to spēku darbību, kas nāk no dziļākas tautas vai valsts būtības.

John's Ruskin's kādreiz izteicās, ka architektūra var attīstīties tikai zem noteikuma, ja tā padota kādai nacionālai likumībai. To mēs jo sevišķi skaidri redzam senvēsturiskos architektūras panākumos, kas caurstrāvoti no īpatnējiem tautiski-nacionālās dzīves likumiem.

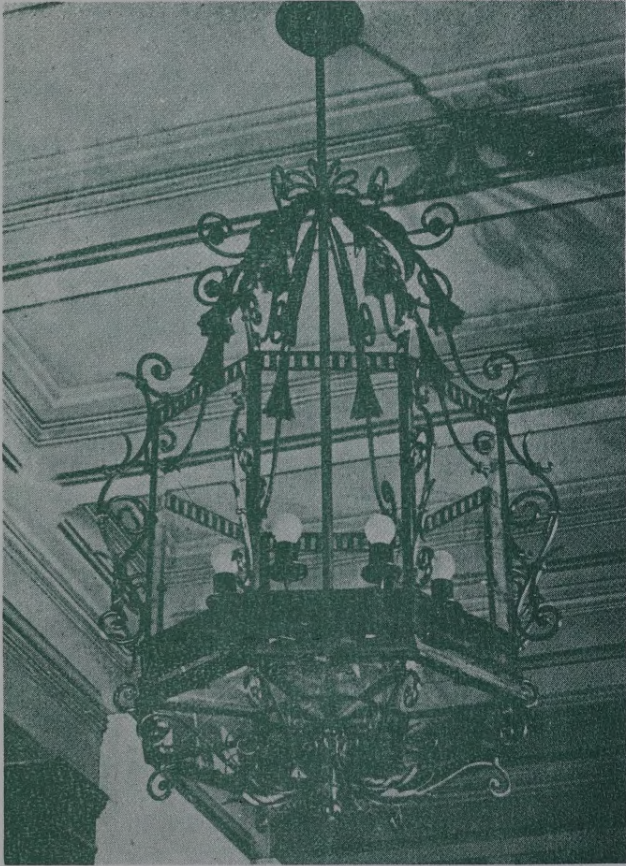
Visā pasaulē rastos skaista, bagāta, daudzkrāsaina, īsti internacionāla architektūras kopglezna, ja katra tauta, katra valsts censtos panākt savai īstai būtībai īpatnēji piemērotu architektūru, izejot no tās patiesā satura, un proti, ja Itālijā rastos savādāka nacionālā architektūra, nekā Vācijā, Francijā, Zviedrijā, Anglijā, Amerikā, Latvijā u. t. t., kas stāsta par katras tautas vai valsts īpatnējo kulturālo kvalitāti.

Bet tautiski-nacionālā elementa ietveršana architektūras objektos

arhitektiem vien nav pa spēkam. Nepieciešams valsts, pašvaldības un sabiedrības atbalsts: šiem orgāniem jābūt nopietni un noteikti prasīt pēc nacionāli īpatnēji piemērotas arhitektūras.

Protams, ka nacionālās arhitektūras apzinātas ietveres problēma nav viegli, ātri, vai pēc kāda parauga un pie tam ar ilgstošu vērtību atrisināma. Tā prasa tādu pat grūtu, nopietnu, pastāvīgi īpatnēju pieeju pie katra jauna uzdevuma, kā dzīves problēmas vispārīgi. Kā ikkatrs no mums pareizi pildīts darbs, tā arī darbs nacionālās arhitektūras laukā prasa no arhitekta visu personību, tas notiek ar visa psihiskā aparāta palīdzību, reizē sadarbojoties zemapziņai un apziņai.

Rīgā, 1934. g. decembrī.

Latvijas Universitāte, Vecā ēka. Vestibila lukturs.

KĀ IESPĒJAMS ARCHITEKTŪRU UZTVERT UN SAPRAST

Uz jautājumiem, kādā veidā mēs spējam uztvert architektūru un kas architektūra objektīvi ir, mēs varam atrast visdažādākās atbildes, par kurām nav diskutējams, jo visas tās ir objektīvi patiesas un pareizas.

Architektūras literātūrā sastopami norādījumi, kā mums iespējams architektūru uztvert un saprast, piemēram, kā mākslu, estētiku, tehniku, samērķību, telpu, individuālītāti, nacionālismu, civilizāciju, kultūru, izteiksmi, formu, abstrakciju, "lietu-sevī", u. t. t.

Ar šiem piemēriem pietiek, lai noskaidrotu likumību, ka architektūra viena pati par sevi nekad nespēj ieiet mūsu apziņā un to nodarbināt, bet gan tikai ar citu objektu palīdzību. Piemēros minētie māksla, estētika, tehnika, samērķība, telpa, "lieta-sevī", u. t. t. ir līdzekļi, kas mums palīdz uztvert architektūru un izprast tās būtību. Ārpus saistības ar citiem objektiem jēdziens architektūra ir mums nepieņemams, tas ir tukšs, mēms.

Nav grūti stādīt sev priekšā augšējo piemēru rindu pagarinātu neierobežotā virknējumā, kurā ikkatrs objekts uzskatāms par satura elementu architektūrai. Protams, ka katram rindas objektam savukārt pieder savi satura elementi neizsmeļamā daudzumā un dažādībā. Tā, piemēram, mākslas saturā ietilpst celtnē, personība, laikmets, u. t. t., kas palīdz architektūru tvert un izprast kā celtniecības mākslu, personīgu mākslu, laikmeta mākslu, u. t. t. Kur formas saturā saskatāms spēks, miers, inteliģence, u. t. t., tur mēs architektūru uztveram un saprotam kā spēka pilnu formu, mierīgu formu, inteliģentu formu u. t. t. Ja abstrakcijas saturā ieraugam, piemēram, skaitļu attiecības, ģeometriskas virsmas, eiritmiju, u. t. t., mēs architektūru varam uztvert un saprast kā skaitļu attiecību abstrakciju, ģeometrisku virsmu abstrakciju, eiritmisku abstrakciju, u. t. t.

Līdz bezgalībai kāpināmā architektūras uztveres un izpratnes veidu bagātība norāda, ka nav iespējams kādā vienā vienīgā, uz visiem laikiem nodibinātā papēmienā tvert un izprast architektūras būtību. Kā mūsu paaudzei, tā arī katrai nākošai, līdz bezgalībai, dota iespēja architektūru tvert un izprast arvien no citādiem viedokļiem.

Bezgalīgi daudzie un dažādie architektūras uztveres un izpratnes veidi norāda uz bezgalīgi daudziem architektūras veidiem. Mēs sastopam mākslas architektūru, estētisku architektūru, tehnisku architektūru, samērķības architektūru, telpas architektūru, individuālu architektūru, nacionālu architektūru, civilizācijas architektūru, kultūras architektūru, izteiksmes architektūru, abstraktu architektūru, architektūru kā "lietu-sevī", resp. noumenalo architektūru, u. t. t., un pie tam bezgalīgās variācijās atkarībā no objektu saturu neizsmeļamās bagātības.

Objekti, kas pievienojas architektūrai ar saviem saturiem un šo saturu elementu nosaukumiem ir tie, kas diferencē architektūras veidu parādības un palīdz noteikt tām nosaukumus.

Rīgā, 1935. g. februārī.

LATVISKAIS ARCHITEKTŪRAS STILS LAUKSAIMNIECĪBAS CELTNIECĪBĀ

Šī raksta nolūks ir aplūkot, kā būtu jāizpaužas latviskam arhitektūras stilam lauksaimniecības celtniecībā mūsu laikmetā. Sakarā ar latviešu Tautas Vadopa, Valsts Prezidenta Dr. Kārļa Ulmaņa nodibināto Nacionālo Celtniecības Komiteju, liela nozīme tagad Latvijā piešķirta celtniecībai vispārīgi un līdz ar to arī vipas veidam - architekturālai celtniecībai - kā ļoti svarīgam un ievērojamam faktoram tautas un valsts kultūras izkopšanā. Un reizē ar to latviskās celtnieciskās arhitektūras stila problēma tapusi par ļoti akūtu satura elementu tautas un valsts dzīvē.

Ja līdz šim apzināta nodarbošanās ar latvisko arhitektūras stilu bija pilnīgi privāta lieta, tad tagad tā tapusi par oficiāli izvirzītu visas mūsu valsts un tautas mērogā. Ja līdz šim vienā otrā gadījumā sastapām brīvus labprātīgus celtni veidojumus latviskā stilā, tad turpmāk to uzskatīs par celtnieciskās arhitektūras darbinieku apzinātu pienākumu pret valsti un tautu. Tādēļ visiem, kam kāds sakars ar arhitekturālo celtniecību - tiklab celtni saimniekiem, kā arī celtni izpildītājiem - nepieciešamas zināšanas latviskā stila jautājumos, zināšanas, kas varētu noderēt par ceļa rādītājiem apzinātai latviskā arhitektūrālā stila nostiprināšanai mūsu zemē. Izstrādātas teorijas šai nozarē mums pagaidām vēl nav. Pastāv gan dažādi atsevišķi, vienas otras personas subjektīvi uzskati. Latviskā arhitektūras stila problēma vēl nav pietiekoši daudzpusīgi un dziļi iztirzāta un apgaismota. Sabiedrībā un tautā vēl valda liela nezināšana šai laukā. Vadošo principu uzstādīšana ir viens no svarīgākajiem Nacionālās Celtniecības Komitejas likuma pantiem.

Šis apcerējums grib norādīt uz galveniem principiem, kas varētu krist svarā pie latviskā arhitektūras stila teorijas uzstādīšanas un kas varētu būt noderīgi darbam celtnieciskā arhitektūrā vispārīgi un reizē ar to arī lauksaimniecības arhitektūrālā celtniecībā, tagadnē un turpmāk.

Paceļas jautājums, vai vispārīgi iespējama apzināta latviskās arhitektūras stila izkopšana, vai saprāta apsvērumiem še var būt kāda praktiska nozīme. Uz to jāatbild, ka ikkatra mūsu darbība vispārīgi un tādēļ arī arhitektūras un latviskuma izteiksme stilā notiek ar mūsu psihiskā aparāta palīdzību un ka pie tam, kaut šis izteiksmes process norit lielā mērā mums neapzināti, tomēr mums ir iespējams to ar saprāta līdzdarbību padarīt pilnīgāku un mums apzinātāku.

Fakts, ka ikkatrs no mums, kas piederam pie Latvijas, ir vai nu latviešu tautības, vai latviski audzināts, vai dzīvo kopā ar latviešiem latviešu tautas vidū, latviskā apkārtnē, vai arī piepēmis latviskus uzskatus vai izjūtu, vai arī kaut kā citādi atrodas psihiskā saistībā ar latviskumu - šis fakts spiež mūs neapzināti iemiesot mūsu darbos latviskumu kaut kādā veidā vai pakāpē.

Nav daudz jādōmā, vai darāmais darbs būs latvisks, vai nē. Uz to mums atbildi nedos nekāda zinātne, nekādas mācības, vai praviešu grāmatas. Katrs latvietis, ja viņš ir īsts sava darba mākslinieks, nes sevī pietiekoši daudz latviskas oriģinalitātes. Jo īsta radīšana iesākas tur, kur ir vairāk uzticības pratēja neprātam, nekā nemākuļa rūpulīgajam saprātam.

Ed. Virza

Lūkojoties no neapzinātas, intuitīvas darbības viedokļa, jāatzīst, ka tagadnes Latvijā nemaz nevar būt runas par absolūti nelatvisku celtniecību, nelatvisku architektūru, nelatvisku stilu celtnieciskā arhitektūrā. Viss, ko mēs ceļam, ir latvisks, saistīts ar latvisko stilu. Un ka tas tiešām tā ir, to mums vislabāki apliecina ārzemnieki, kas asi uztver starpību starp mūsu un viņu darbu īpatnībām. Bet mums pašiem jāatzīst, ka mūsu pienākums ir mūsu īpatnību vēl vairāk izkopt.

Mūsu dvēseles neapzinātā, intuitīvā darbība ir tikai viens viņas izteiksmes - eksternalizācijas - veids. Reizē ar spējām rīkoties neapzināti, intuitīvi, Dievs mūs ir apveltījis arī ar dāvanām rīkoties pilnīgi apzināti, ar saprāta palīdzību. Apzinātas saprāta darbības veidu mēs pielietojam mūsu ikdienišķā dzīvē uz ik soļa. risinot mūsu parastos tekošos uzdevumus, arī ceļot celtnes. Bet vai tad mums nebija izlietot saprāta spējas arī tādai darbībai, kā arhitektūras, latviskuma, stila realizēšanai. Mums nebūt nav jāizskauž apzināta darbība šai virzienā. Ar to, ka katra mūsu psihiskā funkcija reprezentē īpatnēju līdzekli mūsu dvēseles un gara izpausmei, ir gādāts par to, lai šī izpausme būtu pēc iespējas vispusīgākā, bagātāka, lai viena spēja otru atbalstītu, lai to harmoniskā sadarbība palīdzētu mums tikt pie augstvērtīgākiem mūsu darbības rezultātiem. Kā jau aizrādīts, pievienojot apzināto, saprātīgo rīcību neapzinātai, intuitīvai, mēs varam sasniegt lielāku pilnību latviskā arhitektūras stila realizēšanā lauksaimniecības celtniecībā.

Mūsu tēmatā ietilpst jēdzieni: celtniecība, arhitektūra, stils, latviskums - kā objekta Lauksaimniecība satura elementi. Ieskatīsimies tuvāki, bet gan tikai lielos vilcienos, šo jēdzienu saturā un līdz ar to arī viņu izpratnē. Katrs no šiem jēdzieniem, tāpat kā ikkurš jēdziens vispārīgi, nav vienu par visām reizēm izsmeloši un viennozīmīgi nosakāms. Jēdzienus iespējams apgaismot no dažādākiem viedokļiem, pie kam ikkatra to definīcija no kāda viņu satura elementa viedokļa uzskatāma par zināmu dotā jēdziena izpratnes veidu. Tā tad celtniecības, arhitektūras, stila latviskuma un lauksaimniecības jēdzieni, vispārīgā aplūkojumā, ir kas nenoteikts, bet katrā atsevišķā konkrētā gadījumā, zināmā ierobežotībā, tie gan dod mums ieskusos viņu būtībā un tādā veidā top noteikti tverami.

Ja mēs apstājamies tuvāki pie jēdziena celtniecība, mēs varam konstatēt, ka celtniecības ideja spēj izpausties visdažādākās variācijās. Ja, piemēram, celtnieciskā doma realizējas ar tehnikas palīdzību, mēs runājam par tehnisku celtniecību; ja māksla palīdz celtniecībai izteikties, mums darīšana ar mākslas celtniecību; ja zinātne darbojas līdzī celtnes veidošanā, mes saskatām zinātnisku celtniecību; ja lauksaimniecības saturs ir tas, kas noteic celtnes raksturu, mēs runājam par lauksaimniecības celtniecību un, ja arhitektūra ir līdzeklis,

ar kuŗa palīdzību celtniecības objekti dabū savus veidus, mēs ieraugam arhitektūras celtniecību.

Bet kas tad ir arhitektūra? Arī arhitektūru iespējams visdažādāki saprast un, realizējoties, tā var piepemt neskaitāmi daudzus veidus. Ja mēs sastopam arhitektūru, kas parādas realizējoties kādam celtnieciskam mērķim, ja jūtam arhitektūru saistītu ar konstruktīvu elementu darbību, ja arhitektūra saistās ar cīpu, kādu uzpemas ēkas ar sniegu, lietu, sauli, salnu u. t. t., mums darīšana ar tā saucamo darbības vai funkcionālo arhitektūru. Ja arhitektūras izteiksme pānākta ar dažādu materiālu palīdzību, tad ar to saistītais arhitektūras veids ir materiālā arhitektūra. Šādu domu gājienu turpinot, mēs sastopamies ar formālo arhitektūru, stilu arhitektūru, lauku arhitektūru, pilsētu arhitektūru, dārzu arhitektūru, tēlniecības arhitektūru, glezniecības arhitektūru u. t. t. Tā tad arhitektūra iemiesojas ne tikai celtnē vien, bet tā parādas saistībā ar visdažādākiem objektiem. Bet parasti gan galvenais arhitektūras realizācijas veids saskatāms celtniecībā, kādēļ arī, kad runājam par arhitektūru, mēs parasti piedomājam pie celtnēm.

Nākamais jēdziens, pie kuŗa mums jāapstājas, ir stils. Līdzīgi celtniecībai un arhitektūrai, arī stils mēdz izteikties visdažādākā veidā ar visdažādākiem līdzekļiem. Pie tam objekti vai jēdzieni, kas palīdz noteikt zināmu stilu, noder arī par līdzekļiem attiecīgā stila veida raksturošanai un apzīmēšanai. Ja stils izpaužas lauksaimniecībās ēkā, mums darīšana ar lauksaimniecības ēkas stilu, ja stilu realizē kāda baznīcas celtnē, mēs runājam par baznīcas celtnes stilu. Līdzīgā kārtā mēs atrodam lauku stilu, pilsētu stilu, formālo stilu u. t. t.

Arī latviskums, tāpat kā iepriekš aplūkotie jēdzieni, nav viennozīmīgi vai vienveidīgi saprotams un nosakāms. Latviskums var izpausties visdažādāki. Visraksturīgākie elementi, ar kuŗu palīdzību visspilgtāki spēj izpausties latviskums, ir ar cilvēku saistītie elementi: iedzimtība, asinis, personība, dvēsele, domāšanas veids, intereses, prasības, tradīcijas, izglītība, audzināšana, kultūra u. t. t. Latviskuma kvalitāti cilvēks pārnes uz savu apkārtni, valsti, dzimto zemi, darbu, zinātni, mākslu, formām, stilu u. t. t. Sakarā ar tādu lietas stāvokli, mēs arī dzirdam runājam par iedzimto latviskumu, par asins latviskumu, par personīgo latviskumu u. t. t. un tādēļ arī eksistē latviska iedzimtība, latviska dvēsele, latviska domāšana u. t. t.

Lai dabūtu zināmu ieskatu procesā, kādā latviskums un līdz ar to arī latviskais stils spēj izteikties lauksaimniecības celtnieciskā arhitektūrā tagadnē, aplūkosim dažādus raksturīgus elementus vai principus, kas noteic latviskās lauksaimniecības celtniecības satura elementus. Par tādiem objektiem uzskatāmi: celtnieciskās funkcijas, celtnieciskie materiāli, celtniecībā pielietojamās konstrukcijas, apkārtējā daba, satiksmes iespējas, tradīcijas un vēsture, celtnu veidotāju personības un viņu tautība. Ja lauksaimniecības celtnēs reizē ar šādu faktoru iedarbību būs saskatāma arī to raksturīga dokumentēšanās, šādus darbus būs iespējams apzīmēt par veidotiēm latviskā lauksaimnieciskās arhitektūras stilā.

Lai darbam un dzīvei latviskā lauksaimniecībā rastu iespēju praktiski ērti un estētiski skaisti risināties, jāceļ saimniecības un dzīvojamās ēkas, kas labi atbilst saviem uzdevumiem: jāceļ kūtis, labi piemērotas racionālās lopkopības prasībām, jārada klētis, pagrabi, šķūņi, katra darba telpa cieši atbilstoši savai īpatnībai; tāpat arī dzīvojamām telpām un viņu iekārtai jābūt tādai, kas labi atsaucas uz to darbinieku prasībām, kas tās lieto. Katrai celtnē savā izteiksmē jāpauž savu

skaidri saskatāmu mērķi, konstrukciju, pielietoto materiālu un katras lauku sētas celtnēm jāatrodas praktiskā, skaistā savstarpīgā sakarībā. Šādu prasību izpildījums saistās ar funkcionālo architektūru un reizē arī ar funkcionālās architektūras stilu, kas pieder pie raksturīgākām lauksaimnieciskās celtniecības pazīmēm, kas latviešu uztverē un izpildījumā saistās arī ar latviskumu.

Lauksaimniecības celtniecisko uzdevumu veikšanai jo sevišķi jā-rēķinājas ar celtnieciskiem materiāliem. Materiālu pielietošana zīmīgi ietekmē kūts un šķūņa, kā arī pārējo saimniecības celtni, arī dzīvojamā ēku dimenzijas, veidus, formas un krāsas. Celtniecisko materiālu specifisko īpatnību izcelšana piešķir celtniecības objektiem materiālās architektūras un materiālā stila kvalitātes. Ja materiālus lauksaimniecības celtniecībai noteiks latviskā zeme, ja tās izraudzīs latviskā doma, latviskā gaume, mēs Latvijas lauksaimniecības celtniecībā sastapsim latvisku materiālās architektūras stilu.

Izkopjot celtnieciskās konstrukcijas, reizē ar celtniecisko konstrukciju architektūru rodas arī konstruktīvās architektūras stils. Ja lauksaimnieciskā celtniecībā atradīs pielietojumu tradicionālās latviskās konstrukcijas sienu celšanai, jumtu sējumiem, logu un durvju veidošanai, latviskā prāta apgarojumā, kas ienes latviskas proporcijas, latvisku ritmu darbā, tad radīsies latviskā lauksaimnieciskā konstruktīvā architektūra un reizē ar to arī latviskās lauksaimniecības konstruktīvās architektūras stils.

Tā kā celtnes arvien atrodas zināmā dabas apkārtnē, noteiktos klīмата un atmosfairas apstākļos, to izveidojumam arvien jā-rēķinājas ar šiem faktoriem, jo tie iespaido celtnes architektūru un šīs architektūras stilu. Ja mēs pielietosim latviskus celtniecības papēmienus cīņai ar lietu, sniegu, ledu, vēju, aukstumu un karstumu, sauli un salnu, kā arī ja ņemsim vērā latviskus papēmienus, latviskus piedzīvojumus ēku celšanai mūsu dabas apstākļos vispārīgi un mācēsīm visu to apgarot ar latvisku prātu un izjūtu, tad mūsu lauksaimniecības celtnes atradīsies pareizi iekļautas Latvijas dabā un raksturoties ar latviskās lauksaimnieciskās celtnieciskās dabas architektūras un attiecīgā architektūras stila pazīmēm.

Tagadējā laikmetā, kad ļoti attīstīta starptautiskā satiksme atsevišķo valstu, zemju un tautu starpā, pastāv arī dzīva savstarpēja ietekmēšanās visā pasaules celtniecībā. Kas šodien atrasts, vai radīts vienā vietā, jau rīt zināms citur un šie iespaido jaunradāmo objektu izveidošanos. Mēs Latvijā esam padoti internacionālajiem ietekmējumiem no visām pusēm un dažādos veidos. Mūsu zeme saņem no ārzemēm arvien jaunus ierosinājumus, starp citu, arī lauksaimniecības celtniecībā saņem paraugus jauniem materiāliem, ziņas par jaunām konstrukcijas metodēm, ierosinājumus jauniem kūts vēdināšanas papēmieniem, kūts iekārtai, arī ierosinājumus modernos formālos veidojumos u. t. t. Neatsaukties uz šādiem ierosinājumiem, vai atturēties no tiem mēs nedrīkstētu, jo tas nozīmētu atteikšanos no daļa laba vērtīga jauninājuma, kas varētu palīdzēt padarīt mūsu lauksaimnieka darbu un dzīvi ērtāku, lētāku un skaistāku. Starptautiskiem iestrāvojumiem padodoties, mums tikai tie nebūt nav jākopē, bet redzētais jāpārstrādā individuāli latviski. Katrs ārzemēs, vai ārzemju žurnālos redzētais lauku dzīvojamās ēkas, vai kūts telpiskais atrisinājums nav pārņemams mūsu vajadzībām bez latviskās kritikas; ārzemju paraugi lai noder tikai par ierosinājumu tādas dzīvojamās ēkas un tādas kūts izveidojumam, kas piemērots mūsu latviskiem apstākļiem un ko var atzīt un pieņemt latviskais prāts un latviskais gars. Ja starptautiskos sniegumus mūsu

lauksaimniecības celtniecībai mēs kritiski sijāsim caur mūsu latvisko intelektu un izjūtu, tad internacionālie ietekmējumi palīdzēs mums mūsu laukos nodibināt celtniecību, kas varēs cienīgi nostāties līdzās cit-tautu sasniegumiem un būs iezīmēta ar īpatnēji modernu latvisku ar-chitektūru un jaunlaiku latviskās lauksaimnieciskās celtniecības archi-tekstūras stilu.

Reizē ar ietekmējumiem, kādus izstaro jaunākā laika architektu-rālās celtniecības pasaulē radītais, mūsu lauksaimniecisko celtniecību ietekmē arī tas, ko sniedz dažādas mūsu pašu celtnieciskās tradīcijas lauku celtniecībai. Mūsu zemē pastāv zināmas senās parašas, zināmi papēmieni lauku sētas novietnes iekārtojumam, jumtu veidošanai, lieve-pu piesliešanai, krāsu izraudzīšanai u. t. t. Bet reizē ar šādām tra-dīcijām jaunākā laikā ieviesušās tradīcijas celt lauku dzīvojamās ēkas ar ievirzītām verandām, ar mansarda jumtiem, ar zelmepa šļaupumiem koru galos un acsveidīgiem jumta logiem u. t. t. Visjaunākā laikā uz laukiem sastopami šur tur arī abstraktās lietišķības internacionālā stila lēzenie jumti, kas jau draud lēnām ieviesties kā tradīcija. Dažā-das tradīcijas piešķir celtniecībai tradīciju architektūras stilu. Jaunāko tradīciju dēļ cieš agrākais latviskuma sulīgums. Latvisko garu vāji pauž ievirzītie lievepi, mansarda jumti, lēzenie jumti, - citām tautām tie raksturīgāki. Lai realizētu latviskumu tradicionālajā lauksaimnieciskā celtniecībā ar pēc iespējas spēcīgu latviskuma pazīmi, jācenšas piepa-turēt tādas tradīcijas, kas var pēc iespējas spilgtāki kalpot latvisku-ma izeiksmei, pie tam atmetot to, kas tipiski raksturīgs citām tau-tām un zemēm. Bet gan arī mūsu pašu zemes latviskās tradīcijas jā-pārvērtē no viņu noderīguma viedokļa mūsu lauksaimnieciskā celtnie-cībā tagadnē. Kā senā tradicionālā nama iekārta zaudējusi savu prak-tisko nozīmi tagadnē, tā arī vēl daža laba tradīcija sakarā ar tagad-nes lauksaimnieciskām prasībām būs jāatmet un jādod vieta citām tra-dīcijām. Jākaro arī pret tādām bezjēdzīgām lietām, kā jumta galu šļaupumu lauzumi, ko uzskata daudzkārt par tipiski tradicionālu lat-viskās celtniecības elementu, bet kas patiesībā attaisnojami tikai pie salmu, vai niedru jumtiem. Ar vārdu sakot, lai ietvertu latviskumu mūsu tagadnes lauksaimnieciskā celtniecībā ar tradicionālu elementu pa-līdzību, visādas tiklab pašu senās, kā arī no ārienes jaunlaikā ienāku-šās tradīcijas kritiski jāvērtē no noderīguma viedokļa pie mums ta-gadnē un jāizkopj tikai tādas, kas latviskai lauksaimniecības celtniecī-bai var būt zīmīgi raksturīgas, t. i. tādas, kādas var atzīt un pie-pemt latviskais prāts. Tad mēs atradīsimies uz pareizā ceļa ievest mūsu lauksaimnieciskā celtniecībā Istu latvisku tradīciju architektūru un viņas stilu.

Pakavējoties pie tradīcijām, mēs reizē pieskaramies arī vēsturei. Mūsu celtniecība tagadnē atrodas arī zem visa tā ietekmējuma, kas nāk no sirmākās senatnes kā mūsu tautas senatnes snieguni. Speciāli pētnieki un zinātnieki, speciāls Vēstures Institūts darbojas pie mums, lai celtu gaismā to, kas senos laikos bijis, kas bijis senlatviskā celt-niecībā un lai mācītu mūs saprast to, kas no senatnes ir vēl vērtīgs un noderīgs mūsu dienām. Šādiem mūsu vēsturiskā mantojuma objek-tiem piemīt latviskā vēsturiskā stila pazīmes, kas attiecībā uz lauk-saimnieciskām celtnēm raksturojas kā vēsturiskās latviskās lauksaim-nieciskās celtniecības stila pazīmes. Vieglī noskārst, ka tagadnes dzi-ves vajadzību apmierināšanai nepietiek vienīgi ar vēsturiska mantoju-ma materiālu. Uz saviem vēsturiskās lauksaimnieciskās celtniecības pamatiem vien mēs nespējam dibināt tagadnei pilnā mērā atbilstošu lat-visku lauksaimniecisku celtniecību, un līdz ar to panākt tagadnei atbil-

stošu lauksaimniecības celtnieciskās architektūras stilu.

Senatne mums spēj sniegt daudz vērtīga tagadnei, ja mēs mācīsimies izraudzīt tādus elementus, tādus ierosinājumus, kas sadarbībā ar mūsdienu dzīvi noteicošiem faktoriem var kalpot tagadnē veidojamiem objektiem. Piemērojot mūsu pašu senceltnu architektūras motīvus mūsu tagadējiem lauksaimnieciskās celtniecības uzdevumiem, mēs varam kuplināt mūsu arhitektūrāli-formālos atrisinājumus ar vērtīgiem senlatviskiem motīviem, ar to rodot reizē skaistu vienību un sakaru starp tagadnes jauno un senatnes sirmo latviskumu. Uzpemot senatnes latvisko garu, mēs stiprinām mūsu tagadējos latviskos spēkus. Vērtējot un sijājot mūsu lauksaimnieciskai celtniecībai tagadnē noderīgos senatnes mantojuma elementus, mēs ienesīsim mūsu celtnēs tagadēji-latviski izprastus vērtīgus senelementus. Tādā ceļā mēs spējam kuplināt mūsu tagadējās lauksaimnieciskās celtnes ar senvēsturisko latviskās architektūras stila noskapu.

Par cik architektūras darbi ir cilvēka darinājumi, par tik celtnieciskos objektos un stilos mēdz izpausties viņu veidotāju personības, t. i. šo personību īpatnība domās, izjūtā, gribā, pasaulsuzskatā, viņu apdāvinātība, lietpratība, tautiskuma intensitāte u. t. t. Šādas īpašības piešķir celtnieciskiem darbiem pazīmes, kas raksturo reizē ar personības architektūru arī personības celtnieciskās architektūras stilu. Ja lauksaimniecības celtnes veidotājs izjutis vai izpratis latviskuma veidu, kāds šķiet viņam piemērots dotai celtnēi, tad parādīsies latviskuma iemiesojums celtnes veidotāja personības uztverē un tādā gadījumā dotais lauksaimnieciskās celtniecības objekts iezīmēsies ar personības izprastā latviskā architektūras stila pazīmēm. Latviski noskapotas personības stilu var radīt ne tik vien dzimis latvietis, bet arī audzināts latvietis, vai arī katrs, kas iepazīnies ar latviskuma būtību un to izprot. Bet spilgtu iedzimtā vai asins latviskuma iemiesojumu var sniegt gan tikai īsts dzimis latvietis. Nav grūti noskārst, ka jo oriģinālāks, īstāks būs kādas personības latviskums, jo spēkā pilnāks būs arī viņas darba latviskais stils. Jāatzīmē arī, ka tāpat kā vispārīgi dzīvē, tā arī latviskā lauksaimniecības celtniecībā īsti vērtīgus rezultātus var panākt tikai lietpratējas-personības, un proti, lietpratēji celtniecībā vispārīgi, lauksaimniecībā un latviskuma iemiesošanā. Tikai tādi cilvēki var palīdzēt ar labām sekmēm veidot latviskās lauksaimniecības celtnieciskās architektūras stilu personības noskapā.

Runājot par latviskām personībām, mēs nonākam pie domām par latvisko personību kopību, pie domām par latviešu tautu. Kā katrai atsevišķai personībai ir sava īpatnēja latviskuma izpratne un izjūta, savs latvisks gars, tā arī visai latviešu tautas kopībai savukārt piemīt sava latviskuma uztvere, kas ir sintēze no atsevišķo tautas locekļu latviskuma uztveres veidiem. Bet arī otrādi, tautas latviskums iedarbojas uz katru viņas locekli. Tādēļ arī latviešu tautas dvēsele, latviešu tautas gars izpaužas visos latviskās personības darbos, un protams, arī lauksaimniecības celtnēs un pievieno šo celtnu architektūrai latviešu tautas stilu.

Mūsu apcerējumā mēs piegājām analītiski pie latviskā stila problēmas lauksaimniecības celtniecībā, un aplūkojām atsevišķus stila izteiksmes veidus. Bet praktiski parasti gan mēs nekad nesastopamies ar objektiem, kurus raksturotu tikai viens kāds stila veids pa sevi. Parasti katrā celtnē vispārīgi un tā arī katrā lauksaimniecības ēkā mēs varam sastapt vairākus stilus, kas sintētiski apvienoti dotā celtnieciskā objekta stilā.

Minētie latviskā lauksaimnieciskās celtnieciskās architektūras sti-

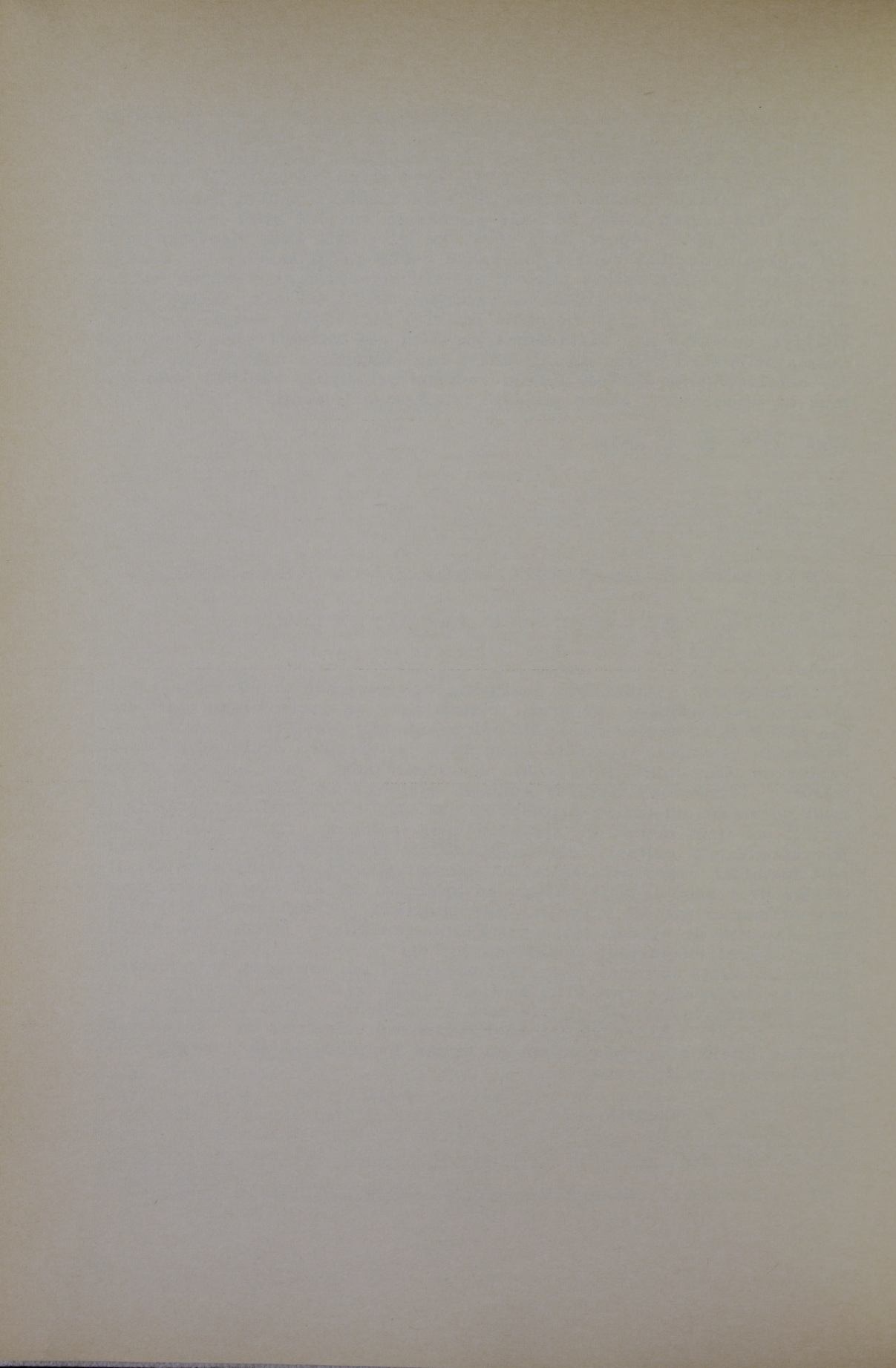
la izpausmes piemēri mums rāda, kā latviskais stils var parādīties visdažādāki un ka nav un nevar būt tikai viena kāda papēmiena, vai virziena, kādā varētu izteikties, vai būtu izkopjams latviskais lauksaimnieciskās arhitektūras stils. Latvija savā turpmākā attīstībā vispārīgi un arī lauksaimniecības dzīves attīstībā uzstādīs arvien jaunus uzdevumus, kas arvien prasīs pēc piemērota latviskā stila veida, resp. izsauks sev tādu. Mums jātur vērā, ka latviskais stils vispārīgi un tā arī lauksaimniecības celtniecībā nekad nebūs galīgi sasniegts, bet līdz ar pašas latviskās dzīves plūsmu arvienu atradīsies pastāvīgas veidošanās kustībā un kristalizācijas procesā. Tā kā ikkatrs celtnieciskās arhitektūras uzdevums risināms īpatnējā individuālā pieejā, protams, nekādas receptes nav uzstādāmas un tādēļ arī latviskā stila izkopšanai lauksaimniecības celtniecībai arhitektūrai nav uzstādāma nekāda sīka teorija, bet iespējams aplūkot vienīgi vadošus principus, kas dod norādījumus uz virzieniem, kādos jāmeklē izteiksmes līdzekļi.

Rīgā, 1936. g. 5. jūnijā.

NACIONĀLĀ ELEMENTA APZINĀTA REALIZĀCIJA CELTNIECISKĀ ARCHITEKTŪRĀ

Tagadnes vajadzībām realizētai celtnieciskai arhitektūrai jābūt ar tagadnes īpašībām, un proti, pirmā vietā ar nacionālisma pazīmēm, kas pēdējā laikā arvien noteiktāki sāk prasīt pēc piemērotas izteiksmes. Nacionāla elementa apzināta ietveršana celtnieciskā arhitektūrā kalpo valstu un tautu kultūras stāvokļa dokumentēšanai. Tam nolūkam arhitektūras izteiksmes faktoros apzināti jāapdveš ar nacionālo garu, kas iziet no valsts un tautas īpatnējā satura. Celtnēs jāpielieto vietējie materiāli un tiem piemērota apstrādāšanas tehnika. Nacionālam prātam jāizvēlas katrai celtnei vislabāk piemēroto konstrukcijas veidu. Nacionāli īpatnējai izpratnei, izjūtai un gaumei jānoteic celtnes situācija attiecībā pret gruntsgabala reljefu un apkārtni, kā arī ēkas izveidojums, kas saskan ar vietējo klīmatu. Starptautiskās arhitektūras ietekmējumi jāapsver no piemērotības vietējiem apstākļiem. Nacionālam saprātam, izjūtai un gaumei jādarbojas arī pie elementu izvēles no pašas tautas un valsts senatnes, kas labi noder arī vēl tagadnes celtnieciskos darbos. Nacionālam viedoklim kritiski jāsiņā tradīcijas. Personām, kurām jāstrādā nacionālā celtnieciskā arhitektūrā, jābūt apzināti nacionālam. Minēto faktoru rūpīga realizācija tad saistīsies ar arhitektūru, kas izteic attiecīgās valsts un tautas īpatnību, kā tā atspoguļojas celtnieciskos veidojumos.

Rīgā, 1936. g. augustā.

LATVISKI-NACIONĀLĀ GARA APZINĀTA

NOSTIPRINĀŠANA

MŪSU CELTnieciskā ARCHITEKTŪRĀ

Latviski-nacionālais gars būs apzināti nostiprināts mūsu celtnieciskā arhitektūrā, ja celtnieciskie faktori, kā funkcijas, konstrukcijas, materiāls, formas, arhitektu personības, dažādākie ietekmējumi no ārienes u. t. t. būs apzinātā kārtā saistītas ar latviski-nacionālā gara pazīmēm. Latviski-nacionālais gars apzināti valdīs mūsu arhitektūrā, ja latviskums taps par prasību visām valsts, pašvaldību, kā arī privātām celtnēm un ja latvisko garu ievēros pilsētu, bieži apdzīvoto vietu un skaisto apvidu plānveidīgā un estētiskā izkopšanā.

Lai apzināti iemiesotu celtnēs latviski-nacionālo garu, arhitektiem, kas aicināti šo darbu darīt, jābūt pašiem skaidrībā par latviski-nacionālā gara būtību. Iedziļinoties latviski-nacionālā gara saturā, mums jākonstatē, ka latviski-nacionālais gars nav kaut kas vienveidīgi saprotams un noteicams, bet ka tas izpaužas dažādādiķās variācijās un nianšēs, un proti, atkarībā no objektiem, ar kuŗu palīdzību tas realizējas. Pie tam mūsos nostiprinājas atziņa, ka latviski-nacionālo garu mēs varam uztvert arvienu tikai saistībā ar kaut kādu objektu, t. i. tikai iemiesojumā, nekad ne pilnīgi pa sevi. Pat abstraktā domāšanā mēs saistam latviski-nacionālā gara ideju ar kaut kādu domu, lai gūtu jēdzienu par to. Ja mēs saistam latviski-nacionālo garu ar objektu "lieta-sevī", tad šis objekts ir līdzeklis, kas dotā gadījumā sniedz mums jēdzienu un līdz ar to izpratni par latviski-nacionālā gara būtību.

Pateicoties saistībai ar visdažādākiem objektiem latviski-nacionālais gars eksistē dažādādiķos veidos. Atšķirami: iedzimts latviski-nacionālais gars, intuitīvais latviski-nacionālais gars, intelektuālais latviski-nacionālais gars, neapzinātais latviski-nacionālais gars, apzinātais latviski-nacionālais gars, audzinātais latviski-nacionālais gars, dzimtās zemes iedvestais latviski-nacionālais gars, senlatviskais nacionālais gars, tagadnes latviski-nacionālais gars, lauku latviski-nacionālais gars, pilsētu latviski-nacionālais gars u. t. t. Tā kā parasti vairāki satura elementi reizē kādā objektā noteic viņa latviski-nacionālo garu, mums arvienu darīšana ar zināmu latviski-nacionāla gara veidu sintēzi.

Latviski-nacionālā gara saistībā ar arhitektūru rodas latviski-nacionāla gara apdvesta arhitektūra. Protams, jo daudzpusīgāks būs latviski-nacionālā gara iemiesojums kādā objektā, jo daudzpusīgāks būs arī šī objekta latviski-nacionālais arhitektūras veids. Darbs, kuŗā atspoguļojas arhitekta iedzimtais latviskums, senlatviskais latviskums un tagadnes latviskums, saistīsies ar pilnīgāku latviski-nacionālās arhitektūras veidu, nekā objekts, kuŗu raksturo tikai senlatviskuma pazīme.

Latviski-nacionālā gara nostiprināšana celtnieciskā arhitektūrā atkarājas tiklab no pieprasījuma pēc tā, kā arī no arhitekta personas, kas to realizē. Protams, ka sekmīgāku panākumu dēļ abos gadījumos jāvalda latviski-nacionālai apgarotībai. Lai tas notiktu, attiecīgām per-

sonām, kā pieprasītājiem, tā izpildītājiem, pēc iespējas plaši un daudzpusīgi jābūt saistītām ar latviski-nacionāliem elementiem. Vipām jācenšas uzmanīgi vērot nacionālos objektus, jāļaujas no tiem dziļi ietekmēties, jākopj mīlestība pret visu latviski-nacionālo, ar vārdu sākot, jākultivē latviskums pēc iespējas plašos apmēros. Kā priekšmeti, ar kuriem būtu jānodarbojas, atzīmējami: latviskā rase, latviskā domāšana, latviskā dvēsele, latviskie ideāli, latviskās tieksmes, latviskā estētika, latviskie tikumi, latviskā dzimtā zeme, latviskā senatne, Latvijas vēsture, latviešu etnografija, latviešu daipas, latviešu māksla, latviešu literatūra, latviešu mūzika, latviskie lauki, latviskās pilsētas, latviskā tagadne, u. t. t.

Visiem Latvijas pilsoņiem, kam apzināti jāpiekopj un tālāk jāizplata latviski-nacionālais gars, jāsaņem pamatīga audzināšana un izglītība šai garā. Latviskums jāpiekopj skolās, sākot no viszemākām klasēm. Vispārīgās izglītības priekšmetos, kur iespējams, jāiesprauž latviskā izpratne, piemērotība latviešu tautai un valstij. Jāmāca speciāli latviski priekšmeti, kā, piemēram, latviskā vēsture, mācība par dzimtās zemes dabu un dabas bagātībām, latvisko estētiku, latvisko mākslu u. t. t. Latvijas Universitātei jāgādā, lai pētniecība un studijas arvien ievērotu latviskas un Latvijas valsts vajadzības. L. U. Arhitektūras fakultātē būtu jānotiek audzināšanai un izglītībai no viedokļiem, kas uzsvēr un tuvāki apgaismo tādus celtniecības veidus, kas piemēroti Latvijai, viņas tautai, viņas saimnieciskiem apstākļiem, latviskai gaumei u. t. t., kā arī māca vērtēt vēsturiskos un starptautiskos ietekmējumus no latviski-nacionālā viedokļa.

Jāveicina publiskas lekcijas, priekšlasījumi un priekšnesumi radiofonā, kino gabali un raksti presē, kas zīmējas uz tautas audzināšanu un stiprināšanu latviski-nacionālā garā. Sarīkojamas arhitektūras izstādes, kurās parādāmi dažādi latviskuma izpausmes veidi.

Mācības spēki, kas strādā arhitektūras laukā, arhitekti, tehniķi, pat arī amatnieki, kas ņem dalību celtnieciskās arhitektūras realizācijā, lai būtu personas apgarteras ar pēc iespējas spilgtu latvisku garu.

Jāraksta priekšā valsts, pašvaldību un privātām iestādēm, kā arī katram Latvijas pilsonim tiekties un prasīt pēc celtnēm, kas atspoguļo latviskos mērķus, vietējos materiālus, vietējās konstrukcijas, latviski izjustas formas, u. t. t.

Liela daļa no tā, kas nupat uzskaitīts kā nepieciešamība apzināta latviskuma kultivēšanas nolūkiem, patiesībā tiek jau plašā mērā piemums piekopta. Man to bija nepieciešams atkārtot, lai pasvītrotu, ka tas, kas jau tiek darīts no citiem viedokļiem, vajadzīgs arī latviski-nacionālā gara lietišķai nostiprināšanai celtnieciskā arhitektūrā. Protams, augšējās prasības realizējot, jāsargājas no nacionālās iedomības, vai šovinisma, kas būtu nepiedodama kļūda.

Tā tad latviski-nacionāla gara apzināta nostiprināšana celtnieciskā arhitektūra dibinās uz latviskuma apzinātas kultivēšanas galvenā kārtā latviskā cilvēkā. No latviskā cilvēka šis gars izstaro uz apkārtni un ietveras visos viņa darbos un pie tam jo sevišķi redzamā un jūtāmā veidā celtnieciskā arhitektūrā.

Rīgā, 1936. g. septembrī.

LATVIJAS ARCHITEKTŪRA

PĒC 15. MAIJA 1934. G.

Ikkatra celtne, uz kuŗu mēs raugāties, runā uz mums savu valodu, stāsta mums par savām īpašībām, par saistībām ar savu laikmetu, ar savu tautu, kuŗai tā pieder, rāda mums savu autoru, sniedz mums kādu vēsturi. Senās biezo mūru atliekas un baigie torpi vēsta mums par kuŗiem un kaujām, par nemierīgiem, nedrošiem laikiem; cēlās triumfa arkas un staltās uzvaras kolonnas rāda mums, ka tautās godinājušas savus varoņus, savus vadoņus; greznas pilis un plašie forumi dod mums ieskatu to laiku sabiedriskā un saviesīgā dzīvē; varenie amfiteātri un grandiozie stadioni liecina par sporta nozīmi tautu dzīvē un par sporta izkoptības līmeni; tempļu architektūra pauž, ka dziedātas slavas dziesmas dieviem, kuŗiem tautas uzticējušas savus likteņus, bet milzīgās katedrāles ar majestātisku spēku godā un teic Vienīgo Dievu; vienkāršās, mierīgās, sargājošās piramīdu masas stāsta, ka cilvēki centās sev saglabāt mūžīgu piemīņu zemes virsū un dzīvi mūžībā; grieķu architektūra rāda mums cenšanos pēc ideāla, skaidruma un augstākas gara skaidrības; senromiešu celtnes vēsta par tautas varenību un kareivisko garu, bet franču architektūras mākslas darbi pauž tautas sajūsmu par eleganci un graciju.

Bet klausoties to, ko vēsta celtnieciskie objekti, katram nopietnam aplūkotājam ļoti no svara, lai tas, ko celtne pauž, arī patiesi atbilstu tās īstai būtībai, t. i. lai celtnes formas saskanētu ar pārējiem viņas satura elementiem. Tikai tad viņš būs īsti apmierināts, ja formas būs patiesību runājušas. Jo sevišķi no svara īstenības pareizais iemiesojums celtnēs tautām, kas grib, lai vēlākās paaudzes varētu pareizi spriest par to, kādas patiesībā bija viņu īpašības, kā ritēja viņu dzīve priekos un bēdās, pēc kā viņas patiesi centās un tiesās, cik īsti augsta bija viņu fiziskā un garīgā kultūra. Tādēļ tagadnē, kad tautas uzsākušas pilnīgi apzināti un organizēti veidot savu tautiski-nacionāli īpatnējo dzīvi, tās jo lielu ievērību piegriež celtniecībai vispārīgi un jo sevišķi rūpējas par laikmetīgu tautiski-nacionālo īpatnību pēc iespējas jo raksturīgāku un precīzāku izteiksmi architektūras mākslas formās.

Mūsu tautas un valsts vadonis Dr. Kārlis Ulmanis nupat notikušā vēsturnieku kongresā pakavējās pie problēmas par tiem spēkiem un momentiem, kas vēsturi taisa. Šie jautājumi mums ir no milzīgas nozīmes, jo no vēstures faktoriem jau atkarājas tie iespaidi un ieskatī, kādus gūst vēlākās paaudzes, kas pēta mantas un pēdas, kādas, laikmetiem mainoties, atstājušas tautas. Mēs augšā atzīmējam, ka jo sevišķi spilgti par kādas tautas dzīvi zināmā laikmetā spēj liecināt viņas celtnieciskās architektūras darbi. Bet lai architektūras objekti noderētu par patiesi labiem, uzticamiem liecīniekiem, tiem jābūt jo rūpīgi izkoptiem, raksturīgi piemērotiem laikmetam un tautai, dziļi izjustiem un nopietni pārdomātiem. Ar to vien nepietiek, lai ēkas būtu izturīgas un drošas, tām jābūt celtām arī dziļākā architektūras izpratnē, t. i. ar tādām īpašībām, kas atļauj aplūkotājam nemaldīgi spriest par celtnes saturu no dažādākiem viedokļiem.

Dziļi un skaidri izprotot to nozīmi, kāda piemīt celtniecībai vispārīgi un līdz ar to arī celtnieciskai architektūrai tautas dzīvē, mūsu

Tautas un Valsts Vadonis ne tik vien ierosina grandiozu celtniecības plānu visā mūsu zemē, bet arī nodibina Nacionālo Celtniecības Komiteju ar uzdevumu kārtot celtniecības darbu visā Latvijā, lai tas noritētu pilnīgi atbilstoši tagadējām latviešu tautas prasībām un pareizi saskaņotu ar viņas skaistuma ideāliem un augstākām garīgām tieksmēm.

Viens no Nacionālās Celtniecības Komitejas svarīgiem uzdevumiem ir rast jaunām celtnēm mūsu tagadējā laika garam atbilstošu stilu, ārējo veidu un ietērpu, kur izpaustos mūsu tautas ģēnijs, viņas patreizējā politiskā un saimnieciskā doma.

Dr. Kārlis Ulmanis

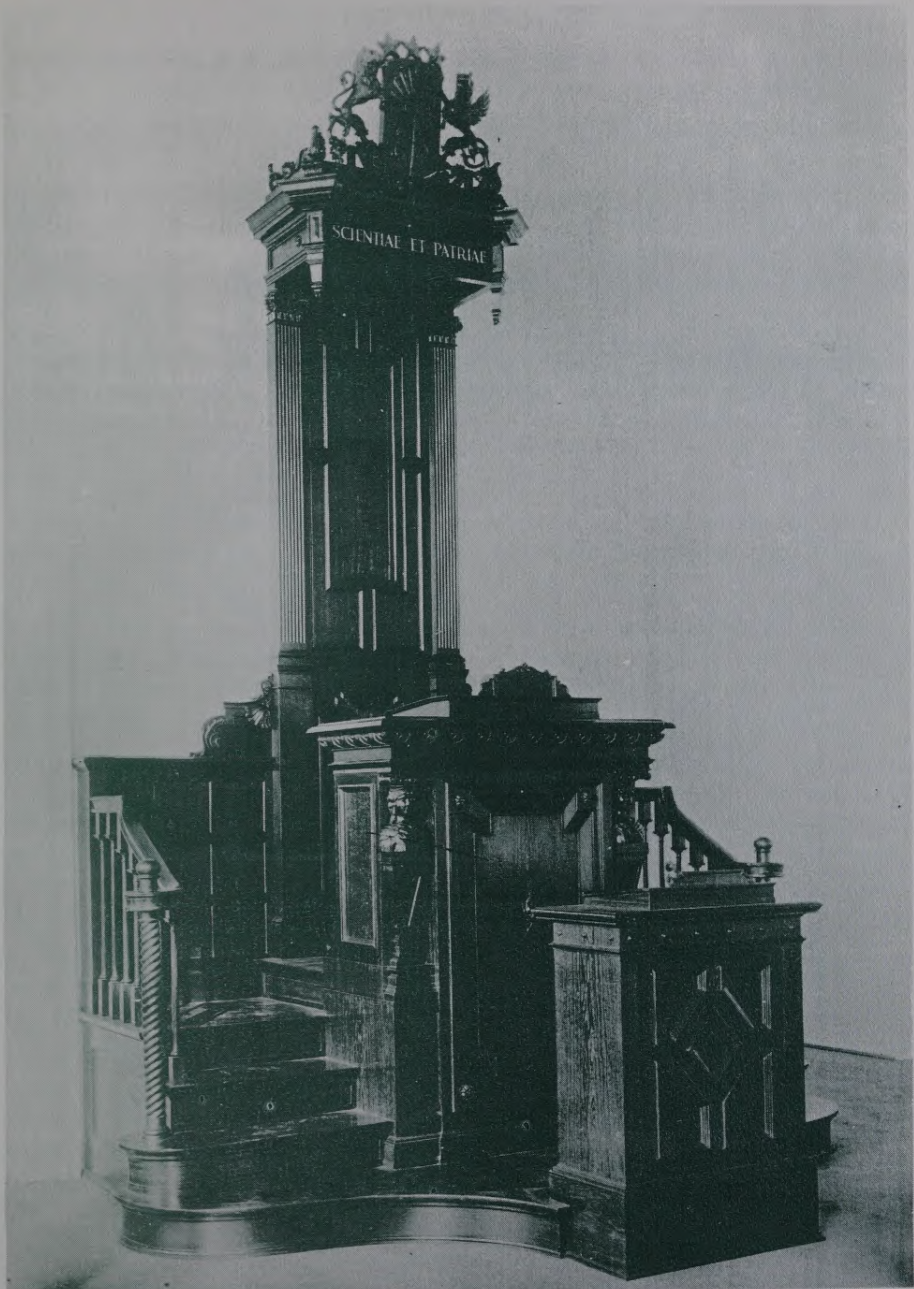
Bet Tautas Vadonis nāk arī ar dažādākām, pilnīgi konkrētām idejām, ar dažādiem ierosinājumiem un rūpējas par līdzekļu sagādāšanu. Vadonis no savas puses dara visu, lai celtniecība mūsu laikā šai zemē atrastu plašu izpausmi, pareizu virzienu un raksturīgu formu.

Pateicoties mūsu Vadonim, mums jau radies un patlaban sparīgi veidojas jo varens un jo kupls celtnu vainags pāri visai Latvijai. Pie šo celtniecības darbu grandiozās virknes strādā tiklab valsts orgāni, kā arī pašvaldības iestādes, sabiedrība un privātais celtnieks. No monumentāliem darbiem lai būtu mināmi: 15. Maija Laukums galvas pilsētā Rīgā, kas kā skaists brīnums pēkšņi iznira no putekļiem un visā savā diženumā izpletās mūsu priekšā, vēstījot par lielo vērienu mūsu šī laikmeta celtniecībā. Blakus šai Vadopa idejai nostājās Vadopa vēl grandiozākā doma - Uzvaras Laukums, kas tuvojas savai realizācijai un kam uzdevums paust turpmākiem gadu simtepiem par latviešu tautas vienību un vareņību šai periodā. Rīgas pilsētas nupat pabeigtajā izbūves plānā redzam jaunās satiksmes stigas, kam uzdevums ciešāki apvienot Rīgas pilsētas atsevišķās daļas sayā starpā un ar centru - ar Brīvības Pieminekli un Uzvaras Laukumu. Še redzam arī situāciju jaunai dzelzceļa stacijai un daudz norādījumus uz vietām, kur turpmāk ceļamas monumentālās celtnes. Arī šis plāns pauž plašu pieeju pie celtnieciskām problēmām. Valdība iesākusi darbus pie Kaŗa Muzeja, kam jārunā par mūsu varoņu neatsveramiem upuriem un nopelniem Latvijas labā. Gatavībai iet pretīm Armijas Ekonomiskais Veikals un Finanšu Ministrijas dižās celtnes, kam jāsimbolizē Latvijas sasniegumi saimnieciskā dzīvē. Strādā arī pie Tiesu Pils milzu celtnes, kurai būs uzdevums aplūkotājam stāstīt par tiesas un taisnības augsto vietu mūsu dzīvē. Rīgas pilsēta projektē sev celt lielu biroja namu savām pašvaldības vajadzībām. Rīgas pilsēta šai laikmetā jau paspējusi nobeigt lielu skaitu dažādāko celtnu un daudzas uzsākt. Bet arī citās pilsētās Vadopa ierosinājums izsaucis dzīvu atbalsi. Lai pieminam tikai Jelgavas Ostu, Lauksaimniecības Kameru Jelgavas Pīlī, projektēto Lauksaimniecības Akadēmiju turpat, vidusskolu, viesnīcu u. t. t. Lai atzīmējam arī vēl Vienības namus dažādās Latvijas pilsētās, daudzās skolu ēkas un lielo skaitu pagastnamu un citādu celtnu Latvijas laukos. Visai šai bagātai celtniecības ražai jāpaliek par liecinieku turpmākiem laikiem, ar uzdevumu stāstīt par šo sparīgo laikmetu mūsu valsts un tautas dzīvē.

Lai veiktu mūsu Vadopa lielisko celtniecības domu, strādā milzums organu ar Nacionālo Celtniecības Komiteju priekšgalā. Kā zināms, visi šie spēki dara savu darbu dziļā nopietnībā un ar lielu atbildības sajūtu. Nacionālās Celtniecības Komitejas vadībā visas viņas ko-

misijas ar visnopietnāko pieeju kārtoti tiklab pilsētu celtnieciskās lietas, kā arī jautājumus lauksaimniecības celtniecībā, stingri vērtē ne tik vien pieminekļu metus, bet vispārīgi katru arhitektūras projektu. Visi valsts un pašvaldības celtnu izpildīšanas un uzraudzības organi arī cenšas dot vislabāko, tā pareizi izprotot Vadopa domu un šī laikmeta svarīgo un tālejošo nozīmi, un pilnīgi apzinas, ka arī no viņiem atkarājas turpmāk rakstāmais Latvijas celtniecības un celtnieciskās arhitektūras vēsturē. Savu atbildīgo un svarīgo uzdevumu un pienākumu pret nākamām paaudzēm skaidri apzinas arī mūsu arhitekti, kam galu galā piekrit tiešais radošais darbs celtnu arhitektūrālā kompozīcijā un realizēšanā. Arhitekti zin, ka lai cik skaista, cēla un augsta nebūtu kāda ideja pa sevi, viņas nepareizā arhitektūrālā uztvere, paviršā koncepcija un vieglprātīgs izpildījums var idejas realizāciju galīgi sabojāt, vai padarīt pilnīgu nereālu. Arhitekti pilnīgi apzinas, ka vieglprātība un seklums arhitektūras kompozīcijā un nacionālā domāšanā neatbilst Vadopa nolūkiem, nesaskan ar mūsu tautas izjūtu, nav pieņemami arī viņu pašu dziļākai pārliecībai, jo arhitekti uzskata par sava arda augstāko pienākumu pēc iespējas jo vispusīgi realizēt katru savu uzdevumu, pie tam pēc iespējas precīzi un raksturīgi. Citādi tos var tiesāt vēlākās paaudzes par pielaistām nepilnībām un paviršībām un viņa darbi var tapt svītroti no arhitektūras vēstures lappusēm. Arhitekti zin, ka drošākais aizsargs darbam pret iznīcību ir viņas mākslas vērtība.

Rīgā, 1937. g. 31. augustā.

Latvijas Universitāte, Vecā ēka. Mazās Aulas katedra.

LATVIJA PĒC PIECDESMIT GADIEM

NO ARCHITEKTŪRAS VIEDOKĻA

Tāpat kā politikā un saimniecībā, arī celtnieciskā arhitektūrā mēs tagad tiecamies pēc vienības visā mūsu valstī, lai ar lielā vienības spēka palīdzību padarītu arī mūsu arhitektūru viengabalaināku un reizē ar to arī skaistāku.

Nacionālā Celtniecības Komiteja ir tas orgāns, kas rūpējas par vienotu un skaistu arhitektūru visā zemē. Tagad gan tikai sākums, bet paies laiks un pēc 50 gadiem mūsu zeme arhitektūras ziņā izskatīsies daudz apvienotāka un līdz ar to arī skaistāka, nekā līdz šim.

Tā kā meži mums jātaupa citiem nolūkiem, ēkas uz laukiem un pilsētu nomalēs cels tikai masīvas, no ķieģeļiem, no betona un tml. Šāda veida celtnes piedos laukiem pavisam citādu izskatu, nekā tas ir tagad. Mūsu laikā katrs tiecas pēc sava namiņa, pēc sava stūrīša zemēs. Pēc 50 gadiem mēs varēsim visā Latvijā, tuvāk vai tālāk ap pilsētām, saskatīt skaistas apmetnes ar daļiem namiņiem un košiem dārziņiem. Jādoma, ka dzīvokļu problēmu apmierinoša atrisināšana būs turpmāk pa spēkam tikai valdībai, pašvaldībām, vai lielākām organizācijām, kam būs jādod iespēja ikkatram pilsonim iegūt sev kādu namiņu uz izmaksu. Tāda liela apmēra pieeja pie dzīvokļu problēmām viegli spēs nodrošināt daudz skaistākus arhitektūras rezultātus, nekā trūcīgais privātais namiņa cēlējs. Cik grūti sasniegt labu arhitektūru, to tagad redzam pie daudzajām tehniski un formāli nabadzīgi izpildītām celtnēm, kur iemesls naudas līdzekļu šaurība.

Protams, lai dzīvotu ārpus pilsētām un darba vietām, vajadzīgi ērti satiksmes līdzekļi. Tādēļ pēc 50 gadiem mums vajadzētu saskatīt daudz labu autoceļu, daudz autogarāžu pa visu Latviju, arī autobusu ostu. Arī aeroplānu satiksmei jābūt tad labi attīstītai un daudz vietas mūsu zemē, droši vien, atradīsies skaisti izkoptas lidostas. Pateicoties izkoptai satiksmei, Latvijas pilsētas pēc 50 gadiem jutīsies stipri tuvinātas viena otrai un varēs veidot rosīgāku kopdzīvi. Būs ievērojami zudusi starpība starp pilsētām un laukiem. Pilsētās, tirdzniecības un rūpniecības centros strādājošie varēs ērti dzīvot uz laukiem, bet lauku darbinieks varēs ērti sasniegt pilsētas, un apmetnes, lai nogādātu savus produktus un kārtotu savas darīšanas pilsētā. Visa Latvija taps līdzīga lielai dārzu pilsētai, kur ļaudis varēs dzīvot veselīgu un priecīgu dzīvi.

Ja nu dzīvokļiem būs dota iespēja atrasties brīvākā dabā, vairāk vai mazāk tālu ārpus pilsētām, tad pilsētas turpmāk necentīsies vairs, kā līdz šim, piepildīties augstiem dzīvojamiem namiem, bet gan dažādu iestāžu un organizāciju biroju namiem, kā arī reprezentācijas un kultūras celtnēm valsts, pašvaldību un dažādu sabiedrību vajadzībām. Tā kā pilsētu monumentālo celtniecisko izveidošanu nākamajos gados veiks galvenā kārtā valsts, pašvaldības un dažādas organizācijas, būs rasta iespēja izkopties vērtīgai arhitektūrai monumentālā raksturā. Tā tad pēc 50 gadiem pilsētām var būt ļoti plašas robežas, kas ieslēdz zemās dārziņos iegrimušās mājiņas nomalēs, bet pakāpeniski arvien

augstākas celtnes virzienā uz centru, bet pašā centrā pat kādu debes-skrāpi, kā tas vispirmā kārtā varētu notikt Rīgā. Protams, ka arī pašā pilsētas centrā un viņa tuvumā atradīsies dzīvojamie nami - lielākas vai mazākas blokmājas - tādām personām un ģimenēm, kam darba apstākļu dēļ šie jādzīvo. Jācer, ka pēc 50 gadiem Rīga varēs lepoties ne tik vien ar vienu jauntu tiltu pāri Daugavai, bet ar visiem trim no jauna paredzētiem. Pēc 50 gadiem jau sen būs uzcelta jaunā centrālā pasažieru stacija Rīgā, būs pilnīgi izveidotas Uzvaras laukuma celtnes, būs realizēts plats bulvāris starp Uzvaras Laukumu un Brīvības Pieminekli, - ar vārdu sakot, Rīgai pēc 50 gadiem būs plaša vēriena monumentāls izskats.

Intensīva apzināta latviski-nacionāla kustība, kas īsti sākusies pie mums tikai pēc 1934. g. 15. maijā, domājams, pēc 50 gadiem varēs parādīt ēkas jau īsti noskaidrotā latviski-nacionālā stilā, kas tad arī padarīs visu zemi īsti viengabalainu un īpatnēji latviski-skaistu arhitektūras ziņā, kā arī interesanti atšķirīgu no citām zemēm. Tā kā patlaban vēl dominējošā pasaules uzskatā notiek manāma svēršanās uz idealisma, cilvēcīgu vērtību, pusi, arī arhitektūra taps pamazām ideālāka, tā pamazām atbrīvosies no nāvējošās, sausās materiālās lietišķības un gribēs ne vairs tikai abstrakti formāli iedarboties uz aplūkotāju, bet gan centīsies viņā modināt siltas, pacilošas jūtas, kas palīdzēs atveseļoties sakropļotai dvēselei. Celtnes pamazām zaudēs ārīškību, tās savā saturā taps dziļākas, tāpat kā visa pārējā dzīve.

Rīgā, 1938. g. 3. februārī.

KĀDĀ CEĻĀ IEGŪSTAMA LATVISKI ĪPATNĒJA ARCHITEKTŪRA

Latviskās īpatnības pilnas būs latviešu ēkas, telpas un iekārtas, ja pirmtēli šiem objektiem radīsies latviešu cilvēka īpatnējā garā, ja tie būs tādi, kas viņam patīk no visas sirds, kādus viņš atrod par skaistiem, ja tie būs tādi, par kādiem latvietim var būt dziļa pārliecība un ticība, ka tikai tādā un ne citādā veidā tie var būt patiesi labi un derīgi dotam gadījumam, dotos apstākļos; kas racionāli atbilst viņa īpatnējām vajadzībām, kas iztur viņa prāta kritiku un kādus viņš cenšas veidot ar visu savu gribas spēku. Latviešu ēkas, telpas un iekārtas būs latviskas, ja viņš pems vērā savas zemes ģeografisko novietni uz zemes lodes, gada laiku maiņas un raksturu, meteoroloģiskos faktorus, ja viņš apsvērs, kādu daļu no gada viņam jāpavada slēgtās telpās, ja viņš labi pārliks, kā cīnīties ar vējiem, lietu, salnu un sniegu, kas apdraud viņa dzīvokli.

Latvieša ēkas, telpas un iekārtas gūs latvisku īpatnību, ja latvietis lietos tādus celtnieciskos materiālus, kādus viņam sniedz mūsu zemīte, ja viņš apsvērti rēķināsies ar vietēji parastām konstrukcijām, tradicionālajām ēku un ēku iekārtas formām. Latviski īpatnēja taps arhitektūra tagadējā Latvijā, ja latvietis labi pārdomāti ievēros to, ko viņš mantojis no viņa tautas senvēstures, vēstures un tuvākās pagātnes, un iepems apzinātu stāvokli pret milzīgo arhitektūras un celtnieciskās tehnikas mantojumu, ko viņš līdz ar visiem tagadnes cilvēkiem ieguvis no iepriekšējiem gadu simtepiem un no vakardienas ierosinājumiem un paraugiem brīvai pielietošanai. Latvisku nokrāsu iegūs latvieša arhitektūras darbi, ja viņš rēķināsies ar latviešu saimnieciskiem apstākļiem dotā brīdī, paliks šo apstākļu viltās robežās, kā arī, ja viņš pēc savas labākās izpratnes un spējām kritiski atsauksies uz laikmeta gara prasībām, uz ko nepieciešami jāatsaucas visiem cilvēkiem - katram kā viņš prot.

Patlaban, cik vērojams, latvietis, veidojot savu ēku un dzīvokli, domā tikai par dažādiem atsevišķiem elementiem, proti, viņam pirmā vietā no svara telpu praktiskais iedalījums un reizē ar to tendence pēc iespējas mazāk izdot par celtni, pie tam lūkojoties uz ārzemju jaunākiem sasniegumiem. Varētu būt daudz vairāk gadījumu, kas rāda, ka latvietis realizē savas ēkas, telpas, iekārtas visā nopietnībā un pilnībā, ievērojot augšā atzīmētos principus. Daudzkārt sastopamas nemākulības, paviršības, ārišķības arhitektūras formālos veidojumos. Ja praktisko pusi latvietis uzskata par svarīgu, tad estētiskai viņš parasti nepiešķir pirmšķirīgu vērtību. Viņš to parasti uzskata par blakus lietu. Nesvarīgi, bez šaubām, ir estētiskie jautājumi praktiski - saimnieciskam prātam, fiziski-lietišķi-techniski-materiālistiski iestādītam pasaules uzskatam, kas kultivē tikai konkrēti taustamo un tveramo. Augšējo principu ievērošana no ļoti liela svara ir idealistiskai domai. Parasti, pielietojot Latvijas celtnieciskos materiālus, domā vairāk par praktiskiem, saimnieciskiem iemesliem, maz par ideju veicināt īpatnēju latvisku arhitektūras kultūru. Par maz latvietis izprot arī vietējo celtniecisko materiālu dabu un noderīgumu arī mazāk parastiem darbiem. Tā dažu labu reizi pielietots ārzemju plākšņu materiāls, kur varēja iztikt ar mūsu pašu materiālu - apšuvumiem. Latvietis labprāt

Tādēļ centīsimies mēs visi: iestādes, celtnieki, arhitekti, personas, kam vien darīšana ar ēku celšanu, telpu veidošanu un iekārtas risināšanu, turpmāk vairāk apzināti, pēc dziļākās pārliecības, pēc iespējas jo vispusīgi realizēt mums uzticētos arhitektūras uzdevumus. Tad mēs būsim uz pareizā ceļa īpatnējas, modernas, latviskas arhitektūras kultūras apzinātā iegūšanā. Un īpatnēji latviskā vispārīgā un arhitektūras kultūra mums vajadzīga, lai uz ārieni izpaustos tas, kas mēs īstenībā esam, lai mēs paši to redzētu, kā arī lai rādītu to citām tautām un valstīm, kam visām interesē, ka katra tauta sapratusi kopt un veidot savu īpatnējo kultūras dzīvi.

Rīgā, 1938. g. 9. martā.

IEVADS ŽURNĀLAM "LATVIJAS ARCHITEKTŪRA"

1938. G.

Dievs stādījis par augstu uzdevumu un svētu pienākumu katrai tautai, katrai nācijai, katrai rasei, kā arī visai cilvēcei izkopt sevi un veidot savu īpatnējo dzīvi un reizē ar to radīt arī savus īpatnējus kultūras veidus: tautas, nācijas, rases, visas cilvēces kultūru. Bet ar Dieva ziņu cilvēku dzīves ritmā zināmā laikmetā dominē kāds kultūras veids kā vadošais. Tā pagājušā gadusimtenī tautās, nācijās un rasēs valdīja cenšanās strādāt pie vispārīgās cilvēces kultūras veidošanas, kurpretim šai gadusimtenī noteikti priekšplānā izvirzās nacionālās kultūras viedoklis, kaut vēl stipri kavēts caur iespaidu no pagājušā gadusimteņa ideoloģijas.

Nacionālo motīvu ierosinātas, pēc pasaules kara radās vairākas jaunas valstis, to starpā arī Latvija, kuŗas sāka dzīvot katra savu īpatnējo nacionālo dzīvi. Sevišķi intensīvai nacionālai dzīvei Latvijā ar spēcīgu garu un drošu roku pievērsās gan tikai mūsu Tautas Vadonis un Valsts Prezidents Dr. Kārlis Ulmanis vēsturiskajā 1934. gada 15. maija rītā. Ar šo momentu mums dots sparīgs impulss strādāt mūsu tautas, mūsu nācijas kultūras darbā Atjaunotās Latvijas nacionālā garā.

Ar šo lielos vilcienos skicēto ievadu es gribu aizrādīt uz virzieniem, kāds būs jāietur mūsu jaunajam un pirmajam architektūras žurnālam, t. i. kāds gars lai būtu noteicošs un vadošs šī žurnāla saturam. No augšējā izriet, ka mūsu vienīgam architektūras žurnālam pirmā kārtā būs jākalpo mūsu Latvijai un mūsu Latvijas vajadzībām. Žurnālam būs jāpalīdz, lai mūsu architektūra kļūtu par tādu, kas spētu simbolizēt Latvijai; t. i., kas taptu par Latvijas būtības izteiksmi un atspoguļotu latviski-nacionālās kultūras un reizē ar to arī vispārīgās nacionālās kultūras stāvokli Latvijā, palīdzot tādā kārtā apliecināt Latvijas īpatnējo un patstāvīgo vērtību pārējo nacionālās kultūras valstu saimē. Žurnālam būs jāgādā, lai visā valstī un tautā taptu realizēta architektūra kā svarīgs kultūras faktors, caur ko būtu palīdzēts mums vidiem darīt mūsu dzīvi skaistāku un ērtāku; caur ko mēs varētu vieglāk pildīt mums no Dieva uzliktos pienākumus. Ar žurnāla rīcībā esošiem līdzekļiem būs jāpalīdz sekmēt un veicināt 15. maija notikuma satura iesakpošanu mūsu architektūras darbā, piepildot Vadona norādījumus, kā arī kalpojot mūsu valdībai un atbalstot viņu mūsu kultūras veicināšanas un izplatīšanas darbā.

Mūsu jaunā žurnāla svarīgāko uzdevumu rindā jāietilpina arī noteikts pienākums sekmēt Nacionālās Celtniecības Komitejas mērķus, kas grib mūsu valstī redzēt izdaiļotu vērtīgiem un cēliem architektūras mākslas pieminekļiem; kas grib veicināt mūsu skaisto apvidu labā arhitektūrālā izskata izpratni un izkopšanu; kas grib, lai tiklab pilsētas, kā arī lauki sapemtu lietderīgu, lietpratīgu un skaistu architektūru un kas grib, lai celtnieciskās architektūras darbā nostiprinātos latviski-nacionālais gars.

Žurnālam būs jāatsaucas uz prasībām pēc apzinātas latviskuma izpausmes mūsu architektūrā, pēc īpatnēji-latviskā architektūras dai-

ļuma kopšanas, vairošanas un saglabāšanas. Žurnālam būs jāsekmē tieksmes, lai valsts, pašvaldības un privātā arhitektūrālā celtniecība apvienotos vienā izteiksmīgā laikmetīgi-latviskā raksturā, vienā arhitektūras virzienā visā valstī, vienā stilā.

Reizē ar to žurnāla augsts pienākums lai būtu ierosināt un atbalstīt vērtīgu arhitektūras kultūras mantu vākšanu, glabāšanu un sargāšanu no iznīcības, kā arī rūpēties par vietējās arhitektūras vēstures izveidošanos.

Svarīgam žurnāla uzdevumam jābūt arī veicināt arhitektūras būtības izpratnes izkopšanos, padziļināšanos, kā arī popularizēšanu un intereses modināšanu visplašākās tautas aprindās attiecībā uz arhitektūras jautājumiem vispārīgi un it īpaši zīmējoties uz arhitektūras dažādiem izpausmes veidiem un iespējamībām latviski-nacionālā garā.

Ar noteiktu rīcību žurnālam būs jāsekmē lietpratīga arhitektūras kritika un jāceļ un jāstiprina tautā ciepa pret arhitektūras mākslu vispārīgi un jo sevišķi pret latvisko arhitektūru. Tam būs jāgādā, lai atklātībā nonāktu tikai zinātniski un arodnieciski pareizi jēdzieni un termipi par arhitektūru vispārīgi un speciāli par celtniecisko arhitektūru latviski-nacionālā garā. Bet reizē ar to žurnālam būtu jāapkaro nederīgās un mazvērtīgās arhitektūras izplatīšanās, kā arī jācīnās pret arhitektūras atzīpu sagrozīšanu, spilgti izceļot un uzsverot tādas parādības arhitektūrā, kas atzīstamas par normālām, veselīgām un mūsu vajadzībām šai laikmetā piemērotām.

Lai pienācīgi sekmētu mūsu latviski-nacionālās celtniecības pēc iespējas jo augstvērtīgu attīstību, žurnālam būs jā rūpējas, lai arhitektu domāšanas veids pareizi iekļautos tagadējās valsts un tautas kopībā, lai arhitekta arods tiktu pareizi kopts un sekmēts, lai arhitekta darba kvalitāte tiktu pacelta jo augsti un lai arhitektus atzītu un cienītu kā sava aroda meistarus. Žurnālam būs jāgādā par arhitektu profesijas jautājumu lietišķu apgaismošanu un iztīrīšanu, kā arī par aroda ētikas nostiprināšanu, uzturēšanu un sargāšanu, par arhitekta pienākumu un atbildības izpratnes un sajūtas izkopšanu iepretim valstij, tautai un sev pašam.

Gribu izteikt sirsnīgāko vēlēšanos, lai mūsu pirmais arhitektūras žurnāls taptu par jo svarīgu organu mūsu arhitektūras kultūras un reizē ar to arī mūsu vispārīgās kultūras dzīvē; lai žurnāls palīdzētu mūs, arhitektus, vadīt lielākai pilnībai pretim un lai tas palīdzētu spēcīgi līdzveidot mūsu Latvijas kultūras celtni, tā kā tā spētu izstarot īpatnēji svētīgu gaismu tālu pāri Latvijas robežām un varētu liecināt par pareizi izprastu un nopietni realizētu sūtību, kādu Dievs piešķīris latviešu tautai šai laikmetā. Var nojaust, ka Dievs grib, lai kalpojam Vīpam ar Latvijas palīdzību un Latvijai ar Dieva palīdzību.

Rīgā, 1938. g. 5. maijā.

LATVISKĀS ARCHITEKTŪRAS PAMATPRINCIPI

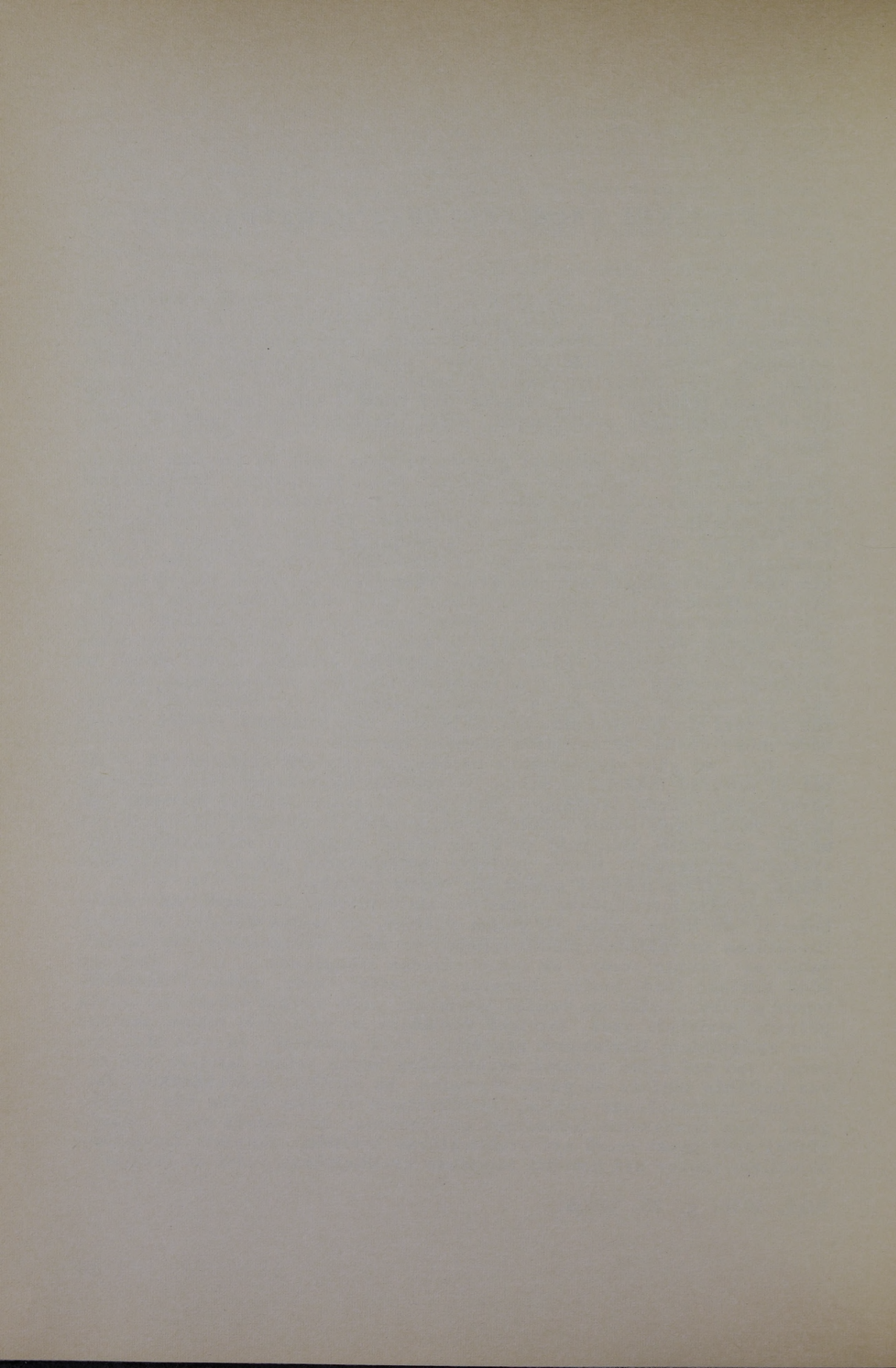
Ja meklējam pēc latviskuma, tad arvienu to atrodam saistībā ar kādiem objektiem, t. i. mēs sastopamies ar latviskuma visdažādākiem izpausmes veidiem. Latviskuma elementus mūsu senču uztvērumā mēs sastopam mūsu pilskalnu izrakumos. mūsu etnografiskos materiālos, tautas daiņās, teikās un pasakās, tautas sakāmvērdos u. t. t. Zīmīgu latviskuma izpausmi mēs saskatām arī jaunākā laika lauku celtniecībā, mūsu architektūras pieminekļos, mūsu literātūrā, mūsu mākslā, mūsu zinātnē u. c.

Ja nu mēs šai laikmetā gribam latviski radīt un pie tam rīkoties pilnīgi apzināti, mums nav jāatsakās lietot latviskuma iemiesošanas tradīcijas, izmantojot līdzšinējo latviskuma izpausmes materiālu, izlietot tās saistības, kādās iegājis latviskums sākot jau no senākiem laikiem līdz pat mūsu dienām. Mūsu jaunceļamā lauku dzīvojamā ēka taps izteiksmīgi latviska, ja mēs viņas architektūras veidojumā veikli ietversim kādu šim nolūkam labi piemērotu vēsturisku vai tradicionālu latviskās architektūras elementu, piemēram, kādu vēsturisku balsta motīvu, slēģu, logu vai lieveņa formu. Mūsu jaunceļamā monumentālā celtnē taps latviski raksturota, ja mēs, to komponējot, piemērosim latviskās kompozīcijas principus, kādus mēs, meklējot, atrodam tautas daiņās un vispārīgi latviešu darbos. Kur pielietoti latviskās kompozīcijas likumības, tur noteikti dveš mums pretim latviskais gars. Protams, jo vairāk latviski zīmīgu elementu būs iespējams labi sintezētā vienībā ietvert kādā mūsu darbā, jo spilgtāki latvisks tas taps.

Bet, lai gūtu vispilnīgākus panākumus latviskā architektūrā - tāpat kā latviskā mākslā vispārīgi, - apzināti latviskotam jātop vispirmā kārtā pašam darba darītājam. Mēs gan jau esam dzimuši latvieši, jau agros gados mēs esam tapuši kā neapzināti, tā apzināti latviskoti gan skolā, gan dzīvē, gan paši no sevis esam uzņēmumi visdažādākus latviskuma elementus, tomēr apzināts latviskošanas process visas mūsu tautas un valsts mērogā notiek pie mums patlaban.

Apzināta latviskošana tautas un valsts mērogā panākama ar nodarbošanos ar mūsu tautas un valsts vēsturi, ar tautas daiņām, ar mūsu literātūras un mākslas pieminekļiem, ar mūsu izrakumiem, ar iepazīšanos ar dzimto zemi, ar mūsu valodas izkopšanos u. t. t. Dzīvojot šādā latvisko tradicionālo elementu atmosfērā, mēs, pašiem nemanot, topam arvien dziļāki un dziļāki latviskoti, mūs arvien vairāk un vairāk pārņem latviskais gars, latviskā domāšana un mēs paši topam par arvien spilgtākiem latviskuma paudējiem savā apkārtnē. Ja mēs tādi topam, tad arī mūsu radamā architektūra nevar nekļūt latviska pēc savas dziļākās būtības un gara. Protams, ka studējot daždažādākus latviskuma iemiesošanas veidus, arhitektiem sevišķa vērtība būs jāpiegriež tiem latviskuma izpausmes gadījumiem, kas vairāk vai mazāk zīmīgi spēj paust reizē arī architektūras kvalitāti. Noteikti latviskiem objektiem pieder arī noteikti latviskas architektūras veidi un formas.

Rīgā, 1938. g. 25. jūlijā.

LATVIJAS ARCHITEKTŪRAS CEĻŠ 20 GADOS

Latvijas dzimšanas akts divdesmit gadus atpakaļ bija noteikti latviski-nacionālā gara notikums, bet gan apkārtņē, kurā vēl spēcīgi valdīja anacionāli elementi. Šis apstāklis bija par iemeslu tam, ka politisko un garīgo dzīvi mūsu jaundibinātā valstī sākumā vēl pārvaroši noteica lozungi, kas daudzkārt bija pretēji konsekventam, latviski nacionālam domu gājienam, kaut gan vairumā bija sirdis, kuŗas kvēloja sajūsmā par latviski-nacionālām vērtībām. Sakarā ar to, protams, mūsu architektūras dzīvē mūsu valsts sākumā nespēja dominēt latviski-nacionālais viedoklis.

Arhitektūras dzīvē visā Eiropā Latvijas valsts dibināšanas laikā vēl valdīja un turpināja tālāk izkopties materiālistiski-tehniskais jeb abstrakti-objektīvais architektūras virziens. Arhitektūras uzskatos un darbā pirmā plānā tika izbīdītas dažādas anacionāla rakstura problēmas, kā, piemēram, tīrais zinātniskums, vispārderīgas formulas un normas, sēriju princips, rūpnieciskums, saimnieciskums, materiāla un tehnikas jautājumi, tīrais konstruktīvisms, abstraktā lietišķība, tīri formālais moments, tīrais funkcionālisms, telpu problematika u. t. t., ar vārdu sakot, viss tāds, kas nesatur nekādu dvēseles dzīves momentu, nekādu personīgu izjūtu, vai subjektīvu pieeju. Te personīgām un nacionālām pazīmēm nebija dota iespēja darboties kā noteicošiem un raksturīgiem faktoriem architektūras izkopšanā.

Kā zināms, kāda laikmeta vadošais gars arvienu ietekmē atsevišķas tā laikmeta personas rīcību un tādēļ arī Latvijas sākumā liela daļa mūsu architektūru bija padota šai laikmetā valdošām, jo iespaidīgi formulētām, architektūras teorijām par augšā pievestiem principiem. Arhitekti ar savām spējām un savām zināšanām kalpoja šiem principiem, meklējot to immanentas likumības un cenšoties realizēt šo likumību prasības. Pētīja materiālu iekšējās idejiskās īpašības, saimnieciskuma raksturīgās pazīmes, formu kā tādu, telpiskuma likumības, funkciju attiecības u. t. t. un atrasto centās likt pamatā architektūrai, kas bija rodama mūsu zemē. Tā tas notika gan ne tikai pie mums vien, bet arī visās pārējās jaunradītās valstīs. Raksturotā ideoloģija bija tā, kuŗas piepildījumā radās tā saucamā jaunās lietišķības stilā celtās dzīvojamās ēkas, sabiedriskās celtnes un dažādi citi architektūras objekti mūsu valstī. Atsevišķos gadījumos, protams, notika arī tīri ārēja piesliešanās šim virzienam, bez dziļākas lietas būtības izpratnes. Visu šo virzienu var īsumā raksturot ar to, kā tas kalpoja dažādu anacionālu architektūras problēmu risināšanai, un proti, ar Latvijā celtām celtnēm. Jaunais internacionālais virziens necentās ar saviem principiem un atzinumiem kalpot Latvijai, kā to vajadzēja sagaidīt, lai arhitektūrāli attaisnotu mūsu nacionālās valsts nodibināšanu. Dvēseles un nacionālā gara dzīve bija atbīdīta sāpus, bet mūsu mazrūdītā architektūras saime bija pārvarēta no Eiropā valdošā anacionālā architektūras virziena ietekmējumiem.

Bet paralēli un iesāpus dominējošai straumei, dzīvoja un strādāja ļaudis, kas gaiši izjuta un skaidri saprata, ka Latvijai nepieciešami arī arhitektūrāli parādīties uz ārieni, kas vīpa īstenībā ir, un ka līdz ar to arī latviešu arhitektam jātop par to, kas vīpš savā būtībā

ir, lai pareizi piepildītu savu sūtību. Šī virziena piekritēji atzina, ka arhitektūrai pirmā vietā jārunā uz tautas dvēseli sirsnīgā, dzīvā, latviski tuvā formu valodā, ne saltām, atbaidošām, abstraktām, anacionālām formu frāzēm, un ka mūsu arhitektūrai reizē ar to jābūt latviski skaistai. Te par mērķi uzstādīja meklēšanu pēc tādas arhitektūras, kas spētu izteikt Latvijas īsto būtību. Šis gars bija tas pats, kas Latvijas sākumā nodibināja Latvijai piemērotu Arhitektūras Fakultāti pie Latvijas Universitātes, organizēja pie tās Latvijas Tēlotājas mākslas katedru, vāca materiālus par Latvijas celtniecību u. t. t. Šī gara bērni ir dažāda veida arhitektūras izpausmes objekti tā saucamā latviskā gaumē, kā dažādas dzīvojamās ēkas, dažas baznīcas ēkas, bet jo sevišķi mūsu arhitektu veidotie iekštelpu dekorējumi un istablietas. Arī pieeja pie celtnu realizācijas ar klasisko principu un formu elementu palīdzību, kā to rāda Saeimas nama iekšējā pārbūve, Romas viesnīcas izbūve un Ķemeru viesnīcas jaunbūve, centās panākt arhitektūras veidu, kurā atspoguļojās latviskā izjūta un kas varētu būt tuva latviskai sirdij.

Latviski-nacionālo virzienu arhitektūrā arvien atbalstīja un uzturēja dzīvu pats latviešu tautas gars, kas jau pašā Latvijas sākumā un pastāvīgi arī vēlāk prasīja pēc latviska arhitektūras stila. Bet šīs prasības nebija iespējams apmierināt kaut cik iespaidīgā veidā Latvijas sākumā. Tikai pamazām nacionālā straume mūsu arhitektūrā varēja pieņemties plašumā un spēkā, tai bija jācīnās ar anacionālo pretinieku, jāpūlas atbrīvoties no viņa mācošā iespaida.

Tikai 1934. gada 15. maija rītā mūsu Vadopa spēcīgā un drošā roka ar vienu mājienu apturēja līdzšinējā anacionālā virziena tālāko valdīšanu politikā, nostādīdams pirmā vietā līdz šim pie malas nobīdītās latviski-nacionālās prasības. Un reizē ar to arī latviski-nacionālais gars tika izvirzīts par noteicošu un vadošu arī mūsu arhitektūras turpmākā attīstībā. Ar šo momentu Latvijas arhitektūrai un latviešu arhitektiem dota plaša iespēja un noteikts uzdevums mūsu latviskās Latvijas idejas ietērpšanai arhitektūras veidojumos un šai idejai kalpot ar dažādiem arhitektūras līdzekļiem, to starpā ar materiālu, tehniku, saimnieciskumu, funkcionalismu, konstruktīvismu u. t. t., t. i, ar visām tām lietām, ar kurām tika kalpots anacionālam stilam. Bet visu to bija kontrolēt latviski-nacionālajai sirdij. Nebūt nav jādomā, ka tas, ko esam pārdzīvojušo arhitektūrā pirms 15. maija, būtu mums bijis bez kādas nozīmes. Materiālistiski-techniskais, jeb abstrakti-objektīvais virziens palīdzēja mums izkopt dažas vērtības, kas mums var labi noderēt mūsu latviski-nacionālas arhitektūras izveidošanai.

Patlaban gan vēl vienā otrā gadījumā redzam agrākā arhitektūras gara iezīmes, bet jau pilnīgi skaidri varam saskatīt, ka anacionālais virziens mūsu valstī noteikti zaudējis savu vadošo nozīmi un ar katru dienu vairāk stiprinās latviski-nacionālais virziens. No kalpošanas anacionālam garam ar Latvijas līdzekļiem, mūsu arhitektūra pāriet kalpošanā Latvijai ar visdažādākiem - arī internacionāliem - līdzekļiem.

Dibinoties uz visu sacīto, mēs varam uzdrošināties noteikti konstatēt, ka turpmāk mūsu arhitektūras dzīve arvien vairāk un vairāk ritēs latviski-nacionālā garā ar uzdevumu kalpot Latvijai un arvien vairāk taps par tādu, kas spēs paust Latvijas īpatnējo raksturu un varēs rādīt visai pasaulei Latvijas īpatnējās arhitektūras seju un vērtību.

Rīgā, 1938. g. 25. novembrī.

Valsts Prezidenta Rīgas pils - Triju Zvaigžņu Tornis.

RĪGAS PILS TRIJUZVAIGŽŅU TORŅA

IZTEIKSME

Jau no seniem laikiem parasts, ka valstis mēdz ietvert savus galvenos vadošos ideālus uzskatamos, lakoniski veidotos simbolos un mēdz celt un novietot šos simbolus jo augstās, vērtīgās, nozīmīgās un labi saredzamās vietās, lai saviem pilsopiem pastāvīgi atgādinātu to, ko tie nekad nedrīkst aizmirst un katram krietnam pilsonim jāzin, jāievēro un kam pastāvīgi jāseko dzīvē un darbā. Šādi simboli arī svešniekam grib rādīt valsts raksturu un tos spēkus, kādus tā sev izraudzījusi par vadošiem.

Mūsu Latvijai tāds simbols ir viņas trīs zvaigznes, kas vaipago mūsu valsts ģērboni. Šīs savā starpā cieši saistītās trīs zelta zvaigznes izteic spožo vienības ideālu, kas prasa, lai mūsu valsts taptu par arvien ciešāki saslēgtu un spēkā un veselībā starojošu cēlas vienības organismu. Bet reizē ar to mūsu trīs zelta zvaigznes ir skaists simbols Latvijas ticībai, Latvijas mīlestībai, un Latvijas cerībai tiklab uz vadošiem debesu spēkiem, kā arī uz savas īpašas sūtības uzdevumu un uz drošu pienākumu pildīšanas veiksmi. Ar šādu augstvērtīgu triju-zvaigžņu satura izvēli Latvija sev nospraudusi mērķi, kas spēj noteikti ieturēt virzienu pretim patiesai, īstai labklājībai un laimei.

Lai paceltu augsti gaisā un darītu labi saredzamas šīs trīs mums dārgās zvaigznes, savā laikā tās liktas Brīvības piemineklim kā augšējais noslēgums; tagad šim nolūkam Rīgas pils vecai celtnei pievienots jauns, augsts tornis - rotāts senlatviskiem vaipagojošiem motīviem - Latvijas karoga balstīto zvaigžņu turētājiem. Latvijas zelta zvaigznes paceltas augstā vietā, lai tās arvienu būtu labi saskatāmas katram Latvijas pilsonim un lai tās pastāvīgi atgādinātu viņa valstiskās dzīves svēto pienākumu, īsto mērķi un pareizo virzienu. Bet šīs zvaigznes arī katram no ārienes grib likt noprast, ka pār Latviju valda šķīsts, spodrs gars, kas stādījis sev par uzdevumu vienot visus pilsopus gaišā mirdzošā ticības, mīlestības un cerības vienībā, kas noteikti noraida ikkatru netikumumu un zemu rīcību. Turklāt jaunais, latviskais Triju-zvaigžņu Tornis pilī uzskatamā veidā rāda visai pasaulei, ka tagad Latvijā Dievs lēmis latviešiem pilnā mērā par šo latvisko zemi noteikt un dzīvi šai zemē kopt un veidot - brīvi savā īpatnējā nacionālā garā un pēc savas īpatnējas dzīves ziņas. Triju-zvaigžņu Tornis virs Valsts Prezidenta pils katram no mums atgādina arī, ka tas celts laikā, kad mums dots Tautas Vadonis, kas ar drošu prātu un skaidru sir-di iet mums papriekšu un neatlaidīgi aicina visus Latvijas pilsopus viņam sekot virzienā, kas tiecas pēc mūsu zelta zvaigznēs rakstīto cēlo mērķu centīgākas un apzinīgākas pildīšanas, ar to sniedzoties pretim mūsu tautas un valsts īstai labklājībai un laimei.

*Kam drosme ir un goda prāts un skaidra sirds,
Kam tauta tuvāku par draugu stāv,
Tas nāk man līdz,
Lai mūžam slavā, godā zeltu Latvija.*

Dr. Kārlis Ulmanis

Vēlēsimies no visas sirds, lai mūsu mīlās Trīs Zvaigznes jaunā, augstā Rīgas pils Torņa galā jo skaisti mirdzētu savā īpatnējā latviskā mirdzumā kā spožs kronis pāri sirmajai Rīgai, pāri Daugavas māmuļai un pāri Latvijas kalniem un lejām un arvien jo spēcīgāki izstarotu Atjaunotās Latvijas ideālu gaismas starus uz paaudžu paaudzēm, līdz tālākai nākotnei un pastāvīgi atrastu visos Latvijas pilsoņos uzpēmīgas un atsaucīgas sirdis, kas uzcītīgi spodrinātu Zvaigžņu zelta saturu un tā nodrošinātu mūsu mīļai Latvijai tautu un valstu dižajā vaiņagā mūžam jo koši mirdzošu vietu.

Rīgā, 1939. g. 18. aprīlī.

LAIKMETA GARA IEDARBĪBA UZ ARCHITEKTŪRU

Katru laikmetu cilvēku dzīvē arvien noteic kādi vadoši idejiski spēki, galvenā kārtā izcilas personības, vai viņu mācības, piešķirot attiecīgā laikmeta dzīvei arvienu īpatnēju, no citu laikmetu dzīves atšķirīgu saturu un raksturu, kas palīdz veidot dotā laikmeta garu.

Tā kā kāda laikmeta vispārīgā dzīvē arvien cieši iesaistīta aktivitāte celtnieciskā arhitektūrā, tā atrodas arvien laikmeta gara ietekmē. Laikmeta vispārīgās dzīves gars ir tā tad noteicošs arī tam garam, kādā jāizkopjas un jāizveidojas attiecīgai laikmeta arhitektūrai. Katra laikmeta īpatnība, vienreizība un patstāvība prasa pēc savas izteiksmes arī celtnieciskā arhitektūrā. Arhitektūras veidi atrodas ciešā atkarībā no satura un rakstura, kādu ieguvusi dzīve vispārīgi. Kur dzīve vispārīgi ieguvusi spilgtas, izteiksmīgas, īpatnējas pazīmes, tur arī arhitektūrā parādas tādas pat pazīmes, un kur dzīvē mainas pasaules uzskati, tur arī arhitektūra šīm pārmaiņām seko cieši uz pēdām. Cik jūtīga ir celtnieciskā arhitektūra pret laikmeta garu, to skaidri redzam, piemēram, Francijā 18. gadsimteņa beigās un 19. gadsimteņa sākumā, kur katra notikusi dzīves pārmaiņa tūlīt ieguva sev atbalsi arhitektūrā. Ludviķu XIV, XV un XVI valdības laikmetiem konstatējams katram savs īpatnējs arhitektūras stils ar šo valdnieku nosaukumiem. No šiem stiliem spilgti atšķiras arhitektūras stils, ko atnesa direktorijas laiks un Napoleona valdīšana ar savām īpatnējām ampīra formām. Sakarā ar fašisma ieviešanu Itālijā un ar nacionālsocialistiskās valdības nodibināšanos Vācijā, šais valstīs veidojās katrai savs atsevišķs laikmetīgs arhitektūras stils. Līdzīga parādība novērojama arī pie mums Latvijā. Tagad, kad jau 5 gadus pastāv Atjaunotā Latvija, nav grūti saskatīt, ka celtnieciskā arhitektūra, kāda tā pie mums tika realizēta pirms 15. maija 1934. gada, ir savādāka, nekā tā, kas tiek izpildīta patlaban, Atjaunotā Latvijā. Arhitektūrai pirms 15. maija bija savs vadošs gars, bet Atjaunotā Latvijā seko citam garam, un proti, garam, kas izriet no īpatnēja latviski-nacionālā satura.

Rīgā, 1939. g. 13. maijā.

ARCHITEKTŪRAS GARS ATJAUNOTĀ LATVIJĀ

Architektūrā, tāpat kā visā pārējā dzīvē Latvijā pirms 15. maija 1934. gada valdīja neviengabalainība. Zem dažādu teoriju ietekmējumiem architektūrā toreiz darbojās vairāki virzieni. No visiem virzieniem visintensīvāki toreiz centās realizēties modernais internacionālais architektūras strāvojums, kas nāca no Vakareiropas zem "Jaunas architektūras", "Lietišķas architektūras" vai "Funkcionālas architektūras" nosaukumiem. Šī architektūras virziena principi aizrāva daudzus mūsu celtniecības darbiniekus un padarīja vienu otru par savu karstu piekritēju. Šis architektūras virziens mācīja realizēt architektūrā universalismu, vispasaulīgumu, meklēt un interesēties par to, kas var būt kopīgs visādu valstu, tautu, tautību un personu architektūras veidojumiem, bet ne to, kas šos veidojumus atšķir vienu no otra. Protams, ka noteicošie elementi šē var būt bezpersonīgas, beznacionālas, tīri formālas un pavisam abstraktas dabas atziņas un risinājumi.

Pie šī virziena konsekvencēm piederēja arī tendence atbrīvoties no pagātnes arhitektūrālā domāšanas veida, no vēsturiskām architektūras formām un tradīcijām. Bet līdz ar vēstures un tradīciju noliegšanu nešķita arī svarīgi kultivēt saistību ar dzimto zemi un piekopt celtni mākslinieciski-ciešu ievienošanu Latvijas dabas raksturīgā un īpatnējā ainavā.

Sakarā ar abstraktā virziena iestrāvojumiem, notika arī jūtu vērtību - kā privātu lietu - izslēgšana no architektūras faktoru vidus, zināma bezdvēselīguma kultivēšana un sakarā ar to arī skaistuma elementa noliegšana. Par jūtām bija dominēt prātam. Jaunai lietišķai architektūrai bija dzimt iz tīrā intelekta.

Par laimi šis architektūras gars vistīrākā veidā realizējās Latvijā gan tikai architektūras teoretiskos darbos, studijās, projektos un projektu sacensībās, bet praksē pašas reālās dzīves vairāk vai mazāk klusinātā veidā. Jaunās, lietišķās, funkcionālās architektūras virziena formas ir abstraktas, gludas, kailas, tehniskas, daudzkārt nabadzīgas, bez profiliem, bez ornamentiem, vienmuļas, dažbrīd pat atbaidošas.

Pamatdomu, kādai jābūt Atjaunotās Latvijas architektūrai, Valsts Prezidents izteicis Nacionālās Celtniecības Komitejas 1936. gada 8. janvāra sēdē, apzīmējot to vārdiem: "Rast jaunām celtnēm mūsu tagadējā laika garam atbilstošu stilu, ārējo veidu un ietēru". Tā tad meklējamas architektūras formas, kas atbilst šim jaunajam laikmetam, kas saskapotos ar atdzimušās Latvijas tagadni. Pie tam Valsts Prezidents aizrādīja, ka šim architektūras darbam jābūt augstvērtīgam, nevis ar kādu pārejošu nozīmi, nevis ar tādu, kas paliktu vēsturē bez pēdām, bet, kā teica Valsts Prezidents, "mūsu darbam jābūt tādām, kas rada un atstāj pieminekļus" (26. I. 39.).

Prezidents vairākkārt uzsvēris vienības gara lielo nozīmi Atjaunotās Latvijas dzīvē, norādīdams, ka vienības princips jāievēro pie izteiksmes meklēšanas mūsu zemes dziļākai būtībai, sacīdams: "Lai sava seja un izteiksme mūsu zemē pieskapotos tagad un arvienu vairāk tam, kas šē patiesi no pašas zemes nāk, tam, kas šē audzis un veidojies gadu simtepos un tūkstošos" (29. 4. 36.). Mums jāsaprot, ka uz-

svērdams vienības principa lielo nozīmi Atjaunotās Latvijas dzīvei, Prezidents to darījis zīmējoties arī uz architektūru, kas arvienu atrodas un kam arvienu jāatrodas ciešā sakarībā ar vispārīgo dzīvi. Ar vienības izcelšanu Prezidents uzsvēris jo nozīmīgu mākslas principu, bez kura nevar pastāvēt arī neviens īsts arhitektūras mākslas darbs.

Runājot par konkrēto saturu, kāds piešķirams dzīvei tagadnes Latvijā, Prezidents māca, lai visa kulturālā un saimnieciskā dzīve uzstāda sev par mērķi domu: "Visu par Latviju". Tādēļ arī arhitektūrai nepieciešami iekļauties visas Latvijas lielajā vienībā, ziedojot visus darbus tēmatam "Atjaunotā Latvija". Mums jāmeklē pēc tādām formām, kas atbilst Atjaunotās Latvijas saturam un prasībām, pie kam ierosmes un pamudinājumus mēs varam gan smelties no visdažādākiem avotiem.

Kā uz vienu no svarīgākiem elementiem 15. maija ideju realizēšanā Valsts Prezidents norāda uz mūsu zemes īpatnību respektēšanu. Mūsu zemei pieder īpatnēja daba un īpatnējas zemes bagātības, kas šē veidojušās no senseniem laikiem un kas atšķiras no dabas un no zemes bagātībām citās zemēs. Ir nodibinātas iestādes, kas nodarbojas ar mūsu zemes īpatnējo dabas apstākļu un dabas bagātību pētīšanu. Mūsu arhitektu uzdevums ir to ņemt vērā un pieskaņot savus darbus mūsu zemes īpatnībām. Mums jālieto materiāli, kas atrodas mūsu pašu zemē un ražojumi, kas gatavoti mūsu zemē. Mūsu ēkām mums jāpiedod tādas formas, kas atbilst mūsu zemes būtībai.

Bet mūsu zemē blakus pašas zemes un dabas īpatnībām ilgos laikmetos veidojušās un izkopusās arī mūsu dzīves īpatnības, radīdamas mūsu dzīves tradīcijas un mūsu vēsturi. Uz šīm lielajām vērtībām aizrāda Tautas Vadonis, uzsvērdams, ka tās šē veidojušās gadu simtepos un tūkstošos un aicinādams tam piegriest jo sevišķu vērību. Tagadnes arhitektiem ļoti izdevīgi ievērot savos darbos mūsu senatnes sniegtās vērtības, jo tās ir saturā bagātas un spēcīgi dvēš piemērotību Latvijas dabi un zemei. Tādēļ radošiem arhitektiem ar lielu pateicību jāsapņem vēsturiskais mantojums, ko mums sagatavojuši un sagatavo Prezidenta nodibinātais Vēstures Institūts, mūsu vēsturnieki, archeologi un speciāli mūsu arhitektūras vēstures pētnieki. Vēsturisko elementu piemērošana tagadējās Latvijas arhitektūrā rāda skaistu saiti ar senajiem mūsu arhitektūras veidojumiem.

Jo sevišķi izcilu stāvokli Atjaunotā Latvijā Valsts Prezidents piešķīris visīpatnējākai mūsu būtības pazīmei, proti, latviskumam. Tādēļ arī Nacionālās Celtniecības Komitejas likumā ietvērts pants, kas prasa "nostiprināt celtniecības darbā latviski-nacionālo garu". Tā tad Atjaunotā Latvijā drīkst būt tikai viens dominējošs arhitektūras virziens, proti, latviski-nacionālais, pie kam gan arī var "neoficiāli" eksistēt kādas citas atsevišķas strāvas arhitektūrā, bet gan par cik tās netraucē un nevājina latviskuma izpausmi. Ar Latvijas līdzekļiem mums vairs neklājas risināt problēmas internacionālās vai kādas citas arhitektūras garā, nedomājot par Latviju, bet gan visdažādākie no ārienes nākošie vērtīgie ierosinājumi lai kalpo mūsu latviskās arhitektūras uzdevumu pildīšanai.

Vadopa izteiciens par arhitektūru Atjaunotā Latvijā spilgti izceltas arī dvēseliskās vērtības skaistums un krāšpums, kas izriet no tā paša gara, no kura nāk Draudzīgais Aicinājums, Ģimenes Diena un citi līdzīgi iestādījumi cēlāko pārdzīvojamu kultivēšanai. Nacionālās Celtniecības Komitejas Padomes pirmajā sēdē Valsts Prezidents, zīmējoties uz arhitektūru, starp citu, izteicās, ka "jāgādā un jā rūpējas par to, lai celtnēs un daļumā mūsu laukiem un pilsētām piešķirtu skai-

stāku izteiksmi". Tā tad Atjaunotās Latvijas arhitektūrai jāsaturs un jākopj skaistuma elements pēc iespējas jo daudzpusīgos veidos.

Reizē ar cēlo dvēseles dzīves elementu izcelšanu augstā vietā, mūsu Vadonis norādījis arī, ka Atjaunotā Latvijā jo izcili vērtējams pats cilvēks vispārīgi. To mēs varam saprast tā, ka cilvēka personības izkopšanai piešķiramas jo plašas iespējas. Šaurās, vienpusīgās intelekta darbības vietā tagad personībai dota iespēja izteikties un veidoties, kopjot cēluma garu un dziļākas jūtas. Tagad arhitektūras novadā reizē ar intelektu var izkopties arī cēlāka fantāzija, kuplāks domu lietojums, vispusīgāka griba, jo arhitektūras izteiksmes līdzekļi tagad pēc sava satura tapuši nesalīdzināmi daudzpusīgāki un bagātāki, nekā agrāk, lietišķās jeb funkcionālās arhitektūras dominēšanas laikā. Arī uz arhitektūras darbiniekiem jāattiecinā Vadopa vārdi: "Varonības ideālisma, jaunatnes sajūsmas un degsmes, liesmojošu siržu, gara un varonības svētnīcu durvis ir atvēris 15. maijs".

Ar sacīto pietiek, lai raksturotu arhitektūras garu Atjaunotā Latvijā. Šis arhitektūras saturā ietilpst reālas, konkrētas, latviski - nacionālās personības šarma apgarotas, idejiski bagātas, daudzveidīgas un skaistas formas. Šāds ir formu raksturojums, kas piecu gadu laikā jau ievērojamā mērā paspējis pārņemt mūsu arhitektūras izteiksmi un aizvirzīt vairāk ēnā internacionālās, lietišķās, resp. funkcionālās arhitektūras demonstrēšanos. Arhitektūras studenti tagad mācas risināt uzdevumus, piemērotus Atjaunotās Latvijas vajadzībām. Arhitektūras sacensībās tagad redzami citāda rakstura darbi, nekā laikmetā pirms Atjaunotās Latvijas. Ne tik vien valsts un pašvaldību, bet arī lielu daļu no privātām celtnēm jau pārņēmis Atdzimušās Latvijas gars un arvienu vairojas to celtnu skaits, kuŗu arhitektūras veidojumos jau pavisam skaidri saskatāma Atjaunotās Latvijas īpatnējā seja.

Ja mums izdosies Atjaunotās Latvijas arhitektūrā ienest mākslas mūžīgās vērtības, t. i. tādas īpašības, kas var atrast nemainīgu atzinumu un pastāvīgu ievērību visos laikmetos, tad šis laikmets tiks neizdzēšamiem burtiem ierakstīts arhitektūras vēsturē un mēs būsīm sasnieguši augstāko, ko vien kāds laikmets var panākt savā arhitektūrā. Tad arī no arhitektūras viedokļa būs iespējams runāt par mūžīgo Latviju.

Rīgā, 1939. g. 14. maijā.

LATVISKĀ ARCHITEKTŪRAS STILA LIETĀ

Latviskuma nesējs ir cilvēks, un proti, latviskais cilvēks - latvietis. Latvietis, latviešu arhitekts savos darbos parāda savu latviskumu pa lielākai daļai neapzināti, bet ja viņš cenšas to darīt arī pilnīgi apzināti, tad latviskums var caur viņu realizēties ļoti izteiksmīgi. Protams, ka pilnībai var tuvoties pa piedzīvojumu pakāpēm un caur cīņīgiem vingrinājumiem. Un tā, caur cilvēku, latviskums top par dažādu objektu īpašību, par viņu kvalitāti.

Arī stils ir objektu īpašība, objektu kvalitāte. Tas atrodas saistībā ar katru objektu un pie tam katram objektam īpatnēji piemērotā veidā. Ar latviskumu saistas latviskais stils, ar architektūru - architektūras stils.

Latviskais architektūras stils dažkārt var būt vienkāršs, atturīgs, skaidrs un tml., un proti, kad tas parādas saistībā ar vienkāršiem, resp. atturīgiem, resp. skaidriem latviskiem objektiem. Tāda rakstura architektūras formas un līdz ar to stilus mēs redzējām nupat notikušajā Atjaunotās Latvijas piecu gadu celtniecisku sasniegumu izstādē, daudzos latviešu arhitektu darbos. Mums nedrīkstētu būt ne mazāko šaubu par latviskā elementa klātbūtni pat tādos architektūras darbos, kas uz pirmo acu uzmetienu izskatās vakareuropiski-moderni. Nevar taču būt nekādu šaubu par to, ka latviešu arhitekts, kas dzimis šai zemē un dzīvo šai zemē un kuŗas latviskums veidojies ar šīs zemes objektu palīdzību, nevar savādāki rīkoties, kā latviski, kaut pašam pilnīgi neapzināti un citiem dažkārt grūti tverami. Senlatviešu lauku celtnēs, kur mēs arī sastopam labi izteiktus vienkāršības, atturības un skaidrības elementus, latviskumu saskatīt mēs esam pieraduši ļoti iespaidīgā veidā.

Bet latviskums var izteikties arī bagātās, drošās un pat mistiskās formās, kā tas redzams dažu mūsu arhitektu darbos, kas arī atradās augšā minētā izstādē. Gan arī jau senos laikos latviskums bija izpaudies lielā krāšņumā, košumā un greznumā, kā to rāda mūsu etnogrāfiskie krājumi, kā arī pilskalnu izrakumu sniegtās mantas. Mūsu zemē latviskums daudzkārt izteicies arī lietojot diezgan droši bagāto eirōpiski-klasisko formu valodu, kādu mēs atrodam mūsu pirmā arhitekta Baumapa un viņa līdzgaitnieka Kr. Morberga darbos, kā arī redzam celtnēs, kādas veidojuši mūsu lauku celtnu meistari, baroka laikmeta lauku baznīcu cēlāji u. t. t.

Tādēļ nav jādomā, ka latviskumam jāgūst izteiksme tikai vienkāršās, atturīgās, skaidrās architektūrālās formās, bet gan, ka tas var tapt iemiesots arī visbagātākos, vissarežģītākos veidos, ja dotais uzdevums pēc tādām prasa. Mēs zinām, ka latviskums mūzikā var atskanēt tiklab koklētāja skandinātos, vienkāršos, atturīgos un skaidros topos, kā arī latviskā mūzika var izteikties kompozīcijās, kuŗas uzrāda sarežģītus veidus, dibinātus uz izsmalcinātām mūzikas teorijām un

kuŗas atskāpojamas no lieliem simfoniskiem orķestriem ar vismodernāko mūzikas instrumentu palīdzību.

Augšējie apsvērumi, šķiet, pietiekoši apgaismo, ka latviskums var lietot dažādākus izteiksmes līdzekļus, variācijas un nianses.

Top arī skaidrs, ka nevar pastāvēt kāds viens vienīgs latviskuma izpausmes veids un velti tādām pūlēties piemēroties visādiem gadījumiem, jo jātur vērā, ka katrs uzdevums prasa savu īpatnēju atrisinājumu un līdz ar to arī savu latviskuma veidu. Vienā gadījumā nepieciešams latviskumu izteikt vienkāršās skaidrās formās, citā atkal noderīgāki pielietot sarežģītas vai mistiskas formas. Protams, ka iepriekš nav nosakāms, kādos gadījumos piemēroti kādi satura elementi un līdz ar to kādi latviskuma veidi: to atrisināt piekrīt darba darītājam un pie tam katrā gadījumā īpatnējā piemērotībā.

Tā kā katram objektam piemīt savs saturs, savs raksturs, nevar būt runas par kādu vienu vienīgu latviskās architektūras stila veidu, bet gan par visdažādākiem. Mēs arī izšķiram: vienkāršu latviskās architektūras stilu, atturīgu latviskās architektūras stilu, sarežģītu latviskās architektūras stilu, latviskās lauku architektūras stilu, latviskās pilsētas architektūras stilu, praktiskās latviskās architektūras stilu, reprezentatīvās latviskās architektūras stilu, latviskās etnografiskās architektūras stilu, latviskās Vakareiropas architektūras stilu u. t. t.

Ceru, ka augšējie apsvērumi varēs kaut cik palīdzēt izprast latviskā architektūras stila jautājumu.

Rīgā, 1939. gada jūnijā.

LATVISKAIS SKAISTUMS

Pastāv uzskats, it kā vajadzētu varēt atrast kādu elementāru latviskā skaistuma izpausmes šūniņu, kas ieiet kā sastāvdaļa visās latviskā skaistuma parādībās kā latvisko skaistumu ienesošs faktors. Ja šādu elementu gadītos atrast, tad latviskā skaistuma problēma savā būtībā būtu izprasta un atrisināta. Bet šāda doma neattiecas konkrētā īstenībā, jo nav iespējams uziet kādu vienu atslēgu, kas pēc vienas schēmas spētu ieslēgt skaistuma elementu katrā latviskā objektā. Latviskā skaistuma realizācijai, ar kādu mums darīšana konkrētā īstenībā, ir tik bezgalīgi daudz un tik asi pretrunīgu izteiksmes formu, ka mums jānāk pie slēdziena, ka latviskam skaistumam nav un nevar būt kāda viena vienīga veida, bet gan visdažādākās parādības. Nav kādas vienas vienīgas latviskā skaistuma definīcijas, kas varētu izskaidrot latviskā skaistuma būtību vienā vienīgā teikumā. Latviskais skaistums spēj realizēties un realizējas visdažādāki, pēc visvisādiem likumiem, visdažādākos apstākļos un to var uztvert un definēt visdažādāki. Pats latviskais skaistums ir lieta-sevī, tas ir metafiziskas dabas, viens pats tieši mūsu apzīpai nepieietams, kaut gan tas ieiet kā pamatelements katrā latviskā skaistuma parādībā.

Izteikto apgalvojumu apstiprināšanai atļaušos pievest dažus piemērus.

Latviskais skaistums saskatāms mūsu Latvijas zemē viņas visumā, - zemē, kas palīdzējusi jo kupli izkopt un veidot skaistuma sajūtu un izpratni viņas iedzīvotājos - latviešos un kas bagātīgi piepildīta latviskā skaistuma realizācijām. Latviskais skaistums ir cieši saistīts ar to zemi, kurā dzīvo latvieši. Latvietis atrod jo skaistu to zemi, kur viņš paaudžu paaudzēs apdzīvo.

Skaista ir mūsu zeme.

Dr. Kārlis Ulmanis

Ja mēs veramies mūsu dzimtenes dabā, mēs nevaram savādāk, kā atzīt dabu, pie kuņas krūts mēs esam uzauguši un kuņas ietvērumā mēs dzīvojam, par ļoti skaistu.

Mēs jūsmojam par mūsu mežu mierinošo skaistumu, par mūsu koku zaļojošo daiļumu, par mūsu puķu smaržojošo krāšņumu.

Mēs atrodam skaistumu kokos, puķēs, ūdens un meža savienojumos.

Ad. Erss

Un ja mēs kur skaistumu atrodam un to sevī dziļi uzpēmam, tad tāds skaistums ir mūsu īpašums, ir latviskais skaistums.

Mūsu latviskā skaistuma sajūtai šķiet, ka lielu skaistumu pauž mūsu ziedošais pavasaris, mūsu saulainā vasara, mūsu zeltainais rudens un mūsu baltā ziema.

*Vai skaists nav skats, kad pavasari gravā
Zem sniega pamodies sāk spēlēt strauts?
Vai skaists nav skats, kad ziedu laikā plavā
Mirdz visās krāsās puķu smaržīgs auts?*

*Vai skaists nav skats, kad vējš pa rudzu druvu
Pret kalnu vilņus rotādamies veļ?
Un dābollauks zib tāl un tuvu
Un, saulē tvīkdams, brīnumsmaržu ceļ?*

*Vai skaists nav mežs, kad raibās ainās
To rudens brīnišķīgi izglezno?
Vai ziemu sārmas bārkstis pasakainās,
Tās saulē laistīdamās spīguļo?*

V. Plūdons

Ja, skaista ir mums, latviešiem, tā apkārtne, kuŗā mēs dzīvojam, kas mūs ietver un aptver tuvu jo tuvu visapkārt. Bet arī debesu zilgmes, kas augstumā izklātas pār mūsu galvām, ir tādas, par kuŗām mēs varam jūsmot.

*Skaistas ir mūsu mīlās dzimtenes
debesis.*

Edg. Rumba.

Debesu augstumi virs mūsu galvām mūs ierosina uz gara lidojumiem un tādēļ mēs no domām par zemes un dabas latvisko skaistumu tūlīt arī nokļūstam pie latviešu gara un dvēseles darbības īpatnējiem skaistuma veidiem. Augsti vērtīgs un svēts latvisks skaistums top īstens tad, kad latvietis var saskatīt pasaules lietās un notikumos Dieva prātu un rīcību, kad viņš ļauj Dieva Garam valdīt viņa dzīvē. Tad latviskā skaistuma pārdzīvojums viņa sirdī iedegas spēcīgāks, dziļāks un pacilošāks par jebkuŗu citu latviskā skaistuma izjūtu. Kad mēs mūsu dzimteni, mūsu dabu, mūsu mežus, laukus, puķes, upes un mūsu debesis uzlūkojam kā Dieva radību, mēs spējam izjust skaistumu, kas nesalīdzināmi intensīvāks par skaistuma sajūtu, kas rodas, kad visas šīs lietas uzlūkojam varbūt tikai kā materiĶas, enerģijas un mehānisko spēku produktus.

*Twošanās visa esošā Radītāja Garam,
Viņa darbības vērošana, ieskatīšanās
tās dziļumos, var dot lielāko
virs zemes iespējamo skaistuma sa-
jūtu.*

J. Auškaps

Cik skaists var tapt pats latvietis, ja tas savu dzīvi dzīvo un veido pēc Dieva Prāta un Gribas, to skaidri rāda mūsu brāļu draudžu locēkļi, kas Dievam ļāva valdīt savās sirdīs un garā, un kas tādēļ izkopās par personībām, kas izstaroja brīnišķīga miera pilnu svētu latvisku skaistumu. Arī tagad vēl sastopami latvju tēvi un mātes, kas šķiet apstaroti ar dievišķu skaistumu, kas pie latviešiem parādas tik īpatnēji. Šī pati Dieva skaistuma apgarotā latvju dvēsele, atspoguļojoties apkārtējā dzīvē un darbā, ir tā, kas daļojusi mūsu senās lauku baznīcas un dažu labu lauku sētu ar klusu intīmu latvisku skaistumu.

Valsts Prezidenta Rīgas pils - viesību zāle.

Latviskā cilvēka dvēseles un gara darbība veic īpatnējo latvisko dvēseles un gara kultūru un rada līdz ar to arī latviskā kultūras savdabīgo daiļumu.

Sevišķi daudz īpatnējā latviskā skaistuma mēs sastopam mūsu tautas gara dokumentos - teiku un pasaku krājumos, bet jo bagātā mērā mūsu tautas daiņās.

Cik daudz tur skaistuma tik vienkārša un svēta.

Fr. Bārda

Arī mūsu rakstnieku un dzejnieku darbos, kā redzams no pievešiem citātiem, ir ne mazums specifiski latviskā skaistuma, protams, katram rakstniekam un dzejniekam īpatnēji piemītošā uztvērumā un noskapā.

Blakus daiļliteratūras darbiem arī tēlotājas mākslas dažādās nozares kopj latviskā skaistuma stādu. Glezniecības mākslas meistari V. Purvītis un J. Rozentāls rāda savos darbos dziļi izprastu latvisku skaistumu. Ar latviskā krāsainības īpatnējā skaistuma dokumentiem - daudzu mūsu glezniecības mākslinieku darbiem - bagātīgi apgādāti mūsu mākslas mūzeji. Mūsu tēlniecības mākslas darbi ar Brāļu kapiem un Brīvības pieminekli priekšgalā pauž īpatnēju latvisku līniju, ķermeņu un plastikas skaistumu monumentālā uztverē. Mūsu arhitektūras mākslas darbi rāda latvisko arhitektūrālo skaistumu. Tas raksturīgos veidojumos parādās mūsu senās lauku mājās, kā to sevišķi spilgti varam saskatīt mūsu Brīvdabas mūzejā. Tagadējais latviskais arhitektūrālais skaistums ietverts modernās celtnēs gan vienkāršos atturīgos veidojumos, gan arī sarežģītākās eiropiskās klasiskās formās.

Latviešu ģēnijs jo bagātīgi ieaudis un ieauž savu skaistuma izjūtu un izpratni mūsu mūzikā. Mūsu tautas mūzika ir brīnišķīgs liecinieks senlatviskai skaistuma izjūtai ietvertai skapās. Latviskais skaistums mūzikā atrod iemiesojumu tiklab koklētāja atturīgos, vienkāršos un skaidros toņos, kā arī skandarbos, kas komponēti, lietojot eiropiskās kultūras sarežģītos kompozīcijas likumus un papēmienus, un kas tiek atskanoti no lieliem simfoniskiem orķestriem uz eiropiski-moderniem mūzikas instrumentiem. Vai nav pilni varena latviska skaistuma tādi darbi, kā Vītola Gaismas pils, Jurjānu Andrēja Kantāte tēvijai un Emīla Dārziņa Mēness starus stīgo? Latvietis mīl daudzkrāsainu skaņu skaistumu. Bet ir arī brīži, kad viņš meklē un atrod skaistumu tur, kur nav nekādu skaņu, nedz trokšņu, t. i., kur valda klusuma skaistums.

Tik klusumā mīt skaistums.

Jānis Poruks

Tā, netikvien daiļliteratūrā, tēlojošās mākslās un mūzikā, bet arī tur, kur viss kluss, izpaužas latviskais skaistums. To iespējams sastapt arī zinātnes laukā. Latviešu zinātnieks ierauga un bauda skaistumu, kad viņš saskata zinātnes iekšējās organizācijas sistēmu, iekšēju loģiku, kad viņš nododas viņas tapšanas un izkopšanas gaitas vērošanai.

Pats visu dzilāko dabas un dvēseles noslēpumu iekarošanas process, zinātnes tapšana, ietver sevī jaunu skaistuma pasauli.

J. Auškaps

Vērojot pievestos latviskā skaistuma izpausmes veidus, nav grūti atzīt, ka latviskais skaistums visās viņa parādībās arvienu atrodas saistībā ar dažādākiem objektiem: ar zemi, ar debesīm, ar tautas gara mantām, ar klusumu u. t. t. Bet tā kā šī objektu rinda neierobežoti pagarināma, jāsecina, ka objektu, vai parādību, kas ir latviski skaisti, var būt neskaitāms daudzums.

Mēs varam arī konstatēt, ka katra latviskā skaistuma saistība ar kādu objektu piešķir latviskam skaistumam zināmu saturu, raksturu, īpatnību. Uz šī pamata mēs izšķiram: mūsu zemes latvisko skaistumu, mūsu tautas dziesmu latvisko skaistumu, mūsu kultūras darbu latvisko skaistumu u. t. t. Bet tā kā latviskā skaistuma saistību ar citiem objektiem var būt bezgalīgi daudz, mums jāatzīst, ka latviskam skaistumam var būt bezgalīgi daudz realizācijas iespēju, variāciju, vai nianšu: var pastāvēt visdažādāka veida latvisks skaistums.

Turot prātā šo bezgalīgo dažādību, paceļas jautājums, kāds latvisko skaistumu nesējs - elements gan var būt kopīgs visām un visādām latviskā skaistuma parādībām? Mums atliek tikai konstatēt, ka visiem latviskā skaistuma izpausmes veidiem kopīgais skaistuma elements var būt un ir vienīgi Latviskais Skaistums pats, pa sevi pems, metafiziskas dabas, mums tieši netverams, un mums jāsecina, ka latviskā skaistuma parādības rodas tad, kad tas savienojas ar citiem objektiem, citiem vārdiem, kad metafiziskais latviskais skaistums, t. i. Latviskais Skaistums realizējas ar kāda cita objekta palīdzību, vai nu vājāki, vai spēcīgāki.

Šī teoretiskā ekskursija mūs māca, ka sajēgt vai zināt, kas īsti ir latviskais skaistums, mums iespējams tad, kad mēs uztveram latvisko skaistumu apvienojumā ar kādu citu objektu. Tikai metafiziskā latviskā skaistuma konkrētā realizācijā mēs varam gūt īstas reālas zināšanas par latviskā skaistuma bezgalīgi daudzpusīgo būtību. Tādēļ latviskā skaistuma īsti reālas izpratnes labā, ieteicams, cik vien iespējams daudz, krāt latviskā skaistuma konkrētos pārdzīvojumus, piemērus, paraugus un atzīņas par dažādākām latviskā skaistuma parādībām. Kad būsīm sakrājuši pietiekoši daudz šādu mantu, tad mēs arī iegūsim sajēgu par to, kas ir latviskais skaistums viņa būtībā.

No visa sacītā izriet, ka

1. latviski skaistu objektu var būt neskaitāmi daudz;
2. latviskais skaistums var realizēties bezgalīgi daudzveidīgi;
3. velti meklēt pēc kādas vienas vienīgas realizētas latviskā skaistuma pamatšūniņas;
4. dažādas latviskā skaistuma parādības uzskatāmas par metafiziskā latviskā skaistuma realizācijas veidiem;
5. latviskais skaistums izprotams, izjūtam, pārdzīvojams tikai viņa parādībās, t. i. konkrētā realizācijā.

Turot prātā sacīto par latvisko skaistumu un pamot vērā senseno atzinumu, ka skaistums ir ļoti svarīga un vērtīgs faktors dzīvības uzturēšanai un dzīves veikšanai, nekavēsimies latvisko skaistumu apzināti iemiesot mūsu dzīvē, cik plaši vien iespējams.

*Kā saules stari cauri šauj vasaras
dienas ūdeni, tā jums būs ar daiļu-
mu aptērpt visu to, ko jūs darat un
runājat.*

Edv. Virza

*Skaistuma nekad mums par daudz
nebūs.*

Rīgā, 1939. g. jūnijā.

Dr. Kārlis Ulmanis

LATVISKĀS ARCHITEKTŪRAS PAMATJĒDZIENI

Nacionālās Celtniecības Komitejas Architektūras Jautājumu Komisija savā š. g. 14. jūlija sēdē latviskās celtnieciskās architektūras pamatjēdzienu noskaidrošanas lietā pieņēma sekošus atzinumus:

1. Latviskā architektūra var pieņemt visdažādākus izteiksmes veidus.
2. Katram architektūras uzdevumam meklējams savs īpatnēji piemērots latviskuma izpausmes veids.
3. Nav atrodams viens kāds latviskuma izpausmes veids, kas atbilstu visvisādiem architektūras uzdevumiem.
4. Vēsturiskais latviskums uzskatāms par līdzekli tagadnes latviskuma realizācijai architektūrā.
5. Latviešu arhitekts, kas dzimis un audzis Latvijā, kuŗa persona tā tad ir latviskuma nesēja, nevar neiemiesot savu personīgo latviskumu savos darbos, kādēļ katrs latviešu arhitekta architektūras darbs atzīstams par latvisku.

Rīgā, 1939. g. 14. jūlijā.

DOMAS PAR STILU

Objekts, ko mēs apzīmējam ar vārdu "stils", pa sevi, savā tīrā veidā, šķiet, piederīgs kādai citai realitātei, kas iedarbojas uz šīs pasaules realitāti un cenšas ar tās līdzekļiem šeit iesaistīties, iemiesoties, izpausties, izteikties, ierobežoties, definēties u. t. t. Mums šai pasaulē nekad nav darīšana ar objektu Stils viņa tīrā veidā, bet tikai ar dažādākiem viņa realizācijas, definīcijas u. tml. veidiem, t. i. ar stila saistībām ar citiem objektiem. Atkarībā no tā, ar kādiem objektiem saistītu mēs stilu uztveram, konstatējam, mēs arī stilu definējam un piešķiram tam to pašu nosaukumu, kas piemīt dotam objektam. Uz tā pamata mēs tad arī izšķiram dabas stilu, tautisku stilu, nacionālu stilu, personīgu stilu, laikmeta stilu, funkcionālo stilu u. t. t. un uzstādam definīcijas: stils ir daba, stils ir tauta, stils ir nācija, stils ir persona, stils ir laikmets, stils ir funkcionālisms u. t. t.

Ja mēs tuvāki ieskatāmies objektu būtībā, mums nav grūti nākt pie atzinuma, ka katrs objekts pēc sava dziļākā satura nav kaut kas elementārs, bet gan apvienojums no bezgalīgi daudziem citiem objektiem. Tas mums kļūst saprotamāks, ja padomājam, ka par kuŗu katru tēmatu mēs varam rakstīt bezgalīgi daudzus un bezgalīgi dažādus rakstus, citiem vārdiem, mēs varam atrast bezgalīgi daudz atsevišķu momentu, t. i. citu objektu, kas palīdz dotam objektam nodibināties, iz-

teikties, veidoties, definēties u. t. t. mēs varam katru objektu apstrādāt no bezgalīgi daudz viedokļiem. Sīki, jo sīki iztirzājot kādas grāmatas saturu, mēs varam tai sastādīt neskaitāmi daudz kartipu, ko ievietot bibliotēkas kartotēkā.

Katrs mākslas darbs ir kaut kas bezgalīgs, kas satur sevī visu pasauli.

Oswald Spengler (vāc.)

Pateicoties tam, ka katrs objekts ir bezgalīgi daudz citu objektu apvienojums, arī ikkatra objekta stils tuvākā aplūkojumā jāuzskata kā sastāvošs no bezgalīgi daudziem stiliem. Bet tā kā katra objekta stils, tāpat kā katrs objekts vispārīgi, uzlūkojams ne kā parasts viņa satura elementu apvienojums vienkāršas summas veidā, bet gan kā to sintētiska vienība, katra objekta stils izteicas kā bezgalīgi daudz citu stila veidu sintēze. Ja mēs, piemēram, tuvāki aplūkojam kādu koku, mēs varam atrast viņā piemēram, Pasaules Radītāja stilu, dabas stilu, organiskas augšanas un izveidošanas stilu, konstruktīvu stilu, sazarojuma stilu, lapotnes stilu, loģikas stilu, ekonomijas stilu, lietišķības stilu, formālu stilu u. t. t. Visi šādi koka satura elementu stili sintētiski apvienojas paša koka vispārīgā stilā.

Visā plašā Dieva radītā pasaulē, visā nedzīvā un dzīvā dabā, visā florā un faunā, neizslēdzot cilvēku, mēs sastopam dabas stilu. Dabas stils piemīt katram zemes virsmas veidojumam, katram kalnam, katram ezeram, katram kokam, katram zvēram, katram putnam, katram cilvēkam u. t. t.

Daba! Mēs atrodamies viņas apkārtnē un apskāvienos, visi cilvēki ir viņā un viņa visos cilvēkos.

W. von Goethe (vāc.)

Tādēļ mēs arī runājam par zemes virsmas dabas stilu, par koku dabas stilu, par puķu dabas stilu, par dzīvnieku dabas stilu, par cilvēka dabas stilu u. t. t.

Mēs nekad nedrīkstam aizmirst, ka stils, kāds tas parādas dabā, resp. dabas objekts, realizējas vispilnīgākos veidos, kādi vien vispārīgi sastopami šeit pasaulē. Tādēļ arī stila izpausmes veidi dabā ir vispilnīgākie paraugi cilvēkam. Bet kaut gan dabā mēs ieraugam stila vispilnīgākos interpretācijas veidus, mēs tomēr, kad runājam par stiliem, parasti domājam par cilvēka veidoto un veidojamo objektu stiliem. Un tas jau arī ir tīri dabiski, jo Dieva radītās pasaules objektos nav nekādas stila problēmas, tur viss labi un uz vispilnīgāko nokārtots. Tikai cilvēkam piešķirts uzdevums rūpēties un gādāt, lai viņa dzīvē, darbā un rīcībā arī viss atrastos pēc iespējas jo pilnīgi attiecīgā piemērotībā. Tāpēc cilvēka dzīvē pastāv un arvienu no jauna paceļas stila problēma, nodarbinot cilvēka prātu.

Realizējot stilu savās cilvēcīgās prizmas skatījumā, cilvēks rod savu, tā saucamo, cilvēka stilu. Pie tam stils gūst izteiksmi ne tik vien cilvēkā pašā, bet ar cilvēka zīmogu pārnesas arī uz viņa veidotiem objektiem. Sakarā ar cilvēka būtnes dažādību mēs izšķiram visdažādākus cilvēka stilus, kā piemēram, primitīvā cilvēka stilu, kultūras cilvēka stilu. Eiropas rases cilvēka stilu, Āzijas rases cilvēka stilu, parastā cilvēka stilu, ģeniālā cilvēka stilu u. t. t. Ka cilvēks pats sevi

projektē savos darbos, ir veca un uz ik soļa bez grūtībām novērojama lieta.

Mākslinieka uztveres un radīšanas procesā realizējas lielais indu li-kums "Tat twam asi" - tas tu esi.

Richards Rudzītis

Cilvēks mākslā atklāj sevi.

Rabindranath Tagore (ind.)

Attiecībā uz stila pāreju no cilvēka uz vīpa darbiem, rodas apzi-mējumi: cilvēka kultūras stils, cilvēka mākslas stils, cilvēka dzīves stils u. t. t.

Stils ir visam tam, ko cilvēks dara, vienalga, darbā vai runājot.

Alfons Francis

Stils ir cilvēks pats.

Georges-Louis Leclerc Buffon (fr.)

Loti izteiksmīga stila realizācija notiek ar objekta Persona palī-dzību. Cilvēka persona izteicas kā cilvēka pašapzinīga, racionāla būtne, pie kam katra atsevišķa cilvēka persona izteicas atsevišķā veidā. Katrs cilvēks ir atsevišķa persona. Tur, kur ir kāds cilvēks, tur atrodama arī šim cilvēkam piemērota persona.

Pasaule ir pakāpju celtnē no perso - nām.

L. W. Stern (vāc.)

Personas elements sastopams pasaulē dažādā spilgtumā un attīstī-bas kvalitātē ar Vienu Personu - Dieva Personu priekšgalā.

Kā ar katru objektu, tā, protams, arī ar objektu Persona saistas objekts Stils. Ar katru cilvēku saistas vīpa personīgais stils. Perso-nīgo stilu interpretē katrs amatnieks, katrs tehniķis, katrs autors, katrs dzejnieks, katrs gleznotājs, katrs arhitekts u. t. t., protams, dažādā spilgtumā un izteiksmes pakāpē.

Personīgais stils ir radītāja māksli-nieka garīgās sejas atspulgs.

Jēkabs Strazdiņš

Mākslinieks ieliek savā darbā savu personu.

Līgotņu Jēkabs

Tā kā cilvēki ir visai dažādi, visai atšķirīgi ir arī vīpu personī-gie stili.

*Si duo faciunt idem, non est idem.
(Ja divi dara to pašu, tas nav tas pats.)*

Klasisks sakāmvārds

Personīgais stils, kas atkarīgs no darba darītāja īpatnējām spējām un apdāvinātības, no viņa īpatnējās uztveres un pieejas pie darba, visspilgtāki saskatāms, ja salīdzinājam darbus, ko veikušas dažādas personas vienā un tai pašā darba nozarē. Arhitektūrā un mākslā personīgo stilu parasti apzīmē ar attiecīgo architektu, resp. mākslinieku vārdiem, kā, piemēram, Palladio stils, Rastrelli stils, Rozentala stils, Purviša stils, Anša Cīruļa stils, Kārļa Zāles stils; Dantes stils, Šekspira stils, Raiņa stils, Poruka stils, Virzas stils. Stils ir persona.

Ļoti izteiksmīga stila realizācija notiek ar personības palīdzību. Ja mēs domājam par personību, tad mums tēlojas tiklab personas ar ļoti ievērojamām pozitīvām, bet arī personas ar negatīvām kvalitātēm. Personība ir kādas personas visraksturīgāko īpašību vienība, kas zīmīgi atšķir to no citām personībām.

Personība ir personas raksturs.

*Eisler, Handwörterbuch d.
Philosophie*

Personība ir individuālītātes augstākā forma.

*Eisler, Handwörterbuch d.
Philosophie*

Pasaules bērnu augstākā laime gan ir personība.

W. von Goethe (vāc.)

Protams, ka reizē ar personām, visa pasaule pārpildīta arī ar personībām visdažādākā kvalitātē. Visaugstākais personības jēdziens saistīts ar Dievu, arī Jēzu Kristu.

Šad un tad top runāts par tautas personību, par rases personību, par cilvēces personību, arī par dzīvnieku personībām, retāki gan par valsts personību, kaut gan termins juridiskā persona atrodas pie mums samērā biežā lietošanā. Jūtīgi mākslinieki, dzejnieki piešķir personības raksturu arī dabas priekšmetiem, ēkām, telpām, istablietām u. t. t.

Tāpat kā ar katru personu, arī ar katru personību saistas attiecīga veida personības stils; un tāpat, kā katras personas stils atspoguļojas šīs personas darbā un rīcībā, arī katra personība pārnes savu stilu objektos, kuŗus tā veido. Stils ir personība.

Tur, kur stils nāk sakaros ar tautu, tautību, vai tautiskumu, tur rodas tautas, tautības, vai tautiskuma stils. Tautas jēdzienu iespējams dažādi definēt. Tautas jēdzienu iespējams dažādi izprast. Mēs varam tautu definēt kā vienību, kas sastāv no personām, kam ir kopēja etnoloģiska pagātne, kopīgi priekšteči, kas runā kopīgu valodu, kam ir kopīgas tradīcijas.

Katras tautas dzīvē un darbā nepieciešami iemiesojas viņas kopības attīstības pakāpe, izpaužas tautas dvēsele, tautas gars, tautas raksturs, tautas tieksmes, tautas ideāli u. t. t. Un kā neatlaidīgs pavadoņš visur te parādas arī tautas, tautības vai tautiskuma stils. Sakarā ar to stila izpratnei rodas atziņas, ka stils ir tauta, stils ir tautiskums, stils ir tautība.

Tautas, tautības vai tautiskuma stila iemiesošanās notiek tiklab caur atsevišķiem tautas locekļiem un caur šo locekļu savstarpēju iestrāvošanos, kā arī zem visas tautas kopības apgarojuma. Visgalvenākais faktors te, protams, ir atsevišķais cilvēks, atsevišķa persona,

atsevišķa cilvēka personība. Katra tautas locekļa īpatnēji izteiktā tautība, tautiskums, un attiecīgais pavadošais tautas, tautības vai tautiskuma stils īpatnēji pāriet viņa darbos un rīcībā un pievienojas citu tautas locekļu izpausmes veidiem. Ja salīdzinām pie latviešu tautas pieredzīgo mākslinieku darbus savā starpā, piemēram Purvīša, Zāles un Cīruļa darbus, mums nav grūti konstatēt, ka pāri individuālā stila atšķirībām šiem darbiem piemīt pazīmes, kas noenkurotas kopējā latviskā tautības stilā. Bet it īpaši spilgti mēs varam saskatīt tautas, tautības un tautiskuma stilus, ja salīdzinām kādas vienas tautas mākslinieku grupas darbus zināmā nozarē ar tās pašas nozares citu tautu pieredzīgo grupas darbiem, piemēram, angļu arhitektu darbus ar vācu arhitektu darbiem, vai beļģu glezniecību ar mūsu latviešu glezniecību un varbūt ar krievu un japāņu darbiem.

Neraugoties uz individualitatu dažādību, katrā tautā ir savs kopējs stils, kas nav viegli sajaucams ar citu, kaut arī vienā kultūrā izaugošo, izteiksmes veidiem.

J. Veselis

Mūsu laikos tautas gan pārņem cita no citas dažādus ierosinājumus un ietekmējumus teknikā, zinātnē, mākslā un citās dzīves nozarēs, bet pārņemto objektu piemērošana un pārstrādāšana kādas tautas speciālajām vajadzībām un mērķiem arvien aužas cauri šīs tautas īpatnējais gars, tā kā svešie pārņemtie elementi gūst tautiskuma nokrāsu un uzņem tautisko elementu.

Tuvu tautas, tautības vai tautiskuma jēdzienam stāv jēdzieni nācija, nacionāls, nacionālisms, pat tik tuvu, ka bieži tos jauc. Ja uz kādas teritorijas izveidojas ļaužu kopība, kas nodibina savu valsti, tad šāda cilvēku kopība top par valsts tautu, par nāciju. Katrā nācijā var ietilpt dažādu tautu pieredzīgie, kā arī vienas un tās pašas tautas locekļi var piederēt dažādām nācijām. Sākot ar Latvijas nodibināšanos, visi Latvijas pilsoņi pieder pie Latvijas vai latviešu nācijas, bet pie latviešu tautas skaitāmi tikai latvieši. Nacionālais moments prasa pēc izteiksmes līdzekļiem, kas atbilst valstu tautas būtībai, un savā izpausmē vadas vienīgi no viedokļa, lai viss nāktu par labu valstij, resp. valsts tautai-nācijai. No nacionālā viedokļa nebūt nav jāizvairas kaut ko patapināt no citām tautām vai valstīm; blakus pašu nācijas vērtībām, nacionālos izpaudumos atrod pielietojumu arī sveši elementi, kas tādā gadījumā gan padoti "nacionalizācijai", t. i. ciešai ievienošanai nācijā. Nacionālisms izpaūžas valstu organizācijā, likumdošanā, arhitektūrā, glezniecībā, tēlniecībā, nācijas dzīves daždažādākās nozarēs. Nācijas īpatnības izpaudumi saistas ar nacionālā stila veidiem. Nacionālā stila izpratni raksturo definīcija - stils ir nācija.

Tā kā katrs cilvēks pieder pie kādas nācijas, viņa darbos un viņa rīcībā reizē ar viņa personību un tautību arvien izpaūžas arī viņa nācijas būtība un līdz ar to arī nacionālais stils viņa interpretācijā. Tā kā nacionālā stila saturā kā galvenais elements ieiet tautība, nacionālo stilu arī parasti nosauc pēc tautām, kas ar to saistītas. Tādēļ top lietoti apzīmējumi: igauņu nacionālais stils, lietuviešu nacionālais stils, latviešu nacionālais stils, u. t. t. Bet nacionālo stilu apzīmēšanai top izraudzīti arī citi nosaukumi. Tā mūsu laikā Vācijā dominējošo stilu iespējams nosaukt par Vācijas III valsts nacionālo stilu; jaunākais stila virziens Padomju Savienībā apzīmējams par sociālistiskā reālisma nacionālo stilu (nacionāls pēc formas - sociālistisks pēc satura). Bet

pie mums Latvijā patlaban aug un izkopjas Atjaunotās Latvijas tautiski-nacionālais stils.

Visas valstis, vai zemes, kas atrodas pasaulē, skaitas piederīgas lielākām vienībām, ko sauc par pasaules daļām. Tādēļ arī runā par Eiropas, Āzijas, Āfrikas, Amerikas un Australijas valstīm. Mēs zinām, ka pasaules daļas pēc savas būtības un rakstura vairāk vai mazāk noteikti atšķiras viena no otras. Šī atšķirība izpaužas atsevišķu pasaules daļu politiskā, kulturālā un saimnieciskā dzīvē, piešķirot dzīves parādībām zināmas atšķirīgas īpašības, kas savukārt saistas ar saviem stila veidiem. Šie stili tad nu sapem arī nosaukumus pēc pasaules daļām un uz tā pamata mēs arī runājam par Eiropas, Āzijas, Āfrikas un Australijas stiliem. Stils ir pasaules daļa.

Apstājoties tuvāk pie Eiropas stila jautājuma, jāatzīmē, ka dažādas Eiropas valstis, pateicoties labi izkoptai savstarpējai satiksmei, kopējai kultūras un saimnieciskai dzīvei, un citiem sakariem, nepieciešami padotas viena otras un līdz ar to arī visas Eiropas civilizācijas un kultūras iestrāvojumiem.

Mūsu dienu Eiropa ir vairāk, nekā ģeografisks jēdziens, vairāk, nekā eiropiešu un somugru cilts likteņu kopība - tā ir kļuvusi par ideju, par reizāki, par sarežģītu garīgas dzīves formu sistēmu, ko saucam par Eiropas civilizāciju. Nevar notikt pārmaiņas kādā šīs civilizācijas geopolitiskā sektorā, tās garīgā aspektā, kas vairāk vai mazāk pozitīvi vai negatīvi neietekmētu arī citus šīs sistēmas locekļus.

Arvēds Švābe

Eiropas stils ir tas stils, kas saistas ar visas Eiropas kopību, ar visām Eiropas dzīves nozarēm, ar Eiropas kultūru, arhitektūras un mākslas strāvojumiem, kā arī ar katru eiropieti, ar viņa darbiem un viņa rīcību.

Pie Eiropas arhitektūras stila veidiem pieder eiropiskās klasiskā arhitektūras stils, kas dibinās uz eiropiskā arhitektūrālā kopīpašuma - uz kolonnas, antablementa, zelmepa, arkas un jumola elementiem. Jaunākā laikā Eiropā radies tā saucamais modernās lietišķības jeb utilais arhitektūras stils. Jāpiezīmē, ka šis stila veids tapis arī par internacionālu stilu, jo tas nav raksturīgs nācijām, bet izplatījies pa visu pasauli. No viedokļa, ka stils cieši saistas ar eiropiskiem elementiem, eiropiska stila izpratne izteicas definīcijā - stils ir Eiropa.

Pie vispazīstamākiem stila veidiem pieder laika, laikmeta, jeb laikmetīgie stili. Nav grūti novērot, ka laiks, vai laikmets izteicas dažādu objektu maiņā, ritmā, secībā u. tml. Cilvēku uztveres veidu, interešu dažādību, zināmu objektu pasvīturošana, vai vājināšana, maiņa, ritms un secība arvien atbilst kādam zināmam laika momentam, kādam laika sprīdim, kādam laikmetam. Sakarā ar to mēs arī varam konstatēt, ka katram laika posmam atbilst savs stils, un arī to, ka laikmeta stiliem piemīt mainīgs raksturs. Tā kā laikmeta stils padots pastāvīgai maiņai, arī grūti, pat neiespējami kāda laikmeta stilu raksturot un noteikt pa viņa attīstības laiku. Tikai noslēgtiem stila periodiem saskatāmas skaidras pazīmes un tās tad arī iespējams ar noteiktību fiksēt.

Šad un tad dzird izsakāmieš, ka tam vai tam laikmetam nav sava stila. Šis apzīmējums nav uzskatāms par precīzu, jo nav laikmeta bez piederīga stila.

Katram laikam ir savs raksturs, sava kopība un vienība, ko mēs dēvam par laika stilu.

Roberts Kroders

Arī tam laikmetam, kuram it kā nebūtu sava īpatnēja stila, tomēr tāds ir: šis stils varbūt nav skaidri tverams, tas varbūt šķiet mazvērtīgs, maznozīmīgs, nenoteikts, tomēr mums jākonstatē, ka katrā laikmetā pastāv taisni tāds stils, kāds tam piederas un pienākas. Ja mēs ieraugam trūkumu mūsu laikmeta stilā, tad tas nozīmē, ka jāstājas darbā mūsu apzinātai rīcībai, lai palīdzētu rast tādu laikmeta stilu, kāds mums šķiet piemērots.

Kāda laikmeta stila izkopšanā svarīga nozīme piekrīt cilvēkam pašam, it īpaši ja viņš rīkojas apzināti un apzinīgi. Laikmeta stils izteicas cilvēka darbos caur to, ka attiecīgā laikmeta cilvēks pats viscaur pārņemts no sava laikmeta gara, tieksmēm, principiem un apstākļiem, kas noteic dzīvi viņa laikmetā. Cilvēks pārņemts no sava laikmeta stila it sevišķi tad, kad viņš lāvies pārņemties ne tik vien jūtās un intuīcijās, bet arī saprātā un brīvā gribā. Novērojumi rāda, ka katrs darba darītājs nepieciešami ietver savos darbos un savā rīcībā to, no kā tas pārņemts. Aiz tā iemesla liela nozīme laikmetīgu stilu izkopšanā piekrīt atsevišķām personībām.

Vēsturisko stilu pieminekļiem aizvien piemīt personīgs individuāls raksturs.

Boris Viķers

Iz arhitektūras vēstures mēs zinām, ka laikmeta stilu, ko sauc par baroku, XVII gadusimtenī ierosinājis itālietis Borromini. Jaunāko laiku lietišķības stilu arī nodibinājušas atsevišķas personas ar Walter Gropius un Le Corbusier priekšgalā. Šīs mākslinieku personības spilgti uztvērušas sava laikmeta satura elementus un savus atzinumus nostiprinājušas savos darbos tādā veidā, ka tie tapa par principiem viņu laikmeta stilam. No laikmeta viedokļa stila definīcija skan - stils ir laikmets.

Mums bieži nākas sastapties ar tādiem objektiem, kam piemīt universālas vai internacionālas pazīmes. Tie ir tādi elementi, kas kopīgi un viennozīmīgi visiem cilvēkiem, visām tautām, visām nācijām, visām valstīm, ar vārdu sakot, visai pasaulei. Tie ir elementi, kas pastāv visas pasaules sadzīves dēļ. Par universāliem, vai internacionāliem elementiem var kļūt viss, kam plaša objektīva vērtība un nozīme. Cilvēku dzīvei dažādās pasaules malās var būt tās pašas vajadzības, tās pašas intereses, tās pašas domas, tai var piemist tās pašas formas.

Mūsdienu kultūru raksturo dažādas organizācijas starptautiskā mērogā, piemēram, skauti, pestīšanas armija, kristianisma kustība, vanagi, starptautiskas zinātnieku, studentu, sportsmeņu u. t. t. sanāksmes.

Sinaiškis

Arhitektūrā universālisms, vai internacionālisms parādas visur tur, kur atrod pielietojumu tas pats māksliniecisks uztvērums, tie paši tehniskie noteikumi, tās pašas konstruktīvās metodes, tie paši materiāli, tie paši statikas atzinumi, tā pati prasība pēc apgaismes normām u. t. t. Universālismu vai internacionālismu mēs varam saskatīt Eiropas klasiskās arhitektūras, kā arī jaunās lietišķības principu pielietojumā visā pasaulē. Tāpat universālu vai internacionālu nozīmi iegūst Neufferta pazīstamā grāmata par projektēšanas mācību. Arhitektūrai, kurai vienāda seja Eiropā, Āzijā, Āfrikā, Amerikā un Austrālijā, kā arī polāros un ekvatoriālos apgabalos, ir universāla, vai internacionāla arhitektūra. Universālisms, vai internacionālisms valdīja pie mums pirms 15. maija, bet tagad, pēc Latvijas atjaunošanas, pirmā plānā izvirzas centieni un vajadzības Latvijas labā.

Tāpat kā tautiskuma un nacionālisma, arī universālisma, vai internacionālisma izkopšanas un izplatīšanas veicina galvenā kārtā atsevišķas personības, un proti, caur tādu elementu realizēšanu, kam ir vispārīga nozīme. Caur loģiku, racionālu, abstraktu domāšanu, caur zinātni un teorijām ar vispārīguma raksturu rodas vērtības universālā, vai internacionālā garā. Universālisma, vai internacionālisma izplatīšanu jo sevišķi sekmē dzīves prasību un paradumu izlīdzināšana un uniformēšana, kā arī tautu tuvināšanās sociālā, intelektuālā un valodas ziņā, kā arī modes strāvājumi un starptautiskās satiksmes un ziņu izplatīšanas līdzekļi.

Visur tur, kur parādas universālisms, vai internacionālisms, kur top redzami objekti ar universālu vai internacionālu raksturu, realizējas arī attiecīgie stili, un proti, universālais stils un internacionālais stils. Atkarībā no objektiem ar kādiem šie stili saistas, tie gūst dažādākus veidus. Eksistē, piemēram, dzīves universālais, vai internacionālais stils, kultūras universālais, vai internacionālais stils, paradumu universālais, vai internacionālais stils, arhitektūras universālais, vai internacionālais stils, formu universālais vai internacionālais stils, u. t. t. No aplūkotā viedokļa stila definīcija stils ir universālisms un stils ir internacionālisms.

Iedziļinoties dabas objektos, kā arī cilvēka darbos un rīcībā, mēs uz ik soļa sastopamies ar formu un izšķiram dabas formas, cilvēka formas, personības formas, tautiskas formas, nacionālas formas, pasaules daļu formas, laikmetu formas, internacionālas formas u. t. t. Ar formām, tāpat kā ar katru citu objektu, saistas stils. Objekts Stils, lietojot formu sev par izteiksmes līdzekli, parādas kā dabas formālais stils, cilvēka formālais stils, personības formālais stils, tautiskais formālais stils, nacionālais formālais stils, u. t. t. No šāda domu gājiena atvasinātas, veidojas stila definīcijas: stils ir forma, stils ir dabas forma, stils ir cilvēka forma, stils ir personības forma, u. t. t. Bija, ir patlaban, un būs arvien momenti, kad vispārīgi dzīve, arhitektūra un mākslas it sevišķi vairāk vai mazāk pastiprinātā mērā piekopj formu kultu. It īpaši pēdējos gadu desmitos formālais stils piedzīvoja plašu izplatīšanu un kultivēšanu kā vispārīgi pasaulē, tā arī pie mums Latvijā.

Līdzšinējā garā turpinot, mēs varētu vēl aplūkot materiālu stilus, funkcionālo stilu, tradīciju stilu, priekšmetu īpatnības stilu, u. t. t. Tas tikai vairāk nostiprinātu mums atziņu, ka stils vispārīgi var realizēties bezgalīgi daudzos objektos un pie tam katrā no tiem savā īpatnējā veidā. Kā saules stars lūzt stikla prizmā neskaitāmi daudzās krāsās, tā stils, nākdams no citas realitātes sfēras, iedarbojas uz pasaules objektu masu un ar tās palīdzību kristalizējas šai realitātē daž-

dažādākos veidos.

Protams, nedz pārzināt, nedz pielietot bezgalīgi daudzos stila veidus mums nav pa spēkam, kādēļ rodas jautājums, kādu stāvokli mums iepemt stila studijās un apzinātā stilu pielietošanā. Jāatzīst, ka mums jāpadodas zināmiem ierobežojumiem, un proti, katram no mums jāapstājas pie tiem stila veidiem, kam sakars ar objektiem, ar kādiem mēs patlaban atrodamies tuvākos sakaros un kuŗus mēs patlaban realizējam. Tādi objekti ir pašreiz darāmais darbs, atzīpa, ka mēs katrs esam īpatnēja personība, ka esam latvieši, Atjaunotās Latvijas pilsoņi, eiropieši, tagadējā laikmeta bērni, arī ka mēs atrodamies kultūrālos un saimnieciskos sakaros ar visu pasauli, u. t. t. Uz šādiem objektiem attiecošies stila veidi ir dotā darāmā darba stils, latviskais stils, Atjaunotās Latvijas stils, eiropiskais stils, tagadējā laikmeta stils, universālais stils u. t. t. Šādiem stila veidiem tad nu mums acumirkli jāpiegriež jo sevišķi nopietna vērība un interese.

Paceļas jautājums, kā tikt pie kāda stila veida īsti labas izpratnes un pie īsti brīvas rīcības ar to. Uz šo jautājumu jāatbild, ka lai studētu kādu zināmu stila veidu, jāpētī objekti, ar kuŗiem dotais stils atrodas saistībā, un proti, objekti, kas to zīmīgi raksturo. Arpus saistības ar kādu objektu, neviens stila veids mūsu uztverei un izpratnei nav pieietams.

Jāņem arī vērā, ka pie zināma stila, resp. attiecīgā objekta studijām ieteicams stāties ne ar kādām jau iepriekš pieņemtām teorijām, ne izejot no kādas kritikas vai zināma uzskata; šādas studijas jāveic brīvi, bez kaut kādiem iepriekšējiem spriedumiem vai aizspriedumiem. Mums dotam studējamam objektam, resp. stilam jāļauj pašam tieši uz mums iedarboties, lai par to gūtu pilnīgi patstāvīgus ieskatus.

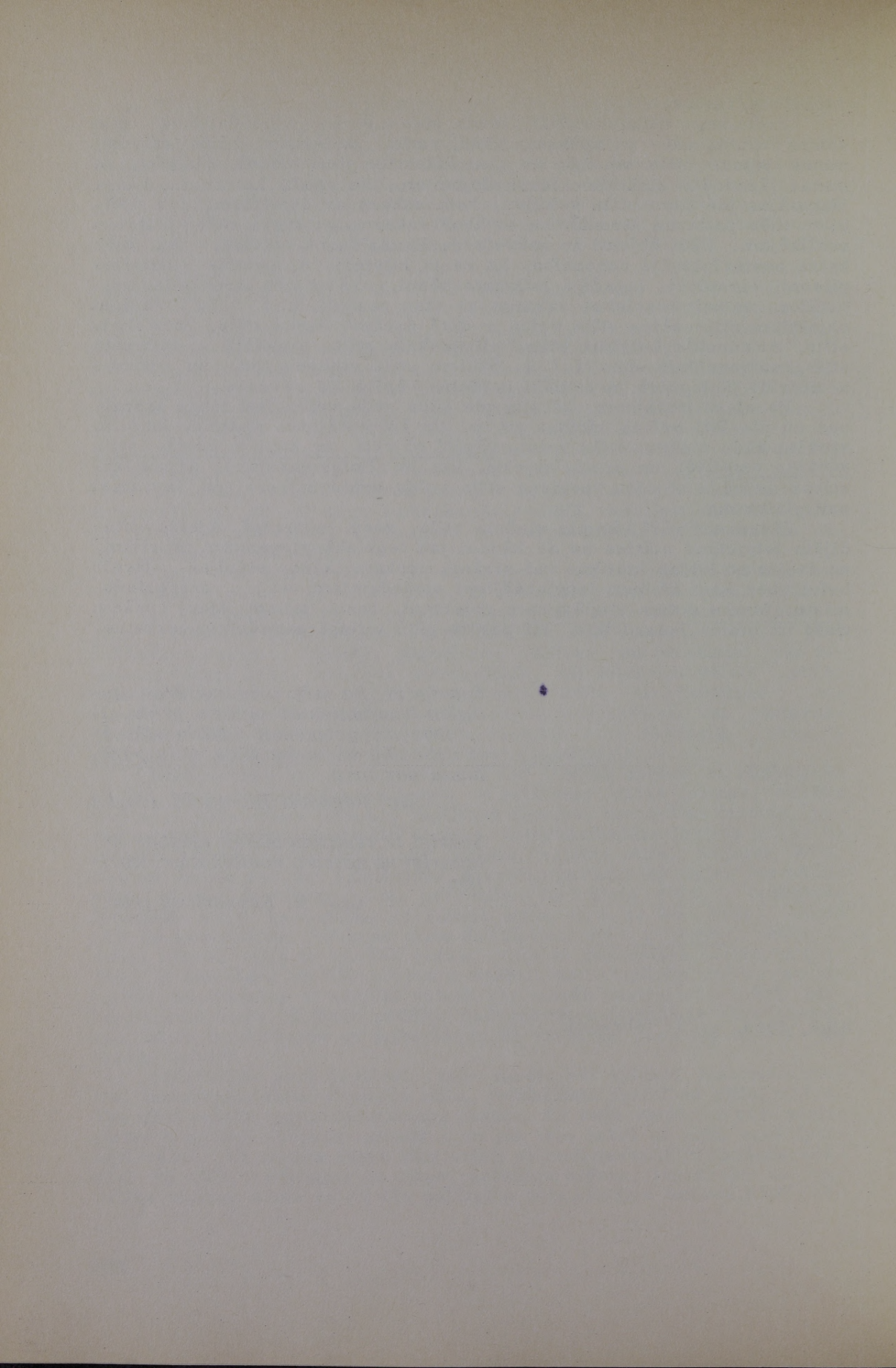
Svarīgi ir, ka mēs arhitektūras studijām tuvojamies ar atvāstu prātu, t. i. iepriekš neieņemot nekādu stāvokli attiecībā uz viena kāda stila pārākumu par otru.

Sir Reginald Blomfield (angl.)

Svarīgi ir realitātu būtību aplūkot neatkarīgi no noteikti nodibinātām teorijām.

Graf H. Keyserling (vāc.)

Rīgā, 1940. g. 3. februārī.

Kemeru viesnīca. Skats no piebrauktuves puses.

LATVISKĀ ARCHITEKTŪRA

Par latvisko architektūru nosaucāma tāda architektūra, kurai piemīt latviskuma pazīmes. Aiz iemesla, ka architektūra vispār izpaužas visdažādākos veidos un latviskumam arī var būt neskaitāmi daudz formu un noskaņu, latviskā architektūrā iespējami visdažādākie varianti. Šai apcerējumā pakavēsimies tikai pie dažiem latviskās architektūras veidiem, un proti, pie latvisko uzdevumu architektūras, pie personīgās latviskās architektūras un pie Atjaunotās Latvijas latviskās architektūras.

Latviskie uzdevumi, kādi tiek stādīti latviešu architektam ir visdažādākas dabas. Tam jākomponē latviskās valsts un pašvaldības ēkas, latviskās lauku un pilsētu ēkas, tam jārisina latviski reprezentatīvi tēmati, kā arī latviski intīmās architektūras objekti, tam jāprojektē tiklab latviskā ārējā architektūra, kā arī latviskās iekštelpas un istablietas. Nepieciešami, ka latviskiem uzdevumiem uz āru jāizteicas latviskā ietērpā. Nav pareizi lietot latviskiem uzdevumiem citu tautu architektūras veidus, tos vienkārši kopējot bez pieskaņošanas un pārstrādāšanas īpatnējām latviskām vajadzībām. Meklējot pēc piemērotas latviskuma izteiksmes, architektam jātur vērā, ka katram no pievestiem uzdevumiem ir sava īpatnība, katrā no šiem tēmatiem latviskums ietveras ar atšķirīgu saturu. Nav grūti atzīt, ka lauku sētas celtni latviskuma elementi atšķiras un tiem jāatšķiras no pilsētās celto valsts un pašvaldības administratīvo ēku latviskuma pazīmēm. Reprezentatīvais latviskums ir citādas dabas nekā intīmais latviskums, un ārējai architektūrai pieder citādi latviski veidojumi nekā iekštelpām un istablietām. Katram uzdevumam architektam jāatrod savs īpatnēji piemērots latviskuma saturs. Ja tas visādiem uzdevumiem lieto kādu vienu un to pašu latviskuma veidu, radīsies latviska architektūra, kas neatbilst uzdevumu īpatnības prasībām. Tādā gadījumā latviskā architektūra veidosies neatkarīgi no uzdevumu dažādības, citiem vārdiem, te dažādi uzdevumi kā līdzekļi palīdzēs risināt vienu un to pašu latviskās architektūras veidu; ne latviskais uzdevums te tiks izteikts ar piemērotu latviskās architektūras veida palīdzību. Šāds atrisinājums neapmierinās prasības pēc pareizas un patiesas uzdevuma būtības izpausmes, tā neienesīs arī nekādu dzīvību, nedz progresu latviskās architektūras izkopšanā. Turpretim, ja arhitekts meklēs pēc latviskuma izteiksmes veida, kas sader ar uzdevuma īpatnējām prasībām un atbilst tā speciālam raksturam, tad viņš būs pareizi atbildējis uz jautājumu par latvisko uzdevumu architektūru.

Latvisko architektūru veidojošas architektu personības, tāpat kā personības vispārīgi atšķiras viena no otras ar savām īpatnībām. Katra latviešu architekta personība izpaužas savā individuālā pieejā pie uzdevumu risināšanas, tā parādas īpatnēju izteiksmes līdzekļu meklēšanā un izvēlē, īpatnējā darba procesā, īpatnējos uzskatos par latviskumu u. t. t. Šīs īpatnības atspoguļojas tā saucāmā personīgā latviskā architektūrā. Caur personības ietveršanu architektūras darbos ieiet personības vērtības, kas pastāv katras personas vienreizībā un neaizvietojamībā ar citām personībām. No šī viedokļa nevajaga architektu

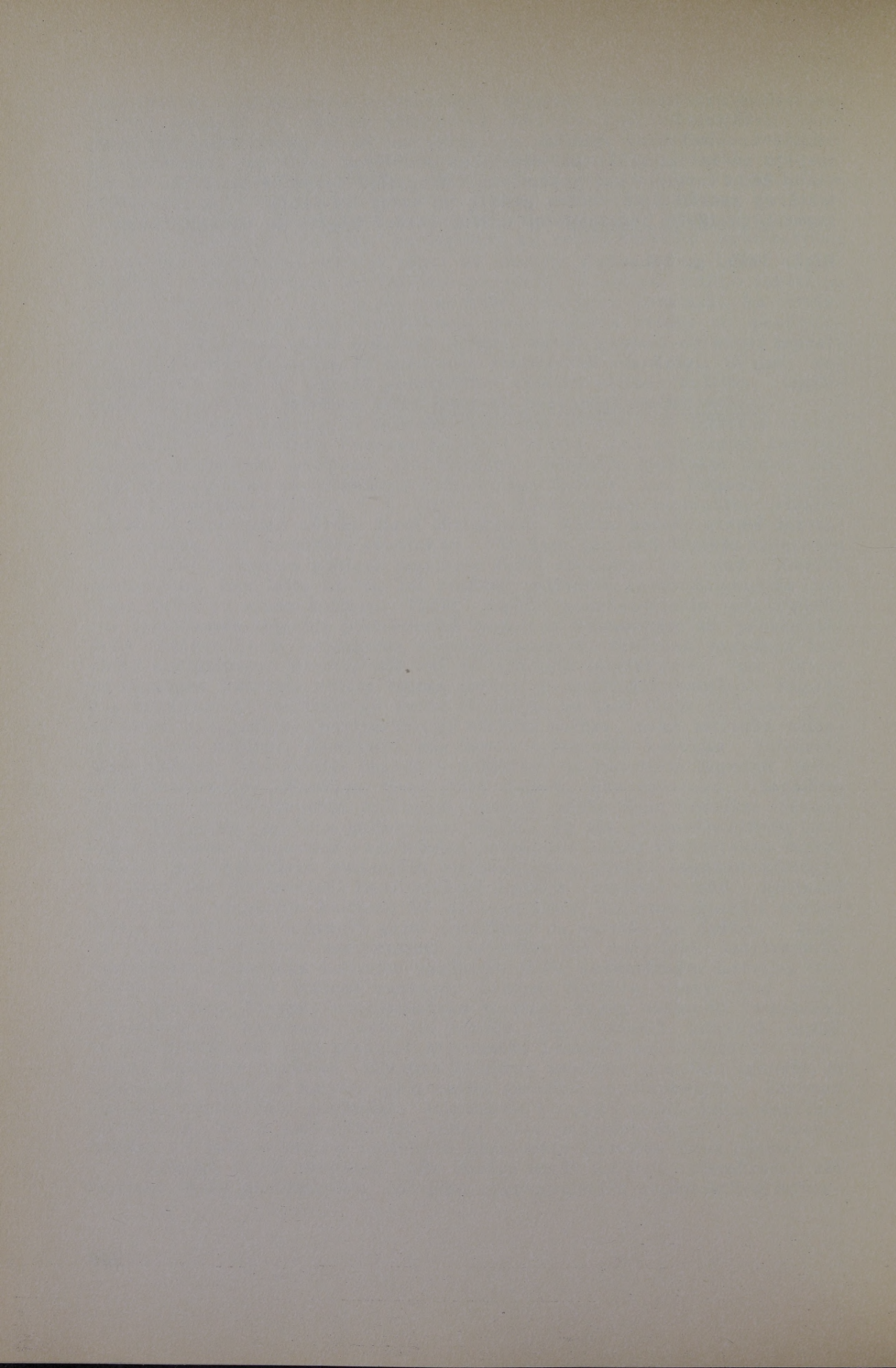
personības nivelēt vai pakļaut vienu otras izpratnei un gribai. Jāļauj katrai latviskai arhitekta personībai iet savu attīstības ceļu un brīvi izkopties latviskuma uztverē un izpratnē. Kā tad izskatītos latviskas arhitektūras kopaina, ja latviskam arhitektam būtu jāatsakās no personīgas izpratnes? Ko līdzīgu iespējams vērot lietišķās arhitektūras kailos veidojumos, no kuriem dveš pretim atbaidošs tukšums un šausminošs vēsums. Nav jākavē arhitektu viņa latviskās personības izkopšanā un jālūkojas labvēlīgi, sastopoties ar reprezentatīvo arhitektūru personīgā latviskuma uztverē tāpat ar latviski personīgiem lauku arhitektūras risinājumiem, ar latviski personīgi izjustiem intīmo iekštelpu noskaņojumiem u. t. t., ja pie tam tikai iespējams konstatēt, ka latviskā personība izraudzījusi latviskuma iemiesošanās veidus un papēmienu īsti piemēroti savai dziļākai izjūtai, savai gaumei un savai izpratnei. Personību dažādība ir dzīvinošs stimuls kā vispārīgi, tā arī arhitektūras mākslā. Ļaujot personībām zināmu rīcības brīvību, iegūstama dzirkstošas dzīvības pilna latviskā personīgā arhitektūra.

Atjaunotā Latvija ir latviski-nacionāla valsts, ir latviska tagadnes valsts, ir latviska Eiropas kultūras valsts. Lai Atjaunotai Latvijai atrastu piemērotu izteiksmi arhitektūrā, minētām īpašībām jādod iespēja atspoguļoties arhitektūras celtniecības darbos. Lai iekļautu arhitektūrā latviskās nācijas, t. i. Latvijas valsts tautas momentu, vispirumā kārtā jāpiegriež vērība tiem līdzekļiem, kādus sniedz sirmā latviskā senātne, lai turpinātu tradīcijas. Pie tam gan nedrīkstētu noteicošu lomu spēlēt tieksmes pakļaut tagadnes dzīvi senātnei, bet gan jāvalda centieniem, kas iziet uz to, lai senātne palīdzētu veidot Atjaunotās Latvijas dzīvi un vīpas kultūru. Tādēļ iegūtie senvēsturiskie arhitektūras izteiksmes līdzekļi piemērotībā tagadnes vajadzībām ir pārstrādājami. Blakus šiem latviskuma sasniegumiem no senātnes, tagadnes latviešu arhitektam jāinterpretē arī šī laikmeta latviskums, kas izriet no tagadnes Latvijas valsts tautas dzīves un oriģināltieksmēm. Tagadnes latviskuma realizācijas veids ir citāds un tam jābūt citādam nekā senātnē, jo tagadējai Latvijai ir cits būtības saturs, nekā latviešu cilstēvu valsts kopībai. Darbiem, kas lemti Atjaunotās Latvijas kultūrai, jābūt tādiem, kas atbilst tagadnes mērķiem un kas lieto tagadnē iedēriņus izteiksmes līdzekļus; tiem jābūt tādiem, kas raksturo tagadējo laikmetu. No šī viedokļa Atjaunotā Latvijā celtās ēkas nedrīkst izskatīties kā celtas agrākos gadsimtos, resp., ka tās piederētu citiem Latvijas laikiem. Tagadnes vajadzībām iespējams lietot vēsturiskos materiālus, bet vēsturisko materiālu pielietojumam jānes tagadnes zīmogs. Pie tam nav jāaizmirst, ka Atjaunotā Latvija atrodas ciešā kontaktā ar Eiropas vispārējo kultūru, kā arī apstākļi, ka etnoloģiskais nacionālais latviskums laikmetu gaitā saistījies un saistās ar dažādu tautu un valstu nacionāliem elementiem nacionālā vai valstiskā latviskumā. Atzīmētām Atjaunotās Latvijas pazīmēm jābūt saskatāmām Latvijas arhitektūras darbos būtiskā saskaņā. Eiropas kultūru, starp citu, raksturo īpatnēja Eiropas arhitektūras klasika, kuŗas elementi ir kolona, antablements, zelmenis, arka un jumols. Šie elementi latviskā izjūtā un pārstrādājumā spēj piešķirt Atjaunotās Latvijas arhitektūrai eiropiskas kultūras pazīmes. Eiropas kultūras pazīmes nedrīkst ignorēt, ja Atjaunotās Latvijas kultūra grib palikt saistībā ar vispārīgās Eiropas kultūras vērtīgākām pazīmēm. Atjaunotās Latvijas arhitektūra nedrīkst izskatīties, ka tā piederētu pie kādas citas pasaules daļas, jo arhitektūra ar tādu raksturu neatbilstu Atjaunotās Latvijas īstai būtībai.

Līdzīgā kārtā turpinot, mēs varētu tuvāk aplūkot, piemēram, vēl latvisko lauku arhitektūru, latvisko reprezentatīvo arhitektūru, latvis-

ko intīmo architektūru, latvisko konstruktīvo architektūru, latvisko formālo architektūru u. t. t. Līdz ar to mēs nonāktu pie atziņas, ka latviskās architektūras veidiem nav gala, bet ka te pastāv bezgalīgi daudz iespēju un ka latviskās architektūras problēma nebūt nav atrisināma ar vienu kādu formulu vai papēmienu. Bezgalīgā dažādība latviskās architektūras realizācijas veidos padara un uztur latviskās architektūras kopainu pastāvīgi interesantu, dzīvu, saturā bagātu un daudzkrāsainu.

Rīgā, 1940. g. februārī.

STILA PROBLĒMA

Uzmanīgi vērojumi rāda, ka to, ko mēs apzīmējam ar vārdu stils, mēs nesastopam un nevaram sastapt tīrā veidā, par sevi. Mēs stilu atrodam un varam atrast pastāvīgi tikai saistītu ar visvisādiem citiem objektiem.

Stila saistība ar kādu objektu mums stāsta par stila piederību pie šī objekta. Bet piederība pie kāda objekta dara stila rašanos un izkopšanas atkarīgu no šī objekta rašanās un izveidošanās, tā kā rodoties un attīstoties kādam objektam, parādas un izteicas arī stils. Pie tam kāda objekta veidošanās, iemiesošanās vai realizācijas likumība top reizē arī par stila izpausmes likumību. Neparādoties, neiemiesojoties kādam objektam, neatklājas un netop tverams arī stils. Šādas attiecības starp stilu un kādu citu objektu izteicamas formulā - stils vispārīgi ir kāds objekts.

Saistībā ar dažādiem objektiem stilam piemīt vai rodas dažādi veidi, bet tā kā objektu vispārīgi ir un var būt bezgalīgi daudz, stilam ir un var būt neskaitāmi daudz veidu. Katrs stila veids sapem sev apzīmējumu vai nosaukumu aizvien no tā objekta, kam tas pieder, aiz kāda iemesla stila veidu vispārīgs apzīmējums ir: tāda vai tāda objekta stils.

Šad un tad dzird izsakāties, ka tādām vai tādām objektam nav stila. Bet šāds atzinums nav pareizs, jo tuvāki novērojumi rāda, ka arī objektam, kuram it kā nebūtu stila, tomēr tāds piemīt. Ja kāds objekts nepietiekoši skaidri manifestējas, ja tas nedodas noteikti tverams, ja tas nav pietiekoši konsekventi sevī veidots, ja tas ir nepilnīgs, ja tas chaotiski jaucas ar citiem objektiem u. tml., tad tiešām šķiet, ka tādām objektam nav stila. Bet patiesībā arī tādām objektam ir savs stils, un proti, taisni tāds, kāds atbilst viņa būtībai. Neskaidram, nenoteiktam objektam piemīt neskaidrs, nenoteikts stils; nepilnīgam, chaotiskam objektam - nepilnīgs, chaotisks stils, bet tādām objektam, kas nedodas viegli tverams, ir grūti tverams stils. Ja turpretim kāds objekts skaidri noteikti izteicas, loģiski veidojas, raksturīgi zīmējas, tad tādām objektam ir arī skaidrs, noteikts, loģisks, raksturīgs u. tml. stils. Uz šādiem gadījumiem attiecināmi izteicieni: tam un tam objektam ir stils vai tas un tas objekts ir stilā.

Gadījumā, ja viens objekts pārvar, pārņem, vai ietver sevī otru, pēdējais padots stilizācijai pirmā objekta stilā, resp. otrs objekts top stilizēts pirmā objekta stilā.

Tā kā stilu palīdz veidot un noteikt citu objektu likumības un īpašības, tad, lai realizētos kāds zināms stils, jārodas, jārealizējas, jāizveidojas objektam, kas saistas ar vēlamā stila veidu. Citiem vārdiem, lai realizētu zināma nosaukuma stila veidu, jāizteicas tāda paša nosaukuma objektam. Apzināti meklēt pēc objektiem - zināma stila nesējiem, apzināti veidot šādus objektus, lietojot viņu visraksturīgākās pazīmes, vai sekmēt to veidošanos, nozīmē gādāt par zināma stila veida rašanos, nozīmē strādāt kādā zināmā stilā, vai - vienkārši - strādāt stilā. Ja turpretim mēs rīkojamies pret zināmu objektu rašanos, izveidošanos, vai kultivēšanos pēc viņu immanentiem likumiem, ja mēs

tos neievērojam, traucējam u. tml., mēs reizē ar to darbojamies arī pret zināma stila veida realizēšanos, vai - vienkārši - mēs strādājam pret stilu.

Definīcija stils ir vispārīgi kāds objekts norāda, ka stilu mums iespējams izprast arvien tikai ar kāda cita objekta palīdzību vai starpniecību. Arvien ar kāda cita objekta palīdzību mums paveras zināms ieskaits stila būtībā, - arvien kāds cits objekts ir tas, kas mums paskaidro, kas ir stils. Brīdi, kad mūsu apziņā realizējas kāds objekts, skaidrojas arī stila jēdziens. Tā kā objektu vispārīgi ir un var būt bezgalīgi daudz, stilu mēs varam izprast ar neskaitāmi daudz objektu starpniecību, kādēļ pastāv un var pastāvēt nepārredzami daudz stila izpratnes veidu. Bez kāda cita objekta palīdzības, t. i. stils pa sevi, tīrā veidā, mūsu apziņai nav tverams un mūsu izpratnei nav pieejams.

Pēc šī vispārīgā abstraktā ievada aplūkosim tuvāki, konkrētāki, dažus stila veidus, kas mums palīdzēs vairāk noskaidrot un nostiprināt sevī augšā izteiktās principiālās atziņas.

Ieejot nepārredzami daudzās un daždažādākās saistībās, stils, starp citu, parādas saistībā ar dabu. Bet vienotība ar dabu padara stila rašanos un izkopšanos atkarīgu no dabas, tā kā, parādoties un izveidojoties dabai, rodas un realizējas arī stils, kādu izsauc dabas izpausme. Kur nav iespējams saskatīt dabu, tur nevar arī saskatīt stilu, realizētu ar dabas palīdzību. Šāda attiecība starp stilu un dabu izteicas atziņā - stils ir daba. Šai gadījumā stils saņem nosaukumu - dabas stils.

Definīcija stils ir daba ir viens no stila jēdziena izpratnes veidiem. Šī definīcija norāda, ka stila būtību mums iespējams izprast ar dabas jēdziena palīdzību.

Ja daba saistas ar kādu citu objektu, šo objektu sev pakļaujot, tad notiek pakļautā objekta stilizācija dabas stilā. Tas pats notiek, ja viens dabas veids pārvar otru dabas veidu.

Ja mums jāļauj realizēties dabas stilam, mums jāgādā par to, lai daba varētu brīvi izteikties. Apzināti meklēt vai sekmēt tās veidošanos nozīmē apzināti strādāt dabas stilā. Kad, turpretim, mēs rīkojamies pret dabas izpausēšanos, ja neļaujam tai izkopties, ja traucējam to viņas attīstībā, mēs strādājam pret dabas stilu.

Ar dabas stilu mēs sastopāmies visur, kur realizējas daba. Bet "Daba", kā jau sirmā senatnē bija novērojuši grieķi, "izpaužas visā, kas ir un top". Tādēļ arī visā, kas ir un top, mēs ieraugam dabas stilu.

Pazīstamais amerikāņu arhitekts Frank Lloyd Wright reiz uzstādīja jautājumu "Kas ir stils?" un pats arī tūlīt deva atbildi "Katrai puķei tas ir". Bet tāpat kā var runāt par puķes dabas stilu, mēs varam atzīt, ka visai augu valstij, jeb visai florai ir savs dabas stils. Augu dabas stils rodas tad, kad augiem dota iespēja brīvi attīstīties, pēc saviem iekšējiem likumiem augt, ziedēt un zelt.

Kad augu daba pārņem kādu ēku un kad augiem šē iespējams savā vaļā izkopties un veidoties, tad ēka padota stilizācijai augu dabas stilā.

Kūts niedru jumts vietām bija pārklājies sūnām, un jo zaļākas tās palikās, jo tuvāks bija rudens. Uz jumta bija iesējušās arī dažādas zāles, to sevišķi daudz bija tā mugurā, un viņas tur vilņoja kā zaļas krēpes.

*Pat kāda rudzupuķe tur bija uzdīgusi,
un viņas krūms ziedēja un kuploja
katru gadu jo vairāk. Tā daba bija
iemīlējusi šo ēku, vilkšus vilkdama
to savos zaļos un klusos apkampie-
nos.*

Ed. Virza, Straumēni

Un rezultātā - Straumēnu kūts parādījās stilizēta zaļās augu dabas stilā. Kad uz augu dabu iedarbojās kāda citveidīga daba, piemēram, sniega, ledus, salnas, sarmas, putekļu u. tml. veidā, tad augu daba stilizējas sniega, ledus, salnas, sarmas, putekļu u. tml. dabas stilā.

Dabas stils cilvēkā izpaužas kā cilvēka dabas stils. Tā kā daba darbojas cilvēkā, starp citu, gan kā natura naturata (radītā daba), gan kā natura naturans (radošā daba), cilvēka būtne atrodas pastāvīgā dziļā un ciešā saistībā ar dabu. Piemēram,

Lieli mākslinieki un mākslas parādības ir dabas parādības.

Oswald Spengler (vāc.)

Darbodamās un izpauzdamās cilvēkā pēc saviem dziļākiem likumiem un noteikumiem, daba iegūst sev zīmogu cilvēka dabas stila veidā. Vispilnīgāki cilvēka dabas stils parādas māksliniekos un viņu darbos. Tā kā daba cilvēkā izteicas visdažādāki, pastāv visdažādāki cilvēka dabas stili. Eksistē jautrā cilvēka dabas stils, nopietnā cilvēka dabas stils, flegmatiskā cilvēka dabas stils, radošā cilvēka dabas stils, ģeniālā cilvēka dabas stils, primitīvā cilvēka dabas stils, u. t. t.

Ja mēs, tādā pašā garā turpinot, aplūkotu dabas realizēšanos dzīvniekos, mēs iegūtu atziņu par dzīvnieku dabas stiliem; ja mēs apstātos pie neorganiskās dabas veidojumiem, mēs tur saskatītu neorganiskās dabas stilus. Mēs vēl varam sastapties arī ar spēka dabas stilu, ar dienvīdu dabas stilu, ar formu dabas stilu, u. t. t. Vārdu sakot, dabas stila veidu vispārīgi ir un var būt nepārrēdzami daudz un dažādi.

Jo raksturīgu stila saistības veidu ar cilvēku rāda stila vienotība ar cilvēku kā tādu. Šai gadījumā stila rašanās un izveidošanās atkarīga no cilvēka paša, tā kā, kur rodas un attīstas cilvēks, tur parādas un izpaužas arī cilvēka stils. Cilvēka stilu izsauc pats cilvēks, tā kā rodas atziņa, ka stils ir cilvēkā pašā.

Stils ir cilvēks pats.

Georges-Louis Leclerc Buffon (fr.)

Stila saistība ar cilvēka personību gūst nosaukumu cilvēka personības stils.

Formula stils ir cilvēka personība dod mums vienu no stila jēdziena definīcijām, kas rāda, ka stila būtību iespējams izprast ar cilvēka personības jēdziena palīdzību.

Ja cilvēks pakļauj sev, vai ietekmē kādu objektu, viņš to saista ar sevi un reizē ar to pievieno tam savas personības stilu, stilizēdams šo objektu savas personības stilā. No arhitektūras vēstures zināms, ka laikmetu, ko sauc par baroku, spēcīgi ietekmējis itālietis Borromini un tādā veidā veselam laikmetam piedēvis savas personības stilu, stilizējot veselu laikmetu savas personības stilā. Kādai vien gleznai

ķērās klāt Jānis Rozentāls, arvien viņš prata katras gleznas saturu stilizēt savas personības stilā.

Ja jāizteicas mūsu pašu vai citu cilvēku personības stilam, tad jāgādā par to, lai mēs paši vai citi varētu brīvi realizēt savas personības dziļāko kodolu - savu būtni. Apzināti sekmēt un veicināt cilvēka personības būtiskāko dziļumu izpausmi nozīmē apzināti strādāt cilvēka personības stilā. Šī darbība nav sajaucāma ar apzinātu tiekšanos pēc oriģinālītes par katru cenu.

*Kas grib tapt par absolūtu oriģinālu,
tas viegli top par ākstu uz savu ro-
ku.*

Fr. Jodl (vāc.)

Tā jau būtu meklētas oriģinālītes realizēšana, ne personības būtības izpausme. Ja mēs darbojamies pret īstu personības izpausmi, mēs traucējam vai kavējam tās normālo funkciju un reizē ar to mēs strādājam pret cilvēka personības stilu.

Cilvēka personības stilu mēs ieraugam starp citu visur tur, kur cilvēks dara kādu darbu. Cilvēkam, vienojoties ar savu darbu, pēdējam piedrojas cilvēka personības stils šī darba izteiksmē.

*Stils ir visam tam, ko cilvēks dara,
vienalga, darbā, vai runājot.*

Alfons Francis

Ja darāmais darbs ir mākslas darbs un viņa darītājs ir mākslinieks, tad mākslinieks ieliek šai darbā savu personību un reizē ar to arī savas personības stilu, ko šai gadījumā apzīmē par šī darba mākslinieka personības stilu. Atkarībā no mākslinieka personības stila kvalitātes dzirdami spriedumi: "tas ir īsts Purvīts", "tas ir raksturīgs Liberts", "tas ir paties Zāle", "tas ir vājš NN", u. t. t.

Turpinot uzskaitīt piemērus cilvēka personības stilam, mēs varētu vēl apstāties, piemēram, pie ideālistiskā cilvēka personības izpausmes, kas sniedz ideālistiskā cilvēka personības stilu, vai pie realistiskā cilvēka personības, kas izsauc realistiskā cilvēka personības stilu. Ja mēs savu uzmanību pievērstu tautiskā un reliģiozā cilvēka personībām, mēs redzētu, ka šeit izteicas tautiskā cilvēka personības stils un reliģiozā cilvēka personības stils. Pagarinot vēl tālāk šo uzskaitījumu rindu, mēs nonāktu pie atziņas, ka cilvēka personības stila veidu ir un var būt neskaitāmi daudz.

Pie stila saistības veidiem, kas sevišķu ievērību gūst mūsu laikmetā, pieder stila saistība ar tautu. Stila rašanās un izkopšanās atkarīga no tautas, un proti, tādā nozīmē, ka veidojoties un izkopjoties tautai, viņas dzīvei, īpašībām, raksturam, parādas un izteicas arī viņas stils. Stilu izsauc un veido tauta. Sakars starp stilu un tautu izteicas atzībā "stils ir tauta". Stilu ciešā saistībā ar tautu dēvē par tautas stilu.

Izteiciens "stils ir tauta" ir viens no stila jēdziena izpratnes veidiem. Šī definīcija saka, ka stila jēdzienu mēs varam izprast ar tautas jēdziena starpniecību. Tā kā tauta ir saistīta ar stilu, viss tas, kas nonāk tautas ietekmē, vai tiek tai pakļauts, top stilizēts tautas stilā.

Ja jāgādā par tautas stila realizāciju, tad jārupējas, lai brīvi, nepiespiesti varētu izteikties tautas dziļākā būtība un saturs, viņas īpašības, raksturs, tieksmes, ideāli, vajadzības u. t. t. Apzināti veicinot

un rūpējoties, lai tautas būtiskais saturs gūtu izpaušmi, nozīmē apzi-
nāti strādāt tautas stilā. Šī darbība nedrīkst būt cenšanās pēc ārī-
gas tautas oriģinālītātes, bet gan pēc īpatnības, kas nāk no tautas dvē-
seles dziļumiem. Ja, turpretim, mēs kavētu un traucētu tautas īstā
satura izkopšanos un parādīšanos uz ārieni, mēs strādātu tautas sti-
lam pretim.

Ar tautas stilu mēs sastopamies visur tur, kur veidojas un iztei-
cas tautas būtība.

*Tauta ir ideja par kopējām asinīm,
par kopēju zemi, par kopējām para-
šām, par kopēju vēsturi, par kopēju
godu.*

Dr. Kārlis Ulmanis

*Tauta ir kopība. Tautas locekļi ie-
dzimst kopībā tāpat kā ģimenes lo-
cekļi. Tautas locekļi daudzkreiz iz-
kaisīti pa dažādām valstīm.*

Oksfordas konference 1937. g.

Tautas īpašībām un pazīmēm realizējoties, izkopjas un izveidojas tautas stils. Ja pie tam izceļas etnoloģiskie elementi, kļūst redzams stils, kas ir etnoloģiskais tautas stils, jeb, kā parasti saka, tautis-
kais stils. Mēs izšķiram dažādus tautiskus stilus, kas tuvāku apzīmē-
jumu saņem pēc tautas etnoloģiskā nosaukuma. Mēs izšķiram igauņu,
latviešu, lietuviešu, krievu, vācu, poļu, zviedru, u. t. t. etnoloģiskos,
vai tautiskos stilus.

Tā kā tauta sastāv no atsevišķiem cilvēkiem, viņas locekļiem, tau-
tas stils izpaužas tautas locekļiem darbojoties kā atsevišķi, tā arī sav-
starpēji iestrāvojoties. Galvenais nopelns šē piekrīt tautiskiem māksli-
niekiem, kas cenšas izteikt tautiskumu savos darbos.

*Tautiskas personības apņemtais tau-
tietis skaidri apzinās savas tautas
mērķus un grib tautas likteņus veidot,
raudzīdamies uz viņas augstmērķiem.*

Ernests Brastiņš

Tas ir tas ceļš, kas noved pie personības izprasta tautiskā stila,
jeb vienkārši, pie personības tautiskā stila. Personību tautiskie stili
sintētiskā apvienojumā palīdz izvirzīties kopējam tautiskam stilam.

Blakus personību tautiskam stilam, un kopējam tautiskam stilam
pastāv dabiskais tautiskais stils, formāli tautiskais stils, senlatviskais
tautiskais stils, Atmodas laikmeta latviski-tautiskais stils, u. t. t. - un
proti, arvien atkarībā no tā, ar kādu objektu realizējas etnoloģiskas
tautas īpašības.

Mūsu laikos tautas viegli pārņem cita no citas dažādus ierosinā-
jumus un ietekmējumus mākslā, zinātnē, teknikā u. c. Ja pārņemtos
objektus arī cauri vai pakļauj sev tautas etnoloģiskie spēki, tad tie,
vienodamies ar pārņemtiem elementiem, tos stilizē dotās tautas stilā.

Blakus tautai kā etnoloģiskai parādībai stāv tauta kā valsts tauta
jeb nācija. Dažkārt šie abi jēdzieni ļoti tuvi viens otram, tā kā tos
bieži sajauc. Ja kāda ļaužu grupa izveidojas par organizētu kopību
valsts nozīmē, tad rodas valsts tauta jeb nācija.

Nācija ir ļaudis, kas dzīvo vienas valsts robežās, t. i. valsts tauta, kas var būt arī dažādas tautas.

Oksfordas konference 1937. g.

Nācijā var ietilpt vienas vien vai dažādu etnoloģisko tautu pierīgie. Dažādu tautību locekļi var ieiet vienā nācijā, tāpat kā vienas tautas cilvēki var būt dažādu nāciju pārstāvji. Sākot ar Latvijas nodibināšanos, visi Latvijas pilsoņi pieder pie Latvijas jeb latviešu nācijas, kurpretim pie etnoloģiskās latviešu tautas pieskaitāmi tikai latvieši.

Anglijā katru svešnieku uzskata par angli, ja viņš un kamēr viņš ar saviem talantiem, līdzekļiem un attiecībām iestājas par Anglijas diženumu.

Oswald Spengler (vāc.)

Nacionālais elements prasa pēc izteiksmes, kas atbilst valsts tautas būtībai un savā izpausmē vadās vienīgi no viedokļa, lai viss nāktu par labu valstij un valsts tautai-nācijai. Nācijas un viņas dzīves satura realizācija ved sev līdzī nacionālo stilu.

Tāpat kā no etnoloģiskā, arī no nacionālā viedokļa tautai nebūt nav jāizvairas kaut ko patapināt no citām tautām un valstīm, lai papildinātu savas dzīves saturu. Šī laikmeta nacionālos izpaudumos var atrast pielietojumu vērtības no pašu senās tautas, kā arī svešu tautu elementi, kas tādā gadījumā gan padodami attiecīgam pielāgojumam, vai pārveidojumam - ietveršanai nācijā - "nacionālizācijai". "Nacionalizētie" elementi ir reizē arī elementi, kas stilizēti nacionālā stilā.

Tāpat kā tautiskuma realizācijas gadījumā arī nacionālo elementu iemiesošanas progresā galvenā loma galu galā piekrīt atsevišķam cilvēkam. Nācijas pazīmes saistas ar cilvēku un iekļaujas tālāk viņa darbos un viņa rīcībā. Tā rodas personīgi izprastais nacionālais stils. Atsevišķo personīgo nacionālo stilu sintētiskā vienotība sekmē kopējo nācijas stilu.

Tā kā nācijā kā svarīgs noteicošs faktors ietilpst etnoloģiskās tautas, nacionālā stila apzīmēšanai lieto tos pašus nosaukumus pēc tautībām, kādus piešķir etnoloģiskam stilam, un proti, pēc nācijā dominējošas tautības. Tādēļ arī saka, piemēram, igauņu nacionālais stils, latviešu nacionālais stils, lietuviešu nacionālais stils, u. t. t., kaut gan varbūt precīzāki būtu apzīmējumi Igaunijas, Latvijas, Lietuvas nacionālie stili u. t. t. Atkarībā no citveidīgiem objektiem, kas palīdz nācijai izteikties, mēs varam vēl sastapt, piemēram, laikmetīgo nacionālo stilu, formālo nacionālo stilu, arhitektūras nacionālo stilu, glezniecības nacionālo stilu, mūzikas nacionālo stilu. Šī rinda var būt nepārredzami gara.

Stila problēmas degpunktā patlaban pie mums Latvijā stāv jautājums par stila saistību ar Atjaunoto Latviju. Šai saistībā stila izpaušanās atkarājas no Atjaunotās Latvijas manifestēšanās. Realizējoties Atjaunotai Latvijai realizējas arī Atjaunotās Latvijas stils. Šāda attiecība starp stilu un Atjaunoto Latviju izteicas izpratnē: stils ir Atjaunotā Latvija. Šis formulējums izsaka, ka stila būtība izprotama ar Atjaunotās Latvijas palīdzību.

Tā kā Atjaunotā Latvija saistīta ar savu stilu, šis stila veids sa-

vukārt pievienojas visam tam, kas pakļaujas un piekļaujas Atjaunotai Latvijai, visu to stilizējot Atjaunotās Latvijas stilā.

Apzināti līdzdarboties un veicināt, lai Atjaunotā Latvija varētu brīvi un netraucēti parādīt uz ārieni savu būtību, raksturu un īpatnību, nozīmē apzināti strādāt Atjaunotās Latvijas stilā. Šī darbība nedrīkst būt cenšanās pēc ārišķīgas oriģinālītes, bet gan pēc tās īpatnības, kurai saknes slēpjas Atjaunotās Latvijas esības dziļumos. Kas darbotos pret Atjaunotās Latvijas būtiskā satura gaismā celšanu, tas kavētu vai traucētu Atjaunotās Latvijas izveidošanos un reizē ar to arī strādātu pret Atjaunotās Latvijas stilu.

Kāds būtisks raksturs ir Atjaunotās Latvijas saturam un kādā virzienā tam jārealizējas, to autoritātivi pateicis un arvien no jauna saka un māca Valsts Prezidents - Atjaunotās Latvijas radītājs - savās daudzajās runās un norādījumos. Atkarībā no tā, ar kādu objektu palīdzību notiek Atjaunotās Latvijas izteiksme, Atjaunotās Latvijas stils iegūst dažādus veidus. Mēs varam runāt, piemēram, par kulturālās Atjaunotās Latvijas stilu, par mākslinieciskās Atjaunotās Latvijas stilu, par sociālās Atjaunotās Latvijas stilu, par saimnieciskās Atjaunotās Latvijas stilu, u. t. t.

Mūs, kas dzīvojam Eiropā un piederam pie Eiropas kultūras tautu saimes, mūs, kam Eiropas jēdziens pieder pie mūsu būtiskām pazīmēm, mūs interesē saistības attiecības starp stilu un Eiropu. Turoties pie augšā demonstrētās domu gaitas, mēs atradīsim, ka relācija starp stilu un Eiropu izteicama formulā: stils ir Eiropa un ka stils šai gadījumā dabū apzīmējumu: eiropiskais stils.

Atrazdamies sakarā ar Eiropu, stils savukārt pievienojas visam tam, kas pieder pie Eiropas, kas pakļaujas Eiropai un kas palīdz to izteikt, visu to stilizējot eiropiskā stilā.

Ja mēs realizējam Eiropas būtību, ko noteic viņas zeme, viņas rase, viņas klīmats, viņas civilizācija, viņas kultūra, u. t. t., mēs sekmējam eiropiskā stila izkopšanos, mēs strādājam eiropiskā stilā. Ja, turpretim, mēs kavēsim vai traucēsim Eiropas satura izpausmi, mēs strādāsim eiropiskam stilam pretī.

Kā jau atzīmēts, ar eiropisko stilu mēs sastopamies visur tur, kur realizējas Eiropas saturs, būtība un īpatnība. Ja tveramas top tādas Eiropas īpašības, kurām jau no senseniem laikiem nodibināta pastāvīga, varētu teikt mūžīga, vērtība priekš Eiropas, t. i. ja, piemēram, realizējas klasiskas eiropiskas pazīmes, mēs sastopamies ar klasisko eiropisko stilu. Arhitektūrā šis eiropiskais klasiskais stils saskatāms veidojumos, kas dibinās, starp citu, uz kolonnas, entablementa, zelmīņa un jumola celtnieciskiem elementiem. Ja gribam, lai mūsu darbi iekļautos Eiropā ar ilgstošu un tradicionālu nozīmi, mūsu tagadnes arhitektūras veidojumos ar sekmēm var līdzēties ar minētiem klasiskās izteiksmes tradicionālajiem elementiem, protams, gan tikai kā ar materiāliem mūsu patstāvīgam Eiropas realizācijas darbam. Kaut gan Eiropas klasika izplatīta par visu pasauli un to pielieto kā izteiksmes līdzekli visā pasaulē, tomēr tā tipiski visu pasauli neraksturo, bet gan tikai Eiropu. Grieķu, romiešu, renesanses, baroka, rokoko un ampīra stili ir tīri eiropiskie stili. Gotu un romāņu stili, kas arī izplatīti Eiropā, gan vairāk izteic zināmu Eiropas tautu īpatnības, bet mazāk raksturīgi Eiropai visumā.

Jaunākā laikā Eiropas arhitektūras dzīvē stipri iesakņojies tā saucamais modernās lietišķības jeb utilais, saukts arī funkcionālais arhitektūras stils, kas, kaut gan Eiropā dzimis, pēc savas būtības nav Eiropai raksturīgs, jo programmā tam ir tendence būt par vispasau-

les, par internacionālu stilu. Eiropiskā tulkojumā universālais vai internacionālais stils nepārvēršas par eiropisku stilu, bet gūst tikai zināmu eiropisku noskaņu. Universālie, vai internacionālie elementi eiropiskam stilam var derēt tikai kā izteiksmes līdzekļi blakus citveidiem izpausmes faktoriem.

Realizējoties Eiropas saturam, veidojas arī kultūrālais eiropiskais stils, sociālais eiropiskais stils, mākslinieciskais eiropiskais stils, saimnieciskais eiropiskais stils, u. t. t.

Eiropas stila izpratne izteicas definīcijā stils ir Eiropa.

Pie vispopulārākiem stila saistības veidiem pieder stila saistība ar laikmetu. Iz šīs vienotības izriet definīcija stils ir laikmets. Šai gadījumā stils gūst nosaukumus laikmeta stils un laikmetīgais stils.

Tā kā stils saistās ar laikmetu, objekti, kas ietveras laikmeta saturā, top stilizēti laikmeta stilā.

Definīcija stils ir laikmets dod mums ieskatu stila būtībā no laikmeta viedokļa.

Ar laikmeta stilu mēs sastopamies visur tur, kur izteicas kāds laikmets, t. i. kur zināms laika posms atspoguļojas zināmos objektos, resp. kur zināmi objekti realizējas zināmā laika posmā - zināmā laikmetā. Kur pagātnē izteikušies un noslēgušies zināmi laika posmi ar īpatnēju saturu, ar atšķirīgām pazīmēm, t. i. kur realizējusies vēsture, tur mēs ieraugam vēsturisko laikmetu stilus. Tādi stili ir, piemēram, grieķu archaikas, grieķu klasikas, helenistiskā laikmeta stili, viduslaiku stili, renesanses, baroka, rokoko, ampira laikmeta stili. Katrs no šiem stiliem radās sakarā ar vīpa laikmetu raksturojošo objektu izpaušanos.

XVI gadsimtena otrajā pusē notiek jauns svarīgs lūzums telpas un laika priekšstatos, kas mākslas vēsturē iezīmē baroka stila rašanos.

B. Viķers

Sakarā ar gadsimteņu satura realizāciju, mēs izšķiram, piemēram, trecento, quattrocento, cinquecento, XVII, XVIII, XIX gadsimtu stilus. Attiecībā uz XIX gadsimtu pastāv uzskats, it kā tam nebūtu sava speciāla stila, to raksturojot dažādāko stilu mistrojums. Sakarā ar mūsu domu gājienu mums turpretim jāatzīst, ka XIX gadsimtenim tomēr ir stils ar īpatnējām pazīmēm, un proti, stils, kuŗa raksturīgā īpašība ir - mistrojums.

Laikmetu saturs, kas realizējas zināmu valdnieku laikā, dod iemeslu apzīmēt laikmeta stilu dažkārt ar attiecīgā valdnieka vārdu. Tā radušies, piemēram, nosaukumi Ludviķu XIII, XIV, XV, XVI stili, Napoleona un Nikolaja stili. Arī mākslas virzienu nosaukumi dod ierosmi attiecīgā laikmeta stila apzīmējumam. Tā radušies, piemēram, termiņi impresionisma laikmeta stils, futurisma laikmeta stils, kubisma laikmeta stils, u. t. t.

Laikmetu stili savā vēsturiskā secībā izrādījušies par jovērtīgām pazīmēm vēsturisko materiālu kārtošanai, galvenā kārtā mākslas laukā: tādā ceļā panākts labs pārskats par mākslas stila veidiem.

Runājot par laikmetu stiliem, mums, bez noslēgtiem laika posmiem, jāņem vērā arī laikmets, kuŗā mēs paši dzīvojam. Mūsu laikmets ir laikmets, kuŗam tekoši veidojas un mainas saturs, tas ir laikmets, kam robežas vēl nav novilkta. Bet arī šim mūsu laikmetam ir savs stils, un proti, stils, kas ir tikpat topošs un mainīgs, kā laikmets pats.

Kemeru viesnīca - skats no dārza puses.

Mūsu laikmets noteic katru dienu savu stilu.

Le Corbusier (fr.)

Tikai noslēgtiem periodiem saskatāmas stila pazīmes, resp. stila veids, kas noteicoši raksturīgs visam viņu ilgumam.

Ja mēs realizējam mūsu laikmeta saturu kaut kādā nozīmē, mēs strādājam mūsu laikmeta stilā, kurpretim, ja mēs paši to nedaram vai traucējam citus piepildīt šī laikmeta saturu, mēs strādājam mūsu laikmeta stilam pretī. Ja mums mūsu uzdevumiem jāpielieto kāda vēsturiskā laikmeta stils, mums jāņem vērā, ka strādāt kādā vēsturiska laikmeta stilā tā, kā to darīja toreizējie ļaudis, mums nav iespējams, jo mums ir dzīvs kontakts tikai ar mūsu laikmetu, mēs esam šī laikmeta ļaudis. Mūsu zinātnieku un vēsturnieku sniegtās vērtības mēs varam tagadnē izlietot tikai kā materiālus tagadnes izteiksmei. Ja mēs tagadnē veidojam kādu celtni renesanses stilā, atrazdami šai stilā labu izteiksmes līdzekli kādam mūsu celtnes elementam, tad tas nozīmē, ka mēs esam iepēmuši mūsu izteiksmes līdzekļu krājumā renesanses stila elementus un ļaujam tiem realizēties reizē ar citveidīgu mūsu celtnes saturu. Tāda rīcība atzīstama par pilnīgi laikmetīgu un rezultātā tā mums sniedz attiecīgu šī laikmeta stila veidu.

Grieķu tempļa formas ir neskaitāmas reizes tapušas atdarinātas; bet grieķu templi, kā kādas dievības kulta iestādi, kā tautas dzīves centru, kā nacionālu svētnīcu atkal no jauna radīt, tas nav pat veiklāka un ģeniālāka arhitekta varā. Arī noteiktākam klasicistam grieķu formas jāpielāgo citām vajadzībām un pedantiska akurātība sīkdaļās nespēj pasargāt to no tā, ka kopiespaids izrādas tomēr moderns.

Fr. Jodl (vāc.)

Tā tad viss, ko mēs daram, ir apzīmogots ar šī laikmeta zīmogu, tas ir darīts šī laikmeta stilā, un tādēļ arī ikkatrs senatnes mantojuma pielietojums tagadnē būs tikai līdzeklis šī laikmeta stilam.

Tagadnē visā pasaulē izplatīta interese par stila saistību ar universālismu, internacionālismu. Sakarā ar to stila izpratne izteicas definīcijās stils ir universalisms, stils ir internacionālisms. Objektī pakļauti universālisma, vai internacionālisma būtībai, parādas kā stilizēti universāli, resp. internacionāli stili.

Universālo vai internacionālo stilu mēs varam sastapt visur tur, kur realizējas objekti ar universālu vai internacionālu nozīmi, t. i. objekti, kas kopīgi un viennozīmīgi visiem cilvēkiem, visām tautām, valstīm, laikmetiem, u. t. t., vārdu sakot visai pasaulei. Eksistē kultūras universālais vai internacionālais stils, civilizācijas universālais vai internacionālais stils, zinātnes universālais vai internacionālais stils, arhitektūras, glezniecības, skulptūras, modes universālie vai internacionālie stili, u. t. t.

Ja mēs realizējam kādu zināmu universālu vai internacionālu saturu, mēs strādājam universālā vai internacionālā stilā. Ja, turpretim, mēs traucējam, vai kavējam universālismam vai internacionālismam piepildīt savas prasības, mēs reizē strādājam pret universālo vai in-

ternacionālo stilu.

Jaunākā laikā liela vērība top piegriesta stila saistībai ar formu. Uz stila vienotības ar formu pamatota stila izpratnes definīcija stils ir forma. Attiecīgais stila veids top apzīmēts par formas stilu, vai formālo stilu. Pateicoties stila saistībai ar formu, objekti saistībā ar formu parādas kā stilizēti formas stilā, vai formālā stilā.

Formas, jeb formālo stilu mēs varam sastapt it visur, kur realizējas kāda forma, pēc viņas veidošanas likumiem, resp. pēc tiem likumiem, kas veido objektu, kam dotā forma pieder. Tur, kur kristalizējas dabas formas, tur rodas dabas formu stils; kur personības formas veido sev izteiksmi, tur mēs ieraugam personības formas stilu. Sakarā ar tautas manifesēšanos parādas tautas formu stils, bet ar laikmetu - laikmeta formas stilu. Līdzīgā kārtā demonstrējas eiropisko formu stils, universālo formu stils, internacionālo formu stils, u. t. t.

Ja mēs realizējam kādu formu pēc viņas būtības likumiem, tad mēs strādājam formas stilā. Ja, turpretim, mēs neprotam vai kavējam ļaut formai, resp. attiecīgam objektam realizēties kā pienākas, mēs strādājam formas stilam pretī.

Tīri formāla formas, t. i. formas kā tādas kultivēšana noved pie formalisma, bet formalisms saistas ar formalistisko stilu. Tas notiek kad formu uzlūko kā pašvērtību un pašmērķi, kad dzīvē un mākslā par saturu top forma kā primārais elements.

Formalismā čaula top viss.

Fr. Gulbis

Ja arhitektūra tīri formāli kultivē klasiski-eiropiskās vai jaunās lietišķības formas, tad arhitektūrā rodas formalisms un sakarā ar to arī architektūras formalistiskais stils.

Līdzšinējā garā turpinot, mēs varētu vēl aplūkot:

gara emanācijas stilu -

Stils ir gara emanācija.

Joseph Hudnut (am.)

gara atmosfēras stilu -

Stils ir garīguma atmosfēra.

Oswald Spengler (vāc.)

gara rakstura stilu -

Stils ir gara raksturs.

E. Grosse (vāc.)

likumības stilu -

Stils ir dažādu atsevišķu mākslas veidu likums.

Brockh. Konvers. Lexikon

principa vienības stils -

Stils ir principa vienība.

Le Corbusier (fr.)

kārtības stilu -

Stils nav nekas cits kā kārtība.

*Georges-Louis Leclerc
Buffon (fr.)*

saskapu stilu -

Stils ir kādas mākslas parādības saskaņa ar viņas izcelsmes vēsturi.

Gottfried Semper (vāc.)

iemiesojuma stilu -

Stils ir zināms ideālu īpats iemiesojums ideālā formā.

Ernests Brastiņš

izteiksmes stilu -

Izteiksmes veidu, kādā kāda lieta parādās, mēs nosaucam par stilu.

Häuselmann (vāc.)

Stila atzīpu rindai mēs vēl varētu pievienot definīcijas stils ir lieta-sevī, stils ir transcendentals objekts, stils ir metafizisks objekts, stils ir abstrakta lieta. Šis stila saistības mums zīmīgi paskaidro, ka pat tad, kad mēs par stilu tikai domājam, mēs to neiegūstam tīrā veidā, bet apvienojumā ar dažādiem domu objektiem, mūsu gadījumā ar jēdzieniem: lieta-sevī - noumens, transcendentals objekts, metafizisks objekts, abstrakta lieta.

Savelkot kopā visu sacīto, mēs varam formulēt sekošus slēdzienus:

1. To, ko mēs saucam par stilu, mēs nesastopam un nevaram sastapt tīrā veidā pa sevi, bet arvien tikai saistībā, un proti, ar katru objektu.

2. Stilu mēs nespējam nedz uztvert, nedz izprast ārpus kādas saistības.

3. Mums darišana ar bezgala daudz stila veidiem, kā arī ar neskaitāmi daudzām stila izpratnes formām - ar visdažādākām stila definīcijām.

4. Katram objektam piemīt vai piešķiras savs īpats stila veids.

5. Stils gūst sev nosaukumus no ar to saistītiem objektiem.

6. Lai realizētos zināma nosaukuma stils, jāizteicas tāda paša nosaukuma objektam.

7. Lai stilizētu kādu objektu zināmā stilā, tas jāpakļauj objektam, kas saistas ar vēlamo stilu.

Rīgā, 1940. g. maijā.

KLASISKAIS CELTNIECISKĀS ARCHITEKTŪRAS

ORDERS

Vārds "orders" atvasināts no latīņu vārda ordo, kas nozīmē kārtību, kārtojumu. Šai rakstā mūs interesē tādu celtniecisku elementu kārtojums, kas izteic augsti vērtīgu arhitektūras veidu. Klasisko arhitektūras orderu veido gadusimteni kopti un pielietoti pamatelementi: kolonnas, pilāri, pilastrī, antablementi, pjedestāli un stilobāti dažādākās kombinācijās. Visraksturīgākās klasiskā celtnieciskās arhitektūras ordera pazīmes saskatāmas kolonnu, pilāru vai pilastru veidojumos, kādēļ pēc šiem elementiem arī apzīmē ordera tipus: piln-, trīsceturtdaļ-, puskolonnu-orderi, pilāru orderi, pilastru orderi.

Viselementārākais klasiskā ordera veids sastopams tur, kur tēlojas kopdarbība starp kolonnām, pilāriem un pilastriem no vienas puses un antablementa architrāva veidā no otras - kā balsta pasijas celtniecisko attiecību izteiksme. Kolonna, pilārs vai pilastrs kopā ar architrāvu reprezentē nepilnīgo celtnieciskās arhitektūras orderu, sauktu arī par architrāva orderu. Architrāva orders redzams palaco Pitti lielā kāpu telpā.

Architrāvs, kas ioniskā stilā apzīmēts par epistiliju, pieder pie antablementa trim galvenām sastāvdaļām. Bez architrāva, vai epistilija, pie antablementa pieder frīzs visos orderos, izņemot dorisko, kur tas raksturojas kā triglifons. Trešā antablementa sastāvdaļa ir dzega, jeb karnīzs. Ja antablements sastāv no visām trim raksturīgām daļām, tad to apzīmē par pilnīgu antablementu un, sakarā ar to orderu, kurā ietilpst bez tam vēl kolonnas, pilāri, vai pilastrī un pjedestāls, vai arī stilobats, par pilnīgu orderu.

Bez jau augšā minētā gadījuma, kur antablementā darbojas architrāvs vien, nepilnīgo orderu veido arī pārējās divas antablementa sastāvdaļas, ja kāda no tām iztrūkst. Nepilnīgs antablements var sastāvēt arī no triglifona, frīza un dzegas, kāds tas redzams senromiešu teātrī Arlē. No frīza un dzegas veidotu antablementu mēs ieraugam palaco Strozzi Florencē, bet antablementu no triglifona un dzegas mēs atrodam etrusku arhitektūrā Volaterrā. Antablementu, sastāvošu no architrāva un dzegas vien, uzrāda agrīe grieķu-ioniskie orderi, bet no architrāva un triglifona vien Zevsa tempļa cella Olimpijā. Sastopami arī gadījumi, kur lietoti divi architrāvi viens virs otra, kā tas redzams senromiešu templī Petri.

Architrāvs toskaniskā un doriskā orderā mēdz būt pa lielākai daļai gluds. Ioniskā, korintiskā un kompozitorderos tam izveidotas fascijas.

Frīzs var būt gluda josla, novietota starp architrāvu, resp. epistiliju un dzegu, bet tas var būt arī rotāts vairāk vai mazāk bagātiem skulpturāliem veidojumiem, kādā gadījumā to apzīmē par zooforosu (zoophoros) vai trinkosu (thrinchos).

Triglifons ir grieķu-doriskam un vispārīgi doriskam orderam raksturīgs veidojums. Tas sastāv no triglīfu rindojuma pārmaipus ar metopām. Triglifi savā apakšējā daļā saistīti savā starpā ar tenijas joslu, bet katrs atsevišķs triglifs ar regulu un guttae.

Dzega ir antablementa augšējā daļa. Ordera veidojumos tā parasti sastāv no trim daļā, : no vidējās galvenās daļas geizona jeb koronas, no augšējās daļas - simas, kas šad un tad aizvietota ar antifeksu rindu. Geizons grieķu-doriskā orderā apakšējā daļā veidots ar mutuli un guttae elementiem. Visos orderos, izņemot grieķu-dorisko un toskanisko, dzegas pageizonā ietilpst zobinājums. Pie pageizona sastāvdaļām pieder arī olinājuma un vilninājuma profili, kā arī moduljoni un konzoli, kas sevišķi iemīļoti italiešu renesansē. Pageizona elementi var ietilpt dažādākās kombinācijās savā starpā.

Kolonna parasti sastāv no bāzes, fusta un kapitēļa, bet eksistē arī kolonnas bez bāzes, kā, piemēram, grieķu-doriskā orderā. Fusts parasti veidots ar lielāku vai mazāku entāzi; pilāriem un pilastriem tādu parasti nepielieto, bet arī te entāze pielaižama. Pilāru orderam fusts sastopams tiklab kvadrātveidīgas, četrstūra, kā arī astopstūra šķērsriezuma formās. Pilastri šķērsriezumā palaikam uzrāda lēzena četrstūra formu.

Ja architrāvs reprezentē dziļi pārdomātu pasijas izteiksmes formu un kolonna, pilārs un pilastrs dziļi izjustu balsta darbību, tad dzega uzskatāma par formālu izteiksmi kādai plātnei (grīdai, griestiem, jumta segumam), kāda nosejuma biezuma dimenzijai vispārīgi. Frizs antablementā atbilst tai vietai, kur virs architrāva, kā pasijas, uzgulstas griestu sijas, kā tas spilgti raksturots doriskā ordera triglifonā. Šai vietai citi orderi lieto vertikālu, dažkārt konveksu, plātņi, kas it kā aizsedz griestu siju, vai jumta krēsla drempeli, vai vienkārši kā mūris balsta dzegas plātņi.

Kā zināms, celtnu celsmes un konstruēšanas būtību raksturo funkcijas: slodzēšana, balstīšana, uztveršana, stāvēšana, saistīšana, ieslēgšana, vaipagošana un tml. Ilgstošā ordera veidu kristalizācijā šīs funkcijas atradušas rūpīgu un raksturīgu formulējumu. Antablements vispārīgi, bet jo sevišķi architrāvs ar savām fascijām, tāpat kolonnas, pilāra vai pilastra bāzes, kā arī stilobats labi izteic slodzēšanu, resp. uzgulšanos. Kolonna, pilārs un pilastrs ir balstīšanas funkcijas paudēji un jo sevišķi ekspresīvi tad, kad izteikts balstīšanas spēku spraugums ar entāzes palīdzību. Kolonnas, pilāri un pilastri visumā, kā arī kapitēļi tāpat pjedestals un stilobats zīmīgi raksturo slodzes uztveršanu, pie kam bāzes un stilobats ir reizē arī raksturīgas stāvēšanas funkcijas - pēdas - attēlotāji. Siksnipās grieķu-doriskā kapitēļi, kā arī astragals citu kapitēļu veidojumos, arī tenija un rogula doriskā triglifonā izteic viegli saprotamu saistīšanas funkciju. Architrāvs un dzega darbojas kā friza vai triglifona ieslēdzēji. Kāda ordera pielietojums par rāmi palīdz rast monumentālu ieslēgumu celtnēm, kā to redzam, piem., senos klasiskos tempļos. Antablements visumā, dzega un it īpaši sima, arī kolonnu, pilāru un pilastru kapitēļi pauž nepārprotami izteiksmīgu vaipagošanas darbību. Arī katram sīkākam ordera profilam ir sava izteiksme: gubītis vaipago, olinājums un vilninājums balsta, ieloce un skocija izteic pāreju, bazu toros un trochilos reaģēšanu uz slodzes iedarbību u. t. t.

Kalpojot celsmes un konstruēšanas būtības izteiksmei, orders reizē spēj ietvert savās formās arī estētiskās vērtības, radīt dažādus vaibstus un noskapas, izsaukt aplūkotājā dažādas sajūtas. Tā, piemēram, toskapu orders pauž nopietnību, smagumu, drūmumu, vienkāršību u. tml.; doriskais orders stāsta par vīrišķību, stingrību, noteiktību, asumu u. tml.; joniskais demonstrē sievišķīgu vieglumu, maigumu, bet korintiskais jaunavīgu trauslumu, cēlumu, graciju u. tml. Ar īpatnēju sīkdaļu un proporciju veidojumu katrs orders spēj izteikt svinīgu-

mu, monumentalitāti, sēras, jautību u. tml.

Arhitektūras orderam, konkretizējoties celtnēs, nepieciešams celtnieciskais materiāls. Bet orders, lai sevi parādītu, neprasa pēc kāda noteikta materiāla; tas prasa vienīgi pēc cieta materiāla, kas ļauj veidoties lielākos, vai mazākos gabalos vai blukos. Zināmu šķirņu materiālu pielietošanas gadījumā orders spēj palīdzēt raksturot materiālu īpatnību izteiksmi, kā arī attiecīgās izpildīšanas tehnikas veidu. Atkarībā no zīmoga, kādu uzspiež orderam pielietotais materiāls, mēs izšķiram: akmeņa orderu vispārīgi, kā arī speciāli granīta, travertīna, marmora u. c. akmeņu orderus. Eksistē arī ķieģeļu, betona, gipsa orderi, dažādu koka šķirņu orderi, ķeta orderi u. t. t.

Klasiskais celtnieciskās arhitektūras orders spēj piemēroties dažāda mēroga celtnēm, resp. spēj izteikt celtnes mērogu. Gadījumā, ja celtnes mērogs liels, ordera sīkdaļas ir un var būt sīkākas, kurpretim maza mēroga orderam jāatsakās un tas atsakās no smalkām sīkdaļām, kādas izpildīt ierobežo materiāls.

Piedomājot pie klasiskā celtnieciskā arhitektūras ordera izteiksmes iespējamībām, nav jāaizmirst, ka labākos ordera atrisinājumos vērojamas izteiksmīgi realizētas attiecības ordera daļu starpā. Pie tādām attiecībām pieder: kontrasts, analogija, līdzsvars, proporcionalitāte, simetrija, ritms, harmonija, vienība, pāreja u. c. Uzskaitītās attiecības pieskaitāmas pie svarīgākiem architekturālās kompozīcijas elementiem.

Klasiskais arhitektūras orders palīdz pastiprināt arī atsevišķu celtnes daļu izteiksmi. Ordera sistēmas veidojumi labi noder, piemēram, sienu laukumu izteiksmei, resp. pasvītrotānai. Senā Roma un itāļu renesanses laikmetā orders daudzkārtīgi pielietots sienas plaknes veidošanai. Tādā ceļā izkopies tā sauktais sienas orders ar trīsceturtdaļkolonnām, puskolonnām vai pilastriem. Tita arkai, Romā, sienām pieliktas trīsceturtdaļkolonnas, ap Maison carrée Nimé cellu apliktas puskolonnas, bet palaco Cancellaria Romā un palaco Rucellai, Florencē, sienas veidotas ar pilastru orderu palīdzību. Sienu orders dažkārt sniedzas pāri vairākiem kādas celtnes stāviem, vai arī visiem, bet tas var attiekties arī uz vienu ēkas stāvu, vai sienas atsevišķu daļu. Pirmā gadījumā orders saucas dižorders, otrā - mazorders. Dižordera pielietojums saskatāms palaco Valmarana un Casa del Diavolo Vicencā. Ja katram ēkas stāvam piemērots savs orders un visi šādi orderi novietoti viens tieši virs otra, tad rodas tā sauktie superpozētie vai sastatnētie orderi, kādus redzam, piemēram, Kolizejā un Marcella teatrī Romā.

Aplūkojot tuvāk orderus, saistītus ar sienu, mēs atrodam, ka ordera kolonnas vai pilastri daudzkārt nebūt nav sienas turētāji, vai balstītāji, bet gan viņas iekšējo celtniecisko spēku darbības vai funkcijas ilustrācija.

Tiek uzstādīts ideāls celtniecisks skelets, kas attēlo pretešpības starp sienas tieksmi uz augšu un griestu smagumu.

J. Bühlmann (vāc.)

Kolonnām, pilastriem, antablementiem - katram te sava speciāla tēlotāja loma, bet visi kopā organizētā veidā parāda iekšējo darbību sienas masā raksturīgā izteiksmē uz āru.

Tāpat simboliski bieži lieto orderu portālu, logu apdares u. c. celtnu daļu pasvītrotānai.

Bet orders spēj būt palīdzīgs ne tik vien celtnu daļu izteiksmes

raksturošanā, bet viņš ir spējīgs ietvert savās formās pat zināmas celtnes un celtnu daļas. Ja orders kalpo, lai ietērtu savās formās kādas stabu rindas, kas pārsegtas ar kopēju pasiju vaiņagu un plātni, lai izveidotu, piemēram, kādu lieveni, tad tādu orderu apzīmē par kolonnades orderu, resp. par orderu, kas palīdz veidot kolonnadi.

Ja kolonnu, pilāru, vai pilastru starpā ievieto arkas, vai arī balsta tās uz kolonnu, pilāru, vai pilastru kapitēliem, tad rodas tā saucamie arkādu vai arku orderi, kas arī skaitas pie ļoti iemīļotiem celtnieciskās arhitektūras motīviem.

Sākot ar sirmo Grieķijas un Romas senatni, klasiskais celtnieciskās arhitektūras orders atrod izpausmi visdažādākās pasaules daļās, visdažādākās zemēs, dažādākos laikmetos, pie dažādākām tautām un dažādākiem arhitektiem un māksliniekiem. Dažādākos izteiksmes gadījumos mainas ordera locekļu skaits, dalījums, proporcijas, profilējumi, izgreznojums un vispārīgs formu raksturs, bet ordera pamatsistēma, pamatdoma paliek arvien tā pati.

Klasiskās celtnieciskās arhitektūras orders dibinās uz trim tiptiem. Šie trīs pamattipi ir: doriskais, ioniskais un korintiskais orderi. Šiem trim sākuma orderiem dots raksturīgs apzīmējums

Les trois grandes familles des ordres. (Orderu trīs lielās ģimenes.)

Jules Guadet (fr.)

Kā šo lielo orderu ģimeņu tiešās atvases laiku gaitā izkropušies pieci orderu pamatveidi. Grieķijā parādījās grieķu-doriskais, grieķu-ioniskais un grieķu-korintiskais orderi. Pie romiešiem ordera pamattipi gūst veidus, ko apzīmē par romiešu-dorisko, romiešu-ionisko un romiešu-korintisko orderiem. No jauna romieši pievienot ceturto veidu - kompozitorderu, kas sastāv no kombinācijas starp ionisko un korintisko orderiem. Renesanses laikmeta arhitektūras orderu veidi dibinās galvenā kārtā uz romiešu tradīcijām un toreizējie arhitektūras teorētiķi ar Vignola (1507 - 1573) priekšgalā, uzstādot renesanses orderu kanonus pievieno pie tradicionālajiem četriem tiptiem kā piekto - toskānisko orderu, dibinoties uz romiešu arhitektūras rakstnieka Vitruvijs norādījumiem, kas arī uzstādījis savu kanonu. Visi minētie orderu izteiksmes pamatveidi vēstures gaitā ierosinājuši un izraisījuši bezgalīgi daudz variantu.

Lūkojoties arhitektūras vēsturē, mēs atrodam, ka klasiskais arhitektūras orders ir spējīgs būt visai elastīgs savās sīkdaļās un kompozīcijas elementu pielietošanā, nezaudējot savu pamatfunkciju vērtību un savu pamatsastāvdaļu izteiksmi.

Sīkdaļās un proporciju niansēs orders uzrāda bezgalīgi daudz variantu.

Jules Guadet (fr.)

Antīko orderu veidus uzmērojot dabā, arhitektūras pētnieki konstatējuši skaitliskas attiecības kā atsevišķo orderu daļu starpā, tā arī pret orderu veidiem visumā. Piegriežot sevišķu vērību vairāk iespaidīgām celtnēm, no atrastiem attiecību skaitļiem sastādītas caurmēra skaitliskas attiecības, kas liktas pamatā augšā minētiem orderu kanoniem, kā mērogu pielietojot zināmu standartizētu vienību garumus - modulus.

Protams, ka minētiem mākslīgi noorganizētiem kanoniskiem orde-

riem jāatsakās no tās elasticitātes sīkdaļās un proporcijās, kā arī vispārīgi no tādām izteiksmes iespējām, kādas uzrāda antīkie orderi.

Vairāk iedziļinoties klasiskā architektūras orderā, mēs varam konstatēt, ka katra ordera sastāvdaļa, katra viņa forma atrodas piemērotā vietā, izteiksmīgi pildot savu uzdevumu un pilnīgi atbilstot attiecīgās celtnes daļas saturam. Klasiskā celtnieciskās architektūras orderā viņa atsevišķo daļu funkcijas saistas organiski veidotā vienībā.

Ordera māksliniecisko vienību noteic absolūtu loģiska likumība.

Jules Guadet (fr.)

Klasiskās celtnieciskās architektūras orderu visumā jāuzskata par dzīvības pilnu organismu. Tā kā orders vēstures gaitās veidojies un pielietots arvien no jauna, palīdzot veidot labākos architektūras laikmetus, orderu jāuzskata par nenolietojamu, lokanu izteiksmes līdzekli; maldīgi to uzskatīt, no kanonu viedokļa, kā sastingušu formulu. Orders runā dzīvu un bagātu valodu visos vēsturiskos stilos, kas dibinās uz viņa pamatiem.

Pateicoties ordera daudzpusīgai izteiksmes valodai, tas savā loģiskā pievienojumā kādai celtnie, vai celtnes daļai, liek tām darboties, runāt, iegūt raksturīgus vaibstus, kas pauž uz ārieni celtniecisko objektu būtību, viņu īpašības, un iekšējo likumību, pie tam radot aplūkotājā piemērotu noskaņu un izjūtu.

Tā kā orders nonācis līdz mūsu dienām no sirmās senatnes, cauri daudziem gadsimtiem un laikmetiem, dažādu tautu un mākslinieku realizējumā un tulkojumā, - orderu jāuzskata par sabiedriski-sociālās architektūras izteiksmes līdzekli.

Orderam piemīt simboliska sociāla nozīme.

A. Stratton (angl.)

Daudz lietotais un populārais klasiskās celtnieciskās architektūras orders ir visiem cilvēkiem viegli saprotams arhiteksturāls izteiksmes līdzeklis.

Klasiskais architektūras orders ir labi varētu arī mūsu dienās kalpot celtniecībā, lai ar saviem veidojumiem rādītu tautai viegli saprotamu skaistu architektūru. Vēl arvien pastāv uzskati, it kā orders mūsu dienās būtu zaudējis savu dzīvības spēku. Tas notiek, šķiet, aizpārpratuma, kas visu ordera lietu identificē ar orderu kanoniem, un tādā ceļā sastindzina arī antīkos klasiskos orderus. Bet orders mūsu dienās ļoti maz lietots arī tādēļ, ka sakarā ar tagadnē valdošo laika garu arhitektu interese daudzkārt novirzīta galvenā kārtā uz materiāla izteiksmi, tehniku, rūpniecību, konstrukciju, lietišķību u. tml., bet ne uz gara funkciju arhiteksturālu izteiksmi ar ordera palīdzību, kas pagaidām atbīdīta sāpus.

Mums jātur vērā, ka klasiskās celtnieciskās architektūras orders ir izteiksmes instruments, kas var palīdzēt mūsu darbus padarīt saturīgākus, mākslinieciski dziļākus un pilnvērtīgākus, arī saprotamākus, kā jau augšā atzīmēts. Jāievēro arī, ka ar ordera palīdzību vispārīgi izsakāms tas, kas ar citiem izteiksmes līdzekļiem nav izdarāms.

Pastāv uzskats, ka, pielietojot kanoniskos orderus, arvien būs panākts kāds kaut sastindzis architektūras rezultāts, kas dibināts uz zināmu lietpratību - kanonisko orderu pārzināšanu. Protams, ka tādā

ceļā kaut kāds vairāk vai mazāk ciešāms arhiteksturāls rezultāts arvien būs panākts, bet pareizi piekopta arhitektūras prakse nevar atzīt tādu pieeju, kur viss arhitektūras problēmu plašums tiek uzskatīts par izsmeltu ar kanonisko orderu sistēmu pielietošanu. Klasiskais arhitektūras orders var būt tikai tad labi palīdzīgs celtnieciskās arhitektūras veidošanā, ja orderu pielieto dziļi pārdomāti un izjusti, ar saprātu un jēgu, sakarā ar dotā uzdevuma prasībām un raksturu. Orders pielietojams tur, kur tas noder, kur kolonnām, antablementam, pjedestālam ir kāda nozīme, kur orders vislabāk spēj izteikt, vai noskaidrot kāda celtnieciskā objekta saturu. Tur, kur orderam nekā nav ko teikt, resp. kur tas ir lieks, tur arī pēc palīdzības pie ordera nav jāgriežas.

Bet tā kā ordera sīkdaļas un proporcijas bez grūtībām grozāmas, vai niansējamas robežās, kas netraucē ordera būtību, mēs nebūsim spiesti pielietot ordera veidus un skaitliskās attiecības kā gatavas formulas, bet ar orderiem mēs varam rīkoties un mums jārikojas brīvi - tā, kā antīkā senatnē to mēdza darīt. Tur, kur gatavs ordera kanons noderīgs, tur mēs to varam pielietot, bet, kur nē, tur ordera organisms attiecīgi jāpārkomponē. Nevienš orders nav jāuzlūko par diktējošo principu, bet tikai par celtnieciskās arhitektūras līdzekli, citu līdzekļu vidū. Senie grieķi un romieši savas celtnes veidojot, nebūt nerīkojās pēc traфарēta, arī pat renesanses teorētiķis Vignola savās celtnēs neturējās pie orderu kanoniem, ko pats uzstādījis, bet arvien vadījās no celtnieciskā uzdevuma prasībām, no vietējiem apstākļiem, no celtnes mērķa, no rīcībā esošā materiāla u. t. t. Tāpat tas jādarā arī mums mūsu tagadnes praksē.

Bet, protams, iekams mēs nonākam pie vajadzīgās brīvības, kas mums atļauj par orderiem valdīt, kā mūzikas māksliniekam par savu instrumentu, lai brīvi spēlētu visādus gabalus, - mums sākumā jācenšas pēc iespējas cieši pieturēties pie paraugiem - savās studijās. Ar laiku rodas arvien lielāka brīvība rīkoties ar orderiem. Pateicoties ordera bagātām izteiksmes un tēlošanas spējām, mēs tad arvien vieglāk varēsim rast piemērotus ordera veidojumus, proporcionēt un niansēt tos, arī pielietot orderus viņu pilnīgā, vai nepilnīgā veidos, pieskaņoti tiklab lielajām, oficiālajām, monumentālām celtnēm, kā arī maziem intīmiem celtnieciskiem objektiem, un padarīt mūsu darbus arhitektūras ziņā pilnskanīgākus, skaidrākus, mākslinieciski augstvērtīgākus un izteiksmīgākus. Kur piemērots, pielietojamas arī atsevišķas ordera daļas un elementi.

Visos gadījumos, kad realizējas klasiskās celtnieciskās arhitektūras orders, parādas arī attiecīgā ordera stils, kas palīdz veidot dotā celtnieciskā objekta stilu. Ja arhitektūras ordera celtnieciskie elementi mākslinieciski veidoti, tad parādas celtnieciskais mākslas arhitektūras orders.

Orders ir antiskās (architektūras) mākslas esence.

François Benois (fr.)

Klasiskais celtnieciskās arhitektūras orders, palīdzēdams izteikties celtniecisko objektu būtībai, veicina arī pašas arhitektūras būtības izpratni. Vērojot to, ko runā, stāsta, vai tēlo klasiskais arhitektūras orders, mēs gūstam raksturīgu izpratni par pašas arhitektūras būtību. Pētot, ko realizē, simbolizē vai reprezentē orders, mēs nonākam pie padziļinātas atziņas par arhitektūras jēdzienu. Cenšoties uztvert veidu,

kādā klasiskais celtnieciskās arhitektūras orders atspoguļo, rāda, tēlo arhitektūru, mēs iestādam savu garu īstas arhitektūras radīšanas atmosfērā, saredzam orderā spilgtu arhitektūras iemiesojumu un labu palīglīdzekli mūsu arhitektūras darbā.

Rīgā, 1941. g. 7. februārī.

Kemeru Viesnīca - Junta terases kafējnīca.

ARCHITEKTŪRA UN CELTniecība

Dažādāku arhitektūras saistību vidū vispopulārākā ir vienas saistība ar celtniecību, jo kad runā par arhitektūru, tad parasti piedomā pie celtniecības, un kad iet runa par celtniecību, prātā mēdz nākt arhitektūra.

Saistības arhitektūras un celtniecības starpā izpaužas no vienas puses kā celtnieciskā arhitektūra, bet no otras kā architektūras jeb architektūrālā celtniecība. Kur iespējams konstatēt, ka celtniecība kalpo architektūrai, t. i. veicina arhitektūras izkopšanos, vai kur pateicoties celtniecībai izteicas arhitektūra, tur demonstrējas celtnieciskā arhitektūra. Bet kur varam vērot, ka arhitektūra palīdz veidot celtniecību, resp. kalpo celtnieciskiem mērķiem, tur izteicas arhitektūras jeb architektūrālā celtniecība.

Šai rakstā mēs tuvāk aplūkosim celtniecisko arhitektūru. Lai notiktu arhitektūras realizēšanās ar celtniecības palīdzību, jāizteicas celtniecības saturam, resp. celtniecības satura elementiem, t. i. objektiem, kas noteic celtniecību. Pie celtniecības satura elementiem vai objektiem, kas palīdz sasniegt raksturīgu arhitektūras izteiksmi, pieder ēkas, vīpu grupējumi, pilsētas, ciemi, apmetnes, ielas, laukumi, pagalmi, iekštelpas, arī tilti, aeroplāni, automobiļi, tvaikopi, u. t. t. Celtniecisko arhitektūru palīdz sasniegt arī celtnieciskie materiāli, tehnika, konstrukcija, lietišķība, veidojuma raksturs un papēmieni, laikmets, stila pazīmes, celtnieciskie virzieni, māksla, reliģija, personības, izjūta, forma, simetrija, proporcionalitāte, līdzsvars, nacionālais elements, tautiskās īpatnības, sociālie uzskati, gaume, patiesība, skaistums, nacionālisms, objektivitāte, subjektīvisms u. t. t.

Nemot vērā, ka katram celtniecības satura elementam, katram celtnieciskam objektam ir arī pašam savs saturs un ka šai saturā iespējami dažādāki varianti, jāatzīst, ka celtniecības satura elementu jeb celtniecisko objektu ir neizsmeļams daudzums.

Saistībā ar dažādākiem celtniecības elementiem vai celtnieciskiem objektiem arhitektūra pieņem dažādākus veidus, kuri sapem sev nosaukumus no šiem elementiem, resp. objektiem.

Uz tā pamata mēs arī atšķiram: ēku arhitektūru, ēku grupējumu arhitektūru, ciemu arhitektūru, apmetņu arhitektūru, ielu arhitektūru, laukumu arhitektūru, pagalmu arhitektūru, iekštelpu arhitektūru, kā arī tiltu arhitektūru, aeroplānu arhitektūru, automobiļu arhitektūru, tvaikopu arhitektūru; tāpat arī celtnieciskā materiāla un tehnikas arhitektūru; kur parādas konstrukcija, tur parādas arī konstrukcijas, jeb konstruktīvā arhitektūra un kur valda lietišķība, tur celtniecībā saskatāma lietišķības arhitektūra; saistībā ar bagātu celtniecisku veidojumu iet runa par bagātu arhitektūru; ja dažādi celtnieciski uzdevumi veidoti pēc vieniem un tiem pašiem trafaretiem papēmieniem, mums darīšana ar trafaretu arhitektūru; kur zināmā laikmetā dominē zināmi celtnieciski uzskati un papēmieni, tur celtniecībā izpaužas attiecīgā laikmeta arhitektūra, bet kur izceļas stila pazīmes, tur izteicas celtnieciskā stila arhitektūra; kad celtniecībā vērojami virzieni, tad saskatāma arī tiem atbilstošā virzienu arhitektūra; kur celtnieciskos objektos redzams sakars ar reliģiju, tur mēs sastopam

arī reliģisko architektūru; kad celtniecībā izpaužas māksla, demonstrējas arī mākslas architektūra; kad celtniecības objekti uzrāda personību īpatnību pazīmes, tad izpaužas arī personīgā architektūra; kur celtnieciskie objekti veidoti ar izjūtu, tur izteicas izjusta architektūra; tad, kad mēs vērojam celtni formālo pusi, mums atklājas formālā architektūra; kur celtniecībā mēs ieraugam simetriju, tur mēs saskatām arī simetrijas vai simetrisku architektūru; kur mums uzkrīt proporcionālitate, tur vērojama proporcionālā architektūra, bet līdzsvara izteiksme celtniecībā arvien saistīta ar līdzsvara architektūru. Attiecīgi iestādoties, mēs līdzīgā kārtā celtniecībā sastopamies ar nacionālo, tautisko un sociālo architektūru; kur celtniecībā izteikta gaume, patiesība, skaistums, vai nacionālisms, tur darbojas arī gaumīga, patiesības, skaistuma, resp. racionāla architektūra; ja mēs varam konstatēt, ka kāds celtniecības elements izveidojies objektīvi, t. i., ja viņš veidojies atbilstoši sava satura prasībām, mums darišana ar objektīvu architektūru, bet ja celtniecisko objektu veidošanu noteic subjektīvi ieskatī, mums darišana ar subjektīvu architektūru u. t. t.

Šis prāvais piemēru skaits sastādīts ar nolūku, lai tas palīdzētu pārliecināt, ka celtnieciskai architektūrai var būt neskaitāmi daudz veidu un ka šie veidi un viņu apzīmējumi arvien atkarājas no attiecīgiem celtniecības satura elementiem jeb celtnieciskiem objektiem.

Tā kā katra atsevišķa celtnieciskā objekta saturā var ietilpt dažādāki elementi un tā kā ar katru no tiem saistās architektūra tam piemērotā veidā, katra atsevišķa celtnieciskā objekta architektūras veids ir salikts architektūras veids, pie kam šī saliktība nav mechaniska, nav atsevišķo daļu agregāts vai summa, bet sintētiski vienota kompozīcija, gluži tāpat, kā pats šo architektūras veidu nesošs objekts ir sava satura elementu sintesēta un paša objekta integrēta vienība.

Uzmanīgā koncentrācijā uz celtnieciskās architektūras saistībām mums noskaidrojas, ka pateicoties šai saistībai architektūra dodas mums uzliverama kopā ar katru celtniecisku objektu vienā uztverē. Pie tam architektūra visādās savās saistībās un pielāgojumos dažādākiem celtnieciskiem objektiem arvien uztur savu patību un neaizvietojamību ar citiem objektiem. Bet atšķirt, vai nodalīt architektūru no kāda celtnieciska objekta, vai vispārīgi no kāda objekta, mums nav iespējams, jo architektūras saistība ar katru citu objektu ir immanenta un nesaraujama; mēs architektūru nespējam uztvert pašu pa sevi, t. i. ne ar ko nesaistītu.

Teorētiski pielaižot iespēju architektūrai absolūti atšķirties no kāda cita objekta, mums būtu jāatzīst, ka pēc vispārīgākas un vispusīgākas atdalīšanas tā beidzot atrastos saistībā ar "neko". Tādā gadījumā būtu jārunā par "nekādu architektūru", kas nozīmē, ka pie šādiem apstākļiem mēs architektūru faktiski nespētu uztvert un priekš mums architektūras šai realitātē nebūtu. Šis novirziens absolūtā abstrakcijā rāda, ka, jo tiklīdz mēs mēģinātu atšķirt architektūru no kāda objekta, viņa tūdaļ izslīd no mūsu apziņas.

Ja mēs dažkārt mēdzam runāt par abstraktu architektūru, tad mēs zem tādas parasti saprotam gan ne absolūti atšķirtu architektūru, bet architektūras veidus, kādus palīdz rast kādu relatīvi daudzpusīgi izolētu objektu, vai kādu viņu satura elementu kā tādu kultivēšana. Pie šāda rakstura celtnieciskās architektūras pieder abstrakta materiāla celtnieciskā architektūra, citiem vārdiem, architektūra, kas atbilst celtnieciskam materiālam vispārīgi, t. i. tad, kad viņa konkrētais saturs nekrīt svarā. Un līdzīgā kārtā parādas abstrakta konstruktīvā celtnieciskā architektūra, abstrakta funkcionālā celtnieciskā architektūra,

abstrakta formālā celtnieciskā arhitektūra u. t. t. Bet šādas abstraktas arhitektūras gadījumā arhitektūra tomēr arvien vēl paliek tverama saistībā ar kādiem objektiem, kurpretim mēģinājumā sasniegt absolūti abstrahetu, vai izolētu arhitektūru zūd jebkāds arhitektūras veids, t. i. arhitektūra zaudē spējas realizēties. Abstraktā arhitektūra atbilst arī objektiem ar nenoteiktu saturu vai saturu, kādu aplūkotājs viņos pats ieliek.

Aiz tā iemesla, ka celtnieciskiem objektiem realizējoties līdzī izteicas arhitektūra un ka ikkatrs celtniecisks objekts ir sava arhitektūras veida nesējs, ikkatrs celtniecisks objekts ir reizē ar to arī sava veida arhitektūras reprezentants un paskaidrotājs. Tā kā celtniecības saturā ieiet neskaitāmi daudz objektu, arhitektūras reprezentantu un paskaidrotāju ar celtniecības palīdzību ir bezgalīgi daudz. Tādēļ arī arhitektūra ar celtniecības palīdzību izprotama visai dažādi un ļoti dažādas ir celtnieciskās arhitektūras definīcijas. Celtnieciskā arhitektūrā nozīmīga vērtība piemīt definīcijām: arhitektūra ir ēka, arhitektūra ir ēku grupējumi, arhitektūra ir pilsēta, arhitektūra ir ciems, arhitektūra ir apmetnes, arhitektūra ir ielas, arhitektūra ir laukumi, arhitektūra ir pagalmi, arhitektūra ir iekštelpas, arhitektūra ir tilti, arhitektūra ir aeroplāni, arhitektūra ir automobiļi, arhitektūra ir tvaikopi, arhitektūra ir celtnieciskie materiāli, arhitektūra ir tehnika, arhitektūra ir konstrukcija, arhitektūra ir lietišķība, arhitektūra ir veidojuma raksturs un papēmieni, arhitektūra ir laikmets, arhitektūra ir stila pazīmes, arhitektūra ir celtnieciskie virzieni, arhitektūra ir māksla, arhitektūra ir reliģija, arhitektūra ir personības, arhitektūra ir izjūta, arhitektūra ir forma, arhitektūra ir simetrija, arhitektūra ir proporcionalitāte, arhitektūra ir līdzsvars, arhitektūra ir nacionālais elements, arhitektūra ir tautiskās īpatnības, arhitektūra ir sociālie uzskati, arhitektūra ir gaume, arhitektūra ir patiesība, arhitektūra ir skaistums, arhitektūra ir racionālisms, arhitektūra ir objektivitāte, arhitektūra ir subjektīvisms, u. t. t.

Šais definīcijās formulētais arhitektūras pielīdzinājums dažādiem objektiem nozīmē, ka arhitektūra dažādā veidā saistīta ar celtniecību un kā celtniecības objekti palīdz izteikt arhitektūru dažādos veidos. Ikkatra arhitektūras definīcija apgaismo savu arhitektūras veidu un stāsta, ka arhitektūra saistībā ar zināmu objektu mums izprotama, ja ļaujām izpausties šim objektam, resp. viņa saturam. Tādēļ, lai objektīvi un ar sekmēm izprastu vai kritizētu arhitektūru dažādās viņas saistībās, ikreizi jānoskaidro attiecīgā objekta saturs. Tā, arhitektūra mums saprotama un vērtējama kā konstrukcija, ja gūstam ieskatu kādā konstrukcijas veidā, bet ne, piemēram, kādā mākslā; un, protams, arī otrādi, arhitektūra kā māksla vislabāk saprotama ar kāda mākslas objekta palīdzību, ne ar objekta palīdzību, kuŗa galvenā pazīme ir konstrukcija. Tuvākā iedziļināšanās definīcijās ļauj mums arī saprast, ka definīcijās izteiktais arhitektūras pielīdzinājums citiem objektiem nenozīmē, ka arhitektūra un kāds cits objekts ir viens un tas pats, bet gan to, ka citi objekti ir palīdzīgi arhitektūrai izteikties un ļauj mums to izprast.

Cilvēkam dotas spējas ne tikvien konstatēt un kritizēt esošās celtnieciskās arhitektūras saistības, bet arī tādas veidot. Lai realizētu celtniecisko arhitektūru, jāizteic celtnieciski objekti, resp. viņu saturu. No realizācijai padotiem celtnieciskiem objektiem atkarājas celtnieciskās arhitektūras veidi. Ja, piemēram, jāveido kāda celtne, jāpārbauda visādi iespējami, dotai celtnei kā tuvāk, tā arī tālāk stāvoši

satura elementi un jāizrauga to starpā visnoderīgākie un visraksturīgākie dotās celtnes izteiksmei. Realizējamai celtnai mums jānoskaidro viņas mērķis, novietnes apstākļi, kādos tai nāktos atrasties, jāņem vērā apkārtne, klīмата īpatnības, jānoteic celtnai iekārtas saturs, piemērotākais tips, noderīgākie celtnieciskie materiāli, pielietojamie konstrukcijas veidi, jārēķinājas ar celtnes īpašnieka, ar architekta un citu izpildošo spēku personīgām īpatnībām, finanču līdzekļiem, ar nacionālām, tautiskām un laikmeta prasībām, ar formālās kompozīcijas likumiem, u. t. t. un katram reliģiski noskaņotam celtnes realizētājam pie tam vēl ar prasībām, kādas stāda Dievs speciāli cilvēka rīcības saskaņošanai ar Viņa Prātu. Katram realizējamās celtnes satura iepemtajam elementam tad atbilstēs attiecīgs architektūras veids un, ja satura elementi būs rūpīgi izraudzīti un apsvērti, un ja tie būs integrējošā veselā sastāvdaļas. visi šo elementu architektūras veidi tad kopīgi sintezēsies realizējamās celtnes meklējamā architektūras veidā.

Kādu celtni realizējot, arvien jāapsver dotais gadījums īpatnēji un, izejot no dotā uzdevuma prasībām, meklējami atrisināšanas līdzekļi un likumības viņa izteiksmei. Arvien pats dotais gadījums ir tas, kas nosaka un kam jānosaka, kādiem līdzekļiem tas risināms. Analizējot doto celtniecisko tēmatu, sameklējami satura elementi, kas noder par raksturīgiem objekta izteiksmes līdzekļiem. Tā kā objekta izteiksmes līdzekļu izraudzīšana arvien atkarājas no katrā gadījumā īpatnējiem apstākļiem, visādiem gadījumiem derīgi risināšanas līdzekļi iepriekš nav nosakāmi.

Nav pareizi tādēļ veidot kādu celtniecisku uzdevumu pēc kāda principa, kas nespēj ieiet viņa saturā kā nepieciešami zīmīgs elements. Kāds princips nav uzņemams par noteicošu elementu objekta saturā, ja tas nespēj labi kalpot dotam gadījumam. Aplami ir uzstādīt, piemēram, funkcionālismu, vai klasiku, vai tautiskumu, vai konstruktīvismu, vai telpiskumu u. t. t. katrā gadījumā par vadošām dogmām celtnieciskās architektūras veidošanai. Pakļaujot dzīves stādītos dažādākos celtnieciskos uzdevumus, kā pēc trafareta, arvien kādam vienam abstraktam principam, mēs pielietojam abstrakciju ne ikreiz pareizā piemērotībā un vieglā kārtā ienesam mūsu darbos ārišķības pazīmi. Dažādi principi, dogmas un definīcijas celtnieciskās architektūras uzdevumu risināšanai jāuzlūko kā līdzekļi, ne kā diktējoši faktori. Architektūras nolūkiem ne celtniecība lai kalpo dogmai, bet dogma celtniecībai.

Celtniecisko objektu realizācijā architektūras mērķiem no svara ir rezultāta izteiksmīgums architektūras ziņā. Jo izteiksmīgāks parādas kāds celtniecisks objekts, jo raksturīgāk reprezentējas arī viņa architektūra. Šis izteiksmīgums atkarājas no satura elementiem, kādi sameklēti realizējamam objektam.

Raksturīgas celtnieciskās architektūras realizācijas sekmīgai veikšanai, realizētājam labi jāpārziņ celtniecības objekti. Un, lai to panāktu, tiem pamatīgi jāstudē šie objekti. Nav grūti saprast, ka, jo vairāk studē celtnieciskus objektus, jo vairāk vielas rodas garam un rosmei celtnieciskās architektūras realizācijas darbā.

Architektūras fakultātēs, akadēmijās un skolās, kur notiek arhitekturālas celtniecības studijas, ar laiku nodibinājusies zināma priekšmetu izlase, kāda nepieciešami jāpiesavinās, lai panāktu sekmīgus rezultātus celtnieciskās architektūras izpratnē un realizācijā. Līdzas priekšmetiem, kuriem ir pamatnozīme ikkatrā celtniecībā, kā augstākai matemātikai, tehniskai mechanikai, būvkonstrukciju statikai, būvkonstrukcijām, būvvielu mācībai, būvvielu pārbaudei, apkurei un vēdināšanai, sanitārām labierīcībām, elektriskai iekārtai, mērniecībai un

būvsaimniecībai, tiek studēti priekšmeti, kam nozīme speciāli arhitektūrālā celtniecībā; tādi ir ēku un pilsētu iekārtas, telpu akustika, mākslas vēsture vispārīgi, celtnieciskās arhitektūras vēsture - vispārējā un vietējā - , celtnieciskās arhitektūras formas, telpu arhitektūrālā izveidošana, pieminekļu uzturēšana. Top pasniegtas mācības un izdarīti vingrinājumi celtnieciskās arhitektūras izstrādāšanai zīmējumos, kādam nolūkam pastāv priekšmeti: tēlotāja ģeometrija, celtnieciskās arhitektūras perspektīva un ēnu teorija, arhitektūrālās un mākslinieciskās kompozīcijas teorijas, vingrinājumi arhitekturālo telpu projektēšanā un mākslinieciskā kompozīcijā, kā arī mākslinieciskā attēlošanā, u. t. t.

Arhitektūras fakultātēs, akadēmijās un skolās notiekošās studijās krājas atziņas par arhitektūras būtību un par viņas izteiksmes iespējām ar celtnieciskiem līdzekļiem. Līdz ar to demonstrējas arī celtniecības palīdzība arhitektūras kopšanā, caur ko top celtnieciskā arhitektūra.

Bet, sekmējot arhitektūras izkopšanos, celtniecība reizē ar to iegūst līdzekļus, kas veicina arī viņas pašas pilnīgāku un izteiksmīgāku izpausmi. Arhitektūra palīdz padarīt celtniecību arhitekturālu un caur to papildina telpu izteiksmi ar arhitektūras īpašību pasvīturošanu, tā kā celtniecība var raksturoties kā arhitektūras celtniecība.

Bet arhitektūra un celtniecība, savstarpīgi veicinot viena otras izkopšanos, reizē ar to, no sava viedokļa, palīdz kuplināt mūsu dzīves kultūru vispārīgi.

Pinnebergā,
1947. g. 20. augustā.

DOMAS PAR KLASISKĀ CELTNIECISKĀS
ARCHITEKTŪRAS ORDERA NOZĪMI TAGADNĒ

Jāuzskata par lielu brīnumu, ka kāda arhitektūras forma varējusi iegūt tādu lielu popularitāti visādos laikmetos un zemēs, kā klasiskais celtnieciskās arhitektūras orders.

Ka kāda celtnes forma ir atradusi tādu vispārīgu ievēribu un piemērojumumu tik daudzu dažādu tautu un vietu arhitektūrālos apstākļos, ir ļoti zīmīga parādība un nevienā grāmatā, nedz rakstā vēl nav pienācīgi noskaidrots, kā tas varēja notikt.

A. Trystan Edwards (angl.)

Šo brīnumu mums var palīdzēt noskaidrot tuvāks ieskats ordera būtībā. Klasiskais celtnieciskās arhitektūras orders pilnā mērā pelna, ka ar viņu iepazīstas pamatīgās studijās.

Antīkiem orderiem ir īpatnēja un nozīmīga vieta arhitektūras studijās.

N. Curtis (am.)

Cenšanās analizēt labi pazīstamas formas no tagadnes viedokļa var palīdzēt atdzīvināt par jaunu inteliģentu interesi par priekšmetu, kas ir nepieciešams tagadnes praktizējošam arhitektam un studentam, kā tas arvien bijis pagātnē.

A. Stratton (angl.)

Studējot klasiskā celtnieciskās arhitektūras ordera daždažādākus izpausmes veidus kā pēc literatūras, tā arī pētot viņa konkrētos realizācijas veidus, mēs gūstam ļoti bagātu atzipu materiālu par arhitektūru.

Mūsu priekšteču piemērs, lietpratēju padoms un neatlaidīga nodarbošanās ar apbrīnojamu celtni izpildīšanu mums palīdz tikt pie pilnīgas atziņas. No atziņas gūtās likumības ir labākās. Kas grib - un gribēt vajadzētu mums visiem - celtniecībā kaut ko ievērojamu padarīt, tas šīs likumības nekādā ziņā nedrīkstētu atstāt novārtā. Leon Battista Alberti (it.)

Klasiskais celtnieciskās arhitektūras orders nav tik vecs, vēsturiski nozīmīgs arhitekturāls elements, bet tas ir reizē arī vēl tagad spēcīgs, dzīvs izteiksmes līdzeklis celtnieciskās arhitektūras realizācijā.

Orders ir dzīvs elements celtni projektēšanā un kompozīcijā.

A. Stratton (angl.)

Orders ir daudzpusīgs un dzīvs priekšmets.

A. Stratton (angl.)

Klasiskais orders ir dzīvs projektēšanas elements un ne vairs tikai arheologu īpašums.

A. Trystan Edwards (angl.)

Iedzīlināšanās klasiskās celtnieciskās arhitektūras ordera objektu studijās veicina arhitekturālās sajūtas un fantazijas izkopšanos.

Rūpīgas studijas pēc labiem paraugiem piedzīvojumu un kritikas gaismā pamodina studējošā uztveri un rosina viņa iztēli.

John Belcher (angl.)

Šādas studijas uztur arī interesi par orderu arhitektūras valodu, kas ievērojamā mērā ir palīdzīga izkopt arhitekturālo izteiksmi arī citos veidos.

Nepieciešami studēt antīkas kompozīcijas, studēt tās, kā Guadet atzīmē, precīzi, kā studē klasiskās valodas, lai caur to spētu labāk runāt savu paša valodu.

N. Curtis (am.)

Jo sevišķi vērtīgs ieguvums, ko sniedz klasiskā celtnieciskās arhitektūras orderu studijas, ir iepazīšanās ar arhitekturālās kompozīcijas elementiem un papēmieniem, kas noder arī mūsdienu praktiskā celtnieciskās arhitektūras realizēšanas darbā.

Klasiskais celtnieciskās arhitektūras orders ir spējīgs izteikt celtniecībā dažādas domas, jūtas, raksturus, kvalitātes, gribas impulsus u. t. t. Viņam ir lielas variēšanas iespējas, kādēļ klasiskā celtnieciskā ordera formas elastīgi piemērojas dažādākiem celtnieciskiem uzdevumiem, mērķiem, funkcijām, personīgām intencijām u. t. t., caur ko viņš veicina saturīgas dažādības ienešanu celtnieciskās arhitektūras realizācijā.

Bet, lai klasiskais celtnieciskās arhitektūras orders tagadnes pielietošanā izrādītos tiešām par labi noderīgu palīglīdzekli, tas jāpielieto ar jēgu; vajadzīga ļoti apdomīga un uzmanīga pieeja pie ordera izteiksmes līdzekļu piemērošanas celtnieciskās arhitektūras realizācijā tagadnē.

Izprastie klasiskā celtnieciskā arhitektūras ordera veidi un viņu elementi pielietojami, brīvi par tiem disponējot, ne verdziski tiem pakļaujoties.

*Ne kā pie negrozāma likuma mums
jāpiesaistas pie pastāvošā, lai arī
nez cik lielisks tas nebūtu, bet dībi-
noties uz tā, censties radīt ko jaunu
un, pēc iespējas, labāku.*

Max Theuer (vāc.)

Klasiskā celtnieciskās arhitektūras ordera vērtības pielietojot, jātur vērā, ka tās pielietojamas tur, kur tās vislabāk noder vajadzīgās izteiksmes panākšanai.

Klasiskā celtnieciskā arhitektūras ordera analīze dažādos laikos ir bijusi jo vērtīgs rosinātājs arhitektūras izveidošanās ceļā, kas var pareizi norisināties tikai dabiskā ritmā, t. i. izaugot no un dībinoties uz tradīcijām.

*Arhitektūras, kā katras mākslas,
attīstība vispārīgi var notikt tikai
pastāvīgā piesaistībā pie jau tapušā
par vēsturi.*

Leon Battista Alberti (it.)

Pinnebergā,
1949. g. 26. martā.

BŪTISKĀ CELTŅU ARCHITEKTŪRA

Kad lūkojamies uz celtnēm, tās ienāk mūsu apziņā caur viņu īpašībām, citiem vārdiem, realizējoties objektiem, kas ar tām saistīti.

Celtņu īpašību ir neskaitāmi daudz un ļoti dažādu, bet arvien zināmā atkarībā no attiecīgām celtnēm. Baznīcas celtņu īpašības atšķiras no ģimepmāju, tiltu celtņu, izstādes ēku u. t. t. īpašībām. Bet dažādākām celtnēm ir arī kopīgas īpašības. Pie tādām pieder: novietne, apkārtne, iesaistīšanās zemes slāni, telpu izkārtojums, celtnieciskais materiāls, celsmes veidi, konstrukcija, celtnieciskās tehnikas, mehāniskie un rūpnieciskie piederumi, amatnieku darbs, mērķi, funkcijas, estētiskā kvalitāte, forma, abstrakcija, māksla, laikmetīgums, pagātne, vēsture, tradīcijas, klīnats, vispārīgie celtnieciskie likumi, vietējie noteikumi celtnēm u. t. t.

Pie celtnes raksturojošām īpašībām vēl pieder personīgais elements, kādu iesaista celtņu izpildīšanas dalībnieki viņu realizācijas rezultātā. Tādi ir: celtņu īpašnieki, kā atsevišķas personas, tā arī personu kopības-sabiedrības, kuŗas arhitekti apzīmē par klientiem. Protams, arī arhitekts, inženieris, mākslinieks, zinātnieks, projektētājs, zīmētājs, uzņēmējs, amatnieks, ar vārdu sakot, katra persona, kas pieliek roku pie celtnes veidošanas, ievieno viņā reizē arī kādu no savām personīgām īpašībām.

Līdzīgi celtnēm pašām, arī katrai celtņu īpašībai savukārt ir savas īpašības, kas arī darbojas līdzī celtnes veidojumā.

Visas dažādākās celtņu īpašības kopīgi raksturojas kā celtņu izteiksmes vai realizācijas līdzekļi, resp. kā celtņu saturs elementi.

Celtnes aplūkojot, jāņem vērā, ka katrai celtnei piemīt sava īpatnēja būtība.

Būtība ir tas, kas noteic kādas lietas atšķirīgo dabu; tas, kas padara kādu lietu par to, kas tā ir.

Nuttall's Dictionary of the English Language

No celtnes būtības realizācijas atkarājas viņas visdziļāk pamatotā parādīšanās šai realitātē. Tādēļ vissvarīgākie kādas celtnes izteiksmes līdzekļi ir tie, kas palīdz pēc iespējas jo raksturīgi izteikt šīs celtnes būtību. Pie tam nav jāaizmirst, ka arī katram izteiksmes līdzeklim ir sava būtība, kas prasa pēc piemērotas izpausmes. Jātur vērā, ka katrs pielietots celtnes izteiksmes vai realizācijas līdzeklis uzspiež savu zīmogu dotās celtnes būtībai.

Visumā mums ir labi zināms, ka katra celtne kā tāda saistas ar savu arhitektūras veidu. Bet mums jātur vērā, ka arī katrs izteiksmes līdzeklis kā tāds savukārt saistīts ar piemērotu arhitektūras veidu, kas palīdz raksturot pašas celtnes arhitektūru.

Arhitektūra kā izkārtojums raksturo celtņi kā arhitektūru.

N. Curtis (am.)

Arhitektūra izteicas ar konstrukcijas palīdzību.

Auguste Perret (fr.)

Technika ir visas arhitektūras pamats.

Auguste Perret (fr.)

Arhitektūra ir lielā mērā padota materiāla noteikumiem.

Auguste Perret (fr.)

Arhitektūra ir harmoniskā forma, kas rodas skaidri piepildot mērķus.

Th. Fischer (vāc.)

Arhitektūra ir liela zinātnes nozare.

Vitruvius (senrom.)

Arhitektūra ir zinātne, kas visās vienas metodēs caurausta ar patiesu mākslas garu.

John Belcher (angl.)

Arhitektūra ir māksla.

C. M. Fry (am.)

Arhitektūra ir ķermenu masu māksla.

H. von Wölfflin (vāc.)

Arhitektūra ir tagadnes komerciālā māksla.

Henry S. Churchill (am.)

Arhitektūra ir abstrakta lieta.

A. S. G. Butler (angl.)

Viss mūsu prāts, mūsu iztēle rada arhitektūras substanci.

Lionel B. Budden (angl.)

Arhitektūra ir tīrā prāta darbības rezultāts.

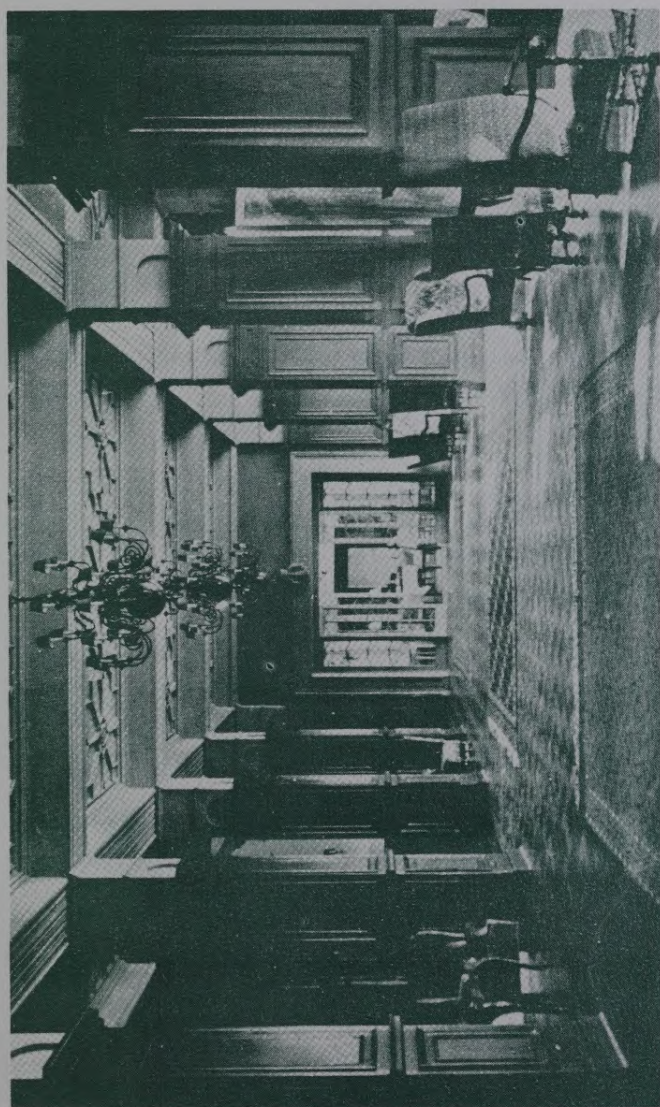
Le Corbusier (fr.)

Arhitektūra ir kārtības gars.

Le Corbusier (fr.)

Arhitektūra ir domāšana.

H. E. Oelrich (vāc.)

Kemeru viesnīca - Galvenā Telpne.

Arhitektūra ir pārdzīvojumu objekts.

Paul Pippin (am.)

Arhitektūra ir spriega cilvēcīga lieta.

Frank Lloyd Wright (am.)

Arhitektūra ir cilvēcīgums.

Joseph V. Hudnut (am.)

Arhitektūra ir celsmes process.

Murray's Dictionary (am.)

Arhitektūra ir celtnes plānošanas, projektēšanas un zīmēšanas akts un no tā atkarīgās izpildīšanas vadība.

N. Curtis (am.)

Arhitektūra apvieno un tai jāapvieno dažādi mērķi: funkciju, formu, pārdzīvojuma un struktūras - augstā integrācijā.

N. Curtis (am.)

Mērķa, patiesības, domas un skaituma ietveršana ir daļa no arhitektūras dabas, tie kvalificē un definē to.

N. Curtis (am.)

Arhitektūra ir laikmeta izteiksme.

H. von Wölfflin (vāc.)

Arhitektūras veidi, uz kuriem zīmējas citētās definīcijas, ir: celtnu arhitektūra, konstrukcijas arhitektūra, tehniskā arhitektūra, materiālā arhitektūra, mērķa formas arhitektūra, zinātniskā arhitektūra, mākslas arhitektūra, abstraktā arhitektūra, prāta arhitektūra, iztēles arhitektūra, gara arhitektūra, domāšanas arhitektūra, cilvēcīguma arhitektūra, celsmes procesa arhitektūra, celtnes plānošanas arhitektūra, celtnes projektēšanas arhitektūra, celtnes zīmēšanas arhitektūra, celtnes izpildīšanas arhitektūra, funkciju arhitektūra, formālā arhitektūra, struktūras arhitektūra, integrācijas arhitektūra, mērķa arhitektūra, patiesības arhitektūra, skaituma arhitektūra, laikmeta arhitektūra.

Citētās definīcijas mums rāda, ka katrs atsevišķās celtnes izteiksmes līdzeklis saistās ar sava veida arhitektūru. Katrs arhitekts zina no piedzīvojumiem, ka katrs pielietots celtnes veidošanas līdzeklis ienes celtnes atrisinājumā savu arhitektūras veidu. To dara arī katra persona, kas piedalās celtnes izpildīšanā.

Bet visi kādas celtnes satura elementu arhitektūras veidi kopā sintezējas un integrējas pašas celtnes arhitektūras veidā.

Realizējot kādas celtnes, kā arī viņas satura elementu būtību, ro-

das problēma, kā atrast izteiksmes līdzekļus, kas piemēroti tiklab pašas celtnes, kā arī viņas satura elementu būtībai, lai rezultātā rastos arhitektūras veids, kas atbilst dotās celtnes būtībai. Grūtības rodas caur to, ka katrai celtni, katram viņas satura elementam piemīt savs īpatnējs saturs.

Es atradu, ka arhitektūras formēšanas principi ir visdažādākie. Ikkatrai celtni tie ir savi; ikkatrai konstrukcijai savi, ikkatram mākslas veidam savi, katrai personībai savi, katram jēdzienam savi, katram laikmetam u. t. t. savi principi, kas prasa ievērošanu un kas izsauc atiecīgu arhitektūras veidu.

Leon Battista Alberti (it.)

Šāda atziņa norāda, ka katra celtni, kā arī katrs celtnes satura elements jārealizē saskaņā ar viņu pašu būtības noteikumiem. "Bauhaus" programma savā laikā dibinājas uz sekošu saturu:

Mēs gribam rast skaidru, organisku arhitektūru, kurās iekšējā loģika grib būt starojoša un kaila, mēlīgu fasādu un viltību netraucēta; mēs gribam arhitektūru, kas piemērota mūsu mašīnu, radio un ātro automobiļu pasaulei, arhitektūru, kurās funkcijas ir skaidri saskatāmas viņas formu attiecības.

Walter Gropius (vāc.)

Paceļas jautājums, kādā ceļā meklējami un panākami izteiksmes līdzekļi celtni un viņu satura elementu realizācijai. Pats par sevi saprotams, ka kādas celtnes realizācijas līdzekļi vispārīgi sameklējami viņas saturā un pie tam izraugāmi tādi, kas pēc iespējas jo skaidri raksturojas kā piederīgi dotās celtnes būtībai. Jāizvairas no tādiem elementiem, kas tai stāv tālu un šķiet it kā piederīgi aiz celtnes satura robežām. Šī nolūka dēļ, jācenšas iegrimt pēc iespējas dziļi dotā celtnieciskā objekta būtībā, pie tam turot prātā, ka īsts dziļums sasniedzams sadarbojoties dažādākām mūsu psiķes spējām.

Par atzīstamu palīglīdzekli apzinātai celtni un viņu satura elementu būtības realizācijai jāuzlūko attiecīgo objektu satura elementu atvēršanas un analizēšanas metode un sakarā ar to raudzišana pēc visraksturīgākām attiecīgo objektu īpašībām. Pie tam ļoti jāsaģējas no būtiski nesvarīgiem elementiem, kas iķreiz ierodas līdz un pie tam vairāk vai mazāk bagātīgā daudzumā. Šī metode ir tā pati, kādu mēs lietojam, sastādot rakstus vispārīgi, kā arī zinātniskus aperējumus.

No ideālā viedokļa vēlams, ka visi celtnes realizācijas dalībnieki liktu lietā savus labākos inteliģences, intelekta, intuīcijas un sajūtas spēkus un pie tam kateja persona savas rīcības sektorā, pieejot pie realizācijas brīvi, bez kādiem iepriekšējiem aizspriedumiem, plaši atverot savu psiķisko aparātu.

Kāda objekta satura atvēršanas un analizēšanas procesā mums nav grūti novērot, ka jau katrs objekts pats uzrāda sava satura elementus,

mums tikai tie, lielā uzmanībā tos vērojot, ar lielu apdomu jāšķiro un jāsiņā no piemērotības viedokļa dotam realizācijas uzdevumam. Mums jāšargas te iejaukt savas subjektīvās atziņas ar nodomu, jo mūsu personība parādīsies jau pietiekoši raksturīgi, mums izraugot piemērotus līdzekļus doto objektu būtības izteiksmei.

*Objektam jābūt autoritātei, ne mūsu
sirds iztēlei, kaut rūpīgi apslēptai.*

Thomas Aquinas (it.)

Liela palīdzība ticīgam cilvēkam nāk no paša Dieva, kas dod spējas uztvert lietas, kā arī tās realizēt, kādēļ katrs ticīgais pastāvīgi uzmanas, lai, kā katrs viņa darbs, arī dotā celtnieciskā uzdevuma realizācijas akts norisinātos saskaņā ar dievišķiem likumiem.

Visas personas, kas piedalās kādas celtnes realizācijā, parasti padodas un tam jāpadodas galvena arhitekta vadībai, kas ir atbildīgs par visa darba labu izdošanos un no kuŗa, kā galvenā celtnes meistara, atkarājas arī viņas arhitektūrālā rezultāta kvalitāte. Katrs galvenais arhitekts vada celtnes realizāciju sākot no pirmās idejas skices un nobeidz to ar pēdējo praktisko pieskārienu viņas konkrētam tēlam novietnes laukumā.

Galvenais arhitekts ir persona, kam ir tiesība galīgi noteikt visus elementus, kas ir būtiski piemēroti atrisinājumam un galīgi nosaka viņa arhitektūru. Līdzīgi simfoniskā orķestra diriģentam, viņam jānorāda, kādus instrumentus, resp. palīglīdzekļus visplašākā nozīmē jāizceļ pirmā vietā un kādiem jāpaliek tuvākā vai tālākā aizmugurē. Viņam jāpūpējas, lai nevēlami elementi nedominētu un netraucētu visuma līdzsvaru. Viņam jāpūpējas par visa darba būtisko harmoniju.

Modernajā celtnieciskā profesijā ievērojamu vietu ieņem inženieri un tehniķi, kuŗu specialitātes ir konstrukcijas un mehāniskas ierīces, bet ne celtnes visumā, kuŗai jābūt arī arhitektūrāli noskaņotai savā būtībā. Inženieri un tehniķi spēj sniegt celtnu atrisināšanai augsti vērtīgus konstruktīvus un tehniskus līdzekļus, kas saistīti ar konstruktīvās, resp. tehniskās arhitektūras veidiem. Bet inženieri un tehniķi, bez speciālām studijām, nav piemēroti veidot celtnes visumā, kas līdzās konstruktīviem un tehniskiem elementiem prasa vēl daudz citas lietas, kas atrisināmas, lai celtni izveidotu īsti piemērotu savai būtībai. Te spēj palīdzēt vienīgi arhitekts, kas ir sagatavots būt īsts meistars un vadītājs arhitektūrālā celtniecībā.

Kad augšējos apsvērumus pareizi saprot un atzīst, tad nekad nevar pacelties jautājums "inženieris vai arhitekts", sakarā ar arhitektūrālo celtniecību.

Ikkatram arhitektam sāp, kad viņš redz, ka visā pasaulē sastopamas būtiski nepareizi atrisinātas celtnes ar būtiski nepareizi pielietotiem celtnieciskiem līdzekļiem. Sastopamas celtnes, kuŗās lietoti stikls, ķieģeļi, dabiskais akmens, koks, pārbīdamās un slīpās sienas, kā arī statņi - un tas viss bez kādas jēgas attiecībā pret celtnes būtību. Mēs redzam būtiski nepareizi pielietotu atklātu, neapjūmtu konstrukciju, kā arī nevietā veidotas noliktavām līdzīgas, vai palievenu rakstura, vai bezlogu celtnes u. t. t.

Mēs atrodam celtnieciskus veidojumus, realizētus pēc būtiski bezjēdzīgi pielietotām celtnieciskām doktrīnām, standartizētus, iepriekš sagatavotus, vai rūpnieciskus celtniecības elementus, arī būtiski nepareizi uzsvērtu funkcionalismu, nemotivēti puristisku pieeju pie atrisinājuma, nepamatoti pasvītrotus mehāniskus, komerciālus un lētus praktiskus mērķus. Tāpat mēs redzam būtiski nemotivētus, abstrak-

tiem blokiem līdzīgus celtnu masu kopojumus, kā arī nevietā pielietotu monumentalitāti. Vērojama arī ārišķīga rotaļa ar ģeometriskām formām un schematiskiem pretskatiem. Sastopamas arī viena un tā paša tipa un veida celtnes bez kāda attaisnojuma novietotas dažādās situācijās un apkārtnēs, padotas dažādiem klīmatiskiem iespaidiem. Būtiski atšķirīgās celtnēs mēs sastopam pielietotas tās pašas konstrukcijas shēmas, to pašu materiālu paleti, tos pašus materiālu apstrādāšanas veidus, kā arī nepareizi piesaistītas senlaiku formas, un modernus motīvus. Mēs redzam sienas no neaptēstiem akmeņiem iekštelpās, kas pārceļ ēkas ārieni uz iekšu bez kāda saskatāma iemesla, kas pie tam aprūtinā iekštelpu uzturēšanu tīru no putekļiem.

Katrs no minētiem momentiem parādas arvien saistīts ar savu īpatnējo arhitektūras veidu. Katrs kļūdaini pielietots izteiksmes līdzeklis ar savu arhitektūras veidu nepieciešami kaitē dotās celtnes arhitektūras būtiskai izteiksmei. Ja baznīcas celtnes vairāk vai mazāk uzkrītošā veidā demonstrējas tehniskiem aparātiem, stikla būdām, vai kailām caurumotām dzelzbetona sienām ieslēgtām telpām līdzīgās struktūrās, vai arī tā uzrāda rūpnieciskus komponentus pasvītrotā daudzumā, tāpat ja par daudz izceļ celtniecisko materiālu īpatnības, ar vārdu sakot, rāda mūsu laika materiālistiski-techniskās pasaules lepnos ieguvumus, - šādi celtnieciskās izteiksmes līdzekļi kaitē garīgo Dieva valstības īpašību izpaušmei, kas pieder pie baznīcas būtiskām pazīmēm. Materiāli-techniski-mechaniski-utilitari celtnieciskie līdzekļi nav labi spējīgi, ja nepiemēroti uzsverti, izraisīt ekleziastiskās vērtības, dievbijības sajūtu un pārdzīvojumus un līdz ar to arī nevar izsaukt arhitektūru, kas būtu raksturīgi piemērota baznīcas būtībai.

Baznīcām uzsverama monumentalitāte, utilitāte nav pirmais noteikums.

Edward Stone (am.)

Dažas ģimepmājas uzrāda rūpīgi realizētus zinātniskus norādījumus telpu apkurei, apgaismošanai, skaņu, resp. trokšņu izolācijai, kā arī mākslinieciski atrisinātu abstrakti-formālo masu problēmas izteiksmi, rotaļu ar konstrukcijas elementiem un materiālu, arī ekonomijas prasību respektēšanu - bet tai pašā laikā mēs neatrodam tur būtiskus ģimepmājas īpašības, kā mājīgumu, ērtību, noslēgtību, kā arī patiesu iepriecinājumu un vērtīgas ierosmes gara celmsmei un taml. Tādos gadījumos parādījusies ģimepmājas arhitektūra nespēj iepriecināt nedz mājas lietotāju, nedz aplūkotāju, jo - izraisījis arhitektūras veids nespēj paust dvēselīgumu. Nav grūti tvert, ka spēcīgi pasvītrotā moderna lietišķība, par daudz uzsverta konstrukcija, par daudz izceltas praktiskās vajadzības, kā arī par daudz sasprindzinātas formālās un abstraktās problēmas un taml. nes līdzī vairumu bezdvēselisku elementu. Tādus celtnieciskās izteiksmes līdzekļus lietojot, mēs piedzīvojam, ka arhitekturālais rezultāts allaž parādas vēss, sauss, bezjūtīgs, noraidošs.

Eksistē tiltu celtnes, kas kā tādas uzrāda rūpīgu statisku atrisinājumu, jaunāko konstrukcijas metožu pielietošanu, kā arī celtniecisko materiālu un viņu īpašību racionālu izpratni. Bet nereti jākonstatē, ka tiltu celtnēm trūkst būtiskas formas, kādu prasa apkārtne - pilsēta, vai dabas skats, lai tilta celtnes labi iekļautos viņā. Šādos gadījumos tilta celtnes neuzrāda vajadzīgās būtības īpašības un tādēļ nevar skaitīties par apmierinošu arhitekturālā nozīmē.

Ķemeru viesnīca - Bāra telpa.

Tur, kur celtnes būtiskā izteiksme ir likta novārtā, celtnē, šķiet lietota kā izteiksmes līdzeklis dažādiem celtnieciskiem faktoriem, ne otrādi, t. i. te celtnes realizāciju ar izteiksmes līdzekļu palīdzību aizvieto izteiksmes līdzekļu realizācija ar celtnes palīdzību.

Katra pielietotā celtnes izteiksmes līdzekļu kopība realizē attiecīgās celtnes architektūru, kas ir sintētiskas dabas; bet šī sintētiskā architektūra reprezentē celtnes būtisko architektūru tikai tad, kad celtnes izteiksmes līdzekļu kopība kalpo celtnes būtības realizācijai un kad šie līdzekļi paši ir būtiski realizēti.

Nebūtiski pieejot pie atrisinājuma notiek, ka, piemēram, baznīcas celtnē atgādina kādu utilitāru celtni, praktiskā darba pajumti, vai kādu nenoteiktas dabas celtni. Ievērojama daļa moderno ģimepmāju, vienkāršu, kā bagātu, šķiet pēc sava veidojuma drīzāk piederīga pie noliktavām, darbnīcām, palieveniņiem u. tml., ne pie celtnēm cilvēku omulīgai dzīvei un atpūtai.

Savādāka ir lieta, ja kāda celtnē ceļama, piemēram, izstādes nolūkiem, lai propagandētu pielietošanas iespējas jaunām konstrukcijas metodēm, jauniem celtnieciskiem materiāliem, lai parādītu kādu jaunu iekārtas, vai formālu atrisinājumu. Tādos gadījumos rezultējošā celtnes architektūra jāatzīst par būtiski izteiktu celtnieciskās izstādes architektūru.

Jāņem vērā, ka kādas celtnes atrisinājums, neskatoties uz to, ka tas daļēji izpildīts perfekti un korekti atbilstoši dotās celtnes būtībai, tomēr nevar skaitīties par nobeigtu un pilnā mērā izteicošu celtnes būtību. Tas gadas, piemēram, ja celtnes konstruktīvā puse ir būtiski nevainojami izpildīta, tāpat, ja celtnes masu atrisinājums atbilst celtnes būtībai. Tādus rezultātus nevar uzskatīt par pietiekošiem visas celtnes būtiskās architektūras gūšanai.

Vēl jāuzsver, ka labu rezultātu sasniegšanai būtiskā celtnieciskā architektūrā svarīgi ir atrast attiecīgus satura elementus, vai izteiksmes līdzekļus. Bet lai gūtu šē patiesi labus panākumus, celtnes veidotājam, resp. galvenajam arhitektam jāpieiet pie atrisinājuma ar savām vislabākām psihiskām spējām.

Protams, ka viens un tas pats arhitekturālās celtniecības uzdevums var atrast dažādākus atrisinājumus, un proti, atkarībā no dažādu arhitektu dažādāku pieeju pie veidošanas. To skaidri rāda arhitekturno rālo sacensību rezultāti.

Longview,
1952. g. 10. jūnijā.

MĀKSLAS ARCHITEKTŪRA

Mākslas architektūra ir architektūra, kas ir atkarīga no mākslas, un proti, tādā nozīmē, ka, kur izpaužas māksla, tur realizējas arī architektūra, kā mākslas satura elements.

Uzmanīgi vērojumi un pētījumi norāda, ka māksla šai pasaulē realizējas vispārīgi ar neskaitāmi daudz objektu palīdzību, jo neskaitāms daudzums objektu ieiet mākslas saturā. Tā kā mēs uz ikkatra soļa sastopamies ar visdažādākām mākslām, t. i. mākslas veidiem, mēs esam piespiesti domāt, ka māksla realizējas šai pasaulē ar ikkatra objekta palīdzību. Šī atziņa arī atrod apstiprinājumu konkrētā piedzīvojumā.

Protams, ka dažādi mākslas veidi, t. i. dažādas mākslas arvienu vairāk vai mazāk atšķiras savā starpā, un proti, atkarībā no objektiem, kas tām palīdz izteikties, t. i. no mākslas objektiem.

Dažādas mākslas atšķiras viena no otras atkarībā no elementiem, kuru vidū tās izteicas.

G. W. F. Hegel (vāc.)

Tādā sakarībā eksistē nepārskatāms daudzums mākslas objektu, kas kalpo architektūras izteiksmei neskaitāmi daudzos mākslas architektūras veidos.

Ikkatrs mākslas objekts piešķir savu nosaukumu mākslas architektūras veidam, kuru tas palīdz realizēt. Uz tā pamata mēs arī izšķiram: telpas mākslas architektūru, konstrukciju mākslas architektūru, individuālās mākslas architektūru, u. t. t.

Pateicoties ciešai saistībai starp mākslas objektu un viņa architektūru, mākslas architektūras kvalitāte arvienu, protams, atkarājas no attiecīga objekta kvalitātes. Celtnes mākslas architektūra atšķiras no mūzikas simfonijas mākslas architektūras, vai no zinātniskas mākslas architektūras u. t. t. Romas Panteona mākslas architektūra uzrāda citu kvalitāti, nekā Dievmātes Katedrāle Parīzē.

Visi mākslas objekti nav spējīgi dot vienvērtīgi augstas pakāpes mākslas architektūras veidus. Visvērtīgākos mākslas architektūras veidus mēs sastopam dabā, saistībā ar augiem, dzīvniekiem un minerālvalsts veidojumiem. Īpatnējus augstas kvalitātes mākslas architektūras veidus spēj radīt cilvēks-mākslinieks-architekts. Visur, kur kādā priekšmetā uzsvērtas viņa mākslas pazīmes, tur mēs sastopam mākslas objektus un, ja šie objekti satur pie tam vēl raksturīgus architektūras elementus, kā, piemēram, tā sauktos architektūras kompozīcijas pamatelementus, tad tie parāda arī savus raksturīgus mākslas architektūras veidus.

Pievērsīsimies atsevišķiem mākslas architektūras gadījumiem. Lai tuvāk apgaismotu, ka mākslas architektūra patiešām dibinās uz architektūras mākslas saistībām, aplūkosim dažādus piemērus šīm saistībām.

Ja sastopam realizētu kādu ietverošas mākslas veidu, piemēram,

celtnes ietverošo mākslu, mūzikas simfonijas ietverošo mākslu, teātra inscenējumus ietverošo mākslu u. tml., mūsu priekšā reizē demonstrējas arī attiecīgā veida ietverošās mākslas arhitektūra, t. i. celtnes ietverošās mākslas arhitektūra, mūzikas simfonijas ietverošās mākslas arhitektūra, teātra inscenējumus ietverošās mākslas arhitektūra u. tml.

Arhitektūra ir visvairāk ietveroša māksla.

Atkinson & Bagenal (am.)

Jāpiezīmē, ka šai definīcijā, kā arī katrā citā arhitektūras-mākslas definīcijā, arhitektūra, šķiet, vienādota ar mākslu; bet faktiski tas tā nav un nevar būt, jo kā arhitektūra, tā māksla ir būtiski pilnīgi atšķirīgas un individuālas lietas. Definīcijas, līdzīgas augšējai, tikai lakoniski pasaka, ka arhitektūra eksistē saistībā ar mākslas veidiem vai objektiem, un ka šī saistība nosaka mākslas arhitektūras veidus.

Ciešā saistībā ar izteiksmīgu mākslu, piemēram, ar izteiksmīgu akmeņa mākslu, ar izteiksmīgu tilta konstrukcijas mākslu, ar izteiksmīgu mākslinieka mākslu u. tml., arvien eksistē, vai parādas attiecīga veida izteiksmīgas mākslas arhitektūra, t. i. izteiksmīga akmeņu mākslas arhitektūra, izteiksmīga tilta konstrukcijas mākslas arhitektūra, izteiksmīga mākslinieka mākslas arhitektūra u. tml.

Arhitektūra ir izteiksmīga māksla.

Sir Raimond Unwin (angl.)

Ja uztveram eksellentu mākslu kaut kādā veidā, piemēram, kā Rafaela gleznu eksellentu mākslu, Pergamona Altara skulptūru eksellentu mākslu, Bramantes celtpu eksellentu mākslu u. tml., mēs reizē uztveram arī attiecīga veida eksellentas mākslas arhitektūru, t. i. Rafaela gleznu eksellentu mākslas arhitektūru, Pergamona Altara skulptūru eksellentu mākslas arhitektūru, Bramantes celtpu eksellentu mākslas arhitektūru u. tml.

Arhitektūra ir ļoti eksellenta māksla.

Le Corbusier (fr.)

Ikkatrā daiļās mākslas parādībā, kā, piemēram, klasisko celtniecisko orderu daiļā mākslā, baroka katedrāļu skulptūru daiļā mākslā, Boticelli gleznu daiļā mākslā u. tml. mēs sastopam attiecīga veida daiļās mākslas arhitektūru, t. i. klasisko celtniecisko orderu daiļās mākslas arhitektūru, baroka katedrāļu skulptūru daiļās mākslas arhitektūru, Boticelli gleznu daiļās mākslas arhitektūru u. tml.

Arhitektūra ir daiļā māksla.

John Belcher (angl.)

P. P. Cret (am.)

Reizē ar kāda vadošās mākslas veida realizēšanos, piemēram, reizē ar vadošo celtnes mākslu, ar vadošo skulptūras mākslu, vadošo harmoniskās noskaņas mākslu u. tml., arvien realizējas arī attiecīga veida vadošās mākslas arhitektūra, t. i. vadošās celtpu mākslas arhitektūra, vadošā skulptūras mākslas arhitektūra, vadošā harmonisko noskaņu mākslas arhitektūra u. tml.

Architektūra ir vadoša māksla.

W. Hegemann (vāc.)

Ja pastāv vai parādas mūsu realitātē kāds radošās mākslas veids, kā piemēram, radoša struktūras māksla, radoša telpu māksla, radoša formas māksla u. tml., reizē ar to pastāv vai parādas arī attiecīga veida radošās mākslas architektūra, t. i. radoša struktūras mākslas architektūra, radoša telpas mākslas architektūra, radoša formas mākslas architektūra u. tml.

Architektūra ir radoša māksla.

Sir William Holford (angl.)

Kur realizējas vajadzības māksla, piemēram, dzīvokļu iekārtas vajadzības māksla, satiksmes organizācijas vajadzības māksla, formālas izteiksmes vajadzības māksla u. tml., tur reizē realizējas arī attiecīga veida vajadzības mākslas architektūra, t. i. dzīvokļu iekārtas vajadzības mākslas architektūra, satiksmes organizācijas vajadzības mākslas architektūra, formālas izteiksmes vajadzības mākslas architektūra u. tml.

Architektūra ir vajadzību māksla, kas atkarājas no saimnieciskiem, sociāliem un zinātniskiem momentiem, atklājumiem un ietekmējumiem.

B. Knapp-Fisher (am.)

Reizē ar kāda veida patiesības mākslas realizēšanos, piemēram, izteiksmes patiesības mākslas realizēšanos, piemērotības patiesības mākslas realizēšanos, materiāla patiesības mākslas realizēšanos u. tml., realizējas arī attiecīga veida patiesības mākslas architektūra, t. i. izteiksmes patiesības mākslas architektūra, piemērotības patiesības mākslas architektūra, materiāla patiesības mākslas architektūra un tml.

Architektūra ir patiesības māksla.

Lionel B. Budden (angl.)

Ja mēs sastopam realizētu konstrukcijas mākslu kaut kādā veidā, piemēram, monumentālu celtnu konstrukcijas mākslu, moderno gleznu konstrukcijas mākslu, juridisku dokumentu konstrukcijas mākslu u. tml., līdz ar to mēs reizē uztveram arī konstrukcijas mākslas architektūru attiecīgā veidā, t. i. monumentālu celtnu konstrukcijas mākslas architektūru, moderno gleznu konstrukcijas mākslas architektūru, juridisku dokumentu konstrukcijas mākslas architektūru u. tml.

Architektūra ir konstrukcijas māksla.

René Clozier (fr.)

Ja vērojam celtnu mākslu kaut kādā veidā, piemēram, moderno dzīvojamo celtnu mākslu, dzelzbetona celtnu mākslu, filozofisko domu celtnu mākslu u. tml., mēs reizē ieraugam arī celtnu mākslas architektūru attiecīgā veidā, t. i. moderno dzīvojamo celtnu mākslas architektūru, dzelzbetona celtnu mākslas architektūru, filozofisku domu celtnu mākslas architektūru u. tml.

Architektūra ir celtnu māksla.

Jules Guadet (fr.)

Ikkatrs laikmets, kā zināms, saistas ar savu īpatnēja rakstura laikmetīgu mākslu, kas izteicas, piemēram, kā celtniecības laikmetīga māksla, tēlniecības laikmetīga māksla, glezniecības laikmetīga māksla u. tml., kas saistas ar attiecīga veida laikmetīgās mākslas arhitektūru, t. i. ar celtniecības laikmetīgas mākslas arhitektūru, tēlniecības laikmetīgās mākslas arhitektūru, glezniecības laikmetīgās mākslas arhitektūru u. tml.

Architektūra ir visjūtīgākā no visām mākslām attiecībā uz mainīgo laikmetu ietekmi.

Sir Banister Fletcher (angl.)

Ja mēs tveram zinātnisku mākslu kaut kādā veidā, piemēram, kā ēku iekārtas zinātnisku mākslu, augstākās matemātikas zinātnisko mākslu, sintētisko materiālu zinātnisko mākslu u. tml., reizē ar to mēs vērojam arī attiecīga veida zinātniskās mākslas arhitektūru, t. i. ēku iekārtas zinātniskās mākslas arhitektūru, augstākās matemātikas zinātniskās mākslas arhitektūru, sintētisko materiālu zinātniskās mākslas arhitektūru u. tml.

Architektūra ir zinātniska māksla, kas padara celtnes idejas pāudošas.

Frank Lloyd Wrigth (am.)

Reizē ar abstraktās mākslas realizēšanos kaut kādā veidā, piemēram, reizē ar ģeometrisku konstrukciju abstrakto mākslu, matemātikos risinājumu abstrakto mākslu, neobjektīvās glezniecības abstrakto mākslu u. tml. realizējas arī attiecīga veida abstraktās mākslas arhitektūra, t. i. ģeometrisku konstrukciju abstraktās mākslas arhitektūra, matemātikos risinājumu abstraktās mākslas arhitektūra, neobjektīvās glezniecības abstraktās mākslas arhitektūra u. tml.

Architektūra ir visvairāk abstrakta māksla.

Boriss Vippers

Ikkatrs telpas mākslas veids, kā piemēram, interjeru telpas māksla, angļu dārzu telpas māksla, apmetnes telpu māksla u. tml. saistas ar attiecīga veida telpas mākslas arhitektūru, t. i. ar interjeru telpas mākslas arhitektūru, angļu dārzu telpas mākslas arhitektūru, apmetnes telpu mākslas arhitektūru u. tml.

Architektūra, līdzīgi mūzikai, ir telpas māksla.

Talbot T. Hamlin (am.)

Ja realizējas formas māksla, piemēram, kā celtnu formas māksla, kā materiāla formas māksla, kā funkcionālās formas māksla u. tml., reizē ar to realizējas arī attiecīga veida formas mākslas arhitektūra, t. i. celtnu formas mākslas arhitektūra, materiāla formas mākslas arhitektūra, funkcionālās formas mākslas arhitektūra u. tml.

Architektūra ir īsta formas māksla.

A. Göller (vāc.)

Kur realizējas individuālā māksla kaut kādā veidā, piemēram, Le Corbusier individuālā māksla, gotikas laikmeta individuālā māksla, Pur-

vīša gleznu individuālā māksla u. tml., tur reizē realizējas arī attiecīga veida individuālās mākslas arhitektūra, t. i. Le Corbusier individuālās mākslas arhitektūra, gotikas laikmeta individuālās mākslas arhitektūra, Purvīša gleznu individuālās mākslas arhitektūra u. tml.

Arhitektūra savā īpatnējā veidā atsaucas uz individuālu impulsu, tāpat kā kura katra no grafiskām vai plastiskām mākslām.

Sir Reginald Blomfield (angl.)

Ikkatrs gara mākslas veids, kā piemēram, gleznas kompozīcijas gara māksla, oratora gara māksla, zinātniska darba gara māksla u. tml. saistas ar attiecīga veida gara mākslas arhitektūru, t. i. gleznas kompozīcijas gara mākslas arhitektūru, oratora gara mākslas arhitektūru, zinātniska darba gara mākslas arhitektūru u. tml.

Arhitektūra visās savās metodēs un pielietotībās ir īsta mākslas gara caurausta.

John Belcher (angl.)

Ja mēs lūkojamies uz cilvēka aktivitātes mākslu, piemēram uz cilvēka radīšanas aktivitātes mākslu, cilvēka tēlošanas mākslu, cilvēka sporta aktivitātes mākslu u. tml., mēs reizē vērojam arī attiecīga veida cilvēka aktivitātes mākslas arhitektūru, t. i. cilvēka radīšanas aktivitātes mākslas arhitektūru, cilvēka tēlošanas aktivitātes mākslas arhitektūru, cilvēka sporta aktivitātes mākslas arhitektūru u. tml.

Māksla nav atšķirama no cilvēka aktivitātes.

Le Corbusier (fr.)

Ja mēs sastopamies ar architekta-mākslinieka mākslu kaut kādā veidā, piemēram, ar vēsturnieka-architekta-mākslinieka mākslu, ar statīka-architekta-mākslinieka mākslu, ar celtņu iekārtotāja-architekta-mākslinieka mākslu u. tml., mēs reizē uztveram arī attiecīga veida architekta-mākslinieka mākslas arhitektūru, t. i. vēsturnieka-architekta-mākslinieka mākslas arhitektūru, statīka-architekta-mākslinieka mākslas arhitektūru, celtņu iekārtotāja-architekta-mākslinieka mākslas arhitektūru u. tml.

Jūs esat arhitekti, ja jūs esat mākslinieki un zinātnieki. Eksistē arhitektūras māksla un zinātniskā māksla; viena bez otras nepastāv.

Jules Guadet (fr.)

Ja mēs meditējam par kaut kāda veida Dieva mākslu, piemēram, par Dieva mākslu pasaules radīšanā, par Dieva mākslu pasaules izdaiļošanā, par Dieva mākslu cilvēka vadīšanā u. tml., mēs reizē ar to uztveram arī attiecīga veida Dieva mākslas arhitektūru, t. i. Dieva mākslas arhitektūru pasaules radīšanā, Dieva mākslas arhitektūru pasaules izdaiļošanā, Dieva mākslas arhitektūru cilvēka vadīšanā u. tml.

Visu mākslu tiešais iemesls ir Dievs.

F. W. J. Schelling (vāc.)

Līdzīgā kārtā mēs varētu neierobežoti turpināt iedziļināšanos arhitektūras saistībās ar mākslu un nonākt pie slēdziena, ka neierobežota ir arhitektūras demonstrēšanās māksla arhitektūras veidā.

Tādā ceļā mēs nonākam pie atziņas, ka arhitektūra realizējas kā mākslas arhitektūra ar katra objekta palīdzību, kas demonstrējas kā mākslas objekts.

Kad arhitektūra izteicas ar mākslas vai mākslas objektu palīdzību vispārīgi, vispārīgi parādas mākslas arhitektūra, un mums rodas atziņa, ka visur tur, kur eksistē māksla, eksistē arī mākslas arhitektūra.

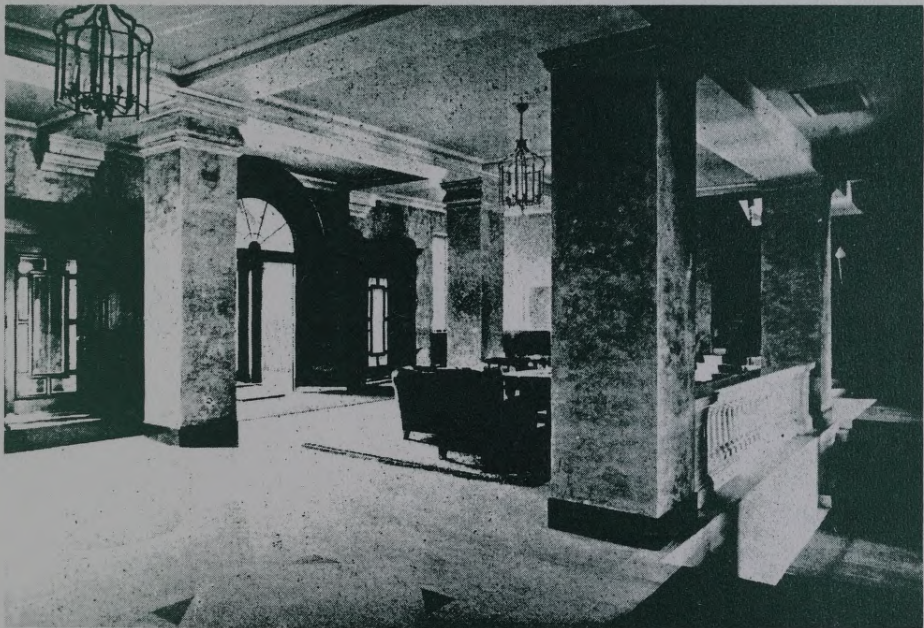
Arhitektūra ir māksla vispārīgi.

Sir Reginald Blomfield (angl.)

Mēs varam vērot, ka architektūra realizējas kā zināma veida mākslas arhitektūra tad, kad realizējas attiecīga veida mākslas objekts.

Pie visa sacītā mums būtu vēl jāpiezīmē, ka arhitektūra ne tikvien realizējas ar mākslas palīdzību, bet ka māksla ir viens no līdzekļiem, kas palīdz izprast arhitektūras būtību. Sakarā ar nepārredzamo objektu daudzumu, kas var palīdzēt izprast mākslas arhitektūras būtību, var eksistēt neierobežots daudzums mākslas arhitektūras teoriju.

Longview, U. S. A.,
1952. g. jūnijā.

Kemeru viesnīca - Vestibils.

ARCHITEKTŪRAS PAMATELEMENTI

Pašlaik arhitektūras laukā valda dziļš samulsums uzskatos un virzienos, kādēļ jo nepieciešami gūt kādu skaidrību par arhitektūras pamatiem.

Mums funkcionalisms stāv pretim aistētismam, eklekticisms pūrismam, tehnoloģija humanismam un organizācijai kā arhitektūra tirgus arhitektūrai.

Pietro Belluschi (am.)

Arhitektūras parādības šķiet ārkārtīgi pretrunīgas savā starpā, bet šīs pretrunas ir pārvaramas, ja arhitektūras daudzveidīgās parādības sintēzē vienota aina. Aplūkosim šo ainu, kādu to rāda mums arhitektūras satura pamatelementi: saistības, veidi, realizācija, izpratne un būtība.

Laikmetu gaitā pieredze dokumentējusi objekta Arhitektūra saistību ar visdažādākajiem objektiem. To apliecina izcili arhitektūras teorētiķi, zinātnieki, filozofi, aistēti, mākslinieki, arhitekti u. c. Arhitektūras saistību ainu raksturošanai šē atzīmēšu kādu skaitu definīciju un citveida atziņu.

Sevišķi ievērojama loma ir objekta Arhitektūra saistībai ar objektu Celtne.

Arhitektūra ir celtne.

Frank Lloyd Wright (am.)

Arhitektūra tagad, kā arvien, ir vajadzība un spēks celt celtnes.

Louis Henry Sullivan (am.)

Arhitektūra ir celtnes raksturs.

The American College Dictionary.

Saistība ar objektu Māksla izteikta definīcijās:

Arhitektūra ir celtnes māksla.

Sir Reginald Blomfield (angl.)

Arhitektūra ir celtnes daiļā māksla.

E. von. Hartmann (vāc.)

Arhitektūra ir dekorēšanas māksla cilvēka celtām celtnēm.

John Ruskin (angl.)

Arhitektūra ir ornamentāla celtnu māksla.

William Morris (angl.)

Arhitektūra ir māksla.

John Belcher (angl.)

C. M. Frey (am.)

René Clozier (fr.)

Arhitektūra ir zinātniska māksla padarīt celtni idejas paudēju.

Frank Lloyd Wright (am.)

Arhitektūra ir daiļa māksla.

John Belcher (angl.)

P. P. Cret (am.)

Arhitektūra ir abstrakta māksla.

Fr. Th. Vischer (vāc.)

Vispārīgi un galvenā kārtā arhitektūra ir patiesības māksla.

Jules Guadet (fr.)

Arhitektūra ir izteiksmes māksla materiālā formā.

Lionel B. Budden (angl.)

Arhitektūra ir telpas ietveres māksla.

Auguste Perret (fr.)

Pietro Belluschi (am.)

Robert Jordan (am.)

A. E. Brinckmann (vāc.)

Fr. Schumacher (vāc.)

Arhitektūru iespējams nosaukt par formas un formu harmonijas augsto mākslu.

H. von. Geymüller (vāc.)

Arhitektūra ir ķermenu veidošanas māksla.

H. von Wölflin (vāc.)

Arhitektūra ir vissarežģītākā māksla visu mākslu vidū.

René Clozier (fr.)

Objekta Architektūra saistību ar zinātni izteic definīcija:

Architektūra ir zinātne, kas visās savās metodēs ir īsta mākslas gara caurausta.

John Belcher (angl.)

Objekta Architektūra saistību ar objektu Forma raksturo izteicieni:

Architektūra ir harmoniskā forma, kas cēlusies skaidru mērķu piepildīšanā.

Th. Fischer (vāc.)

Architektūra ir neorganiska mākslas forma.

G. W. F. Hegel (vāc.)

Architektūra ir mūsu ideju izteiksme konkrētā formā.

Sir Howard Robertson (angl.)

Es uztveru architekturu kā formas veselumu neatkarīgi no formas valodas.

Adolf von Hildebrand (vāc.)

Saistību ar objektu Pārdzīvojums attēlo formulējums:

Architektūra ir poētikas pārdzīvojums.

Le Corbusier (fr.)

Ar objektu Mūzika:

Architektūra ir telpiska mūzika.

F. W. J. Schelling (vāc.)

Par saistību ar objektu Konstrukcija liecina formulējumi:

Mēs sakām "architektūra", kad domājam par konstrukciju.

Henry S. Churchill (am.)

Konstruktīvie elementi ir architektūras vārdnīca.

René Clozier (fr.)

Architektūra ir konstrukcija.

The American College Dictionary

Architektūra izteicas ar konstrukcijas palīdzību.

Auguste Perret (fr.)

Ar objektu Architektūra saistas objekts Technika:

Architektūra saistas ar tehniku.

Fr. Schumacher (vāc.)

Technika ir visas architektūras pamats.

Auguste Perret (fr.)

Jaunā architektūra grib tehniski radīt.

N. Curtis (am.)

Pie objektiem, kas saistas ar objektu Architektūra, pieder arī objekts Funkcija:

Architektūrai jāparāda funkcijas.

A. E. Marples (angl.)

Šķiet, ka funkcionālās viengabalainības princips ir viens no modernās architektūras galvenajiem principiem.

Eero Saarinen (am.)

Objekts Architektūra saistas ar visu plašo objektu Universs, kas izteicas atzīpā:

Architektūra ir universa izteiksme.

G. W. F. Hegel (vāc.)

Par objekta Architektūra saistību ar objektu Laikmets liecina:

Architektūra ir laikmeta izteiksme.

H. von Wölfflin (vāc.)

Objekta Architektūra saistību ar objektu Gars parāda definīcija:

Architektūra ir kārtības gars.

Le Corbusier (fr.)

Kā objekts Architektūra saistas arī ar objektu Kvalitāte, liecina atzīpa:

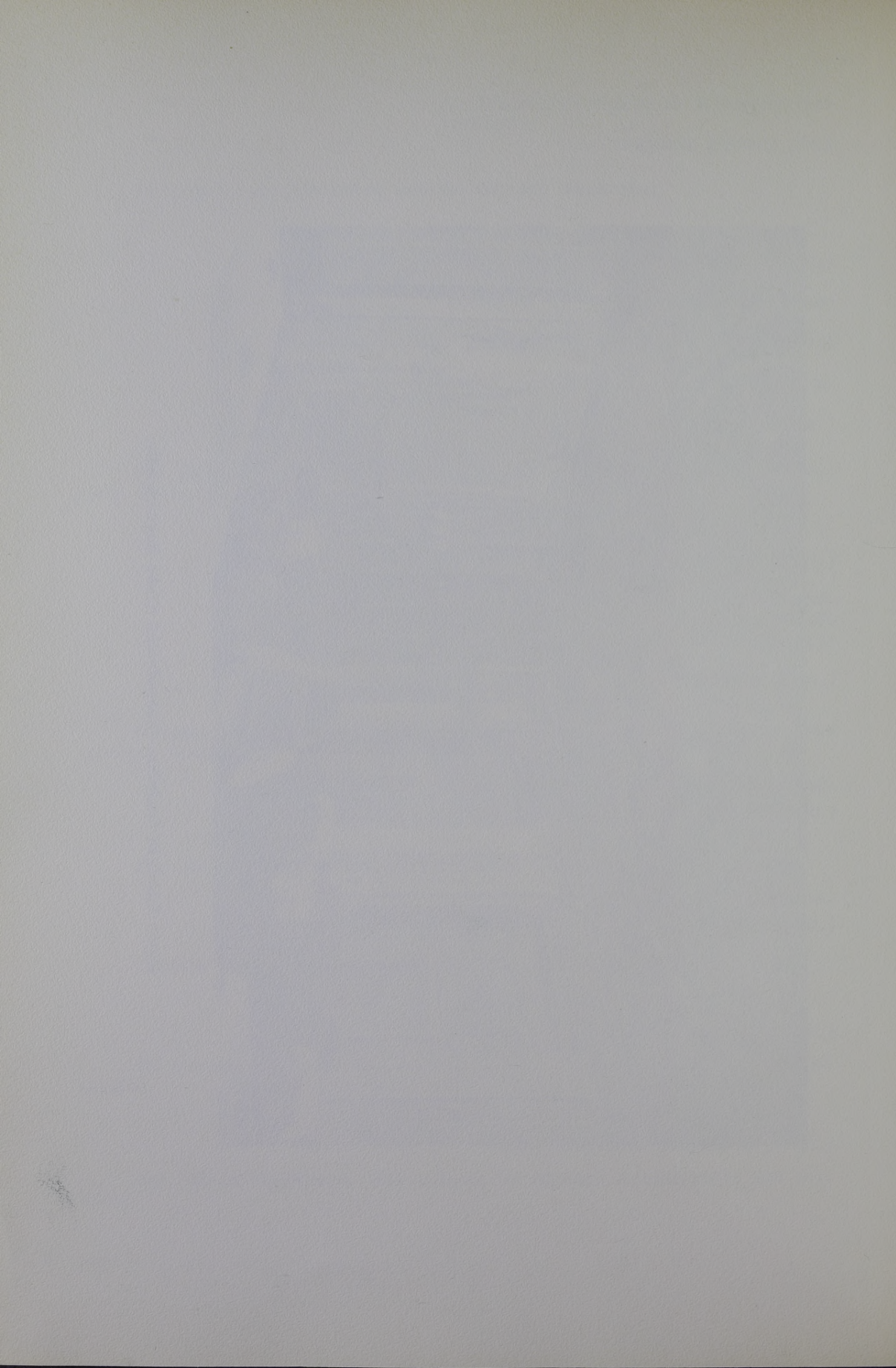
Architektūra ir kvalitāte.

Sir Reginald Blomfield (angl.)

No citiem objektiem, kas saistas ar objektu Architektūra, vēl mināmi:

Rīgas Latviešu biedrība - Sabiedriskā Kluba Banketu zāle.

Izkārtojums:

Architektūra ir daudzpusīgs lietu izkārtojums zemes virsū, pāri zemei un pazemē, kā arī attiecībā pret apkārtni.

O. Linton (zv.)

Izgudrošana:

Architektūra ir izgudrošana.

J. Bronowski (angl.)

Inženierzinātne:

Leons Battista Alberti saprata architektūru ne tikvien kā tā saukto daiļo architektūru, bet arī kā visas inženierzinātnes lauku.

Leo Adler (vāc.)

Architekta darbības rezultāts:

Vai mēs nevarētu domāt, ka architektūra ir vienkārši tas, kas tā ir, t. i. rezultāts no tā, kā mēs atrisīnam savas problēmas.

Paul Thiry (am.)

Kompozīcijas problēma:

Architektūra ir gudras kompozīcijas problēma.

René Clozier (fr.)

Partenons un telefons:

Architektūra atrodama Partenonā, kā arī telefonā.

Le Corbusier (fr.)

Asociācijas:

Visa (celtne) architektūra ir tas, ko jūs tai pievienojiet, kad jūs uz to lūkojaties.

Walt Whitman (am.)

Atziņa "vairāk kā celtne":

Architektūra ir vairāk nekā tikai celtne.

John Ruskin (angl.)

Architektūra ir bezgalīgi vairāk nekā tikai celtniecība.

H. von Geymüller (vāc.)

Atziņa "ārpus amatniecības mākslām":

Architektūra ir kaut kas ārpus vai aiz amatniecības mākslām, kas to rada.

Sir Reginald Blomfield (angl.)

Atziņa "lielāks un dziļāks par tehnisko spožumu":

Architektūra ir kaut kas daudz lielāks un dziļāks par tehnisko spožumu vien.

Sir Reginald Blomfield (angl.)

Atziņa "vairāk nekā lietderības priekšmeti":

Architektūra ir vairāk nekā lietderības priekšmeti.

Le Corbusier (fr.)

Atziņa "nenoteiktība un maiņa":

Architektūra nav noteiktības, bet tikai pastāvīga maiņa.

Walter Gropius (vāc.)

Atziņa "bezgalīgs daudzums":

Architektūru rosina bezgalīgi daudz gadījumu.

Sir Reginald Blomfield (angl.)

Citētās atziņas attēlo kaut gan mazu, tomēr jo raksturīgu izgriezumu no objekta Architektūra milzīgās un raibās manifestācijas, tā kā dibinoties uz to vien, mēs jau droši varam sacīt, ka objekts Architektūra atrodas vai parādas saistībā ar katru objektu mūsu uztveres apvārsni.

Tā kā objekts Architektūra saistīts ar katru objektu, tas uzlūkojams par katra objekta satura elementu, tāpat kā katrs objekts par objekta Architektūra satura elementu.

Atsevišķi uzsverams, ka visādu architektūras saistību starpā ievērojama loma piekrīt objekta Architektūra saistībai ar vārdu architektūra. Vārds architektūra ir seno romiešu izraudzīts nosaukums objektam Architektūra; Latīņu vārds architectura, kam sakne grieķu valodā, sastāv no elementiem archi un tectura. Elements archi latviski tulkojams kā galvenais, bet tectura kā ietvere. Tā tad latīņu vārds architectura tulkojumā mūsu valodā skanētu galvenā ietvere. Tā kā vārda galvenais sinonimi ir svarīgais, raksturīgais, zīmīgais, principālais u. tml., galvenā ietvere piemērotībā kādam objektam saprotama kā ietvere, kas izpildīta ar šī objekta galveno, svarīgo, raksturīgo, zīmīgo, principālo u. tml. satura elementu palīdzību. Tā tad aiz

vārda arhitektūra slēpjas objekts galvenā ietvere, kas piešķir savu vārdu objektam Arhitektūra.

Tā kā katra objekta saturā sastopami šim objektam attiecīgi piemēroti galvenie, svarīgie, raksturīgie, zīmīgie, principālie u. tml. satura elementi, katrs objekts saistīts ar savu piemērota veida galveno ietveri.

Tā kā objekts Arhitektūra uzskatāms par objekta galvenā ietvere satura elementu, katra objekta galvenā ietvere ieiet sava objekta saturā saistībā ar sava veida galvenās ietveres arhitektūru.

Tā kā katrā objektā, arī objektā Arhitektūra galvenā ietvere piedalās kā svarīgs, raksturīgs, zīmīgs, principāls u. tml. satura elements, tādēļ arī senie romieši, domājams, izraudzījuši terminu galvenā ietvere - vārdu arhitektūra kā nosaukumu objektam Arhitektūra. Objekts galvenā ietvere palīdz iesaistīt objektu Arhitektūra katra objekta dziļumos.

Objekts Arhitektūra neeksistē šai pasaulē ārpus kādas saistības, tas nekad neparādas un nevar parādīties atsevišķi. Ka objekts Arhitektūra atrodas ciešā, nesaraujamā saistībā ar katru objektu, ilustrē analogija:

Arhitektūrā, tāpat kā dzīvē, atšķirt garu no vielas nozīmē abus iznīcināt.

Frank Lloyd Wright (am.)

Objekts Arhitektūra uztur savu individualitāti visādos apstākļos, ko liecina, piemēram, 'negatīvās' definīcijas:

Arhitektūra nav celtne.

A. Vaillant (fr.)

Principi: laika gars, funkcionālā integritāte, celtnieciskie principi un telpa, protams, nav paši par sevi arhitektūra.

Eero Saarinen (am.)

Arhitektūras māksla nav tas pats, kas arhitektūra.

H. S. Goodhart-Rendel (angl.)

Neviens cits objekts nespēj aizstāt objektu Arhitektūra. Savā būtībā objekts Arhitektūra paliek arvien tas pats, mainas tikai tā izteiksme sakarā ar dažādākajām saistībām.

Tā kā objekts Arhitektūra iekļaujas katrā objektā, katrs objekts skaitams par arhitektūras objektu. Tādā kārtā par arhitektūras objektiem uzskatāmi: celtnes, tehnika, māksla, forma, funkcijas, tautiskums, personība, laikmets u. t. t., protams, arī galvenā ietvere. Vispopulārākie arhitektūras objekti ir celtnes, jo tās savā saturā koncentrē zīmīgus arhitektūras objektus, kā, piemēram, ietveri, galveno ietveri, individualitāti, kompozīcijas elementus, celtnieciskumu, arhitektūras orderus u. c.

Būdam saistīts ar objektu Arhitektūra, katrs objekts nes sev līdzi īpatnēji piemērotu arhitektūras veidu, jo objekts Arhitektūra sa-

darbojas ar katru objektu individuāli. Kāds objekts, - tāda arhitektūra, resp. tāds arhitektūras veids. Uz tā pamata mēs arī izšķiram: celtnu arhitektūru, tehnisko arhitektūru, mākslas arhitektūru, formālo arhitektūru, funkciju arhitektūru, tautisko arhitektūru, personības arhitektūru, laikmeta arhitektūru u. t. t., protams, arī galvenās ietveres arhitektūru.

Katram arhitektūras veidam piemīt sava noskaņa atkarībā no noskaņas, kādu izraisa attiecīgais objekts. Simpatiskam objektam piemīt simpatiska arhitektūra, nepatīkams objekts saistīts ar noraidošu vai atbaidošu arhitektūru.

Katra objekta satura elementu arhitektūras veidi parādas sintētiski apvienoti un integreti dotā objekta arhitektūras veidā.

Tā kā objekts Arhitektūra cieši saistīts ar ikkatru objektu, tas arī realizējas, t. i. parādas šīs pasaules realitātē reizē ar ikkatru objektu - kā ar savu satura elementu. Ikkatrs objekts, protams, savukārt realizējas ar savu satura elementu palīdzību.

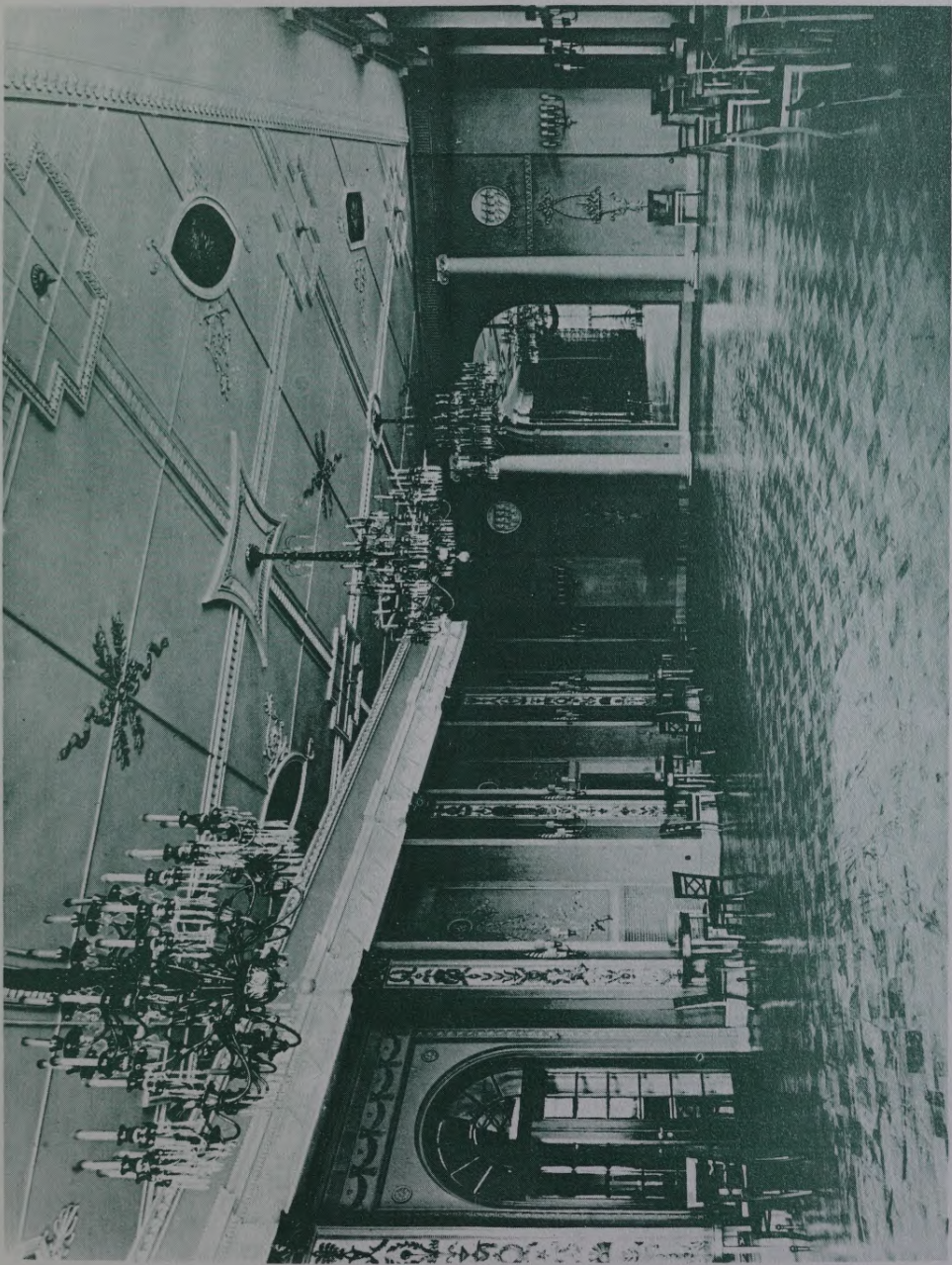
Visievērojamākais palīgs katrā objektā un tam līdzīgi arī objekta Arhitektūras realizācijas aktā ir galvenā ietvere.

Objekts Arhitektūra saistībā ar visdažādākiem objektiem realizējas visdažādākajos veidos, bet arvien piemēroti dotā objekta īpatnībai. Ar objekta galvenā ietvere palīdzību objekts Arhitektūra realizējas kā galvenās ietveres arhitektūra. Atkarībā no celtnu realizācijas objekts Arhitektūra realizējas kā celtnu arhitektūra. Sakarā ar telpas, mākslas, formas u. t. t. realizēšanos tas iesaistās mūsu realitātē kā telpas, mākslas, formas u. t. t. arhitektūra. Jo vispusīgāk un pilnīgāk realizēts parādas kāds objekts, jo vispusīgāk un pilnīgāk izteicas arī objekts Arhitektūra dotā objekta arhitektūras veidā.

Ja mums jāpadara faktiski eksistējošs mūsu realitātē objekts Arhitektūra kādā zināmā veidā, mums jārealizē objekts, kādam šāds arhitektūras veids atbilst. Pie tam vissvarīgākais līdzeklis realizācijas procesā mums arvien jāņem talkā objekts galvenā ietvere. Ja mēs, realizējot kādu objektu, lietosim viņa galvenos, svarīgos, raksturīgos u. t. t. satura elementus, mēs realizēsim objektu Galvenā ietvere, un līdz ar to mēs gūsim šim objektam atbilstošu galvenās ietveres arhitektūru, kas ievērojamā mērā sekmēs paša dotā objekta arhitektūras veida parādīšanos. Jo raksturīgāk un pilnīgāk inženieris būs izstrādājis sava darba saturu, jo raksturīgāk un pilnīgāk izpaudīsies arī šī darba inženiera arhitektūra. Tāpat katrai raksturīgāk un pilnīgāk izveidotai gleznei atbildīs arī raksturīgāk un pilnīgāk izveidota šīs gleznas arhitektūra.

Ja neizdotos realizēt kādu objektu tā, ka tas rezultātā sniegtu vēlamo arhitektūras veidu, tad tomēr kāds pienācīgi sevī izveidots arhitektūras veids parādīsies, jo taču kāds objekts būs realizēts, tikai tas nebūs tāds, kādu prasa mūsu uzdevums, vai kādu mēs vēlamies.

Tā kā objekts Arhitektūra cieši saistīts ar katru objektu, tas arī uztverams un izprotams saistībā ar katru objektu. Katrs objekts ar saviem satura elementiem palīdz to individuāli uztvert un izprast, - kā tam piemērotu arhitektūras veidu. Ja mēs uztveram un saprotam, no kādiem elementiem sastādas kāda objekta saturs, mēs reizē uztveram un saprotam arī attiecīgā objekta arhitektūras veidu un raksturu. Kā visdažādākie objekti palīdz uztvert un izprast objektu Arhitektūra, liecina jau minētās definīcijas. Tā, definīcija arhitektūra ir celtnes, lakoniski pasaka, ka atbilde uz jautājumu, kas ir arhitektūra, meklējama celtnēs. Uztverot un izprotot kādu celtni, mēs reizē uztveram un izprotam objektu Arhitektūra kā dotās celtnes arhitektūru. Līdzīgā

Rīgas Latviešu biedrība - Lielā banketa zāle.

kārtā saprotamas arī pārējās definīcijas.

Sevišķi raksturīgu objekta Architektūra uztveri un izpratni mēs gūstam, iedziļinoties objektā galvenā ietvere. Ja uztveram un izprotam kāda objekta galveno ietveri, mēs reizē uztveram un izprotam, kādiem galveniem līdzekļiem dotais objekts un tam līdzī arī viņa architektūras veids realizēts. Uztverot un izprotot kāda objekta galveno ietveri, mēs reizē izprotam objektu Architektūra kā dotā objekta galvenās ietveres architektūru.

Ja mēs uztveram un izprotam objektus no viņu pašu viedokļiem, mēs uztveram un izprotam doto objektu objektīvo architektūru. Ja turpretim mēs uztveram un izprotam kādu objektu no kāda mūsu subjektīvā viedokļa vai pārliecības, mēs realizējam objektu Architektūra kā dotā objekta architektūru pēc mūsu subjektīvā ieskata.

Tā kā objektu vispār ir nepārrēdzams daudzums, un cilvēku-objektu uztvērēju un izpratēju arīdzan, mums objektīvi jāatzīst, ka objekta Architektūra uztvere un izpratne var būt neierobežoti daudzveidīga, un proti, tiklab objektīvā, kā subjektīvā pieejā. Velti arī tādēļ meklēt pēc kāda vienīgi pareizā architektūras uztveres un izpratnes veida. Atsevišķām personām tādēļ arī jāsarģās no domām, ka viņu subjektīvais architektūras uztveres un izpratnes veids ir arī objektīvi vienīgi pareizais. Kādai grupai personu gan var būt kopīga architektūras uztvere un izpratne, bet tas tad ir gan tikai šīs grupas objektīvais atzinums, ne vispārīgais, varētu teikt arī - šīs grupas subjektīvā uztvere un izpratne.

*Tūkstošiem izpratnes ir iespējamās
un visas tās pareizas.*

Egon Friedell (vāc.)

Protams, ja objekts Architektūra, kā atzīmēts, uztverams un izprotams tikai saistībā ar citiem objektiem, tas mums nav tieši pieietams. Objekts Architektūra uzskatāms kā noumens, t. i. lieta-sevī un, lūkojoties uz objektu Architektūru kā uz noumenu, resp. lietu-sevī, mums jāatzīst:

Kas ir architektūra, mēs nezinām.

W. A. Sherrington (angl.)

Nav lieki vēlreiz uzsvērt, ka objekts Architektūra pieietams mūsu uztverei un izpratnei tikai saistībā ar citiem objektiem, t. i. kā fainomens.

*Objekts Architektūra ir neizdibināma
garīguma objekts, kas eksistē tikai
kā fainomens.*

Max Hartmann (vāc.)

Objekts Architektūra pats - kā noumens - velti meklējams tīrā veidā šai pasaulē realizēto objektu vidū, saistībā ar šīs pasaules realitāti.

Tāpat ārpus saistības mēs nespējam nedz uztvert, nedz izprast pašus par sevi arī elektrību, gaismu, spēku, tehniku, mākslu, dzīvību, cilvēku savā būtībā u. t. t., nedz arī pašu Dievu pa sevi, resp. tieši.

Tāda atziņa palīdz mums noskaidrot architektūras būtību, kas pati pa sevi arī ir noumens un kā tāds tieši, bez kādu satura elementu palīdzības, nav mums pieietams šai pasaulē.

Aplūkojot kopskatā visu sacīto, mēs mācāmies atzīt, ka objekts Arhitektūra eksistē vai parādas šai pasaulē arvien saistībā ar ikkatru objektu un kā tas realizējams, uztverams un izprotams savā būtībā arvien tikai saistībā ar ikkatru objektu, t. i. kā fainomens.

Mūsu iztirzājums aptver visdažādākus architektūras fainomenus sintētiskas kopainas vienībā, integrētu ar obligātu objekta Arhitektūra iesaistību katrā objektā.

Iedziļināšanās šādā kopainā palīdz pārvarēt visādas pretrunas architektūras parādībās, jo katrs architektūras fainomens ir tiesīgs eksistēt šai pasaulē zināmos apstākļos un saistībās. Šāda iedziļināšanās palīdz mums risināt visdažādākās architektūras problēmas, novērst samulsumu architektūras izpratnē un arī noskaidrot pašas architektūras būtību.

Gūtās atziņas pasvītro objekta Arhitektūra lomu un nozīmi citu objektu vidū. Noskaidrojas, ka objektu Arhitektūra nespēj aizstāt neviens cits objekts: nedz celtnē, nedz tehnika, nedz māksla, nedz konstrukcija, u. t. t. Katrs cits objekts ir gan nepieciešams palīgs objekta Arhitektūra realizācijai šai pasaulē, viņa uztverei un būtības izpratnei, bet nekad nekā aizstājējs.

Šai rakstā lietotie citāti zīmējas galvenā kārtā uz celtnēm. Tie attiecas uz līdzekļiem, kādus lieto architekts, veidojot celtni architektūru. Arhitekts ir kvalificēta persona, kuŗas galvenais profesionālais uzdevums ir realizēt architektūru sakarā ar celtniecību. Minētie citāti veido ainu par lietām un problēmām, ar ko nodarbojas īsts arhitekts savā profesijā. Domājot par vārda Arhitektūra tulkojumu, mēs it labi varētu saukt architektu par architekturālu celtni galveno ietvērēju. Tāds nosaukums arī zīmīgi raksturotu praktiskā arhitekta faktisko aktivitāti.

Katra profesija ir jo nepieciešams palīgs arhitektam, pie kam it sevišķi vērtīgs tad, ja tas, kā piemēram, inženieris, mākslinieks, techniķis, ekonomists u. c. iesaistas architektūras studijās.

Atsevišķos gadījumos arhitekts apvieno sevī inženiera, mākslinieka, techniķa, celtniecības ekonomista u. c. profesiju satura elementus. Tādā gadījumā arhitekts ar savu profesiju var būt arī vērtīgs palīgs citām profesijām, un proti, visur tur, kur architektūru atzīst par svarīgu kāda objekta realizācijas līdzekli.

Visos civilizācijas laikmetos celtnieciskā architektūra top augsti vērtēta un rūpīgi kopta, jo katra valsts, katra tauta, katrs laikmets, katra paaudze cenšas ieskaitīt savas celtnes savos kultūras lieciniekos. Skaidrs, ka arhitekta uzdevums ir veidojamām celtnēm samekēt un pielietot tādus satura elementus, kas var palīdzēt tās pēc iespējas raksturīgāk un pilnīgāk realizēt kā architektūras objektus. Tā, kultivēdams architektūru celtniecībā, arhitekts palīdz veicināt vispārīgo cilvēces kultūru no architektūras viedokļa.

Portlandē, 1956. g. 22. maijā.

KRISTĪGĀS BAZNĪCAS ARCHITEKTŪRA

Celtniecības laukā jau sen novērots, ka arhitektūra saistas ar reliģisko izjūtu.

Arhitektūra ir spējīga izraisīt mūsos dažādus reliģiskus iespaidus.

H. von Geymüller (vāc.)

Lai izsauktu pēc iespējas dziļākus reliģiskus pārdzīvojumus, kristīgās reliģijas spraigākos laikmetos, kā gotikā un barokā, baznīcas celtnu arhitektūra top apzināti kopta un pie tam ar jo sevišķu cieņu un mīlestību.

Kristīgās baznīcas celtnu arhitektūra atkarājas no kristīgās baznīcas celtnu veidojuma, bet pēdējais savukārt no kristīgās reliģijas būtības.

Kristīgās reliģijas pamatsaturs vai būtības dvēsele ir Pats Dievs, Jēzus Kristus un Kristīgā Draudze.

Saskaņā ar aprādīto, kristīgās baznīcas celtne uzskatāma par trauku, par čaulu kristīgās reliģijas būtības dvēseles ietverei.

Reliģija ir dvēsele, attiecīgā celtne viņas ķermeniskā ietverē.

J. Bühlmann (vāc.)

Tā noskaidrojas, ka kristīgās baznīcas celtnes arhitektūras uzdevums ir ar saviem līdzekļiem sniegt piemērotu izteiksmi Dievam, Jēzum Kristus un Kristīgai Draudzei.

Baznīcas celtnes galvenais uzdevums ir ar arhitektūras līdzekļiem godināt Dievu.

Tas Kungs, mūsu Dievs, ir Viens Vienīgs Kungs.

Mrk. 12, 29

Baznīcas celtnei jābūt iespaidīgai vietai, kur cilvēks gūst kontaktu ar Dievu lūgšanā.

Manam namam jābūt lūgšanas namam.

Mat. 21, 13

Baznīcas celtnei jāpalīdz godināt un lūgt Jēzu Kristu kā mūsu Augstāko Vadoni un Stāprnieku nokļūšanai pie Dieva, kā pie Tēva.

Neviens netiek pie Tēva, kā vien caur Mani.

Jāņa ev. 14, 6

Baznīcas celtnes veidojumam jāpalīdz draudzei saslēgties un koncentrēties Dievā, ar to veicinot dvēseļu virzīšanos uz augšieni.

Līdzīgi tam, kā kristīgais gars ievirzas iekšienē, tā celtnes top par visapkārt ierobežotu vietu kristīgās draudzes sanāksmei un viņas iekšējai koncentrācijai. Tā ir gara koncentrācija sevī, telpas ierobežotība.

G. W. F. Hegel (vāc.)

Kristīgas sirds pakļāvība ir tai pašā laikā pacelšanās pāri galīgajam: šī pacelšanās noteic baznīcas raksturu.

G. W. F. Hegel (vāc.)

Šai rakstā mēs aplūkosim kristīgās baznīcas celtni, ņemot vērā tikai viņas tiešo telpisko saturu, t. i. tādu, kas liekams pamatā dažādu kristīgo protestantu konfesiju baznīcas celtnēm, protams, attiecīgi variējot.

Kristīgās baznīcas celtnes satura paplašināšana ar telpām sabiedriskās un kulturālās dzīves veicināšanai kristīgā garā ir atsevišķi apspriežama problēma.

Laiku gaitā, nodibinoties tradīcijām, kristīgās baznīcas celtnēi izveidojušies dažādi tipi, tā kā mums iespējams celt kapliņas, intīmas baznīcas mazām draudzēm, baznīcas lielām draudzēm, kā arī ļoti svinīgas reprezentatīvas baznīcas - katedrāles, kur tauta augstos svētkos godina Dievu.

Visiem kristīgās baznīcas celtnes tiptiem ilgās tradīcijās izveidojušās kopīgas sastāvdaļas. Katrs tips satur mazāku vai lielāku baznīcas telpu un katram tipam pieder arī mazāks vai lielāks zvanu tornis. Torņa zvani pa daļai top lietoti baznīcēnu sasaukšanai, pa daļai tie kalpo kā šīs sasaukšanās simboli. Pēc minētām raksturīgām sastāvdaļām baznīcas celtnes jau no ārienes, resp. tālienes parādas atšķirīga no citām celtnēm. Pielietnes sakristejai un iesvētamo zālei, resp. svētdienas skolai noteicošo baznīcas ķermeņu raksturu neiespaido.

No seniem laikiem baznīcas telpas mazākā vai lielākā nodalījumā ievieto altāri, un pie tam viņas galvenā asī, kas palīdz izteikt augsto cieņu pret altāri. Pārējā baznīcas telpas daļa paredzēta draudzei, koncentrācijai un Dieva Vārda uztvēršanai. Še uzstāda kanceļi, kā arī novieto ērģeles un kori. Draudzes telpas pārējā daļa paredzēta mazākam vai lielākam skaitam sēdekļu.

Ja gribam turpināt raksturīgas kristīgās baznīcas tradīcijas, tad, jaunas baznīcas ceļot, mums noteikti jāturas arī pie minētām telpiskām tradīcijām, jo šķiet, ka velti būtu meklēt pēc labāka telpiska iekārtojuma, kas spētu tikpat ilgstoši pastāvēt ciešā piemērotībā kristīgās baznīcas būtībai un vajadzībām.

Turoties pie minētām telpiskām pamattradīcijām, mums nebūt nav jādomā, ka tas ierobežo baznīcas ēku arhitektūrālo veidošanu, tāpat kā mūsu pašu organisma "tradicionāli" noteiktas sastāvdaļas nebūt ne traucē to dažādi ietērt un viņa satura būtību raksturot.

Izejot no reliģijas pamatiem, jāatzīst, ka katram dievnamam principā jāatskiras no citām celtnēm pasaulē, jo tam jānorāda uz sakariem ar citu realitāti un ka baznīca palīdz audzināt cilvēku dzīvei ārpus šīs

pasaules, resp. pasaulīguma, t. i. visaugstākās pakāpes dzīvei, kas ir mūžīga Dievā Tēvā. Krāsainie logu gleznojumi ar reliģiskiem skatiem ir iespaidīgs līdzeklis rādīt, kādai dzīvei baznīca lemta. Zvanu torpa vertikālisms un galotnes smaile labi raksturo lūgšanas virzienu uz Dievu augstībā.

Dieva namam, pēc savas būtības, jāstāv atsevišķi no namiem citām, t. i. pasaulīgām vajadzībām, tas nevar vienā rindā saslieties ar tiem. Baznīcas celtni arvien jāizrauga pēc iespējas viscienīgākā vietā.

Lai idejiski raksturotu augsti garīgo koncentrāciju, kam lemta baznīca, baznīcas ēkai jau ar savu ārieni jāsimbolizē zināma noslēgtība no pasaules burzmas un kņadas. Protams, ka akli mūri nav piemērots atrisinājums, jo baznīcai jāizstaro kristīgā gaisma uz ārieni un reizē plaši jāatver savas durvis ienācējam, kas grib piedalīties dievkalpojumā. Kāpieniem ieejas priekšā, norādot ceļu augšup, reizē jābūt tā veidotiem, ka tie ērti pārvarami ienācējam.

Celtnes galvenām masām, t. i. baznīcas ēkai pašai, tornim, kā arī pieceltnēm sakristejai un iesvētamo zālei jābūt savstarpīgi labi proporcionētām un saistītām mierīgā vienībā. Baznīcas veidojums visās daļās var būt tiklab vienkāršs, kā arī vairāk vai mazāk bagāts, bet arvien gan katrai formai jābūt vērtīgai, labi izstrādātai. Izmantojami arvien vērtīgākie materiāli, kādi vien pietami dotos apstākļos un ievērojot rīcībā esošos naudas līdzekļus.

Kristīgās baznīcas celtnes ārienei jāizteic silts, simpatisks, pievilcīgs krāsu un formu noskaņojums. Šķiet, ka vispiemērotākie krāsojumi ir gaišie un siltbaltā krāsa, kā gaismas simboli. Tumši akmeņi un ķieģeļi nenoliedzami izteic mistisku drūmumu, kurpretim kristīgās baznīcas būtība taču veras "rīta gaismā mūžīgā".

Baznīcas telpas veidojumam jāveicina Dieva godināšana, kā arī Dieva Vārda labā dzirdamība un uztvere. Svinīgs klusums, miers, mierīga gaisma, mierīgas formas, mierīgas krāsas, pēc iespējas vērtīgas reliģiskas gleznas, - visumā harmoniska noskaņa lai raksturo baznīcas telpu. Baznīcas telpa simboliskā kārtā nedrīkst uzņemt "pasaulīgo" gaismu, bet, kā jau augšā aizrādīts, tai jāraida debesīgā gaisma pasaulē. Baznīcas telpas noslēgtībai no pasaules iedarbības, bez jau augšā minētiem vizuāliem līdzekļiem - krāsainiem un gleznainiem logu stiklojumiem - ļoti svarīga ir arī, protams, akustiskā sienu un griestu izolācija pret trokšni no ārienes.

Altāris ir baznīcas ēkas centrs, jo še draudze nāk tiešā kontaktā ar Dievu. Altāra priekšā draudze godina Dievu, slavē Viņu liturģijā, pavēlas Viņam, raida uz Viņu lūgšanas pēc grēku piedošanas, pēc vadības un palīdzības dzīves vajadzībās un grūtībās, kā arī izsaka Dievam pateicību. Altāra priekšā notiek arī Jēzus Kristus - kā mūsu Lielā Palīga tikt pie Dieva-Tēva - godināšana un lūgšana, kā arī pateikšanās Viņam.

Altāra priekšā notiek grēku piedošanas pasludināšana, kā arī tiek noturēts dievgalds - Sv. Vakarēdiens, t. i. Jēzus Kristus uzņemšana un caur Jēzu Kristu - saistība ar Dievu-Tēvu Pašu.

Kas mani uzņem, tas uzņem To, kas mani sūtījis.

Mat. 10, 40

Jēzus Kristus ir Maize, kas nākusi no debesīm. Kas šo Maizi bauda, tas dzīvos mūžīgi. Jāņa ev. 6, 58

No altāra atskan tīrais Dieva atklāsmes vārds. Altāra priekšā notiek kristības, laulības un iesvētības draudzes locekļiem. No altāra draudze saņem svētību.

Altāra telpiskam veidojumam jāļauj cienīgi un ērti norisināties norādītām funkcijām. Altāra būtība prasa, lai viņa telpa vairāk vai mazāk atkāptos no draudzes telpas. Idejiski pareizi un skaisti ir, ja altāra telpa, niša vai apse saņem gaismu no augšas, no apslēpta gaismas avota, - kā gaismu no debesīm.

Dievs dzīvo nepieejamā gaismā, Viņu neviens cilvēks nav redzējis, nedz arī var redzēt.

I Tim. 6, 16

Altārim jābūt galvenai vietai baznīcas telpā, kas izstaro gaismu. Citi gaismas avoti lai būtu itkā atspīdums no šī galvenā avota. Altāris jāuzskata par simbolu saistībai ar Dieva Valstību, Dieva debesīm, ar Pašu Dievu, kādēļ altāra izteiksmi, šķiet, vizuāli raksturo gaisma, gaišs, balts, šķīsts noskaņojums.

Altāra sienu formālam veidojumam labi noder virziens uz augšu. Altāra kāpieni ir arī līdzeklis simbolizēt virzienu uz augšu.

Altāris veidojams tā, ka tas koncentrē visu draudzes uzmanību uz sevi. Idejiski pareizi un līdz ar to arī skaisti ir, ja uz altāra galda novieto mirdzošu krustu, vai Jēzus Kristus attēlu pie krusta - kā Jēzus Kristus pakļaušanās un uzpurēšanās simbolu Dievam un Viņa Valstībai cilvēku labā. Uz altāra galda novietojamas arī dievgalda hostijas. Te liekamas arī pēc iespējas garas liesmojošas sveces kā simbolus uz debesīm vērstu lūgšanu kvēlēm. Altāra galds ir arī piemērota vieta draudzes veltēm baznīcai, Dieva Valstības kopšanai - lai Dievs tās svētītu.

Altāra telpas, nišas, vai apses sienas ir vieta, kas vispiemērotāka gleznojumiem vai bareļjefiem, kas tēlo, ka Jēzus Kristus Pats godina Dievu, Viņam pakļaujoties lūgšanā: tuksnesī, kalnā, Ģetzemanes dārzā u. tml. Te varētu arī būt skati, kā draudzes locekļu grupas, piemēram, iesvētāmie bērni, lūgšanā godina Dievu.

Ja altāris, kā galvenais baznīcas centrs, veltīts tiešam kontaktam ar Dievu Pašu, tad, šķiet, ka pareizi ir uzskatīt kanceli par vietu, kur Jēzus Kristus, mācītāja interpretācijā, vada un māca draudzi. Kancele uzskatāma kā altāra atspīdums draudzes telpā. Šo momentu varbūt labi izceļ zem baldachina apslēpts gaismas avots, kas izstaro kancelē.

Tā kā altāris, kā jau aizrādīts, ir baznīcas centrs, draudzes uzmanība jau ar paša telpiskā veidojuma palīdzību jānovada galvenā kārtā uz altāri, un proti, jau baznīcā ienākot. Protams, pa svētrunas - Dieva vārda paskaidrošanas - laiku draudzes uzmanība jāsaista kancelei. Ja draudzes telpas sienu un griestu veidojums jau pats norāda virzienu uz altāri, resp. kanceli, tas ierosina draudzei skatīties turp. Tas panākams, ja draudzes telpas sienām un griestiem piešķir ritmisku virzienu uz altāri, resp. kanceli.

Draudzes telpa gaismu dienā saņem no sāniem caur jau augšā minētiem gleznainiem logiem vai piemērotiem krāsainiem logu stiklojumiem, bet nekādā ziņā ne no "pasaules". Vakaros draudzes telpas apgaismošanai var kalpot apgaismes ķermeņi pie sānsienām. Lai nesamazinātu altāra, resp. kanceles gaismas iespaidu, nebūtu noderīgi draudzes telpu apgaismot no augšas. Apgaismošanas ķermeņi var būt no-

vietoti arī solu galos. Tādā veidā viņu ritms arī var palīdzēt pasvītrot virzienu uz altāri. Bet iespējams apgaismot arī katru sēdvietu atsevišķi, kas panākams iestrādājot iepretim katrai sēdvietai pretējā sola mugurā spuldzīti dziesmu salasīšanai par palīgu. Šī spuldzīte ieslēdzama draudzes loceklim pašam pēc vajadzības. Nebūtu lieki vēlreiz uzsvērt, ka galvenai baznīcas telpas gaismai jānāk no altāra, kas labi atbilst kristietības uzskatam par Dievu kā Galveno Gaismas Avotu.

Solus veidojot, jādomā par labām draudzes locekļu koncentrācijas iespējām, tos lietojot, jo arī šē draudze nāk kontaktā ar Dieva Vārdu un Svēto Garu. Tiem jābūt pietiekoši dziļiem un savstarpīgi zināmā mērā noslēgtiem.

Lai slāpētu soļu troksni, grīda aplājama ar piemērotu materiālu.

Tā kā draudze pati ir galvenā dziedātāja, ērģeles un koris tikai pavada un daiļo draudzes dziedāšanu, reizē pasvītrojot arī reliģiskās noskaņas svinīgumu. Labi piemēroti ir ērģeles un kori novietot draudzes aizmugurē, uz balkona. Ērģelnieks un kora dalībnieki draudzei nav jāredz, lai nenovērstu viņas uzmanību no altāra un kanceles, resp. no meditācijām par Dievu.

Ērģeļu, kora un simfoniskiem koncertiem, kad tie aicināti kuplīnāt dievkalpojumu, resp. kad tie notiek baznīcā, tiem jānorisinās tikai draudzes, resp. klausītāju aizmugurē, uz balkona. Tā kā kristīgā baznīcā godināmi vienīgi Dievs un Jēzus Kristus, dziedopi-mākslinieki, kā arī ērģelnieks un kora dalībnieki ar vadītāju, tāpat simfoniskais orķestris ar diriģentu novietojami tā, ka draudze uz tiem nespētu koncentrēties, bet vienīgi tvert reliģisko mūzikālo tēlojumu, ko viņu māksla sniedz.

Eksistē piemēri, kur altāris apvienots ar kancele un ērģelēm lielā celtnieciskā vienībā. Šāds izkārtojums atzīstams par idejiski galīgi nepareizu, jo kā mēs redzējām, šiem objektiem ir noteikti atšķirīgas funkcijas, kuru izpildījums minētā apvienībā nekādā ziņā nespēj katru no tiem apmierinoši un skaidri izteikt. Kancele, kā Dieva Vārda paskaidrošanas vieta, un ērģeles, kas pieder pie draudzes, nedrīkst atrasties pāri altārim, kas ir galvenā Dieva godināšanai veltītā vieta.

Ja baznīcas iekšpuse bagātojama ar daiļas mākslas darbu palīdzību, tad, kā jau minēts, labi noder gleznainie logi draudzes telpas daļā. Še piemēroti ir skati no Jēzus Kristus sludināšanas un dziedāšanas darba. Attiecīgās vietās kā mākslinieciski akcenti noder arī kristietības simboli: biķeris, maize, burti alfa un omega, jērs ar karoziņu, balodis u. t. t., kā arī citāti no Bībeles.

Sakristejas un iesvētamo zāles veidojumam jābūt tāpat labi pārdomātam, lai tas pienācīgi iekļautos augšā raksturotā baznīcas telpas izveidojuma garā. Kā sakristejā, tā arī iesvētamo zālē uzstādams pa mazam altārim Dieva lūgšanai.

Lai godinātu Dievu, baznīcas celtnēm, kā jau aizrādīts, arvien jālieto labākie līdzekļi, kādus vien iespējams gūt zināmā laikā un apstākļos.

Daudz reliģiju un daudz laikmetu ir ziedojuši Dievam un saviem dieviem vairāk godīgas un skaistas architektūras, vairāk ticības un godināšanas ar baznīcu, tempļu un sinagogu celtnēm, nekā mēs mūsu nesalīdzināmo iespēju laikmetā.

John Stewart Detlie (am.)

Bet tā kā mūsu laikmetā spēcīgi dominē taupības viedoklis, kas ievērojami ietekmē materiālo līdzekļu piešķiršanu sabiedriskām celtnēm, labu sabiedrisku celtnu realizēšana grūti iespējama, visgrūtāk jau labu baznīcu celtni.

Ja nav pietamī vērtīgi materiāli, mums jālieto vienkāršie lētie celtnieciskie līdzekļi, bet šādos gadījumos tomēr arvien vismaz darbam jābūt vērtīgam, jo baznīcas ēkas taču ceļamas Dievam par godu.

Pēdējos gados parādījušās baznīcas celtnes, kas neliecina par kristīgās reliģijas būtības skaidru izpratni. Daudzkārt saskatāms, ka baznīcas celtnes pirmā vietā neiziet no idejas godināt Dievu, bet gan no modernisma pamatiem, kas prasa, lai baznīcas celtnē atspoguļotu jaunākos arhitektūras virzienus, jaunākās konstrukcijas metodes, pielietotu jaunākos materiālus, pie tam nemaz nelūkojoties uz to, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti kristīgās baznīcas celtnu būtībai.

Ja celtnē, kas veltīta Dieva godināšanai, rāda uzkrītošā veidā tehniskus elementus, trauslai stikla būdai līdzīgu vai caurumota betona struktūru, rūpnieciskus komponentus piedauzīgā daudzumā, ar visu to kopā itkā demonstrējot modernā cilvēka lepnumu par viņa tehniski-mechaniskiem sasniegumiem, - tas norāda, ka šie baznīcas celtnes būtība galīgi pārprasta.

Jaunā arhitektūra neuzsver raksturošanu; piemēram, baznīcas projektējot nav svarīgi veidot celtni, kas viegli atšķirama kā baznīca.

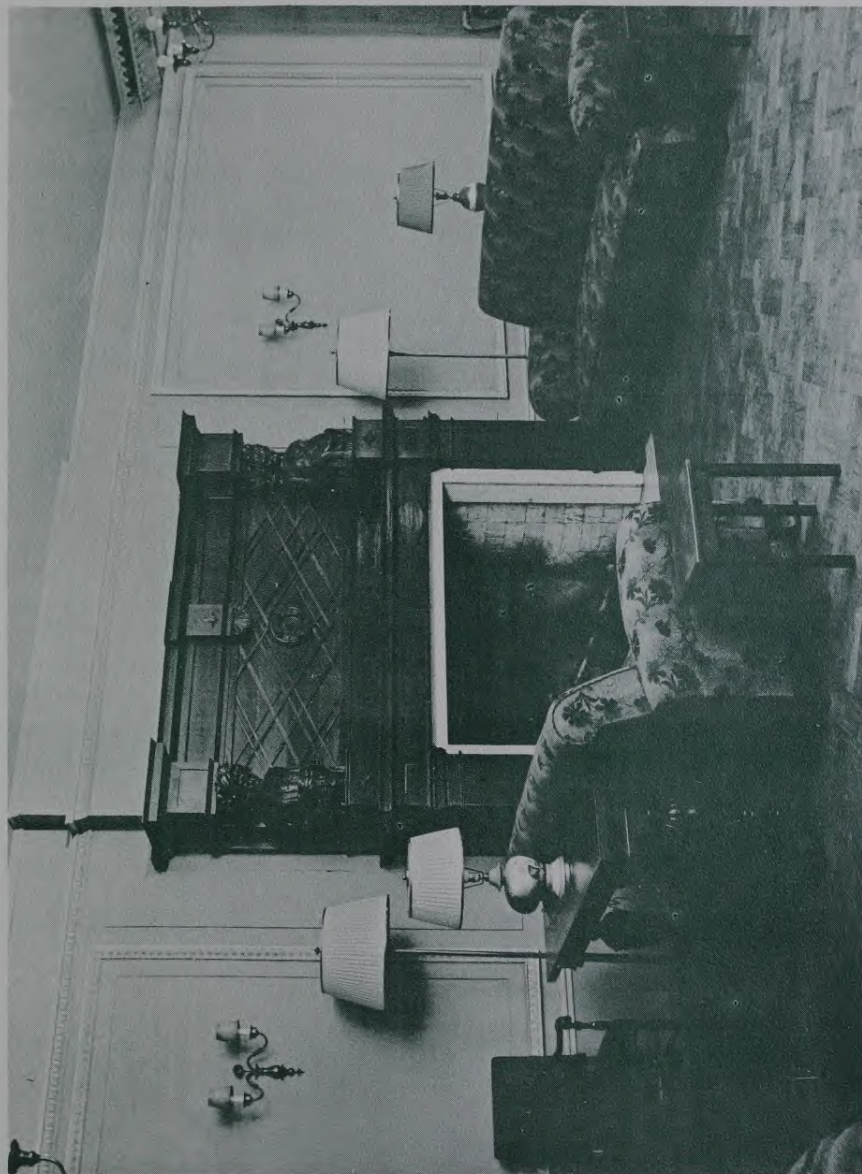
N. Curtis (am.)

Līdzekļi, kas nav pielietoti baznīcas celtnēs no baznīcas būtības viedokļa, nav spējīgi izsaukt dievbijības pārdzīvojumu, nedz arī realizēt arhitektūru, kas lemta Dieva godināšanas mērķiem. Uzsverot modernismu baznīcas celtnēs primārā kārtā, netop veidota baznīca ar moderniem līdzekļiem, bet gan otrādi, t. i. modernisms ar baznīcas ēku kā līdzekli.

Kristīgās baznīcas arhitekturālās izteiksmes pastiprināšanai talkā aicināta modernā daiļā māksla nevar manifestēties baznīcā neatkarīgi, bet tai jākalpo reliģijai. Lai gleznas vai skulptūras spētu iespaidīgi mākslinieciski apgarot kristīgās baznīcas celtnes, tām jābūt reliģiski dziļi izjustām un kristīgo garu pasvītrotām.

Nav grūti saprast, ka abstraktā neobjektīvā glezna, kurai nav pirmā vietā kristīgā gara ekspresīvās izteiksmes, nespēj kalpot kristīgās baznīcas arhitektūras veidošanai. Vidus laiku reliģiskās skulptūras un gleznas, kā zināms, ir abstraktas, bet pirmā vietā te tomēr dominē dziļi pārdzīvota reliģija, ne ārišķīga abstrakcija. Vidus laikos abstrakcija no konkrētas pasaulīgas tiešamības nav māksliniekiem bijis primārais mērķis, bet tikai iespaidīgs palīglīdzeklis. Jāatzīst, ka reliģiski daiļus mākslas darbus spēj sniegt tikai mākslinieks, kas reliģiski jūt.

Pieejot baznīcas atrisinājumam ne pēc būtības, gadas, ka baznīca - Dieva nams top pielīdzināts sabiedriskas sanāksmes telpai, koncerta zālei, bet arī bēniņu telpai, palievenim, šķūnim u. tml. Nav grūti saprast, ka veidot baznīcas telpu kā sabiedrisku telpu parastā nozīmē, vai kā koncerta zāli, ir būtiski nepareizi un bez mazākām šaubām jāatzīst, ka bēniņu telpa vai vienkāršs šķūnis ir tiešām necienīgs, trūcīgs, bezgara līdzeklis Dieva godināšanai. Daudz maz izkopta reliģiska sajūta neatļauj, ka baznīcas celtnes atgādinātu tīri pasaulīgas vai utilitāras celtnes.

Rīgas Latviešu biedrība - Biedru klubs, Kamins.

*Utilitārais viedoklis nav pirmvērtīgs
noteikums baznīcām.*

Edward Stone (am.)

Baznīcai nav jābūt fabrikas ēkai līdzīgai.

L. Hautecoeur (fr.)

Ja jārūnā par pagaidu telpām baznīcas vajadzībām, tad, protams, augšā minētās prasības nav pilnā mērā piepildāmas, jo tad jāpieliek cits mērogs. Godināt un pielūgt Dievu mēs varam, protams, kaut kādā telpā, bet darīt to augsti-svinīgā izteiksmē mums nepieciešamas speciāli piemērotas arhitekturālas baznīcas ēkas pēs iespējas jo vērtīgā izpildījumā.

Kā redzams, mūsu laikmetam, kurā pašlaik vēl valda stingra materialistiski-ekonomiskā ideoloģija, grūti pārsvieties uz garīgi-ideāli noskaņotu iekļaušanos Dieva Valstības Garā.

Ir jāšaubas, vai kultūra, līdzīga mūsējai, kas nav pamatota, kā viduslaiku kultūra, uz reliģisku ticību, ir spējīga veidot apmierinošas katedrāles.

London Times

Skaidrs, ka modernie celtnieciskie un mākslas izteiksmes līdzekļi nav vainojami, mums tikai jāiemācas celt tādas baznīcas ēkas, kas spētu kalpot Dieva svinīgai godināšanai, ne cilvēka godam.

Cistercieši cēla labas baznīcas tāpēc, ka viņi vērās Dievā šķīsti un pietiekami integrēti, lai darītu visu, ko tie darīja, un visu, kam tie pieskārs, Dievam par godu.

Thomas Morton (am.)

Par kādu modernu Francijā celtu katoļu baznīcas ēku izteikta šāda kritika.

Es jutu, ka iekšiene nebija veidota Dievam par godu, bet drīzāk par godu cilvēkam, it īpaši vienam.

Basil Spence (angl.)

Noteikti jāatzīst, ka gadījumos, kur dievticība nebūs pieņemta par vadošo pasaules uzskatu un kamēr nebūs īsti pareizi izjusti un izprasti Dieva Valstības principi un elementi, nevarēs arī rasties īsta un skaista izteiksme kristīgās baznīcas celtnē un līdz ar to viņas arhitektūrai, jo ar katru elementu, katru principu, katru izjūtu, katru materiālu, kas ielikts baznīcas celtnē, saistas savs īpatnējs arhitektūras veids, tā kā katras kristīgās baznīcas celtnes arhitektūra ir sintēze no arhitektūras veidiem, kādi saistas ar viņas veidošanas faktoriem.

Vēlēsimies, lai mums Pats Dievs palīdzētu drīz tikt pie īsti pie-

mērotu un skaistu baznīcas ēku celšanas Viņam par godu, un proti,
tādu, ka ienācējs dziļā godbijībā varētu tiešām izjust, ka

*Tas Kungs ir Savā svētā namā. Lai
klusā Viņa priekšā visa pasaule.*

Abakuks 2, 20

Portlandē,
1956. g. jūnijā.

ARCHITEKTŪRA UN MĀKSLA

Atziņa par sakarību arhitektūras un mākslas starpā ir vispārīgi diezgan populāra. Bet ir interesanti un arhitektiem, kā arī māksliniekiem jo nepieciešami tuvāk iepazīties ar saistībām arhitektūras un mākslas starpā.

Ka arhitektūra atrodas saistībā ar mākslu, to izsaka definīcija

Arhitektūra ir māksla.

John Belcher (angl.)

René Clozier (fr.)

A. Delano (am.)

Šī definīcija liecina, ka saistības rezultātā starp arhitektūru un mākslu arhitektūrā parādas kā mākslas arhitektūra, bet māksla kā arhitektūras māksla.

Formulējums

Arhitektūra, kā māksla, ir augstāka atklāsme.

G. W. F. Hegel (vāc.)

atzīst, ka arhitektūra, saistībā ar mākslām, izteicas kā augstākās atklāsmes mākslas arhitektūra, bet māksla - kā augstākās atklāsmes arhitektūras māksla.

Izteiciens

Citu mākslu starpā arhitektūra ir īpatnēja radīšanas māksla.

H. von Geymüller (vāc.)

liecina, ka arhitektūra saistīta ar mākslu kā radīšanas mākslas arhitektūra, bet māksla šai saistībā palīdz noteikt arhitektūras radīšanas mākslu.

Definīcija

Arhitektūra ir zinātniska māksla, kas palīdz celtnēm izteikt idejas.

Frank Lloyd Wright (am.)

apstiprina, ka arhitektūra saistībā ar zinātnisku mākslu izpaužas kā zinātniskās mākslas arhitektūra, bet zinātniskā māksla kā arhitektūras zinātniskā māksla.

Atziņa

Arhitektūra ir izteiksmes māksla materiālā formā un tādā kārtā koncepciju un ideju paudēja.

Lionel B. Budden (angl.)

pasaka, ka arhitektūra izteiksmes mākslas materiālā formā demonstrējas kā materiālās formas izteiksmes mākslas arhitektūra, bet materiālās formas izteiksmes māksla kā materiālās formas arhitektūrālās izteiksmes māksla.

Konstatējums

Arhitektūra ir simboliska māksla.

M. Borissavlievitsch (serbs)

izteic, ka arhitektūra saistībā ar mākslu parādas kā simboliskās mākslas arhitektūra, bet māksla kā architektūrāla simboliska māksla.

Formulējums

Arhitektūra ir dvēseles stāvokļu māksla.

M. Borissavlievitsch (serbs)

saka, ka arhitektūras saistībā ar mākslu arhitektūra izteicas kā dvēseles stāvokļu arhitektūra, bet māksla kā architektūrāla dvēseles stāvokļu māksla.

Definīcija

Arhitektūra ir galvenā kārtā patiesības māksla.

Jules Guadet (fr.)

liecina, ka arhitektūras-mākslas saistībā arhitektūra top par patiesības mākslas arhitektūru, bet māksla par architektūrālu patiesības mākslu.

Izteiciens

Arhitektūra ir daiļa māksla (daile).

John Belcher (angl.)

P. P. Cret (am.)

saprotams tā, ka arhitektūras-mākslas saistībā arhitektūra izpaužas kā daiļās mākslas (dailes) arhitektūra, bet māksla kā architektūrāla daiļā (dailes) māksla.

Norādījums

Arhitektūra ir abstrakta māksla.

Th. Vischer (vāc.)

liecina, ka abstrakta māksla saistas ar arhitektūru, arhitektūrai pieņemot abstraktās mākslas arhitektūras veidu, bet abstraktai mākslai topot par architektūrālu abstraktu mākslu.

Atziņa

Arhitektūra ir telpiskās formas māksla.

Peter Behrens (vāc.)

atzīmē, ka arhitektūras un telpiskās mākslas saistībā arhitektūra izpaužas kā telpiskās formas mākslas arhitektūra, bet telpiskā māksla

Rīgas Latviešu biedrība - Pagraba restorāns.

kā architekturāla telpiskās formas māksla.

Konstatējums

Architektūra ir ķermepu māksla.

H. von Wölfflin (vāc.)

pasaka, ka tobrīd, kad architektūra saistas ar ķermepu mākslu, tā parādas kā ķermepu mākslas architektūra, bet ķermepu māksla gūst architekturālas ķermepu mākslas veidu.

Izteiciens

Gleznētājs Paul Cézanne panāca jaunu glezniecības mākslas architektūru.

Max Beckmann (vāc.)

norāda, ka saistībā starp architektūru un glezniecības mākslu rodas ne tikvien glezniecības mākslas architektūra, bet ka tur ietilpst arī glezniecības māksla kā architekturāla glezniecības māksla.

Norādījums

Architektūra ir celtnes māksla.

Encyclopaedia Britannica

liecina, ka architektūras-celtnes mākslas saistībā architektūra parādas kā celtnes mākslas architektūra, kurpretim celtnes māksla top par architekturālu celtnes mākslu.

Definīcija

Architektūra ir celtnes māksla skaistuma un lietderības nodrošināšanai.

Encyclopaedia Britannica

atzīst, ka architektūra saistībā ar celtnes mākslu skaistuma un lietderības nodrošināšanai izteicas kā celtnes mākslas skaistuma un lietderības nodrošināšanas architektūra, bet tai pašā laikā celtnes māksla skaistuma un lietderības nodrošināšanai parādas kā architekturāla celtnes māksla skaistuma un lietderības nodrošināšanai.

No atziņas

Stilu principi tehniskās mākslās ir tie paši, kas architektūrā.

Gottfried Semper (vāc.)

izriet, ka architektūra, lietojama tehnisko mākslu stila principus, saistas ar tehniskām mākslām kā tehnisko mākslu architektūra, bet tehniskās mākslas tai pašā laikā top par architekturālām tehniskām mākslām.

Izteiksme

Architektūra ir māksla, kuŗas mērķis un pamats ir konstrukcija.

Jules Guadet (fr.)

pasvītro, ka architektūras-mākslas saistībā architektūra raksturojas kā konstrukcijas mākslas architektūra, bet māksla kā architekturāla kon-

strukcijas māksla.

Norādījums

Architektūra ir vienīgā māksla, kas pilnā mērā saistīta ar saimniecību.

E. D. Jefferiss Mathews (angl.)

architektūras un mākslas saistībā raksturo architektūru kā saimnieciskās mākslas architektūru, bet mākslu kā architekturālu saimniecisku mākslu.

Atziņa

No visām mākslām architektūra daudzējādā ziņā atrodas visgrūtākā stāvoklī, jo viņa ir vienīgā, kam jākalpo tiklab praktiskai, kā arī garīgai lietderībai.

John Ely Burchard (am.)

aizrāda, ka architektūra saistībā ar mākslu izteicas kā praktiskās lietderības mākslas architektūra un garīgās lietderības mākslas architektūra, bet māksla kā architekturāla praktiskas lietderības māksla un kā architekturāla garīgās lietderības māksla.

Definīcija

Architektūra ir liela publiska māksla

Henry Morris (angl.)

konstatē, ka architektūras -mākslas saistībā architektūra atklājas kā lielas publiskas mākslas architektūra, bet māksla kā liela architektūrāla publiska māksla.

Formulējums

Architektūra ir visdemokratiskākā māksla: viņa burtiski iet tirgus laukumā, viņa ir priekš katra, viņa vienādā mērā iepriecina kā bagātnieku, tā nabagu.

Bishop Creyton (am.)

atzīst, ka architektūras un mākslas saistībā architektūra raksturojas kā visdemokratiskākās mākslas architektūra, bet māksla kā architekturāla visdemokratiskākā māksla.

Nav grūti iedomāties mūsu piemēru virkni neierobežoti turpinātu. Tādā ceļā mēs varam gūt atziņu, ka architektūra piesaista sev ikkatru mākslas veidu un ka līdz ar to nav arī ierobežota mākslas architektūras veidu dažādība, kā arī architekturālo mākslas veidu parādības.

Mēs esam mācījušies lūkoties uz architektūru kā uz mākslu, kas atklājas dažādā veidā un formā sakarā ar apstākļiem, ar kādiem tā saistas.

Sir Reginald Blomfield (angl.)

Palīdzot architektūrai izteikties daždažādākos veidos, māksla reizē ar to palīdz mums architektūru uztvert un izprast daždažādākos vei-

dos, un pie tam no sava, t. i. mākslas viedokļa.

No citētiem piemēriem izlobams secinājums, ka arhitektūra uztverama un saprotama kā augstākās atklāsmes mākslas arhitektūra, radīšanas mākslas arhitektūra, zinātniskās mākslas arhitektūra, simboliskās mākslas arhitektūra, daiļās mākslas arhitektūra, abstraktās mākslas arhitektūra u. t. t.

Protams, katrs mākslas veids mums palīdz uztvert un izprast arhitektūru viņam īpatnēji piemērotā veidā. Tā ar zinātniskās mākslas palīdzību arhitektūra uztverama un izprotama savādāk, nekā ar daiļās mākslas palīdzību, ar abstrakto mākslu savādāk, nekā ar simbolisko mākslu u. t. t.

Visdažādākie arhitektūras uztveres un izpratnes veidi, kas gūstami ar mākslas palīdzību, norāda, ka nav kāda viena vienīga arhitektūras uztveres un izpratnes veida ar mākslas palīdzību un ka tādēļ arī velti pēc tāda meklēt.

Mūsu definīciju piemēros lūkojoties, pirmā skatienā izliekas, itkā arhitektūra būtu tas pats, kas radīšanas māksla, zinātniskā māksla, abstraktā māksla, u. t. t., bet protams, tas tā nav. Arhitektūra un māksla viņas dažādākos veidos ir būtiski atšķirīgas individuālas lietas un kā tādas nav identificējamās vai savstarpīgi aizvietojamās. Definīcijās lietotie pielīdzinājumi uzlūkojami tikai kā lakoniski, telegramu stilā formulēti norādījumi uz attiecībām starp objektiem, mūsu gadījumā starp arhitektūru un mākslu.

Arhitektūras māksla nav tas pats, kas arhitektūra, līdzīgi tam, kā runas māksla nav tas pats, kas runa.

H. S. Goodhart-Rendel (angl.)

Mūsu definīcijas pastāsta, ka skaidrība par arhitektūru, t. i. arhitektūras izpratne ar mākslas palīdzību meklējama mākslas veidos, resp. mākslas objektos. Tā, definīcija "architektūra ir abstrakta māksla" pastāsta, ka arhitektūra izteicas ar abstraktās mākslas palīdzību un kā arhitektūras izpratne meklējama abstraktas mākslas veidos resp. abstraktās mākslas objektos.

Ir zināms, ka nedz pašu arhitektūru, nedz pašu mākslu, tāpat kā nevienu lietu pašu par sevi mums tieši nav iespējams uztvert un saprast kā tādu, kas atbrīvota no ikkatras saistības. Kaut mēs to arī mēģinātu, tad tomēr arhitektūra, māksla, katra lieta iesaistītos mūsu apziņā kā doma "lieta-sevī", t. i. noumens. Noumenus mēs iesaistam mūsu apziņā ar dažādāku objektu palīdzību, kas dod iespēju mums uztvert un izprast objektus kā fainomenus. Šai pasaulē mums darīšana tikai ar fainomeniem.

Es redzēju visu Dieva darbu, ka cilvēks to darbu nevar izprast, kas notiek pasaulē; jebšu cilvēks darbojas izdomāt, tomēr viņš to neizdibinās, un jebšu arī tas gudrais sacītu, ka viņš to protus, tomēr viņš to nevar atrast.

Zal. māc. 8 : 17

Lietu izpratne viņu būtībā nav iespējama.

Demokritos (gr.)

Mēs uztveram tikai noumenu fainomenus.

Immanuel Kant (vāc.)

Tad nu, tā kā mēs architektūru spējam uztvert un saprast tikai kopā ar kādu objektu, mūsu gadījumā ar kādu mākslas objektu, mums jāatzīst, ka architektūra ar mākslas palīdzību uztverama un saprotama tā, kā uztverams un saprotams attiecīgs mākslas objekts. Ja mēs uztveram un saprotam kādu konstrukcijas zinātnes mākslas objektu, mēs reizē uztveram arī architektūru kā dotā konstrukcijas zinātnes mākslas objekta architektūru. Tas notiek tādēļ, ka dotā konstrukcijas zinātnes mākslas objekta iekšējā likumība, t. i. viņa satura elementu kopība ir arī dotā objekta architektūras likumība un saturs.

Tas pats, kas teikts par architektūru saistībā ar mākslu sakāms arī par mākslu šai saistībā. Arī mākslu mēs uztveram un izprotam tikai reizē ar kādu citu lietu; augstāko atklāsmi, radīšanu, zinātni, simboliku, daiļi, abstrakciju u. t. t. (skat. mūsu piemērus). Protams, arī architektūra, kas pati izteicas un izprotama ar mākslas palīdzību, savukārt palīdz uztvert un izprast mākslu.

Architectura artium mater est.

Klasiska atziņa

Architektūra ir mākslas sākums.

G. W. F. Hegel (vāc.)

Architektūra zināmā mērā ir kopīga sakne visām mākslām.

K. O. Hartmann (vāc.)

Architektūra ir mākslas valdone.

Sir Reginald Blomfield (angl.)

Atrazdamās saistībās ar mākslu, architektūra palīdz realizēties katram mākslas veidam - no architektūras viedokļa (piemērus skat. augstāk).

Saistība starp architektūru un mākslu mākslas architektūras un arhitektūrālās mākslas veidā ir vērtīgs faktors cilvēka gara dzīves kultūrā.

Arvien jo sevišķi augsti top vērtēta celtnu mākslas architektūra un arhitektūrāla celtnu māksla laikmetos, kad dzīvi noteic gara vērtības, kā, piemēram, senā Grieķijā, senā Romā, vidus laikos, renesansē, barokā. Tad augsti top cienīta architektūras izteiksme ar daiļās celtnu mākslas līdzekļiem un visādu citu mākslas objektu palīdzību. Tādos apstākļos mēs redzam, ka architektūra un māksla, savstarpīgi palīdzoties izteiksmē, veicina reizē arī viena otras plaukšanu un ziedēšanu. To spilgti liecina vēsturiskie tempļi, amfiteātri, katedrāles, pilis un citas monumentālas celtnes.

Jo sevišķi agrākie laiki labi zināja, ka daiļās celtnu mākslas architektūra sniedz aplūkotājam lielu estētisku baudījumu, kādēļ toreiz tā tika kopta ar jo sevišķu rūpību un mīlestību. Gan arī tagadnē, celtnieciskos objektus vērtējot, pielieto kā mērogu daiļās mākslas kritēriju, kaut gan šai laikmetā, kā autoritatīvi kvalitātes noteicēji celtnēm, pagaidām vēl pirmā vietā skaitas tehniskās un saimnieciskās mākslas

Rīgas Latviešu biedrība - Sabiedriskais klubs. Kāršu zāle.

vērtības un viedokļi.

Bet pēdējā laikā arvien asāk sāk izpausties neapmierinātība ar tehniski-saimniecisko elementu dominanti celtnieciskās arhitektūras izteiksmē. Visā šī gadusimteņa pirmā pusē arhitekti centās sasniegt celtnieciskā arhitektūrā augstu līmeni galvenā kārtā ar materiāli-tehniskās, tehnoloģiskās un tehniski-zinātniskās mākslas palīdzību. Bet, kā tagad izrādas, panāktie rezultāti nespēj apmierināt cilvēka dziļākās gara prasības un jūtas. Neapmierinātība ar tehniskās mākslas arhitektūras sasniegumiem pamazām sāk aizvirzīt projām no fokusa šo mākslas arhitektūras veidu.

Aizvietot materiālistiskos objektus, viņu tehnoloģiju, rūpnieciskumu, mechaniskās funkcijas un taml. lēnam virzas uz centru cilvēks pats - ar paša mākslu. Celtnieciskā arhitektūra sāk vairāk piegriest vērības pašam cilvēkam, viņa tieksmēm, jūtām, dvēselei, viņa iekšējai dzīvei, prasībām pēc daiļā, pacilošā, garīgu prieku radošā un taml. - mākslas izteiksmē. Atskan saucieni pēc humanitāras mākslas arhitektūras, pēc cilvēka mākslas arhitektūras un reizē ar to pēc arhitekturālas cilvēka mākslas. Sāk arvien vairāk atzīt, ka ne tehniski-mechaniskās mākslas, bet humanitārās, daiļās un garīgās mākslas ir tās, kas spēj sagādāt cilvēkam patiesu estētisku baudījumu, aizkustinošus dvēseles pārdzīvojumus un garīgu prieku.

Sāk atzīt, ka arhitektūrai, kas ar celtni palīdzību plašāk nekā citas mākslas demonstrējas ļaužu priekšā, ir liela estētiskās audzināšanas nozīme, it īpaši daiļās un gara mākslas arhitektūrai.

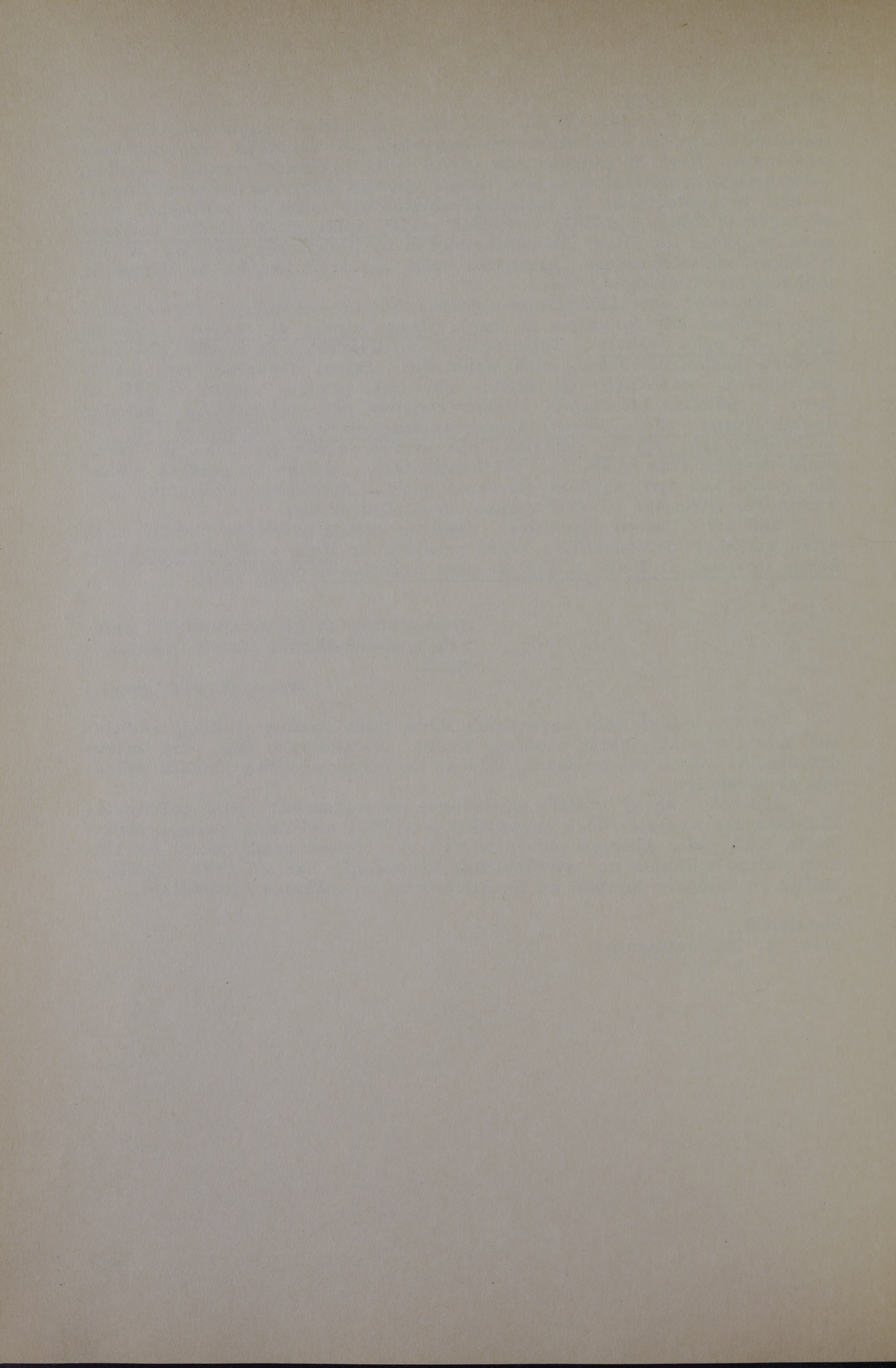
Arhitektūra ir mūsu smalkākā estētiskās audzināšanas forma piespiedu kārtā.

Henry Morris (angl.)

No šī viedokļa labi saprotams, kāda liela nozīme publikas estētiskai audzināšanai piekrīt baznīcu, skolu, sabiedrisko ēku, arī katras dzīvojamās mājas un, protams, līdz ar to pašas pilsētas visuma mākslas arhitektūrai.

Jādomā, ka ar minēto pavēršanos uz humanitāro pusi, celtnieciskās mākslas arhitektūras turpmākai attīstībai atvērsies skaists veidošanās ceļš, kam jānoved pie jo vērtīgiem, cēliem panākumiem ne tikvien celtni mākslas un arhitektūras izkopšanā, bet arī paša cilvēka - celtni veidotāja - kultūrā no arhitektūras un mākslas viedokļiem.

Portlandē,
1956. g. 29. septembrī.

CELTNIECISKĀ ARCHITEKTŪRA

Kāda celtnieciska objekta arhitektūras veids ir arvien cieši atkarīgs no šī objekta pārējiem satura elementiem.

Ikkatra celtnieciska objekta saturā, bez šī objekta arhitektūras veida ietilpst ne tikvien elementi, kas tam primāri īpatnēji, bet arī objekti, kas to saista ar tuvāko vai tālāko fizisko un garīgo apkārtni. Arī formas un krāsas uzskatāmi par elementiem, kas pieder objekta saturam. Visi kādā objektā ietilpstošie satura elementi palīdz šo objektu izteikt un noteikt.

Tā kā ikkatrs objekts un līdz ar to arī ikkatrs tā satura elements saistas ar savu īpatnējo arhitektūras veidu, ikkatra celtnieciska objekta arhitektūras veids uzskatāms par sintēzi no šī objekta satura elementu arhitektūras veidiem integrētā iesaistībā dotā celtnieciska objekta arhitektūras veidā.

Tādēļ arī noslēpums, kā panākt kāda zināma veida celtniecisku arhitektūru, t. i. arhitektūru, kas pieder kādam zināmam celtnieciskam objektam, pastāv tādu tā satura elementu konstatēšana un izraudzīšana, kas būtu dotam celtnieciskam objektam cieši piemēroti un atrastos savā starpā un ar doto objektu sintētiskā saistībā un integrācijā. Dotais uzdevums arvien jau pats dod norādījumus uz satura elementiem, kādi tam piemēroti kā raksturīgi un izteiksmīgi.

Bet vajadzīgo satura elementu konstatēšana un izraudzīšana zināmam celtnieciskās arhitektūras uzdevumam ir šī uzdevuma realizētāja individuāls, dziļas gara darbības akts.

Portlandē, Oregonā, A. S. V.,
1957. g. septembrī.

Rīgas Latviešu biedrība - iekšējais Portāls.

SKAISTĀ CELTnieciskĀ ARCHITEKTŪRA

Plašākā pētījumā, analizējot lielāku skaitu dažādāku arhitektūrālu saistību, man izdevās gūt atzīpi, ka objekts Arhitektūra piemīt katrai lietai, katrai celtni. Līdz ar to arī skaistums atrodas saistībā ar arhitektūru un, tāpat kā arhitektūra, arī skaistums piemīt katrai celtni īpatnēji piemērotā veidā.

Skaistums pats, t. i. objekts Skaistums atzīstams par pastāvīgu savā būtībā, mainas tikai viņa izteiksmes veidi, t. i. saistības ar citiem objektiem. Un tāpat arī objekts Arhitektūras Skaistums.

Seno arhitekturālo stilu - grieķu, romiešu, gotikas u. t. t. secība dod bagātīgu liecību, ka arhitekturālais skaistums, būdams pastāvīgs, nav pastāvīgi tas pats.

Hugh Morisson

Ka skaistums, tāpat kā arhitektūra sastopams katrā lietā tai īpatnēji piemērotā veidā, mēs atrodam, attiecīgi koncentrējoties objektos. Nav grūti atzīt, ka katrs stāds, katrs dzīvnieks, katrs cilvēka darbs ir skaists kā tāds tam piemērotā skaistuma kvalitātē. Un tā arī katra celtni, kā visvarenākā, tā arī visniecīgākā ir skaista savā veidā un katrai celtni pieder savs arhitektūras skaistums, t. i. savs individuāls skaistās celtni arhitektūras veids.

Skaistā arhitektūra uztverama kādā celtnē, uztverot tās satura elementus, kuriem katram piemīt pēc dabas, vai piešķirta raksturīga vērtība celtnē un līdz ar to arī raksturīgi arhitektūras un skaistuma veidi piemērotībā dotai celtni. Lai tādus elementus uztvertu, nepieciešami attiecīgi koncentrēties dotā celtnē, kā arī zināmi piedzīvojumi. Protams, te liela loma piekrīt uztvērējas personas sajūtai. Skaistums, kas saistas ar sajūtas funkciju, ir subjektīvs vērtēšanas rezultāts. Speciāli izglītots trenēts objektīvi tvert un ieraudzīt arhitektūrālu skaistumu arī tādās celtnēs, kur nesagatavotais vērotājs nekādu skaistu arhitektūru atrast nevar, ir arhitekts. Arhitekts ir mācīts un mācījies, ar kādiem līdzekļiem ir panākta un panākama objektīvi skaistās arhitektūras kvalitātes demonstrēšana un uzsvēršana celtnēs, t. i. kādi satura elementi krīt svarā, vai piešķirami tām, lai tās gūtu skaistās arhitektūras pazīmi.

Aplūkosim dažus svarīgākus satura elementus jeb faktoros, ar kuriem palīdzību ēku celtniecībā realizējas un realizējama objektīvi skaista arhitektūra, t. i. tāda skaista arhitektūra, ko atzīst kā piemērotošu celtnēm pēc iespējas lielāks skaits personu, kas spējīgas to uztvert.

Liela nozīme kādas celtnes arhitektūras atzīšanai par objektīvi skaistu ir piemērotības faktoram, t. i. attiecībai, kas izteicas tad, kad kāda objekta satura elementi atbilst, resp. pieder dotam objektam un pie tam kā pēc iespējas raksturīgas pazīmes.

Noteikti skaista arhitektūra nevar atzīt augstāku vērtību par izcilu piemērotību.

W. W. Watkin (am.)

Svarīga loma kādas ēkas kvalificēšanai par skaistu arhitektūras ziņā piekrīt satura elementam ēkas novietojums uz zemes gabala.

Ēkas pareizs novietojums uz zemes gabala izsauc mūsos piemērotības sajūtu, ko mēs apzīmējam par skaistumu.

Joseph A. Barry (am.)

Novietojums uz zemes gabala pirmā kārtā izteicas celtnes vairāk vai mazāk iespaidīgā piemērotībā zemes gabala vai celšanas vietas reljefam.

Arhitektūra, kas iesāk ar novietnes dabu, sper pirmo lielo soli vērtīgai (skaistai) arhitektūrai pretim.

Joseph A. Barry (am.)

Tāpat liela nozīme ēkas novietojuma izteiksmei piekrīt attiecībām pret debesu pusēm, sauli, apkārtējo dabu, pret skatu uz šo dabu, arī pret pašas celtnes skatu, kādu tā rāda pienācējam, vai piebraucējam - kā no tālienes, tā tuvuma. Pie celtnes novietojuma uz zemes gabala pieder arī tās iekļaušana ielā, laukumā, kuŗos tā atrodas un līdz ar to apdzīvotās vietas vai pilsētas kopskatā.

Mēs zinām, ka dzīve ģimenes mājās neierobežojas ar iekštelpām vien, bet daudzkārt, piemērotībā izdevīgiem klīmatiskiem apstākļiem, norisinās arī tā sauktās āra telpās mājas tuvākā apkārtnē. Tādēļ arī no šī viedokļa ļoti svarīgi ģimenes mājas iekļaušanās vai iekļaušana dotos novietnes apstākļos, lai gūtu skaistu ģimenes mājas arhitektūru. Tādēļ ģimenes mājām daudzkārt pieliek terases vai atklātus lievepus dārza pusē, lielākus vai mazākus apdzīvojamus laukumus, zaļumiem pārsegtus, dzīvžogiem un puķu apstādījumiem nodalītus. Liels skaistums pievienojas ģimenes mājas arhitektūrai, ja āra telpas veidotas kā turpinājums iekštelpām, kuŗas savā starpā atdalītas bīdamām stikla sienām. Jo sevišķi pievilcīga ir ģimenes māja arhitektūrālā skaistuma ziņā, ja tā parādas ieģrimusi dārzos, vai pakļāvusies kuplu koku pavēnī.

Vispārīgi jāatzīst, ka par cik skaisti demonstrējas ēkas novietojuma satura elementi, par tik vairojas pašas ēkas skaistums no arhitektūras viedokļa.

Protams, ja celtnes novietojums uz zemes gabala un iekļaušanās apkārtnē nav izdevušies, tā zaudē lielu arhitektūrālu skaistumu.

Ikkatras ēkas ļoti svarīgs satura elements, kas lielā mērā palīdz noteikt ēkas arhitektūras skaistumu, ir viņas telpiskais izkārtojums. Praktiski veidotas un savā starpā, kā arī pret visu ēku pareizā izsva-

rotībā novietotas un iekārtotas telpas palīdz ēku padarīt arhitektūras ziņā skaistu no telpas izkārtojuma viedokļa.

Izkārtojuma skaistums ir raksturīga celtnu arhitektūras kvalitāte.

N. Curtis (am.)

Nav grūti noskarst, ka vājš celtnes izkārtojums saistas ar skaistuma ziņā vāju arhitektūru.

Ikkatras celtnes nepieciešams satura elements ir konstrukcija, kas skar ēku kā visas visumā, tā arī atsevišķās daļās. Ikkatras konstrukcijas veids nes sev līdz savu arhitektūru un skaistumu - savu arhitektūras skaistuma veidu, ar to palīdzēdams vērtēt ēkas arhitektūru no konstrukcijas arhitektūras skaistuma viedokļa. Konstrukcijas elements ir sevišķi augstā cieņā mūsu laika celtniecībā.

UNO ēka Ņujorkā rāda elegantu piemēru skaistai celtnu konstrukcijas arhitektūrai, ko varētu apzīmēt arī par inženiera konstrukcijas arhitektūru, kas pielietota ēku celtniecībā. Vistīrāka veida inženiera konstrukcijas arhitektūra gan parādas speciālās inženiera konstrukcijas celtnēs.

Inženiera (konstrukcijas) arhitektūras raksturs vispārliedzinošāki izteikts lielos dzelzs pārsegumos, kas tika veidoti kā dzelzceļu staciju ēku sastāvdaļas.

Joseph V. Hudnut (am.)

Pie ļoti ievērojamiem celtnu satura elementiem pieder arī tā sauktā iekšējā forma. Iekšējās formas jēdziens saistas ar celtnes iekšējo idejisko organismu, kas apvieno sevī atsevišķu celtnu satura elementu idejas savā starpā. Slavenais amerikāņu arhitekts Frank Lloyd Wright šo katrai celtni īpatnēji piemēroto un piemērojamo idejisko organismu saista ar organisko moderno arhitektūru.

Organiskā modernā arhitektūra vispirmā kārtā ir objekta iekšienē, ne ārīgi tai piesaistīta.

Frank Lloyd Wright (am.)

Frank Lloyd Wright atrod, ka iekšējā forma, resp. organiskā modernā arhitektūra nenoved, kā viņš saka pie "mirušā stila", bet pie stila, kas nes sev līdz dzīvību, garu, pastāvīgi svaigu formu, katrai celtni īpatnējā piemērotībā. Skaistās arhitektūras kvalitāte, kas saistas ar iekšējo formu, lielā mērā atsaucas uz pašas celtnes skaistās arhitektūras kvalitāti.

Garā un idejā tvirta un tveramā celtnes iekšējā forma gūst atspoguļojumu ārējā vai redzamā celtnes formā. Ja ēka savās ārējās formās veidota tā, ka tās ļauj aplūkotājam tvert ēkas īsto būtību, ko pauž iekšējā forma, tad tāds ēkas ārējās formas veidojums skaitas par ļoti vērtīgu, jo tas ar savu skaisto formālo arhitektūru palīdz kāpināt izteiksmē pašas ēkas skaisto arhitektūru visas visumā.

Ja Dieva nama celtni ar savu ārējo formu pārliecina aplūkotāju vai dievlūdzēju, ka tā tiešām pauž viņa iekšējās formas reliģisko saturu, tad tāda Dieva nama ārējo formu, - kas zīmējas ne tikvien uz ēkas ārieni, bet arī iekšieni, - mēs atzīstam par Dieva nama iekšējai

idejiskai formai atbilstošu un tādēļ arī Dieva nama ārējo formu saistītu ar ārējās formas skaistuma architektūru, kā arī pašu Dieva nama celtni viņas visumā par skaistu architektūras ziņā.

Visvairāk aizkustinošais architektūras skaistums ir tas, kas izteikts katedrālēs.

Joseph V. Hudnut (am.)

Nāk prātā arī mūsu pašu Rīgas Archibīskapa katedrāles plašā iekštelpa ar savu svinīgo architektūras skaistumu.

Jāpasvītro, ka formas atbilstība vai piemērotība saturam ir jo ievērojams faktors, kas palīdz noteikt celtnes architektūru par skaistu. Jo pilnīgāk kādas celtnes iekšējā un ārējā forma parādas atbilstošas savam saturam, jo vairāk tās ir palīdzīgas vairot formākas architektūras skaistumu un līdz ar to vairot skaistumu pašas celtnes architektūrai.

Formas skaistums ir raksturīga celtnes architektūras kvalitāte.

N. Curtis (am.)

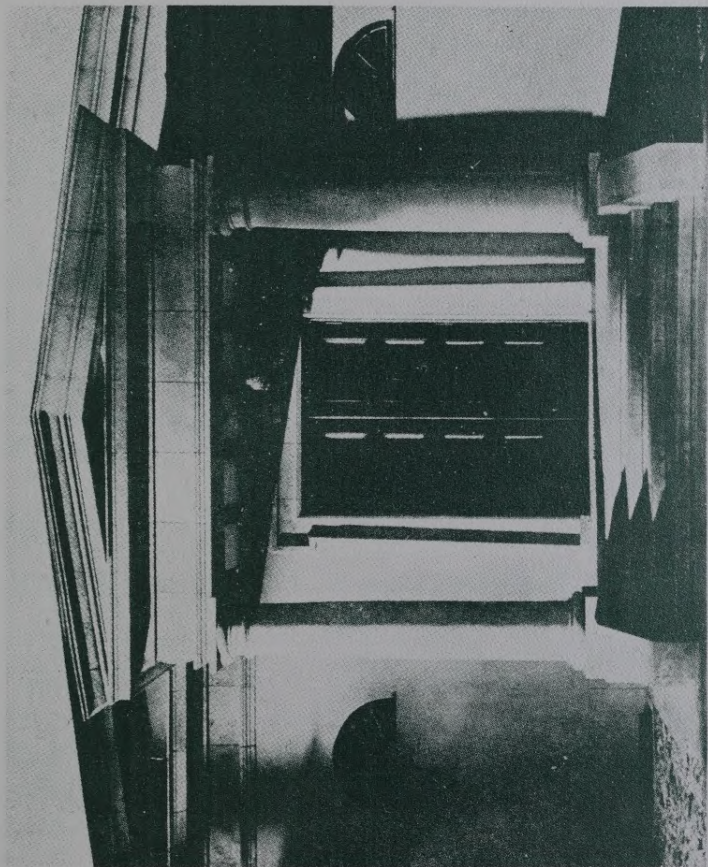
Celtnu saturā ievērojama loma pieder elementiem, kas ar saviem tiem piemītošiem architektūras veidiem palīdz vairāk vai mazāk intensīvi izteikties pārējiem satura elementiem no skaistās architektūras viedokļa un tā vairot pašu celtnu architektūras skaistumu. Tādus palīgīdzekļus arhitekti sauc par kompozīcijas elementiem vai architektūras arsenālu (Sir William Holford).

Kompozīcijas elementu starpā pirmā vieta piekrīt proporcijām, resp. proporcionalitātei. Vācu profesors August Thiersch savā laikā, pētīdams senās grieķu un romiešu, kā arī renesanses laikmeta ievērojamās celtnes, atrada, ka proporcionalitāti celtnēs praktiski noteic ģeometrisko figūru - galvenā kārtā četrstūru - proporciju analogisks atkārtojums dažādās celtnes daļās un formās, kā arī celtnes visumā. Tādu pat likumību gotiskās baznīcu un katedrāļu celtnēs uzgāja slave-nais franču architektūras teorētiķis Viollet-de-Duc. Tikai gotikā neatkārtojas līdzīgi četrstūri, bet līdzīgi trīsstūri. Ar labām proporcijām resp. ar labu proporcionalitātes izkārtojumu saistas architektūra, kas lielā mērā palīdz kāpināt celtnu skaistuma architektūru. Proporciju skaistuma architektūra, resp. proporcionalitātes skaistuma architektūra ir ļoti ievērojami saistas architektūras veidi.

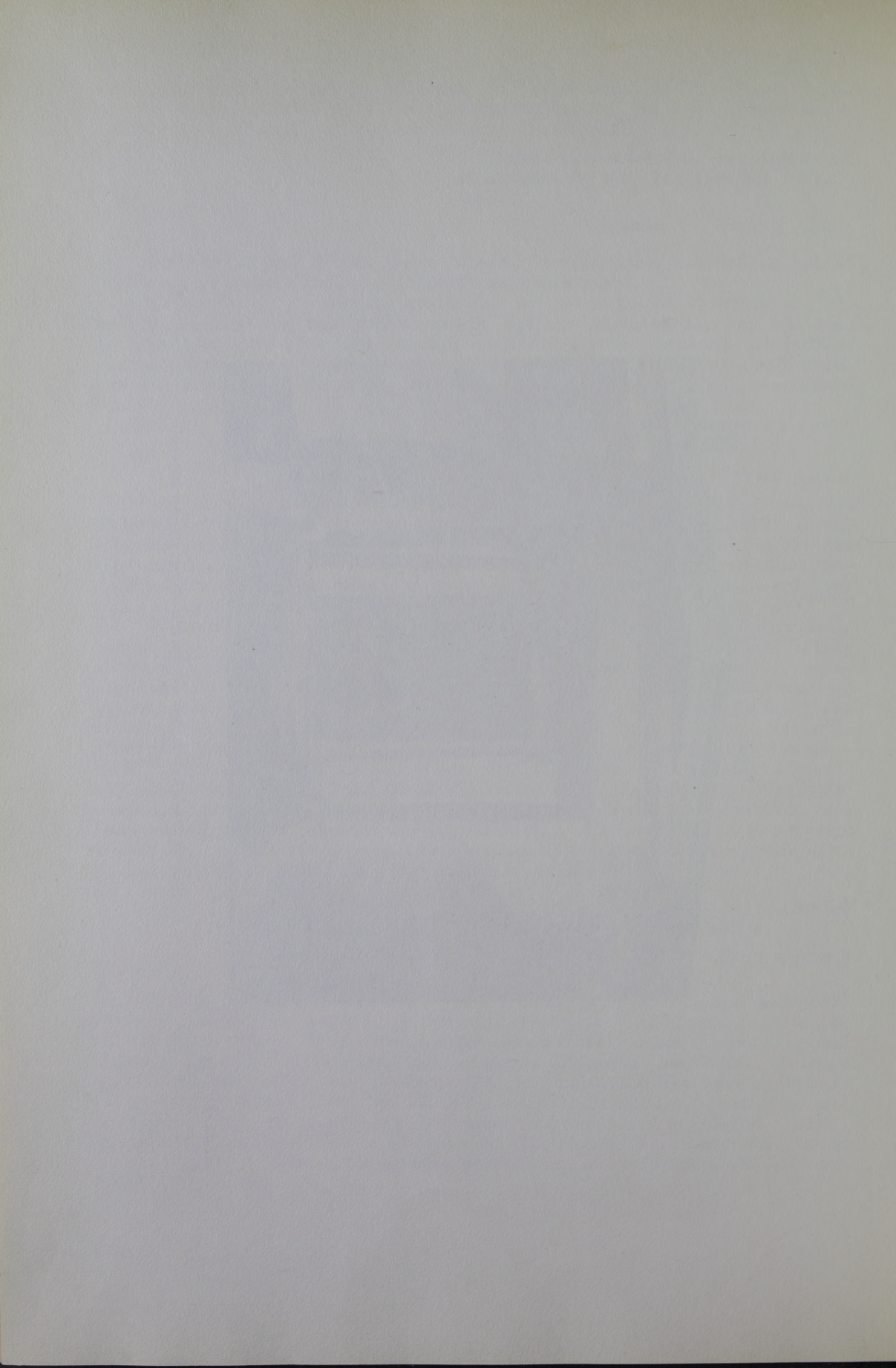
Proporciju skaistums ir raksturīgs celtnu architektūras kvalitāte.

N. Curtis (am.)

Līdzās proporcijām, resp. proporcionalitātei kā svarīgs kompozīcijas elements, kas saistas ar īpatnēji raksturīgu skaistuma architektūru, minams ritms. Ritms celtniecībā pastāv dažāda satura idejisko vai formālo elementu atkārtotāšanās pēc zināmas likumības dažādās celtnes daļās. Kā piederīgi pie ievērojamākiem celtnieciskās architektūras kompozīcijas elementiem lai vēl būtu mināmi kontrasts, analogija, simetrija, līdzsvars, harmonija, vienība, mērogs, arī pakļāvība galvenajam, vājā pastiprināšana un spēcīgā vājināšana, kur kompozīcija to prasa. Katrs no šiem elementiem saistīts ar savu īpatnējo skaistās architektūras veidu.

Sv. Getrūdes baznīca - Kapliča Rīgas Meža kapos.

Ritms ir skaistas architektūras pazīme.

Albert Bush-Brown (am.)

Leons Battista Alberti centās rast īpatnēju architektūras kvalitāti, lietojot ritma un subtilā mēroga skaistumu.

Sir Reginald Blomfield (angl.)

Paaudzes vienojušās, ka visas lielās architektūras kompozīcijas ir vienas. Šo vienību mēs atrodam piepildītu caur apģarotu uzmanību pret ritmu, mērogu, pasvītrosānu un pakļaušanu, modulāciju un līdzsvaru. Šie līdzekļi - tagad un arvien - ir skaistās architektūras pazīmes.

Albert Bush-Brown (am.)

Augstu kvalitāti sasniedz tāda skaista celtnes architektūra, kur celtnes saturā līdzdarbojas māksla dažādākajos savos veidos. Kur parādās celtnes novietošanas māksla, konstrukcijas māksla, iekšējās formas māksla, ārējās formas māksla, kompozīcijas elementu pielietošanas māksla, krāsu māksla, kā arī ar lielu māku veikts celtnes izpildījums, - tur darbojas skaistās mākslas architektūras veidi, palīdzot izkopt pašas celtnes skaisto architektūru no mākslas skaistuma viedokļa. Te rodas atziņa:

Celtnes skaistā architektūra ir māksla.

E. von Hartmann (vāc.)

Ievērojamais angļu autors un kritiķis John Ruskin, domādams par līdzekļiem, kas varētu palīdzēt celt skaistās architektūras kvalitāti celtnēs, atrada, ka kailais celtnieciskais veidojums izdaiļojams ar oriģināliem skulptūras un glezniecības mākslas darbiem.

Pie celtnes satura elementiem, kam liela nozīme architektūras skaistuma pasvītrosānā, pieskaitāma celtnieciskā patiesība. Celtnieciskā patiesība prasa, lai ēkas āriene patiesi izteiktu ēkas iekšējo formu un būtību; lai pēc izskata bieža ķieģeļu siena būtu patiesi tāda, bet ne veidota no koka un aplipināta ar plānām ķieģeļu plāksnītēm; lai pēc izskata veclaiku koka griesti būtu patiesi veidoti no koka un laika gaitā ieguvuši tumšu toni, bet ne no ģipsa un izkrāsoti pēc veca koka; lai pilāri netēlotu balstīšanu tīri dekoratīvi, bet patiesi nestu kādu slodzi. Celtnes, kas nav patiesas savā izteiksmē uz ārieni, zaudē savā arhitektūras skaistuma vērtībā. Šī gadsimta sākumā celtnieciskās patiesības nepieciešamību sevišķi uzsvēra pazīstamais angļu arhitektūras teorētiķis John Belcher. Viens no viņa formulējumiem skan:

Labas architektūras satura elementu vidū patiesība ir tā, kas ir valdoša.

John Belcher (angl.)

Tai pašā laikā līdzīgi izteicās franču École des Beaux Arts profesors Jules Guadet savā lielā darbā Elements et Théorie de l'Architecture, ko Amerikā kādreiz sauca par arhitektūras bībeli.

Bez minētiem sevišķi raksturīgiem celtnu satura elementiem, kam izcila nozīme skaistās celtnu arhitektūras realizācijā, eksistē vēl liela rinda citu ievērojamu faktoru, kas katrs ar savu īpatnējo skaisto arhitektūru var palīdzēt pasvītrot pašas celtnes skaisto arhitektūru. Kā tādi elementi būtu mināmi: celtnu mērķi, laikmets, klīmats, tradīcijas, funkcijas, praktiskums, tautiskums, celtnu īpašnieku un arhitektu personības, u. t. t.

Visi lielie laikmeti radījuši īpatnēju un sev izteiksmīgu arhitekturālu skaistumu.

Hugh Morisson (am.)

Arhitektūras skaistums dibināts uz pamatiem, kam, pašiem par sevi būdamiem sirma vecuma, jāizteic plānā un skatā mūsu laika prasības un uztvere.

Erik Mendelsohn (vāc.)

Visi minētie elementi daždažādākās kombinācijas un variācijās sastāda vērtīgus elementus celtnu saturam un līdz ar to katrs ar savu tam īpatnēji piemītošu skaistās arhitektūras veidu palīdz noteikt un raksturot attiecīgo celtnu skaistās arhitektūras kvalitāti, un proti, caur apvienošanos kopējā sintēzē.

Bet skaistās arhitektūras celtnu kopības rada skaistas apdzīvotas vietas un skaistas pilsētas.

Zīmējuma un rīcības mērķa integritāte ir pamats labai arhitektūrai, bet laba arhitektūra ir starts pretim skaistai pilsētai.

Elisabeth K. Thompson (am.)

Pilsētu arhitekturālais skaistums nekad nav neapvaldītas brīvības rezultāts, bet noteiktas formu gribas izteiksme.

Willem Dudok (belģ.)

Ir skaidrs, ka nav kāda viena vienīga brīnumdarītāja elementa, kas, būdams mehāniski pielietots, spētu padarīt katru celtni par ievērojami skaistu arhitektūras ziņā.

Ir arī skaidrs, ja katram celtnes satura elementam nebūtu sava skaistās arhitektūras veida, nevarētu arī rasties dotai celtni piemērots skaistās arhitektūras veids.

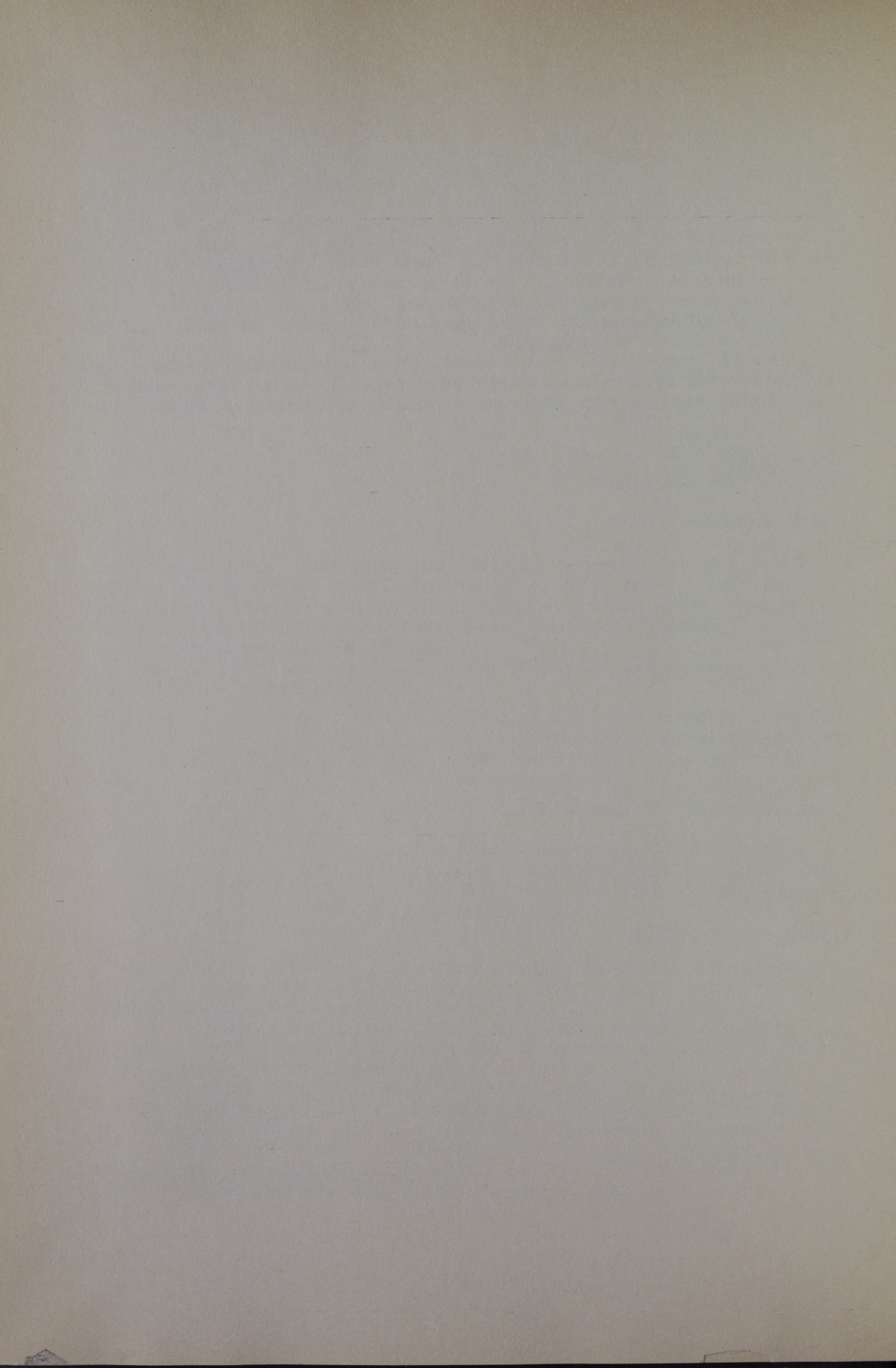
Lūkojoties visapkārt, mēs skaidri redzam, ka Dievam rūp, lai pasaule būtu skaista. Dievs Pats katru savu radību apbalvo ar skaistumu dažādākos veidos, arī ar piemērotu arhitektūras skaistumu. Viņš dod cilvēkam uzdevumu un līdzekļus veidot savu atsevišķo skaistās celtnieciskās arhitektūras pasauli, un, kā zināms, cilvēks ir ļoti lepns uz to un paspējis izkopt savu pasauli jo plaši.

Bet jāatzīst, ka ne visur un vienmēr cilvēkam bija un ir iespējams savas skaistās arhitektūras celtnes izveidot kā pienākas un novest izpildījumā līdz galam.

Bet tur, kur cilvēkam, kādu iemeslu dēļ, nav bijis iespējams realizēt savu skaisto celtnu arhitektūru netraucētā turpinājumā līdz galam, tur bieži Dievs Pats pārņem celtnes savā rīcībā. Kur cilvēka celtnē kaut kāda iemesla dēļ nonāk bojātā, sapostītā vai tā saucamo ruīnu stāvoklī un cilvēks pats nav vairs spējīgs to par jaunu savest skaistās arhitektūras kārtībā, tur Dievs nodod kļūmīgā stāvoklī nonākušo celtni dabas rīcībā, kas tad ar saviem spēkiem: laika zobu, sauli, vētru, salnu, putekļiem, skapstojumu, sūnu, zāli, zaļumiem, u.t. t. pakļauj nelaimīgo celtni savai pasaulei un piešķir tai savu, t. i. dabas skaistās arhitektūras veidu.

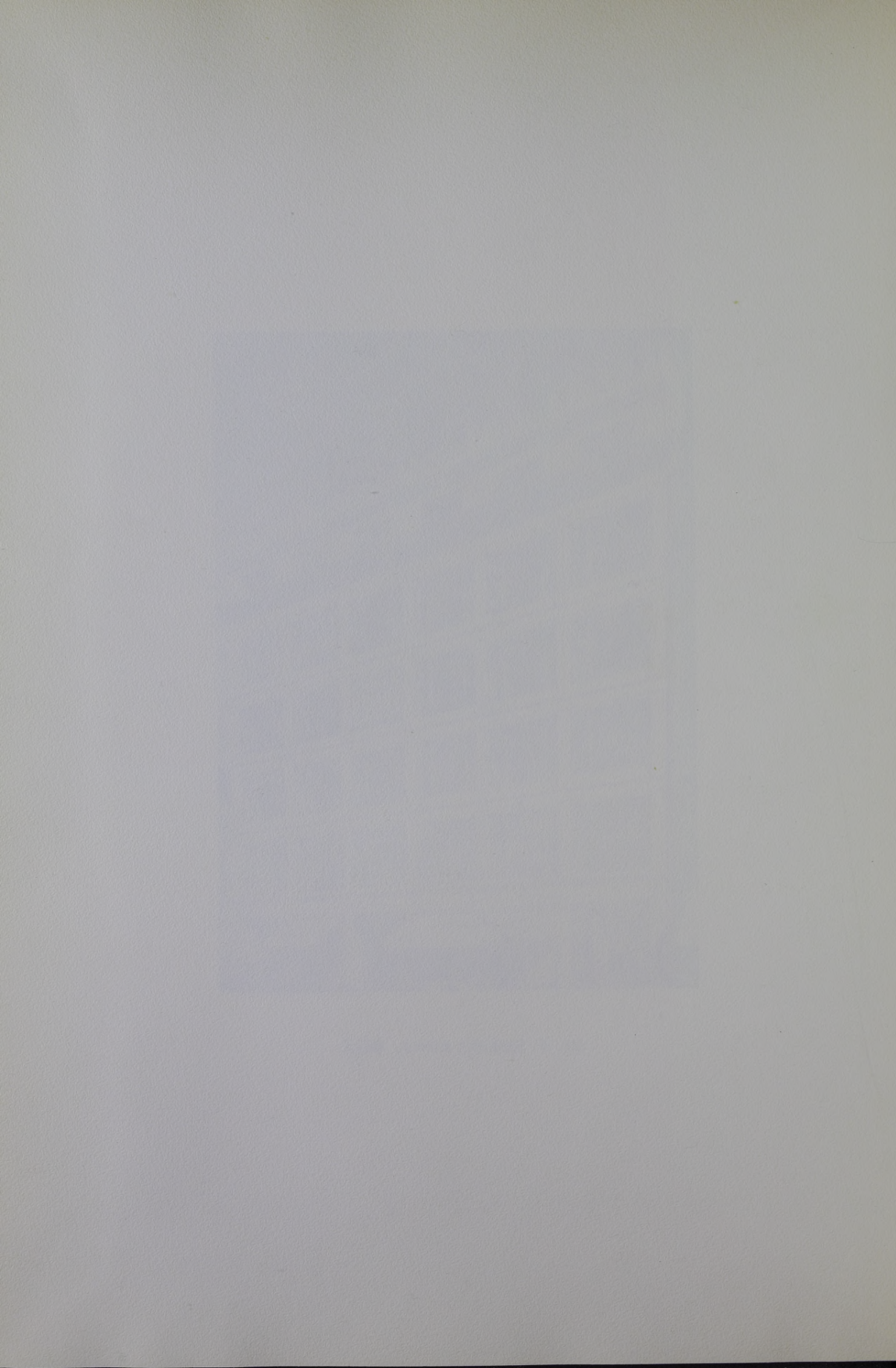
Un tā Dievs gādā, lai skaistā celtnu arhitektūra arvien vienā vai otrā veidā atrastu realizāciju mūsu pasaulē, un lai tādā veidā būtu nodrošināta nepārtraukta eksistence skaistai arhitektūrai zemes virsū.

Portlandē,
1957. g. 28. septembrī.

Dr. P. Sniķera nams, Rīgā.

JĒDZIENS ARCHITEKTŪRA

Kas ir architektūra? Pamatatbilde uz šo jautājumu skan: Arhitektūra ir kāds objekts. Vārds architektūra ir nosaukums, kādu šim objektam iedevuši senie romieši. Tulkojumā latīņu vārds architectura izteicas kā galvenā ietvere. Tuvākā aplūkojumā termiņš galvenā ietvere noskaidrojas, ka ietvere kādam objektam, kas izpildīta ar tā galveno, raksturīgo, svarīgo u. tml. satura elementu palīdzību. Jāņem vērā, ka katram objektam piemīt sava īpatnēja galvenā ietvere, kas palīdz raksturīgi izteikt tā īpatnējo architektūru. Par galvenās ietveres satura elementiem skaitāmi, piemēram, objekti, kādus Vitruvius, rakstot par tempļu celtniecību, uzskaita formulējumā:

Architektūra ir pamatota uz sekošiem principiem: uz iekārtojuma, kas grieķu valodā nosaukts par taksis, uz kompozīcijas, nosauktu par diazeis, uz eiritmijas, uz simetrijas (grieķu simetrijas, L), uz piemērotības un uz pielietojamības, kas grieķu valodā skan oikonomia.

Vitruvius (rom.)

Objektam "mūsu laikmeta celtniecības architektūra" par svarīgiem, raksturīgiem, vadošiem u. tml. galvenās ietveres elementiem atzīti principi, kas minēti sekošā uzskaitījumā:

Modernās architektūras pamatprincipi, šķiet, ir: laikmeta gars, funkciju integritāte, struktūras princips, telpa kā architektūras (celtnieciskās architektūras, L.) primārais elements.

Eero Saarinen (am.)

Kā redzams, ne tikvien pie seniem romiešiem, bet arī vēl mūsu laikā galvenā ietvere ir būtisks objekta Arhitektūra izteiksmes līdzeklis. Tādēļ ir viegli saprotams, kādēļ romieši termiņu galvenā ietvere, t. i. vārdu architektūra bija izraudzījuši par nosaukumu objektam Arhitektūra.

Kā zināms, angļi un franči objekta Arhitektūra apzīmēšanai lieto vārdus architecture, resp. l'architecture, itālieši architettura, vācieši Architektur, latvieši un krievi architektūra u. t. t. Visi šie nosaukumi atvasināti no romiešu vārda architectura, kas pats savukārt izveidojies uz grieķu vārda *ἀρχιτεκτονική* pamata.

Vācieši objekta Arhitektūra apzīmēšanai lieto arī termiņu Baukunst, t. i. celtnieciskā māksla. Mēs, latvieši, objektu Arhitektūra agrāk daudzkārt saucām par celtniecību. Jaunākā laikā pie mums gan

pārsvārā ir termiņš arhitektūra. Krievi lieto vārdu zodčestvo, galvenā kārtā gan sakarā ar vēsturisko celtniecību. Vārds zodčestvo nozīmē celtniecība.

Apstākļi, ka dažādas tautas objektam Arhitektūra piešķirušas dažādus nosaukumus, izskaidrojams ar to, ka objekts Arhitektūra saistīts ar ikkatru lietu, kā pierādīts atsevišķā pētījumā. No tā izriet konsekvence, kā objektu Arhitektūra patiešām iespējams nosaukt jo dažādi. Nosaucot to par galveno ietveri, mēs reizē to droši varam apzīmēt arī par celtni, par telpu, par funkciju, par mākslu, par tehniku, par struktūru, par konstrukciju, par laikmetu, par formu, par personību, par abstrakciju u. t. t., kā tas arī sastopams arhitektūras definīciju lielajā bagātībā. Bet pie tam mums gan jātur vērā, ka ne visi objekta Arhitektūra satura elementi spēj sniegt vienādi plašus, aptverošus nosaukumus objektam Arhitektūra, kādēļ par vispiemērotāko un visnoderīgāko nosaukumu objektam Arhitektūra mums vēl tagad jāatzīst termiņš galvenā ietvere, t. i. vārds arhitektūra, kādu šim objektam iedevuši senie romieši.

Mums jātur vērā, ka objekts Arhitektūra pats tieši mums nav nedz uzverams, nedz saprotams. Tas ir lieta sevī, jeb noumens. Uzverams un saprotams mums objekts Arhitektūra top tikai saistībā ar citiem objektiem, un proti, tad, kad tas mūsu pasaulē parādas kā fainoumens. Tādā sakarībā mēs sastopam objektu Arhitektūra kā galvenās ietveres arhitektūru, kā celtni arhitektūru, tehnisko arhitektūru, mākslas arhitektūru, laikmeta arhitektūru, nacionālo arhitektūru, tautisko arhitektūru, personīgo arhitektūru, abstrakto arhitektūru, u. t. t. Ikkatrs objekts, pateicoties ciešai saistībai ar savu arhitektūras veidu, palīdz mums īpatnēji tvert un izprast objektu Arhitektūra.

Tāda atziņa spēj mums palīdzēt pārvaldīt arhitektūras problēmas, brīvi un pēc vajadzības operēt ar visdažādākiem arhitektūras veidiem un tā tad atbrīvoties no ierobežojošiem virzieniem un diktējošiem principiem. Arhitektam arvien brīvi jāizrauga līdzekļi, kas viņam vislabāk var noderēt katru doto uzdevumu individuāli realizēt.

Sekmīgu rezultātu gūšanai viņam, protams, labi jāpārziņ un jāpārvalda visādi arhitektūras izteiksmes veidi, principi, virzieni, lai viņš ar lielāku līdzekļu bagātību varētu brīvi rīkoties savus uzdevumus risinot. Arvien viņam jātur prātā, ka katrs viņa izraudzītais satura elements, kas ieiet uzdevuma realizācijas procesā, nes sev līdz savu arhitektūras veidu, kas kopējā sintēzē ar pārējo satura elementu arhitektūras veidiem noteic arhitektūras veidu viņa risināmam uzdevumam.

Portlandē, Oregonā, A. S. V.,
1958. g. martā.

OBJEKTS REALITĀTE,

REALITĀTES UN REALIZĒŠANA

Objektu Realitāte, t. i. Realitāti pašu par sevi, tīrā veidā, mēs nevaram sastapt šai pasaulē. Te objekts Realitāte eksistē tikai saistībā ar citiem objektiem.

Saistībā ar citiem objektiem objektam Realitāte rodas veidi un formas, ko apzīmē par realitātēm, kas raksturo objekta Realitāte piemērotību citiem objektiem. Objekti, saistīti ar objektu Realitāte, palīdz to kvalificēt kā katram objektam īpatnēji piemērotu realitāti. Objektu realitātes atšķiras viena no otras tādā pat mērā, kā objekti paši. Tā kā objekts Realitāte ieiet citu objektu saturā, arī objekti paši tiek apzīmēti par realitātēm. Katrs objekts ir īpatnēja realitāte - atsevišķs reāls objekts.

Tā kā objekts Realitāte plaši izplatīts citu objektu starpā, saistība starp objektu Realitāte un dažādākiem citiem objektiem izraisa dažādākus realitāšu veidus un formas.

Dažādi filozofi, teologi, zinātnieki, dzejnieki, mākslinieki, arhitekti u. c. uztvēruši dažādākas realitātes. Sakarā ar to izšķiramas: Dieva Realitāte:

Dievs ir reāls.

Billy Graham (am.)

Tikai tie, kas klusi lūgšanā, ir spējīgi pareizi uztvert Viņa Realitāti.

Saddhu Sundar Sing (ind.)

Tikai mīlestībā prāts spēj tvert Dieva Realitāti.

Leonhard Rath (vāc.)

Kristus pestīšanas spēka realitāte:

Kristus pestīšanas spēks ir realitāte.

Billy Graham (am.)

Grēka realitāte:

Grēks ir realitāte.

Billy Graham (am.)

Elles realitāte:

Mēs cenšamies neievērot elli, bet tā ir realitāte un mums jārēķinājas ar šo faktu.

Billy Graham (am.)

Realitāte pate:

Eksistē Realitāte pate pa sevi.

Hans Driesch (vāc.)

Lietas pa sevi, resp. lietas-sevī realitāte:

Lieta-sevī ir realitāte.

Webster's Dictionary of Synonyms

Fainomenu realitāte:

Es uztveru eksistējošo realitāti kā fainomenu formu.

Hans Driesch (vāc.)

Fainomenāla realitāte bieži specifiski nosaukta par aktuālitāti.

Webster's Dictionary of Synonyms

Aktuālas eksistences realitāte:

Aktuālās eksistences realitāte.

Nuttall's Standard Dictionary of the English Language

Pasaules realitāte:

Eksistē pasaule, kas mums parādas kā realitāte.

Rabindranath Tagore (ind.)

Gara pasaules realitāte:

Tie, kas tic gara pasaules realitātei - dzejnieks, mākslinieks, mistiķis - tai pašā laikā tic, ka pastāv citi novadi ārpus fiziskā.

Sir James H. Jeans (angl.)

Dzīves realitāte:

Ja arhitektūrai būtu atļauts uz neatgriešanos aizlidot no dzīves realitātes, viņa drīz vien nonīktu aiz barības trūkuma, kurai jāsakņojas dzīvē.

Pietro Belluschi (am.)

Arhitektūras realitāte:

Arhitektūra ir realitāte.

E. von Hartmann (vāc.)

Arhitektūra eksistē sevī.

Henry Wadsworth Longfellow (am.)

Arhitektūra savā īpatnējā veidā kā realitāte atsaucas uz individuālo impulsu, kā kuŗa katra no grafiskām vai plastiskām mākslām.

Sir Reginald Blomfield (angl.)

Mākslas realitāte:

Māksla, kurai tik daudzi ziedo visu savu dzīvi un kas pilda visus ar dievišķu prieku, ir augsti reāla.

Benedetto Croce (it.)

Celtnes realitāte:

Telpas realitāte:

Celtnes realitāte pastāv dzīvošanai paredzētā telpā, kas viņā atrodas.

Lao-Tse (ķīn.)

Cilvēka realitāte:

Mēs paši esam Realitātes aptverti. Bet nepietiekošas domāšanas spēju dēļ mēs paši neesam spējīgi saprast šo ietveri un lūkot to satvert.

Herbert W. Schneider (am.)

Prāta realitāte:

Intellektualisms ir ticība, ka prāts ir pēdējais realitātes princips.

The American College Dictionary

Sajūtas realitāte:

Sajūta ir realitāte.

Paul Ernst (vāc.)

Zināšanas realitāte:

Zināšanu kā tāda ir reāla kā primāra realitāte.

Hans Driesch (vāc.)

Ideju realitāte:

Plato skatījās uz idejām kā uz reāli eksistējošām lietām.

Fr. Schumacher (vāc.)

Mīlestības realitāte:

Dvēseles realitāte:

Garīguma realitāte:

Morāles ordena realitāte:

Pie realitātēm pieder arī mīlestība, dvēsele, garīgums un morāles orders.

Karl Čapek (čechs)

Nav grūti atrast vēl citas realitātes. Jātur vērā, ka katrs vārds katrā vārdnīcā, kā arī katrs rakstīts, runāts vai domāts vārds ir realitāte un ka katra lieta, ko sedz vārds, ir realitāte - reāla lieta.

Un tā, loģiski secinot, mēs uzdrošināties konstatēt, ka objekts Realitāte saistas ar katru lietu.

Tā kā katra lieta debesīs un virs zemes, kā universālas, tā atsevišķas parādības veidā, ir realitāte, katra lieta uzskatāma par objekta Realitāte satura elementu, pie kam arī otrādi, objekts Realitāte ir vērtējams kā katras lietas satura elements. Kāda objekta satura elementu realitātes raksturo paša šī objekta realitāti.

Visu realitāšu kopība, tas ir, visi objekti sintētiskā apvienībā atbalsta objekta Realitāte parādīšanas mūsu pasaules realitātē. Katrs objekts saistībā ar objektu Realitāte palīdz īpatnējā veidā apgaismot viņas būtību.

Ja objekts Realitāte pastāv un parādas kā realitātes, - kā realizēti objekti, pats lietu saistīšanas process ar objektu Realitāte ir realizēšanas akts.

Zem realizēšanas jēdziena saprotama arī objektu tapšana par faktiski eksistējošiem - tapšana par realitātēm šai pasaulē. Bet realitātes savukārt palīdz pašam objektam Realitāte eksistēt šai mūsu realitātē, jo objekts Realitāte pats pa sevi nav sastopams šai pasaulē.

Realizēšana ir ievēšana eksistencē.

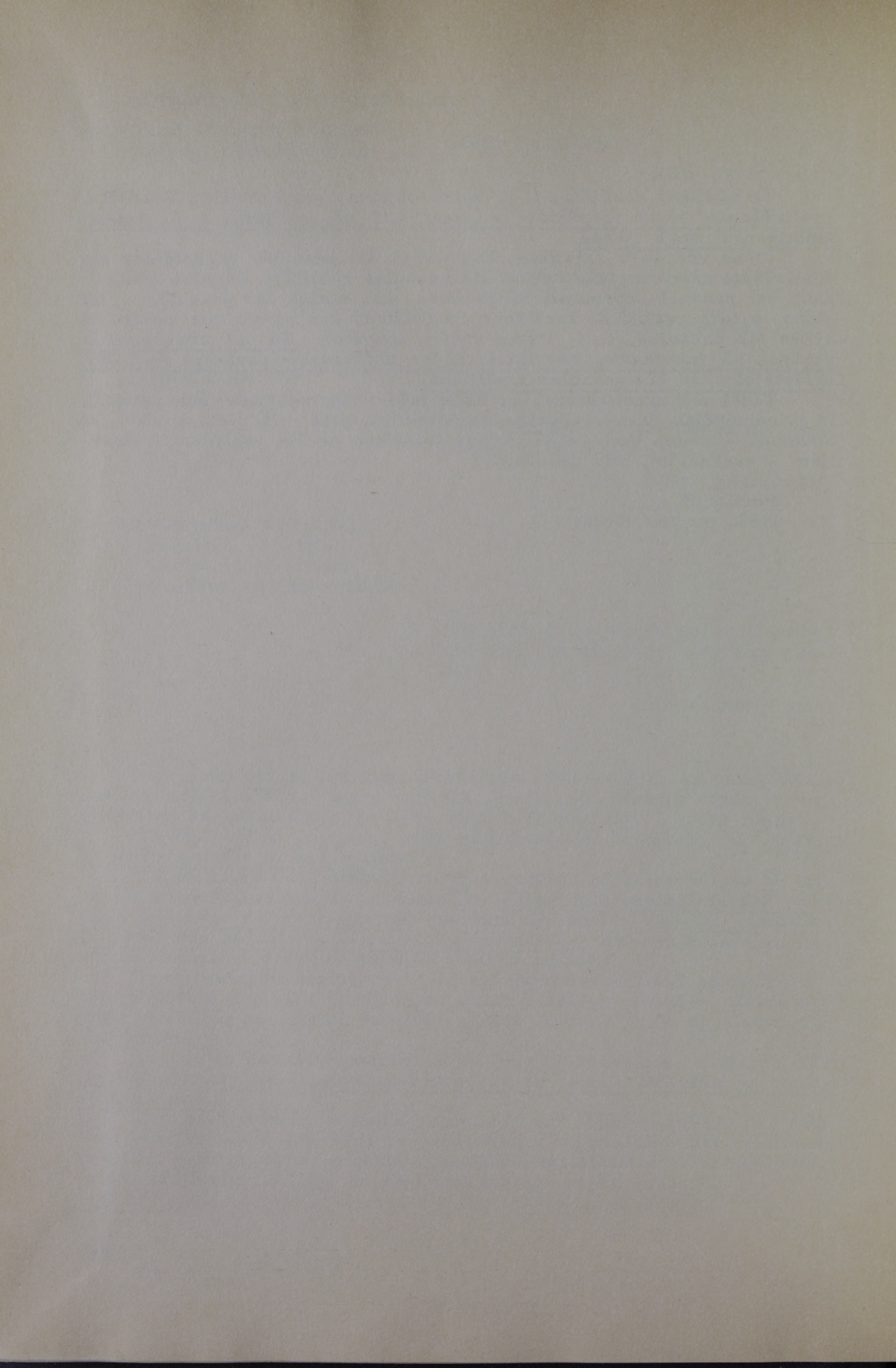
*Nuttall's Standard Dictionary
of the English Language*

Tā kā katra realitāte, t. i. katrs objekts, satur objektu Realitāte, realizēšanas aktus iespējams saprast arī kā realitāšu, t. i. objektu saistīšanās savā starpā.

Visas realitāšu saistības, kas notiek šai pasaulē, uzskatāmas par realizēšanas aktiem, kas notiek šīs pasaules realitātē. Objektu realizēšana šai pasaulē saprotama kā process, kas notiek šai pasaulē, kad viņas satura realitātēs ieslēdzas realitātes, kas pieder pie objektiem ārpus šīs pasaules, t. i. lietas-sevī - noumeni. Tā tad mūsu pasaule parādas kā fainomens, kas izteic kādas noumenālās pasaules realitāti, eksistējošu aiz šīs pasaules realitātes.

Tādēļ arī arhitektūra, ar kādu mēs nodarbojamies šai pasaulē, ir fainomenālas dabas. Objekts Arhitektūra pats - kā lieta-sevī, kā noumens - mums tieši, t. i. ārpus saistības ar šīs pasaules objektiem - realitātēm, nav pietams.

Portlandē,
1958. g. 28. jūlijā.

J. Dāvja vasarnīca Bulduros.

300.-

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309081439

